

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Algemeen ambtsbericht Russische Federatie

maart 2023

Colofon

Plaats
Opgesteld door

Den Haag
Afdeling Ambtsberichten

Inhoudsopgave

Colofon	2
Inhoudsopgave.....	3
Inleiding	5
1 Politieke ontwikkelingen	6
2 Identiteit, nationaliteit en documenten	9
2.1 Nationaliteit	9
2.2 Documenten	9
2.3 Adresregistratie	10
3 Positie van specifieke groepen	12
3.1 Noordelijke Kaukasus	12
3.2 Positie van specifieke groepen	13
3.2.1 Etnische groepen	13
3.2.2 Religieuze groepen.....	15
3.2.3 Leden van oppositiepartijen en politieke activisten	17
3.2.4 Activisten	22
3.2.5 LHBTIQ+	23
3.2.6 Vrouwen.....	27
3.2.7 Alleenstaande minderjarigen	30
3.2.8 Journalisten	31
3.2.9 Advocaten	35
4 Dienstplichtigen, beroepsmilitairen en reservisten.....	37
4.1.1 Dienstplichtigen.....	38
4.1.2 Beroepsmilitairen.....	47
4.1.3 Reservisten en mobilisatie.....	52
4.1.4 Bewegingsvrijheid militairen	67
5 Naleving en schending van mensenrechten.....	71
5.1 Vrijheid van meningsuiting	71
5.1.1 Journalistiek / persvrijheid	72
5.1.2 Demonstraties	75
5.1.3 Online vrijheid van meningsuiting.....	76
5.2 Vrijheid van vereniging en vergadering	79
5.3 Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging	80
5.4 Bewegingsvrijheid	82
5.4.1 Uitreisverboden	82
5.4.2 Beschikbare informatie aan de grens	82
6 Wetgeving	85
6.1 Kritiek op de oorlog.....	86
6.1.1 Kritiek op de oorlog - Verspreiding van 'onjuiste informatie'	87
6.1.2 Kritiek op de oorlog - In diskrediet brengen van de strijdmachten	89
6.2 Anti-extremismewetgeving	91
6.3 Wet op 'buitenlandse agenten'	93
6.4 Wet op ongewenste organisaties	95

6.5	Hoogverraad	97
6.6	Wet op LHBTIQ+ gerelateerde uitingen	98
7	Rechtsgang	99
7.1	Aangifte doen	99
7.2	Rechtssysteem	99
7.3	Strafrechtelijke procedure	100
7.4	Arrestaties, bewaring en detenties.....	101
7.5	Mishandeling en foltering	102
7.6	Verdwijningen en ontvoeringen	105
7.7	Buitengerechtelijke executies en moorden	106
8	Vluchtelingen en ontheemden	108
8.1	Syriërs in Rusland	108
8.2	Oekraïners komend naar Rusland	108
8.3	Russen vertrekkend uit Rusland	110
8.4	Refoulement en mishandeling	112
9	Terugkeer	113
10	Literatuurlijst en lijst van afkortingen	114
10.1	Literatuurlijst	114
10.2	Lijst van afkortingen en anderstalige begrippen.....	124

Inleiding

In dit algemeen ambtsbericht wordt de situatie in de Russische Federatie beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielaanvragen van personen die afkomstig zijn uit dit land en voor de besluitvorming over terugkeer van afgewezen Russische asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van het algemeen ambtsbericht Russische Federatie van april 2021. De verslagperiode beslaat de periode april 2021 tot en met maart 2023. Relevante ontwikkelingen van na die periode die van belang zijn voor de beantwoording van de gestelde ToR-vragen worden op hoofdlijnen meegenomen tot aan de publicatiedatum. Dit ambtsbericht is geen beleidsstuk en geeft niet de visie van het kabinet of het Nederlandse buitenlandbeleid jegens een land of regio weer. Het bevat geen conclusies ten aanzien van het vreemdelingenbeleid.

Dit ambtsbericht is opgesteld op basis van de door het Ministerie van Justitie en Veiligheid gestelde vragen en genoemde aandachtspunten in de Terms of Reference (ToR). Deze ToR is vastgesteld op 29 juli 2022, met een aanvullende ToR op 11 oktober 2022. De ToR en de aanvulling zijn samen met het ambtsbericht gepubliceerd op de website van de Rijksoverheid.

Dit ambtsbericht is opgesteld aan de hand van openbare en vertrouwelijke bronnen waarbij gebruik is gemaakt van zorgvuldig geselecteerde, geanalyseerde en gecontroleerde informatie. Bij de opstelling is onder meer gebruik gemaakt van informatie van niet-gouvernementele organisaties (ngo's), vakliteratuur, berichtgeving in de media en relevante overheidsinstanties. De passages in dit ambtsbericht berusten op meerdere bronnen, tenzij het gaat om algemeen onbetwiste feiten of anderszins staat aangegeven. De geraadpleegde openbare bronnen zijn opgenomen in de literatuurlijst. Bronnen die alleen in de Russische taal beschikbaar zijn, worden waar mogelijk ondersteund door andere bronnen en vertaald via de vertaaltool van de Europese Unie, eTranslation¹.

Een deel van de gebruikte informatie is ingewonnen via interviews met relevante en deskundige bronnen ter plaatse en in omliggende landen. Daarnaast is gebruik gemaakt van informatie die afkomstig is van de diplomatieke vertegenwoordigingen van Nederland in de Russische Federatie. De op vertrouwelijke basis ingewonnen informatie is voornamelijk gebruikt ter ondersteuning en aanvulling van passages die zijn gebaseerd op openbare informatie. Dergelijke bronnen zijn in het voetnotenapparaat aangemerkt als 'vertrouwelijke bron' en voorzien van een datum.

Hoofdstuk 1 behandelt de politieke situatie in Rusland. Hoofdstuk 2 gaat in op nationaliteit, documenten en adresregistratie. Hoofdstuk 3 beschrijft de situatie van specifieke groepen in Rusland. De situatie van dienstplichtigen, beroepsmilitairen en reservisten wordt in hoofdstuk 4 beschreven. Naleving en schending van bepaalde mensenrechten komt in hoofdstuk 5 aan bod. Hoofdstuk 6 beschrijft verschillende wetten en de handhaving daarvan. Hoofdstuk 7 beschrijft de rechtsgang. De situatie van vluchtelingen en ontheemden wordt in hoofdstuk 8 beschreven, en terugkeer naar Rusland in hoofdstuk 9. Hoofdstuk 10 vermeldt de bibliografie en gebruikte afkortingen.

De Russische Federatie zal in dit ambtsbericht ook als 'Rusland' aangeduid worden.

¹ Zie https://commission.europa.eu/resources-partners/etranslation_en

1 Politieke ontwikkelingen

Op 24 februari 2022 viel Rusland Oekraïne binnen, in het noorden vanuit Belarus, in het zuiden via de eerder illegaal geannexeerde Krim en in het oosten vanuit Rusland. Deze inval werd door president Poetin aangekondigd als een kortdurende 'speciale militaire operatie' om bepaalde gebieden in Oekraïne te bevrijden van het zogenaamde nazisme van de Oekraïense autoriteiten. Toen de oorlog minder snel afgerond bleek dan door president Poetin aangekondigd, de mobilisatie in september 2022 tot onrust leidde en de aantallen Russische gesneuvelden bleven oplopen, veranderde het Russische narratief naar een gestelde noodzaak van verdediging van Rusland tegen de NAVO en het Westen. President Poetin ondersteunde dit narratief met de gestelde oorlogslust van het Westen en de introductie van vijandbeelden van zogenaamd westers moreel verval die een bedreiging voor de Russische beschaving zouden vormen. Het Oekraïense schiereiland de Krim was in 2014 reeds illegaal geannexeerd door Rusland. Op 30 september 2022 lijfde Rusland de Oekraïense oblasten Donetsk, Loehansk, Cherson en Zaporizja in bij de Russische Federatie onder het mom van bevrijding. In zijn jaarlijkse toespraak kondigde president Poetin op 21 februari 2023 een Russische opschorting van het Russisch-Amerikaanse wapenbeheersingsverdrag *New START* aan, onder verwijzing naar de Amerikaanse opzegging in 2019 van het wapenbeheersingsverdrag *Intermediate-Range Nuclear Forces*.²

Tegelijk met de inval van Rusland in Oekraïne vond in Rusland op ongekende schaal repressie plaats. Advocaten merkten een toenemende wetteloosheid in het optreden van de autoriteiten op, en de vrijheid van meningsuiting werd op grote schaal ingeperkt om kritiek op de oorlog terug te dringen.³ Het Kremlin viel terug op repressieve maatregelen om meer grip te krijgen op digitale informatiestromen en er was alom propaganda aanwezig. Het maatschappelijk middenveld en de politieke oppositie zagen zich bijna geheel uitgevaagd en onafhankelijke journalistiek is vrijwel verdwenen uit Rusland. Het aantal onafhankelijke strafpleiters is sterk afgenomen. Toen de invasie in Oekraïne langer voortduurde dan aanvankelijk aangekondigd, werd kritiek op de strijdkrachten strafbaar gesteld (zie paragraaf 6.1, 'Kritiek op de oorlog'). Alleen nog enkele kritische stemmen van tv-persoonlijkheden die een snellere overwinning en harder militair optreden wensten, werden een tijdlang nog geduld.⁴

Nieuwe wetgeving perkte de slagkracht van het Russische maatschappelijk middenveld en de journalistiek nog verder in, door hen te isoleren van buitenlandse en internationale partners, onafhankelijke initiatieven te onderdrukken, een kritische houding tegenover de autoriteiten in de kiem te smoren, de media het zwijgen op te leggen en de politieke oppositie te onderdrukken. Degenen die dit ondergingen, zagen zich gedwongen het land te verlaten of hun activiteiten te staken. De repressie die sinds 2012⁵ geleidelijk is geïntensiveerd bereikte een hoogtepunt met de nieuwe wetgeving die na het uitbreken van de oorlog in maart 2022 werd aangenomen (zie hoofdstuk 6).⁶

² Raam op Rusland, *Wat u moet weten om de oorlog te snappen*, 17 februari 2023; website Kremlin, *Signing of treaties on accession of Donetsk and Lugansk people's republics and Zaporozhshye and Kherson regions to Russia*, 30 september 2022; The New York Times, *Putin's Move on Nuclear Treaty May Signal End to Formal Arms Control*, 21 februari 2023.

³ Vertrouwelijke bron d.d. 29 november 2022; vertrouwelijke bron d.d. 3 november 2022.

⁴ Stiftung Wissenschaft und Politik, *Russland auf dem Weg in die Diktatur*, 31 april 2022; vertrouwelijke bron d.d. 24 maart 2022;

⁵ Na massale protesten in 2012 in het kader van parlaments- en presidentsverkiezingen werden nieuwe wetten aangenomen als bijvoorbeeld de *Foreign Agent Law* in 2013 (paragraaf 6.3) en de *Yaravoya-wetten* in 2016 (paragraaf 6.2).

⁶ OVSE, *Report On Russia's Legal And Administrative Practice In Light Of Its OVSE Human Dimension Commitments*, September 2022; Raam op Rusland, *Laatste mensenrechtenclubs in Rusland opgeruimd*, 30 januari 2023; Meduza, *Hundreds of thousands of extremists*, 10 juni 2021;

Eind oktober 2022 kondigde president Poetin ruimere bevoegdheden aan voor gouverneurs van alle Russische regio's. In het kader van dit presidentieel besluit werden verschillende dreigingsniveaus toegewezen aan de regio's in het Centrale District en het Zuidelijke District van Rusland. De regio's grenzend aan Oekraïne en de regio Moskou kregen het hoogste dreigingsniveau, dus in die regio's werden de bevoegdheden van de overheid het meest uitgebreid. Zo zijn bijvoorbeeld de bevoegdheden verruimd om de openbare orde te handhaven, vitale infrastructuur te beschermen en transport en verkeer te controleren.⁷

Hoewel de betrouwbaarheid van opiniepeilingen, zelfs van die van onafhankelijke onderzoeksbureaus, zeer moeilijk in te schatten is⁸, zijn dit de enige beschikbare cijfers. Tien maanden na de invasie bleek uit een rapport van het onderzoeksbureau *Levada* dat de meerderheid van de Russen de oorlog in Oekraïne steunt. Onder gepensioneerden bedroeg de steun bijna 90%, maar ook bij jongeren was dat 62%.⁹ Volgens cijfers van het onderzoeksbureau *Russian Field* steunde een jaar na de inval in Oekraïne 69% van de respondenten de invasie, tegenover 22% die zich ertegen uitspraken. Daarnaast is 52% voorstander van een intensivering van vijandelijkheden tegenover 42% die daar tegen is.¹⁰ Een goed ingevoerde bron merkt op dat respondenten in opiniepeilingen zich waarschijnlijk niet vrij voelen om eerlijk te antwoorden, maar dat een meerderheid van de bevolking de oorlog wel enigszins steunt. Echt overtuigd van de oorlog zou echter alleen een minderheid zijn.¹¹

Doema verkiezingen en regionale verkiezingen

Op 19 september 2021 vonden er Doemaverkiezingen plaats. De partij van Poetin, Verenigd Rusland, behaalde een tweederdemeerderheid.¹² De onafhankelijke krant *Novaya Gazeta* stelde voorafgaand aan de verkiezingen dat voorzitters van kiescommissies opdracht gekregen hadden om bepaalde vervalsingsmethoden toe te passen.¹³ Er waren geen OVSE-verkiezingswaarnemers aanwezig, omdat Rusland onder de verwijzing naar COVID19-beperkingen het aantal toe te laten waarnemers sterk had ingeperkt. Vanuit de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa (PACE) was er slechts een klein aantal waarnemers toegelaten, waardoor er geen diepgaande of representatieve monitoring en evaluatie van de verkiezingen kon plaatsvinden.¹⁴ In augustus 2022 maakten media bekend over materiaal te beschikken dat grootschalige verkiezingsfraude zou aantonen.¹⁵

Van 9 tot en met 11 september 2022 vonden er in 14 van de 89 regio's regionale verkiezingen plaats. De uitkomst van de regionale verkiezingen werd gezien als bevestiging dat er binnen Rusland geen openlijk protest tegen Poetin meer is, of dat zulk protest niet meer mogelijk is. In alle veertien regio's waar werd gestemd, wonnen gouverneurs die gelieerd waren aan de partij van Poetin, Verenigd Rusland. Ook in de zes regionale parlementen en twaalf stadsraden won Verenigd Rusland.¹⁶

De Uniestaat tussen Rusland en Belarus

⁷ Presidentieel besluit d.d. 19 oktober 2022, (RU) [no. 756](#); The Moscow Times, *Explainer: What Does Russia's Imposition of Martial Law Mean?*, 20 oktober 2022; The Independent, *Vladimir Putin imposes martial law on annexed regions of Ukraine*, 20 oktober 2022; Zie paragraaf 6.1.

⁸ Zie bijvoorbeeld Open Democracy, *In Russia, opinion polls are a political weapon*, 9 maart 2022.

⁹ The Washington Post, *Most Russians support peace talks but reject return of Crimea*, 13 december 2022; the Moscow Times, *What Secret Russian State Polling Tells Us About Support for the War*, 9 december 2022; Vertrouwelijke bron d.d. 22 december 2022.

¹⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 28 februari 2023; Kommersant, *Moderation is key in a special operation*, 27 februari 2023 (RU).

¹¹ Vertrouwelijke bron d.d. 1 maart 2023.

¹² Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

¹³ *Novaya Gazeta*, *Russia Explained*, 8 september 2021.

¹⁴ OSCE, *No OSCE observers for Russian parliamentary elections following major limitations*, 4 augustus 2021; PACE, Memorandum *AS/Bur (2021) 62*, 15 november 2021.

¹⁵ Raam op Rusland, *How representative is Duma after elections with 17 million stuffed ballots?*, 15 augustus 2022; RFERL, *'A Dress Rehearsal'*, 20 september 2021;

¹⁶ Meduza, *Feigning democracy*, 12 september 2022; Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2022.

De Uniestaat¹⁷ kreeg in de verslagperiode concreter vorm. Zo onderstreepten president Poetin en zijn Belarussische tegenhanger Aleksandr Loekasjenko, in oktober 2022 opnieuw hun militaire samenwerking, waarbij zij aankondigden een gezamenlijke militaire eenheid te zullen oprichten.¹⁸ Rusland gebruikte Belarus bij het begin van de invasie in Oekraïne als uitvalsbasis om troepen en materieel naar Noord-Oekraïne te verplaatsen. Sindsdien heeft Rusland ettelijke malen raketten vanuit Belarus en vanuit het Belarussische luchtruim op Oekraïne afgeschoten, en werd het land ingezet om het Russische leger te bevoorraden.¹⁹ Ondanks bovenstaande afspraken waren er tot het verschijnen van dit rapport geen Belarussische militairen gesignaleerd in Oekraïne. Enkele honderden Belarussen, veelal afkomstig uit de Belarussische diaspora, vechten aan Oekraïense zijde.²⁰ Grote delen van de Belarussische bevolking staan kritisch tegenover de invasie in Oekraïne, en er vinden met enige regelmaat sabotageacties plaats op Russische militaire installaties en operaties in Belarus.²¹

¹⁷ Zie ambtsbericht Rusland 2021

¹⁸ Reuters, *Belarus, Russia to form joint military group, Lukashenko says*, 10 oktober 2022; Al Jazeera, *Lukashenko says Belarus and Russia to deploy joint military group*, 10 oktober 2022.

¹⁹ NOS, *Belarussen willen geen oorlog, maar hun leider doet wat Poetin wil*, 12 oktober 2022;

²⁰ Foreign Policy, *Meet the Belarusian Regiment Fighting for Ukraine*, 20 februari 2023; VOA, *Belarusian regiment fights against Russia in Ukraine*, 28 december 2022; NPR, *These Belarusians join the fight against Russia, defying their Moscow-backed regime*, 31 mei 2022;

²¹ Meduza, *The guerrilla war on Belarus's railways*, 5 juli 2022; npr, *These Belarusians join the fight against Russia, defying their Moscow-backed regime*, 31 mei 2022; NOS, *Belarussen willen geen oorlog, maar hun leider doet wat Poetin wil*, 12 oktober 2022.

2 Identiteit, nationaliteit en documenten

2.1 Nationaliteit

Gunstigere voorwaarden voor verkrijging van het Russische staatsburgerschap ten aanzien van Oekraïense staatsburgers waren voor de verslagperiode al ingevoerd, in vier fases. Sinds maart 2014 worden Oekraïense of staatloze permanente inwoners van de Krim en Sebastopol door Rusland als Russische staatsburgers beschouwd, tenzij zij binnen één maand na de annexatie van de Krim op 18 maart 2014 te kennen hadden gegeven geen Russisch staatsburger te willen worden en dus uitsluitend het Oekraïense staatsburgerschap te willen behouden. In 2017 werd de afstandseis²² voor alle Oekraïners – los van de woonplaats van de aanvrager – geschrapt uit de Russische wetgeving.²³ In april 2019 volgde de openstelling van de vereenvoudigde naturalisatieprocedure voor inwoners van de zelfverklaarde volksrepublieken Loehansk (LNR) en Donetsk (DPR)²⁴, en later ook voor alle inwoners van de gehele Oekraïense oblasten Loehansk en Donetsk.²⁵ Sinds juli 2020 hoeven onderdanen van onder andere Oekraïne²⁶ in plaats van vijf jaar nog maar één jaar rechtmatig verblijf in Rusland aan te tonen voorafgaand aan hun naturalisatieverzoek, en hoeven zij niet meer aan de inkomenseis te voldoen.²⁷

In mei en juli 2022 kwamen daar nog versoepelingen bij. In mei 2022 stelde Rusland de vereenvoudigde naturalisatieprocedure open voor inwoners van het door Rusland bezette Cherson en Zaporizja. In juli 2022 vaardigde president Poetin een besluit uit dat alle Oekraïense staatsburgers toegang geeft tot een vereenvoudigde naturalisatieprocedure.²⁸

Deze toelating tot de versimpelde naturalisatieprocedure geldt ook voor Oekraïense staatsburgers met rechtmatig verblijf in Rusland.²⁹

De vereenvoudigde naturalisatieprocedure staat per 24 september 2022 ook open voor buitenlanders die minimaal één jaar in dienst van het Russische leger hebben gediend. Eerder gold hiervoor een termijn van drie jaar.³⁰

Zie voor een beschrijving van etnische minderheden in dienst van het leger paragraaf 3.2.1 (Etnische groepen).

2.2 Documenten

Zie voor een beschrijving van documenten het ambtsbericht van april 2021.³¹ De ontwikkelingen in de huidige verslagperiode zijn als volgt.

²² De verplichting om het Oekraïense staatsburgerschap op te geven bij naturalisatie tot Rus.

²³ Russia in Global Affairs, vol. 19 No.2 april – juni 2021, Igor A. Zevelev, *Russia in the Post-Soviet Space: Dual Citizenship as a Foreign Policy Instrument*, p. 24.

²⁴ Russisch: *Luganskaya Narodnaya Respublika* en *Donetskaya Narodnaya Respublika*.

²⁵ Zie voor een uitgebreide beschrijving het algemeen ambtsbericht Russische Federatie van april 2021. Zie ook Russia in Global Affairs, vol. 19 No.2 april – juni 2021, Igor A. Zevelev, *Russia in the Post-Soviet Space: Dual Citizenship as a Foreign Policy Instrument*, p. 10.

²⁶ En Belarus, Kazachstan, en Moldavië.

²⁷ OFPRA, L'acquisition de la citoyenneté russe par naturalization, 27 oktober 2020; artt. 13 en 14 lid 2 sub n) Federale wet van 31.05.2002 N 62-FZ "On Citizenship of the Russian Federation".

²⁸ Reuters, *Putin decree gives all Ukrainians path to Russian citizenship*, 11 juli 2022; The Moscow Times, *Russia Expands Fast-Tracked Citizenship Scheme to All Ukrainians*, 11 juli 2022; VOA, *Putin Signs Decree Offering Russian Citizenship to All Ukrainians*, 11 juli 2022.

²⁹ Presidentieel Decreet d.d. 11 juli 2022 no. 440.

³⁰ Website Duma, *Foreign citizens serving in the Russian army under contract to be able to obtain citizenship of Russia under a simplified procedure*, geraadpleegd op 21 september 2022; NOS, *Mobilisatie betekent nieuwe fase in de oorlog*, 21 september 2022; *Russische staatsburgerschapswet*, art. 13 lid 4.

³¹ Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021.

Het huwelijk en de kinderen staan tegenwoordig niet meer verplicht in het binnenlands paspoort. Alleen als de aanvrager zelf dit wil, worden de gegevens van kinderen en echtgenote of echtgenoot opgenomen.³²

De afgifte van biometrische paspoorten werd in februari 2022 tijdelijk stilgelegd, vanwege het hoge aantal aanvragen en materiaalschaarste.³³ In augustus 2022 werd een dergelijke stillegging ook officieel aangekondigd. Dit gold ook voor de aanvragen die bij Russische consulaten in het buitenland werden gedaan.³⁴

Volgens berichten in de media worden internationale paspoorten niet meer afgegeven aan gemobiliseerde Russen. Dit zou gelden voor Russen die de oproep hebben ontvangen.³⁵ Volgens een bron geldt dit in de praktijk voor alle reservisten die in de eerste categorie vallen.³⁶

2.3 Adresregistratie

Alle burgers van de Russische Federatie die op Russisch grondgebied wonen, dienen geregistreerd te zijn op een adres. Ze kunnen zich gratis laten registreren bij de Migratieafdelingen van het ministerie van de Binnenlandse Zaken. De registratie kan tijdelijk van aard zijn (hierna: 'registratie tijdelijk verblijf') of permanent van aard (hierna: 'inschrijving').

Registratie tijdelijk verblijf

Een tijdelijk verblijf van meer dan negentig dagen in een andere regio dan waar men is ingeschreven, moet eveneens worden geregistreerd bij het ministerie van Binnenlandse Zaken. Deze registratie kan bestaan naast de inschrijving op een permanent adres. Deze tijdelijke registratie kan elektronisch of op papier worden uitgegeven.³⁷

Inschrijving permanent adres

Inschrijving moet binnen zeven dagen na de verandering van het adres plaatsvinden. De registratiestempel wordt in het binnenlands paspoort gezet, kinderen tot 14 jaar krijgen een bewijs van registratie. De inschrijving kan online worden aangevraagd via het internetportaal van de overheid ('Gosuslugi'³⁸) of in persoon bij de Migratieafdeling van het ministerie van Binnenlandse Zaken of het Multifunctioneel Centrum van de overheid (MFC). De inschrijving via Gosuslugi kan worden aangevraagd voor de aanvrager zelf, maar ook voor de echtgenoot of echtgenote en kinderen tot 18 jaar met hun toestemming.³⁹

Voor inschrijving op een permanent adres zijn de volgende zaken nodig⁴⁰:

- Binnenlands paspoort;
- Een document dat als bewijs dient van het eigendomsrecht op de woonruimte of van de huurovereenkomst;
- Indien betrokkene niet de eigenaar is van de woonruimte – notariële toestemmingsverklaring van de eigenaar voor de inschrijving, met

³² Vertrouwelijke bron d.d. 30 juli 2021; vertrouwelijke bron d.d. 28 februari 2023.

³³ Meduza, *Russia suspends applications for biometric passports*, 2 februari 2023;

³⁴ RFERL, *Russia Suspends Issuance Of Biometric Passports For 'Technical' Reasons*, 27 augustus 2022; TASS, *Russian foreign ministry suspends issuance of biometric passports due to technical reasons*, 26 augustus 2022; Novaya Gazeta Europe, *Russian Consulates suspend issuing biometric passports 'for technical reasons'*, 26 augustus 2022.

³⁵ The Moscow Times, *Russia Will Not Give Out Passports to Mobilized People – Government*, 28 september 2022;

³⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 21 oktober 2022.

³⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 19 januari 2023.

³⁸ Zie website: [Портал государственных услуг Российской Федерации \(gosuslugi.ru\)](https://gosuslugi.ru)

³⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 19 januari 2023.

⁴⁰ Decree of the Government of the Russian Federation of July 17, 1995 N 713 "On approval of the Rules for the registration and deregistration of citizens of the Russian Federation on", paragraaf 5, zie [Garant.ru](https://garant.ru), geraadpleegd op 24 maart 2023 (RU); Vertrouwelijke bron d.d. 19 januari 2023.

vermelding van zijn persoonlijke en contactgegevens. De eigenaar kan ook in persoon toestemming geven tijdens de afspraak;

- Voor kinderen tot 14 jaar – geboorteakten;
- Voor kinderen tot 14 jaar – bewijs van de permanente registratie elders, indien aanwezig;
- Voor kinderen van 14 tot 18 jaar – hun binnenlandse paspoorten;
- In geval van registratie via Gosuslugi: Gosuslugi accounts op het internetportaal Gosuslugi van iedereen die zich wil registreren, behalve voor kinderen tot 14 jaar.

Nadat de aanvraag is gecontroleerd via Gosuslugi krijgt de aanvrager een afspraak om zich te melden op een kantoor van het ministerie van Binnenlandse Zaken of het MFC. Indien de eigenaar van de woning niet meekomt naar de afspraak, moet een notariële toestemmingsverklaring overgelegd worden. Dit vereiste geldt niet voor registratie van inwonende kinderen.⁴¹

Bij verhuizing naar een ander adres in Rusland moeten dienstplichtigen en reservisten het regionale militaire rekruteringskantoor op de hoogte brengen, en pensioengerechtigden ook het pensioenfonds. Het nieuwe adres moet dan op bovenstaande manier worden geregistreerd.⁴²

Uitschrijving bij verhuizing naar het buitenland

Bij verhuizing naar het buitenland moet men zich laten uitschrijven uit de woonplaats van permanent verblijf. Dit kan in persoon of later via de consulaire afdeling van een Russische ambassade in het buitenland, waarbij een tussenpersoon in Rusland de aanvraag in Rusland indient. Volgens verschillende bronnen is uitschrijving uit het adresregister op deze manier via de ambassades in de praktijk daadwerkelijk mogelijk. Hiervoor worden de machtiging van de tussenpersoon in Rusland en het aanvraagformulier gelegaliseerd door de consulaire afdeling van de ambassade. De bevestiging van uitschrijving uit het adresregister volgt dan op een aparte akte (*adresnyy listok ubytiya*) in plaats van door middel van aantekening in het binnenlands paspoort.⁴³ Andere formaliteiten zouden in voorkomende gevallen vanuit het buitenland moeilijker af te wikkelen zijn, zoals bijvoorbeeld de verkoop van eigendommen in Rusland vanuit het buitenland na vertrek uit Rusland.⁴⁴

Reservisten en dienstplichtigen die naar het buitenland willen verhuizen, moeten zich in persoon melden bij het regionale militaire rekruteringskantoor, en een aanvraag om uitschrijving uit het adresregister indienen met vermelding van de reden van vertrek en de nieuwe verblijfplaats.⁴⁵

COVID19-gerelateerde beperkingen

In het kader van de bestrijding van COVID19 zijn de grenscontroles geïntensiveerd en begon de Russische grenspolitie⁴⁶ al voor de verslagperiode controles uit te voeren op alle grensovergangen van Rusland, inclusief de kleine wegen.⁴⁷ In de verslagperiode is niets bekend over inperking van de binnenlandse bewegingsvrijheid op grond van COVID19-regels. Wel werden bij niet-toegestane demonstraties demonstranten gearresteerd op grond van COVID19-regels.⁴⁸

⁴¹ Vertrouwelijke bron d.d. 19 januari 2023.

⁴² Vertrouwelijke bron d.d. 19 januari 2023.

⁴³ Vertrouwelijke bron d.d. 11 december 2022.

⁴⁴ Vertrouwelijke bron d.d. 19 januari 2023; vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2022; vertrouwelijke bron d.d. 11 december 2022.

⁴⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 19 januari 2023; Verordening N 700 van de minister van Defensie van de RF van 22.11.2021 "Goedkeuring van de instructie inzake de organisatie van de werkzaamheden voor de werking van het militaire registratiesysteem"

⁴⁶ De grenspolitie is een speciale afdeling van de Federal Security Service (FSB) en wordt genoemd PS FSB Rossii (Russisch: Pogranichnaya sluzhba Federal'noy sluzhby bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii)

⁴⁷ *Algemeen ambtsbericht Russische Federatie* april 2021, p. 89.

⁴⁸ OVD-Info, *Recent challenges with regard to the right to privacy of people exercising their political and other rights: Russian experience*, juni 2022.

3 Positie van specifieke groepen

In Rusland is een klimaat van angst en intimidatie ontstaan. Volgens een rapport van het OVSE *Office for Democratic Institutions and Human Rights* (ODIHR) van september 2022 hebben propaganda, druk op vrije meningsvorming, gebruik van het strafrecht voor oneigenlijke doeleinden, het gebruik van geweld tegen activisten uit het maatschappelijk middenveld en de media, het uiteendrijven van vreedzame bijeenkomsten en het ondoelmatige onderzoek naar de moorden op diverse journalisten hiertoe geleid.⁴⁹

In dit hoofdstuk wordt de positie van bepaalde groepen besproken. Voor alle groepen geldt dat de situatie in de Noordelijke Kaukasus in sterke mate verschilt van die in overige delen van Rusland, zie volgende paragraaf.

3.1 Noordelijke Kaukasus

In de Noordelijke Kaukasus bestaat het maatschappelijk middenveld nagenoeg niet meer, evenmin als ngo's; mensenrechten worden er op grotere schaal geschonden en er gelden deels andere wetten dan in de overige delen van Rusland. Met name in de oostelijke regio's van de Noordelijke Kaukasus als Ingoesjetië, Tsjetsjenië en Dagestan volgt de bevolking de *adat*⁵⁰ en *sharia*.⁵¹ Volgens een rapport in opdracht van de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa (PACE) riskeren journalisten, mensenrechtenactivisten, LHBTIQ+-personen, vrouwen die weigeren zich te conformeren aan de plaatselijke 'traditionele waarden', en iedereen die zich verzet tegen het autoritaire bewind, zware repressie, marteling en zelfs de dood voor het uiten van hun mening of het leiden van een leven zoals zij dat willen. Noch de betrokkenen zelf, noch hun familieleden zijn veilig in de Noordelijke Kaukasus, elders in de Russische Federatie of zelfs in enkele gevallen in het buitenland.⁵² De strafrechtspraak in de Noordelijke Kaukasus is een veelgebruikt middel van dwang en vervolging voor kritische journalisten, opposanten en mensenrechtenverdedigers en biedt nauwelijks bescherming aan slachtoffers. Strafzaken op basis van gefabriceerd bewijs zijn een beproefd middel om journalisten, mensenrechtenactivisten en andere kritische mensen tot stilzwijgen te brengen.⁵³

De hevigheid van repressie tegen kritische stemmen in Tsjetsjenië blijkt uit het volgende voorbeeld. In januari 2022 ontvoerden politieagenten Zarema Mysaeva uit de stad Nizjni Novgorod in Centraal-Rusland. De Tsjetsjeense autoriteiten vermoeden dat haar zonen, Ibrahim en Abubakar Yangulbaev, verbonden zijn met het 1ADAT Telegram-kanaal, kritisch over de Tsjetsjeense leider Ramzan Kadyrov. Een van haar zonen had zich kritisch uitgesproken over de martelingen in Tsjetsjenië. Volgens media zijn ongeveer veertig familieleden gearresteerd sinds de familie in onmin is gevallen bij president Kadyrov.⁵⁴

De situatie van LHBTIQ+ en van vrouwen in de Noordelijke Kaukasus wordt apart beschreven in paragraaf 3.2.5.1 (LHBTIQ+ in de Noordelijke Kaukasus) respectievelijk 3.2.6.1 (Vrouwen in de Noordelijke Kaukasus). Voor de overige groepen beschreven in hoofdstuk 3 dient rekening gehouden te worden met bovenstaande regionale context.

⁴⁹ ODIHR *Report On Russia's Legal And Administrative Practice In Light Of Its OSCE Human Dimension Commitments*, 22 september 2022.

⁵⁰ Adat bestaat uit (pre-islam tische) sociale leefregels, omgangsnormen en tradit onele gebruiken.

⁵¹ Ahmet Yarlykapov, Ph. D. (Hist) (Institute of Ethnology & Anthropology RAS) *Adat, Shariah and Russian law in the modern North Caucasus: results and prospects*, 2015.

⁵² PACE, Report by Frank Schwabe, *The continuing need to restore human rights and the rule of law in the North Caucasus region*, 3 juni 2022, punt 2.

⁵³ PACE, Report by Frank Schwabe, *The continuing need to restore human rights and the rule of law in the North Caucasus region*, 3 juni 2022, punten 24 en 36.

⁵⁴ Caucasian Knot, *Defence reports deterioration of Zarema Musaeva's health condition*, 14 februari 2023; Meduza, *'Take me instead of her'*, 20 januari 2023.

3.2 Positie van specifieke groepen

3.2.1 *Etnische groepen*

De precieze omvang van etnische groepen is omstreden. Onder de Russische bevolking bestaan 180 verschillende etnische minderheden, waarvan 160 kleine groepen behoren tot de oorspronkelijke bevolking. Volgens de volkstelling in 2010 was het overgrote deel van de bevolking Russisch (80,9%), gevolgd door Tataren (3,7%), Oekraïners (1,7%), Tsjoevasjen⁵⁵ (1,05%), Tsjetsjenen (1,04%), en Armeniërs (0,8%). Migranten komen voor het overgrote deel uit voormalige Sovjetstaten in Centraal-Azië, spreken gebrekkig Russisch en migreren om economische redenen. Vaak behoren zij tot niet-Slavische etnische minderheden.⁵⁶

Een nieuwe volkstelling in 2021 bracht cijfers op waarvan de geloofwaardigheid ter discussie staat. Het aantal Tataren zou in elf jaar tijd zijn verminderd met 600.000 mensen; het aantal Mari en Tsjoevasjen zouden zijn verminderd met 22,6 respectievelijk 25 procent, en het aantal Oedmoerten met 30 procent. Het aantal respondenten van de volkstelling dat weigerde om een etnische identiteit op te geven steeg in deze volkstelling tot bijna 16,5 miljoen mensen. Het onderzoeksbureau Levada schatte in dat 24% van de Russische bevolking niet had meegedaan aan de telling, een percentage dat in Moskou bij 73% lag. Door de opvallende uitkomst en de vraagtekens rond de betrouwbaarheid van de telling trokken ngo's de bedoeling van de telling in twijfel. Zij veronderstelden dat een verdere marginalisatie van etnische groepen een mogelijk motief was.⁵⁷

Voor meer achtergrond wat betreft de situatie van etnische groepen, zie paragraaf 5.1 van het ambtsbericht van april 2021.⁵⁸

Etnische groepen in de oorlog in Oekraïne

Opvallend in deze verslagperiode waren de disproportionele aantallen soldaten uit de armere en meer afgelegen regio's van Rusland bijvoorbeeld uit Dagestan⁵⁹, Kalmukkië, Toeva of Boerjatië die aan het begin van de invasie in Oekraïne werden ingezet, en later in groten getale werden gemobiliseerd.⁶⁰ In deze regio's wonen veelal etnische minderheden.⁶¹ Veel van deze mensen waren minder goed op de hoogte van onafhankelijke informatie over de mobilisatie en hadden minder toegang tot advocaten dan Russen in grotere steden. Ook werd in deze regio's vaker regelgeving omtrent mobilisatie (zie paragraaf 4.1.3 *Mobilisatie*) geschonden.⁶²

Reeds in de eerste weken na de invasie verschenen er kritische berichten van ngo's en media over de relatief hoge aantallen gesneuvelde beroepsmilitairen afkomstig uit deze regio's, hoewel er geen betrouwbare cijfers van gesneuvelden beschikbaar waren. Het onderzoeksplatform *IStories* stelde dat er tot september 2022 in Oekraïne 259 en 277 militairen uit respectievelijk Boerjatië en Dagestan waren gesneuveld; uit Moskou waren er maar 10. Een andere bron meldde in april 2022 dat het aandeel gesneuvelde soldaten uit Boerjatië op 2,8% lag, terwijl in Boerjatië

⁵⁵ in het Engels getransl tereerd als *Chuvashs*

⁵⁶ Drobizheva L.M., Konstantinovskiy D.L., Mukharyamova L.M., Mukharyamov N.M. (2019) *Russia: Ethnic Differentiation in Education in a Context of Debates on Cultural Diversity, Autonomy, Cultural Homogeneity and Centralization*. In: Stevens P., Dworkin A. (eds) *The Palgrave Handbook of Race and Ethnic Inequalities in Education*, Palgrave Macmillan, Cham (https://doi.org/10.1007/978-3-319-94724-2_21).

⁵⁷ RFERL, *Russia's 2021 Census Results Raise Red Flags Among Experts And Ethnic-Minority Activists*, 5 februari 2023; Russia Post, *Russia's changing ethnic landscape: Three takeaways from the 2021 census*, 30 januari 2023.

⁵⁸ Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021, p. 44 e.v.

⁵⁹ Die Ze t, *Einsatzkräfte feuern bei Protesten gegen Mobilmachung Warnschüsse ab*, 26 september 2022; Vertrouwelijke bron d.d. 6 oktober 2022.

⁶⁰ Van de 85 Russische regio's zijn er 22 die oorspronkelijk bedoeld waren als regio's van niet-Russische etniciteit.

Zie The Guardian, *Coffins in Buryatia: Ukraine invasion takes toll on Russia's remote regions*, 30 maart 2022;

⁶¹ The Guardian, *Coffins in Buryatia: Ukraine invasion takes toll on Russia's remote regions*, 30 maart 2022;

⁶² Vertrouwelijke bron d.d. 28 februari 2023; vertrouwelijke bron d.d. 1 maart 2023.

maar 0,3% van de totale bevolking van Rusland woont.⁶³ Er zijn geen officiële cijfers die dit beeld bevestigen.

In Boerjatië⁶⁴ bestaat de bevolking voor circa 30% uit Mongoolse Boerjatten.⁶⁵ Tijdens de mobilisatie ontvingen in Boerjatië opvallend veel mannen boven de leeftijdsgrens voor reservisten en mannen met een medische geschiedenis oproepen en werden ze gemobiliseerd. Zie paragraaf 4.1.3 over Mobilisatie. Er volgden protesten, waarop de gouverneur van Boerjatië beval om zeventig ten onrechte gemobiliseerde mannen weer naar huis te sturen.⁶⁶ De website van een belangenvereniging voor Boerjatten, *Free Buryatia Foundation*⁶⁷, werd in juli 2022 door de Russische autoriteiten geblokkeerd. De voorzitter van de vereniging, Alexandra Garmazhapova, werd in februari 2023 op de opsporingslijst gezet wegens een niet nader gespecificeerde verdenking. Zij verblijft in het buitenland.⁶⁸

Critici vermoedden dat de streefgetallen voor mobilisatie in de regio's hoger lagen dan in de grote steden, om grootschalige protesten in de steden te vermijden.⁶⁹

Arbeidsmigranten en genaturaliseerde Russen

Afgelopen jaren kwamen honderdduizenden seizoenarbeiders en arbeidsmigranten uit voornamelijk Kirgizië, Tadzjikistan en Oezbekistan naar Rusland. In de eerste helft van 2022 hebben volgens de overheid 60.000 arbeidsmigranten de Russische nationaliteit verkregen. In september 2022 nam de Doema een wetswijziging aan die een versnelde naturalisatie mogelijk maakt na één jaar militaire dienst als contractsoldaat.⁷⁰ Centraal-Aziatische arbeidsmigranten berichtten over dwang en misleiding om contracten te tekenen voor militaire dienst.⁷¹ Alexander Bastrykin, hoofd van het *Investigative Committee*⁷², gaf te kennen deze groep prioriteit te willen geven bij de inzet in de Russische strijdkrachten.⁷³ Er is geen informatie beschikbaar of deze groep daadwerkelijk met voorrang is gemobiliseerd.

Positie Oekraïners in Rusland

Voorafgaand aan de invasie in Oekraïne waren er reeds speciale versnelde immigratieprocedures voor Oekraïners die om humanitaire redenen naar Rusland kwamen, en snellere wegen voor hen naar het Russisch staatsburgerschap. Ook voorafgaand aan de oorlog werden Oekraïense mensen al naar Rusland gebracht om hen daar te berechten, met name Krim-Tataren voor gesteld extremisme. Zie ook het ambtsbericht van april 2021.⁷⁴

In geval van dubbele nationaliteit heeft de Russische nationaliteit voorrang en worden mensen enkel als Rus beschouwd.⁷⁵ Zij vallen dan ook onder de mobilisatieregels. Net als andere Russen is voor hen een pro-Oekraïense houding

⁶³ The Moscow Times, *This war is a vampire*, 27 april 2022; Reuters, *Russia's mobilization hits hard in poor, rural Buryatia*, 24 september 2022.

⁶⁴ Boerjatië ligt in Zuidoost-Siberië tegen de Russisch-Mongoolse grens aan.

⁶⁵ Global Voices, *The Republic of Buryatia: invasion of Ukraine is an extension of Russia's domestic dominance over the country's ethnic minorities*, 30 juni 2022; webs te Minority Rights, *Buryats*, geraadpleegd op 24 februari 2023.

⁶⁶ Mediazona, *First days of the special mobilisation operation in the Republic of Buryatia*, 1 oktober 2022; Reuters, *Russia's mobilization hits hard in poor, rural Buryatia*, 24 september 2022; The Guardian, *'It's a 100% mobilisation': day one of Russia's drive to build its army*, 22 september 2022.

⁶⁷ Deze ngo is opgericht in maart 2022 om te adviseren over vraagstukken met betrekking tot militaire dienst.

⁶⁸ The Moscow Times, *Russia Places Leading Buryat Activist On Wanted List*, 10 februari 2023.

⁶⁹ The Moscow Times, *Ethnic Minorities Hit Hardest By Russia's Mobilization, Activists Say*, 27 september 2022; The Guardian, *'It's a 100% mobilisation': day one of Russia's drive to build its army*, 22 september 2022.

⁷⁰ RFERL, *Russian Military Eyes Central Asian Recruits Amid Mobilization Drive*, 23 september 2022; website Doema, *Foreign citizens serving in the Russian army under contract to be able to obtain citizenship of Russia under a simplified procedure*, 20 september 2022;

⁷¹ Carnegie Endowment for International Peace, *Russian Draft Dodgers Find a Mixed Reception in Central Asia*, 19 oktober 2022; Eurasianet, *Central Asians targeted in Russia's desperate mobilization drive*, 3 oktober 2022.

⁷² Het *Investigative Committee* of Onderzoekscomité is een strafrechtelijk onderzoeksorgaan naast de prokuratura. Zie ook Algemeen ambtsbericht Russische Federatie 2021, p. 32.

⁷³ Rossiyskaya Gazeta, *Alexander Bastrykin in an interview with "RG"*, (RU) 13 januari 2023.

⁷⁴ Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021, paragraaf 2.3.

⁷⁵ Zie Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021.

wel problematisch, zie paragraaf 5.1 en 6.1 (Vrijheid van meningsuiting en Kritiek op de oorlog).

Belangrijke redenen voor vestiging in Rusland zijn kennis van de taal en in Rusland wonende familieleden.⁷⁶ Zie voor al dan niet gedwongen hervestiging van Oekraïners vanuit Oekraïne in Rusland paragraaf 8.2 (Oekraïners komend naar Rusland).

3.2.2 *Religieuze groepen*

Voor meer achtergrond voor wat betreft de situatie van religieuze groepen, zie het ambtsbericht van april 2021.⁷⁷ Sinds de vorige verslagperiode hebben zich geen significante wijzigingen voorgedaan ten aanzien van deze groepen.⁷⁸ Jehova's getuigen en Hizb ut-Tahrir aanhangers worden onverminderd strafrechtelijk vervolgd.⁷⁹

Jehova's getuigen

Sinds het federale verbod op hun organisatie in 2017 bleven de Russische autoriteiten tijdens de verslagperiode Jehova's getuigen⁸⁰ onverminderd arresteren, vervolgen en veroordelen wegens deelname aan en het organiseren van een extremistische organisatie.⁸¹ De Russische ngo *Memorial* maakte in januari 2023 de volgende cijfers bekend: Sinds het verbod van de gemeenschap in 2017 op grond van de extremismewetgeving zijn meer dan 700 Jehova's getuigen in Rusland aangeklaagd of veroordeeld voor extremisme. Van deze groep kregen 64 mensen een detentie oplopend tot tien jaar opgelegd en zaten er 70 in voorlopige hechtenis of huisarrest. 137 mensen kregen voorwaardelijk detentie opgelegd en 338 mochten hun uitspraak in vrijheid afwachten. 28 Jehova's getuigen kregen een boete opgelegd, 34 hadden hun straf al uitgezeten, bij 2 mensen werd het Russische staatsburgerschap ingetrokken. In 18 gevallen volgde er sepot en in drie gevallen vrijpraak. 6 mensen overleden tijdens hun procedure. De reden van hun overlijden is niet in detail bekend.⁸²

In december 2022 waren volgens de koepelorganisatie van Jehovah's Getuigen zelf nog 110 leden van hun kerk gedetineerd in Rusland.⁸³ Ook Jehova's getuigen uit de illegaal geannexeerde Krim in Oekraïne werden naar Rusland gebracht en daar berecht.⁸⁴

Hoewel het Hooggerechtshof in oktober 2021 stelde dat individuele of collectieve geloofsbijdenis onvoldoende was voor een strafrechtelijke veroordeling, maar dat hiervoor aanvullend bewijs van extremistische activiteiten nodig was, bleven rechtbanken Jehova's getuigen veroordelen voor extremisme.⁸⁵ Weliswaar werden op basis van de uitspraak enkele mensen vrijgesproken, maar de openbaar aanklager (*prokuratura*) ging daartegen in hoger beroep. In oktober 2022 kreeg een Jehova's getuige in Birobidzjan in de Joodse Autonome Oblast in cassatie tweeënhalf jaar detentie opgelegd wegens deelname aan de in Rusland als verboden organisatie aangemerkte Jehova's Getuigen. Haar geloofsgenoot in Moermansk Vitaly

⁷⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 1 maart 2023.

⁷⁷ Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021, paragraaf 5.2.

⁷⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 6 oktober 2022. Zie Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021, p. 46 e.v.

⁷⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 6 oktober 2022.

⁸⁰ Voor spelling zie de website Onze Taal, geraadpleegd op 13 januari 2023: Het genootschap wordt aangemerkt als Jehovah's Getuigen, de individuele leden worden aangemerkt als Jehova's getuigen.

⁸¹ Vertrouwelijke bron d.d. 28 juni 2022.

⁸² Website Memorial (Russischtaalg), geraadpleegd op 13 januari 2023.

⁸³ Reuters, *Russia jails four Jehovah's Witnesses adherents for up to seven years in prison*, 20 december 2022.

⁸⁴ Freedom House, *Freedom in the World 2022*, Russia, paragraaf D2; Human Rights Watch, *World Report 2022*, Russia; HRWF, *'Court' in Russian-occupied Crimea passes long sentences against three Ukrainian Jehovah's Witnesses*, 3 maart 2023.

⁸⁵ Freedom House, *Freedom in the World 2022*, Russia, paragraaf D2; vertrouwelijke bron d.d. 28 juni 2022.

Omelchenko kreeg een boete van 580 duizend roebel⁸⁶ opgelegd.⁸⁷ In december 2022 kregen vier Jehova's getuigen in Birobidzhan uiteenlopende gevangenisstraffen van drieënhalve tot zeven jaar voor het overtreden van extremismewetgeving, onder meer voor de organisatie van illegale religieuze bijeenkomsten en het verspreiden van verboden religieuze doctrines onder de lokale bevolking.⁸⁸

Muslims

De islam is in Rusland de op één na grootste religie na het orthodoxe christendom; de moslimbevolking wordt geschat op 15 miljoen mensen. De islam is geaccepteerd door de autoriteiten en gereguleerd volgens de algemene regels voor alle geloofsgemeenschappen door middel van bijvoorbeeld verplichte registratie. Enkele uitzonderingen hierop zijn onderstaande geloofsgemeenschappen.⁸⁹

Hizb ut-Tahrir

De autoriteiten focussen bij terreurbestrijding op moslims, en vooral op de aanhangers van Hizb ut-Tahrir. Hizb ut-Tahrir is sinds 2003 aangemerkt als verboden terroristische organisatie.⁹⁰ Volgens onder andere de ngo Memorial is deze organisatie ten onrechte als terroristisch aangemerkt, aangezien zij weliswaar fundamentalistisch gedachtegoed propageert en verboden is in andere landen, maar haar aanhangers gewelddoos opereren. Vermeende aanhangers werden vervolgd voor het lidmaatschap van een terroristische organisatie, zonder dat terreuracties voorbereid of gepleegd werden, en straffen werden strenger.⁹¹ De vervolging van deze groep zette zich gedurende de verslagperiode in ongeveer dezelfde mate voort als in de vorige verslagperiode.⁹²

In aanvulling van hetgeen omschreven in het vorige ambtsbericht geldt het volgende. Veelal waren vervolgd leden van de Hizb ut-Tahrir van de illegaal geannexeerde Krim afkomstige Tataren, die tegen hun wil werden berecht in Rusland. Gezien het feit dat zij vervolgd worden onder de wetten voor terrorismebestrijding, zijn er minder procedurele garanties voor hen. Zo werden zij regelmatig gedetineerd in afgelegen gebieden, ver van hun huis en familie.⁹³ Ook worden volgens OVD-Info terrorisme-aanklachten tegen Hizb ut-Tahrir-volgers vaak oneigenlijk gebruikt om activistische Krim-Tataren of kritische journalisten op de Krim het zwijgen op te leggen.⁹⁴

Opgelegde sancties bestaan doorgaans uit jarenlange detentie, oplopend tot 15 jaar of meer.⁹⁵ Volgens Memorial werden op 11 januari 2023 nog ten minste 330 mensen vervolgd in verband met betrokkenheid bij de Hizb ut-Tahrir. Bij die cijfers telt Memorial ook mensen die in Oekraïne op de Krim worden vervolgd. 254 Hizb ut-Tahrir gelovigen werden als volgt veroordeeld: 116 kregen gevangenisstraffen van 10 tot 15 jaar, 107 gevangenisstraffen van 15 jaar of meer. Tegen minimaal 48 mensen loopt een strafrechtelijk onderzoek of strafrechtelijke vervolging voor de rechtbank, en tegen minimaal 27 mensen is een opsporingsbevel uitgevaardigd. Daarnaast hadden 68 mensen hun opgelegde detentie reeds uitgezeten, was 1 persoon om gezondheidsredenen vrijgelaten en is de aanklacht tegen 1 persoon

⁸⁶ Circa 7.272 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

⁸⁷ OVD-Info, Telegram bericht [15988](#) d.d. 23 september 2022;

⁸⁸ Reuters, *Russia jails four Jehovah's Witnesses adherents for up to seven years in prison*, 20 december 2022.

⁸⁹ Zie voor meer informatie over regulering van geloofsgemeenschappen [Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021](#), p. 49.

⁹⁰ Freedom House, *Freedom in the World 2022*, Russia, paragraaf D2; Human Rights Watch, *World Report 2022*, Russia.

⁹¹ [Website Memorial \(RU\)](#), geraadpleegd op 13 januari 2023;

⁹² [Website Memorial](#), geraadpleegd op 11 januari 2023; vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 2 november 2022.

⁹³ Al Jazeera, *Russian court sentences Crimean Muslims to jail: Activist*, 12 mei 2022; vertrouwelijke bron d.d. 6 oktober 2022.

⁹⁴ Website [OVD-Info](#), geraadpleegd 13 januari 2023.

⁹⁵ Website [OVD-Info](#), geraadpleegd 13 januari 2023.

ingetrokken. Van alle beklagden erkende Memorial minstens 273 als politieke gevangenen.⁹⁶

Volgers van Said Nursi

In 2008 merkte het Hooggerechtshof de internationale groepering Nurcular als extremistisch aan. Daarmee is het bestuderen van teksten van de theoloog en grondlegger Said Nursi verboden. Sinds 2008 werden jaarlijks enkele moslims vervolgd voor het bestuderen van de teksten van Said Nursi. Hen wordt bijvoorbeeld artikel 282.2 van het Wetboek van Strafrecht (organiseren van activiteiten van een verboden organisatie dan wel deelname daaraan) tegengeworpen. De afgelopen jaren zijn er jarenlange gevangenisstraffen opgelegd voor het lezen van het werk van Said Nursi.⁹⁷

Op 31 augustus 2021 legde een rechtbank in Naberezhnye Chelny een voorwaardelijke straf van twee jaar detentie op aan de 63-jarige Nakia Sharifullina op grond van artikel 282.2 WvS. Sharifullina werd schuldig bevonden aan het oprichten van een zogenaamde Nurculaire cel in 2015. Onder het mom van het uitvoeren van Koran-studiesessies en Turkse taallessen, bracht ze volgens de aanklacht burgers bijeen en liet hen kennismaken met de werken van Said Nursi. Sharifullina was eerder al veroordeeld op grond van hetzelfde artikel en beboet met 100.000⁹⁸ roebel.⁹⁹

In september 2021 liet een rechtbank in Dagestan zeven aanklachten tegen veronderstelde volgers van Said Nursi vallen, om onbekende redenen.¹⁰⁰

In september 2022 begon in Moskou het strafproces tegen zes mannen die waren bijeengekomen om het werk van Said Nursi te bestuderen. Zij zaten op dat moment bijna een jaar in voorlopige hechtenis.¹⁰¹

Tablighi Jamaat

Ook leden van de Tablighi Jamaat, een missionaire beweging van de soennitische islam die in 2009 is aangemerkt als extremistische organisatie en derhalve sindsdien verboden, werden vervolgd onder de Russische anti-extremismewetgeving. De aanhangers van de Tablighi Jamaat worden doorgaans niet veroordeeld voor gewelddadige activiteiten of uitspraken; het aanhangen van deze stroming zonder daden te begaan is voldoende voor een veroordeling. In 2021 werden op grond van artikel 282.2 WvS ten minste 13 straffen tegen 20 personen uitgevaardigd voor de voortzetting van de activiteiten van de Tablighi Jamaat.¹⁰² Recente cijfers voor 2022 zijn nog niet beschikbaar.

3.2.3 Leden van oppositiepartijen en politieke activisten

In Rusland bestaan twee soorten oppositie: de systeemoppositie, en de oppositie die buiten het politieke systeem opereert. Tot de eerste categorie behoren partijen die binnen het politieke systeem actief zijn, dus bijvoorbeeld geregistreerd zijn als politieke partij, kandidaten leveren, en zetels hebben in de Staatsdoema, in plaatselijke parlementen en raden. Volgens critici gedooft het Kremlin deze partijen omdat zij de politieke lijn van president Poetin volgen, en zijn zij daarom niet als daadwerkelijke oppositie aan te merken.¹⁰³ Als zij te kritisch worden, worden ze strafrechtelijk vervolgd. Zie bijvoorbeeld het geval van Ketevan Kharaidze in

⁹⁶ Website Memorial, geraadpleegd op 11 januari 2023

⁹⁷ HRW, World Report, Russia 2023; HRW, World Report, Russia 2022; SOVA, *Inappropriate Enforcement of Anti-Extremist Legislation in Russia in 2021*, 27 april 2022.

⁹⁸ Circa 1.253 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

⁹⁹ SOVA, *Inappropriate Enforcement of Anti-Extremist Legislation in Russia in 2021*, 27 april 2022.

¹⁰⁰ SOVA, *Inappropriate Enforcement of Anti-Extremist Legislation in Russia in 2021*, 27 april 2022.

¹⁰¹ Forum 18, *Six who met to study their faith on trial in Moscow*, 29 augustus 2022; HRWF, *Criminal trial of six Muslims following Turkish theologian Said Nursi*, 9 september 2022.

¹⁰² SOVA, *Inappropriate Enforcement of Anti-Extremist Legislation in Russia in 2021*, 27 april 2022.

¹⁰³ Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021.

paragraaf 3.2.3. Daarnaast wordt buiten het politieke systeem oppositie bedreven door politici die bijvoorbeeld de kiesdrempel niet halen of zijn uitgesloten van verkiezingen. Het bekendste voorbeelden hiervan zijn Aleksej Navalny met zijn anti-corruptiestichting FBK en Ilja Jasjin, zie hieronder.

3.2.3.1 Oppositiepolitici buiten het politieke systeem

Ilja Jasjin, zelfstandig oppositiepoliticus en tot 2008 lid van de partij *Yabloko*, werd op 9 december 2022 tot achtenhalf jaar detentie veroordeeld voor een serie van kritische berichten op sociale media over de daden van het Russische leger in Oekraïne. Hij werd aangeklaagd onder de nieuwe wetgeving betreffende het in diskrediet brengen van het Russische leger.¹⁰⁴

Navalny

Na zijn vergiftiging in 2020, terugkeer naar Rusland in januari 2021 en onmiddellijke arrestatie, werd Aleksej Navalny voor een strafrechtelijke overtreding veroordeeld¹⁰⁵ en in een zeer streng gevangenisregime geplaatst. Op deze eerste veroordeling volgden nog een veroordeling voor fraude en minachting van de rechtbank tot negen jaar detentie en een boete van 1,2 miljoen roebel¹⁰⁶, en een aanklacht voor het aanzetten tot extremisme met een maximale straf van dertig jaar detentie.¹⁰⁷ Zijn behandeling in detentie komt volgens velen neer op marteling. Hij zat maanden achtereen in een isoleercel, en mocht maandenlang geen bezoek ontvangen en niemand spreken. Ook bezoeken van zijn advocaat en het recht op correspondentie met zijn advocaat werd ingeperkt. Voor zijn verslechterende gezondheid kreeg hij geen passende behandeling. Volgens zijn woordvoerder probeert president Poetin hem langzaam te doden.¹⁰⁸ Amnesty International noemde zijn behandeling wreed, vernederend en onmenselijk.¹⁰⁹

FBK en FZPG

Navalny's in 2011 opgerichte anti-corruptiestichting FBK¹¹⁰ met regionale kantoren in veertig regio's door heel Rusland, werd al voor de verslagperiode systematisch tegengewerkt en uiteindelijk opgeheven. Het was Navalny ook na elf pogingen niet gelukt om een politieke partij te laten registreren, waardoor hij politiek buitenspel gezet werd. FBK was al in 2019 aangemerkt als buitenlands agent. De organisatie werd door Navalny zelf in juli 2020 opgeheven nadat een schadevergoedingsclaim van 88 miljoen roebel¹¹¹ tegen Navalny, de FBK-advocate Lyubov Sobol en de organisatie FBK had ingediend. FBK werd opgevolgd door de nieuwe organisatie Citizens' Rights Protection Foundation (FZPG). FZPG werd in december 2020 ook aangewezen als buitenlands agent. Op 16 april 2021 verzocht het openbaar ministerie van Moskou bij de rechtbank van Moskou om FBK, FZPG en de *Navalny Headquarters* beweging van Alexey Navalny aan te merken als extremistische organisaties.¹¹² In juni 2021 werden zowel FBK, FZPG en de *Navalny Headquarters*

¹⁰⁴ The Guardian, *Russian opposition figure Ilya Jasjin jailed for denouncing Ukraine war*, 9 december 2022.

¹⁰⁵ Navalny werd na zijn terugkeer naar Rusland in januari 2021 gearresteerd omdat hij een meldplicht niet zou zijn nagekomen en daarom een eerder opgelegde voorwaardelijke gevangenisstraf alsnog moest uitzitten. Hij werd tot 32 maanden strafkamp veroordeeld, na aftrek van eerder huisarrest. Zie Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021, p. 54.

¹⁰⁶ Circa 15.045 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

¹⁰⁷ The Guardian, *Alexei Navalny sentenced to 9 more years in prison after fraud conviction*, 22 maart 2022; Al Jazeera, *Russia: Alexey Navalny faces 'terrorism' charges; 30 years' jail*, 20 oktober 2022.

¹⁰⁸ The Moscow Times, *Navalny Denounces Harsher Russian Detention Conditions*, 18 november 2022; Reuters, *Navalny says he's lost attorney-client privilege in prison*, 8 september 2022; The Moscow Times, *Ailing Navalny Ordered to 6 Months in Punishment Cell*, 1 februari 2023; OVD-Info, Telegram bericht [15988](#) d.d. 23 september 2022.

¹⁰⁹ Amnesty International, *Russia: Prison administration imposes harsh conditions on Aleksei Navalny*, 16 september 2022.

¹¹⁰ Anti-Corrupt on Fund (*Fond borby s korruptsiyey*)

¹¹¹ Circa 1.103.130 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

¹¹² Raam op Rusland, *After ban on Navalny's organisation as 'extremist' political life in Russia is dead*, 26 april 2021.

beweging door de rechtbank als extremistische organisaties aangemerkt, hetgeen in hoger beroep werd bekrachtigd.¹¹³

De kwalificatie als extremistische organisatie heeft met terugwerkende kracht effect op voormalig medewerkers van FBK en FZPG. Zij werden uitgesloten van de politiek. Zowel werknemers van de genoemde organisaties, maar ook aanhangers van de beweging of vrijwilligers die op andere wijze hebben samengewerkt of bijgedragen in het jaar voorafgaand aan de uitspraak, dat wil zeggen vanaf begin 2020, kregen een verbod opgelegd voor de duur van drie jaar om zich verkiesbaar te stellen. Managers van de kantoren kregen dit verbod opgelegd voor de duur van vijf jaar, met daarnaast nog het verbod voor de duur van tien jaar om een stichting op te richten. Deze maatregelen zijn van toepassing op personen die betrokken waren bij FBK, FZPG of Navalnys regionale kantoren. Daarnaast kunnen personen die verdacht worden van voortzetting van Navalnys organisaties na de aanmerking als extremistische organisatie in juni 2021 aangeklaagd worden voor misdrijven gerelateerd aan extremisme. Medewerkers die in juni 2021 niet meer actief waren voor Navalny zouden dus niet meer vervolgd moeten kunnen worden voor gestelde extremistische activiteiten, maar dit gebeurde wel, zie hieronder. Mede daardoor was de aanmerking als extremistische organisatie een harde klap voor de aanhang van Navalny.¹¹⁴

Na de aanmerking van FBK en FZPG als extremistische organisaties volgde strafvervolgning van Navalny zelf en zijn medewerkers. Tot oktober 2022 werden er tenminste 20 van Navalnys medewerkers in heel Rusland aangeklaagd voor oprichting dan wel deelname aan een extremistische organisatie. Hierop staat jarenlange detentie.¹¹⁵ Hoewel strikt genomen juridisch onjuist, wordt in de praktijk bij strafvervolgning van leden van de beweging Navalny de kwalificatie van FBK, FGPZ en de Navalny Headquarters beweging als extremistische organisaties met terugwerkende kracht toegepast. Dat wil zeggen dat ook de activiteiten die vóór juni 2021 plaatsvonden, kunnen leiden tot een aanklacht wegens extremisme.¹¹⁶ Zo werd Liliya Chanyшева, voormalig hoofd van het regionale kantoor van Navalny in Basjkortostan, in november 2021 gearresteerd op verdenking van het oprichten van en deelname aan een extremistische organisatie. Zij was werkzaam voor dit kantoor voorafgaand aan juni 2021. Chanyшева wacht mogelijk een straf van mogelijke maximaal achttien jaar detentie. Bij collega's in Basjkortostan en twee andere regio's volgden huiszoekingen en politieverhoren.¹¹⁷ In december 2021 werden wederom in vijf steden medewerkers van Navalny gearresteerd en verhoord. In twee gevallen volgden strafrechtelijke aanklachten. Het betrof daarbij een voormalige regionale campagnecoördinator, Zakhar Sarapulov, en een voormalig hoofd van een regionaal kantoor, Ksenia Fadeeva. De ngo Memorial beschouwt de (voormalig) medewerkers van Navalny als politieke gevangenen.¹¹⁸

Het daadwerkelijke risico op strafrechtelijke vervolging onder de oud-medewerkers van Navalny is volgens één bron niet geheel voorspelbaar. Hoewel volgens deze

¹¹³ BBC, *Alexei Navalny: Moscow court outlaws 'extremist' organisations*, 10 juni 2021; Interfax, *Court of Appeal dismisses appeals against ban on FBK, Navalny Headquarters as extremist*, 4 augustus 2021.

¹¹⁴ Meduza, *Hundreds of thousands of extremists*, 10 juni 2021. RFERL, *Navalny Court Hearing Postponed After Extra Evidence Added*, 17 mei 2021.

¹¹⁵ Zie artikel 282 WvS; SOVA, *Misuse of Anti-Extremism in March 2022*, april 2022; SOVA, *Brief Report on Inappropriate Use of Anti-Extremist Legislation in January–August 2022*, 26 oktober 2022; SOVA, *Misuse of Anti-Extremism in November 2022*, 28 december 2022.

¹¹⁶ Meduza, *Retroactive repression - Five former team Navalny activists arrested in cities across Russia*, 28 december 2021.

¹¹⁷ Meduza, *Activist arrested in Ufa as first suspect in extremism case against Alexey Navalny*, 9 november 2021; RFERL, *Navalny Associate Lilia Chanyшева May Face Up To 18 Years In Prison*, 20 september 2022; vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022.

¹¹⁸ *Website Rights in Russia, Political Prisoners. Memorial': Three more of Aleksei Navalny's supporters, charged with being members of an 'extremist group,' are political prisoners*, 13 september 2022; Meduza, *Retroactive repression - Five former team Navalny activists arrested in cities across Russia*, 28 december 2021; Amnesty International, *Russia: Activist Denied Access To Lawyer*, geraadpleegd op 24 februari 2023; Amnesty International, *Russia: Two years after Aleksei Navalny's arrest, Russian opposition figures suppressed, jailed or exiled*, 23 januari 2023.

bron de meest zichtbare medewerkers, zoals hoofden van regiokantoren, het grootste risico op vervolging lopen, is er sprake van enige willekeur en werden niet alle hoofden van regionale kantoren vervolgd, en soms medewerkers met een veel minder zichtbaar profiel juist wel vervolgd. Volgens dezelfde bron kunnen eerder opgelegde administratieve boetes of eerdere strafrechtelijke vervolging wel een aanwijzing zijn van een risico op strafrechtelijke vervolging. Door het risico op strafrechtelijke vervolging en de jarenlange detentie op de in dat geval dreigende extremismeaanklachten, heeft het grootste gedeelte van Navalnys voormalig medewerkers Rusland verlaten en elders asiel aangevraagd.¹¹⁹

Of ook familieleden van Navalny-medewerkers worden getroffen is onduidelijk. In het geval van een naaste medewerker van Navalny, Ivan Zhdanov, werd zijn 67-jarige vader in december 2021 veroordeeld tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van drie jaar voor fraude. Hij had bij de gemeente had gepleit voor een sociale huurwoning voor een vrouw die daar later geen recht op bleek te hebben. Zhdanov ging in hoger beroep tegen dit vonnis. In februari 2022 werd hij hangende het hoger beroep gearresteerd voor schending van zijn voorwaarden, en veroordeeld tot het uitzitten van zijn straf. Volgens zijn zoon, Ivan Zhdanov, was de veroordeling bedoeld als repressie tegen zijn activisme.¹²⁰ De broer van Aleksej Navalny, Oleg Navalny, werd in augustus 2021 bij verstek veroordeeld tot voorwaardelijke detentie van één jaar voor het oproepen tot het niet-navolging van coronaregels bij een demonstratie.¹²¹

Verschillende bekende medewerkers van Navalny, bijvoorbeeld Kira Yarmysh, Ivan Zhdanov, Maria Pevchikh, Leonid Volkov, Ruslan Shaveddinov, Lyubov Sobol, Anna Biryukova en Dmitry Nizovtsev werden aangeklaagd voor het verspreiden van onjuiste informatie. Daarnaast werden zij vervolgd voor lidmaatschap van een extremistische organisatie.¹²² Velen van hen verlieten het land uit vrees voor strafvervolging.

Mensen die Navalny en zijn organisaties steunen door middel van donaties, protesten of uitingen kunnen worden gestraft onder de anti-extremisme wetgeving, zie paragraaf 6.2.

Gevolgen voor media

Berichtgeving omtrent Navalny en zijn organisaties moet vanaf juni 2021 verplicht vermelden dat het om extremistische organisaties gaat. Dit komt bovenop de bestaande verplichtingen die journalisten dwingen te vermelden dat het Russische ministerie van Justitie zowel de FBK als FZPG heeft aangemerkt als 'buitenlandse agenten'. Op niet-naleving staan boetes tot 50.000¹²³ roebel.¹²⁴ Daarmee wordt het Navalny en zijn team bemoeilijkt om binnen Rusland nog publiciteit te vergaren.

3.2.3.2

Oppositiepolitici binnen het politieke systeem

Voorafgaand aan de oorlog in Oekraïne werden oppositiepolitici binnen het politieke systeem gedoogd, maar als zij te kritisch waren, liepen zij risico op strafrechtelijke vervolging. Dit gebeurde bijvoorbeeld in de aanloop naar de Doemaverkiezingen van september 2021, zie hieronder.¹²⁵ Na de inval in Oekraïne gebruikte de Russische overheid vooral de nieuwe wetten ter inperking van kritiek op de oorlog om

¹¹⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 30 november 2022.

¹²⁰ RFERL, *Father Of Navalny Associate Zhdanov Jailed For Parole Violation*, 17 februari 2022; The Moscow Times, *Exiled Navalny Aide's Father Sentenced to Prison*, 17 februari 2022.

¹²¹ Euronews, *Oleg Navalny issued suspended sentence by Moscow court over protests*, 6 augustus 2021; RFERL, *Navalny's Brother Gets Suspended Sentence In Latest 'Sanitary' Case*, 6 augustus 2021.

¹²² Website SOVA, *Inappropriate Enforcement of Anti-Extremist Legislation in Russia in 2021*, 27 april 2022; Amnesty Internat onal, *Two years after Aleksei Navalny's arrest, Russian opposition figures suppressed, jailed or exiled*, 23 januari 2023.

¹²³ Circa 626 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

¹²⁴ Meduza, *Hundreds of thousands of extremists*, 10 juni 2021.

¹²⁵ Amnesty Internat onal, *Aspiring opposition candidates in Duma and Local elections threatened, prosecuted, jailed*, 20 juli 2021.

oppositiepolitici de mond te snoeren. Hierna volgen enkele voorbeelden van oppositiepolitici die in de verslagperiode te maken kregen met strafrechtelijke vervolging. Dit overzicht van voorbeelden is geenszins uitputtend.

In juni 2021, in de aanloop naar de Doemaverkiezingen in september 2021, werd Ketevan Kharaidze, gemeenteraadslid in Moskou voor de oppositiepartij Yabloko en beoogd kandidate voor de Doemaverkiezingen, gearresteerd op verdenking van afpersing en veroordeeld tot vier jaar gevangenisstraf. Zij mocht twee jaar lang geen officiële functies bekleden en kreeg een boete van 700.000 roebel¹²⁶. Kharaidze moest daarnaast 5 miljoen roebel¹²⁷ betalen in een andere rechtszaak die werd aangespannen door een vertegenwoordiger van een bouwbedrijf. Kharaidze ontkende stellig, ging in hongerstaking en benadrukte dat de strafzaak enkel bedoeld was om haar uit te sluiten van de verkiezing.¹²⁸

Ook Maxim Reznik, gemeenteraadslid in Sint-Petersburg voor de oppositiepartij Yabloko, werd op dezelfde dag gearresteerd op verdenking van een drugsmisdrijf en onder huisarrest geplaatst. Ook hij werd daarmee effectief uitgesloten van de verkiezingen en in 2022 veroordeeld, waardoor hij niet kon deelnemen aan de Doemaverkiezingen. Reznik verliet Rusland in september 2022 na waarschuwingen vanuit de federale veiligheidsdienst FSB.¹²⁹

Na de inval in Oekraïne

De nieuwe wetgeving tegen kritiek op het leger, (zie paragraaf 6.1 over [Kritiek op de oorlog](#)) werd na de inval in Oekraïne gebruikt om de beide soorten oppositie effectief de mond te snoeren met jarenlange celstraffen. De meesten van hen hadden reeds een geschiedenis van aanvaringen met de autoriteiten.

De oppositieactivist Vladimir Kara-Murza werd in april 2022 in Moskou gearresteerd wegens herhaalde kritiek op het optreden van het Russische leger in Oekraïne. In oktober werd hij ook aangeklaagd wegens 'hoogverraad' omdat hij volgens de staatsmedia had samengewerkt met een NAVO-lidstaat. Op hoogverraad staat maximaal twintig jaar detentie.¹³⁰

Alexey Gorinov, afgevaardigde in een van de Moskouse districtsraden, werd in juli 2022 op basis van artikel 207.3 WvS veroordeeld tot zeven jaar cel omdat hij de daden van het Russische leger in Oekraïne scherp had bekritiseerd. In voorlopige hechtenis kreeg hij niet de nodige medische verzorging.¹³¹

Boris Vishnevsky, een vooraanstaande vertegenwoordiger van de Yabloko-partij en gemeenteraadslid in Sint-Petersburg, riep in een open brief samen met andere vooraanstaande Russische politici en prominenten de autoriteiten op om de gebeurtenissen in Boetsja, Oekraïne, te onderzoeken. Hij werd aangeklaagd voor het in diskrediet brengen van het Russische leger. Vishnevsky had samen met andere leden van de Yabloko-partij uit vijf Russische regioparlementen de autoriteiten opgeroepen om de mobilisatie officieel te beëindigen. Ook Maxim Reznik werd na een kritische opmerking op sociale media over het gebeurtenissen in Boetsja, Oekraïne, aangeklaagd voor het in diskrediet brengen van het Russische leger.¹³²

¹²⁶ Circa 8.766 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

¹²⁷ Circa 62.615 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

¹²⁸ RFERL, *Two Russian Opposition Lawmakers Detained Ahead Of Elections*, 18 juni 2021; RFERL, *Moscow City Legislator Sentenced To Four Years In Prison*, 12 december 2022; Novaya Gazeta, *Local politician in Russia sentenced to 4 years in prison for extortion*, 12 december 2022; Amnesty International, *Aspiring opposition candidates in Duma and Local elections threatened, prosecuted, jailed*, 20 juli 2021.

¹²⁹ Free Russia Foundation, *Russia jails opposition on fabricated drug charges: the case of st. Petersburg politician Maxim Reznik*, 5 april 2022; The Moscow Times, *St. Petersburg Politician Charged Over Bucha Massacre Claims*, 10 januari 2023; Amnesty International, *Aspiring opposition candidates in Duma and Local elections threatened, prosecuted, jailed*, 20 juli 2021.

¹³⁰ The Guardian, *Kremlin critic Vladimir Kara-Murza accused of 'high treason'*, 6 oktober 2022.

¹³¹ The Guardian, *Moscow councillor jailed for seven years after criticising Ukraine war*, 8 juli 2022; Meduza, *'We hear daily that this war is for peace'*, 20 september 2022.

¹³² US News, *Russian Regional Deputies Urge Putin to Issue Decree Ending Mobilisation*, 6 december 2022.

Het komt voor dat gevluchte Russen in het Interpol systeem met een *red notice* als gezocht worden geplaatst, voor waarschijnlijk valse strafrechtelijke beschuldigingen. Zo beval een rechtbank in Moskou op 10 februari 2021 de arrestatie van een prominente medewerker van Navalny, Leonid Volkov, die destijds in Litouwen verbleef, op beschuldiging van het aanmoedigen van minderjarigen om deel te nemen aan ongeoorloofde demonstraties. Op dit misdrijf staat maximaal drie jaar gevangenisstraf. Het bevel werd via Interpol naar de Litouwse autoriteiten gestuurd, die weigerden het uit te voeren omdat het politiek gemotiveerd bleek.¹³³ Gedurende de verslagperiode werden volgens OVD Info minimaal drie Russische uitleveringsverzoeken door Interpol afgewezen.¹³⁴ Zie voor meer achtergrond over deze praktijk het vorige ambtsbericht.

3.2.4 *Activisten*

Mensenrechtenactivisten

De ruimte voor mensenrechtenactivisten werd ook in deze verslagperiode steeds kleiner. Na de sluiting van ngo's als Memorial en het Sacharov-centrum zijn er veel nauwelijks onafhankelijke ngo's in Rusland geregistreerd. Het jaar 2022 betekende een kaalslag voor het maatschappelijk middenveld.¹³⁵ Sommige ngo's zijn verplaatst naar het buitenland en van daar uit actief. Zie voor een beschrijving van de situatie van ngo's paragraaf 5.2 (Vrijheid van vereniging en vergadering), en voor de gevolgen van anti-oorlogswetgeving voor individuele activisten paragraaf 6.1 (Kritiek op de oorlog).

Volgens een bron was het voornaamste kenmerk in 2022 in de vervolging van activisten dat autoriteiten probeerden een verband te leggen tussen hen en een organisatie die was aangewezen als extremistisch, ongewenst of als buitenlands agent.¹³⁶ Op die manier konden activisten vervolgd worden op basis van die wetgeving (zie paragrafen 6.2 voor Anti-extremismewetgeving, 6.3 voor de Wet op 'buitenlandse agenten' en 6.4 voor de Wet op ongewenste organisaties).

Dit gebeurde bijvoorbeeld bij Sasha Skolichenko, een activiste die prijskaartjes in een supermarkt had vervangen met informatiekaartjes over de oorlog in Oekraïne. Zij werd onterecht in verband gebracht met de organisatie Vesna. Na de reeks anti-oorlogsprotesten in februari en maart 2022 werden acht leden van Vesna strafrechtelijk vervolgd voor het oprichten van een organisatie die volgens de aanklacht inbreuk pleegde op de rechten van burgers. Later kwamen daar aanklachten voor het aanzetten tot rellen bij. Vesna werd in december 2022 aangemerkt als extremistische organisatie.¹³⁷

Ook mensen die niet beroepshalve als activist werken, minder zichtbaar zijn of zich voorheen niet over politieke zaken uitspraken, liepen risico's door de strenge beperking van de vrijheid van meningsuiting omtrent de oorlog. Een aantal voorbeelden hiervan volgen hieronder en in uitgebreider in paragraaf 5.1 (Vrijheid van meningsuiting) en 6.1 (Kritiek op de oorlog).¹³⁸

In Krasnodar kreeg een echtpaar een administratieve boete respectievelijk administratieve detentie (artikel 20.3.3 CAO) van vijftien dagen opgelegd voor hun conversatie in een restaurant, waar zij zich onderling kritisch uitten over de oorlog. Een restaurantgast had de politie gebeld, die hen in de boeien sloeg en meenam

¹³³ Vertrouwelijke bron d.d. 28 juni 2022; US Department of State, Human Rights Report Russia 2021.

¹³⁴ OVD-Info, *The Anti-War Case*, geraadpleegd op 7 februari 2023;

¹³⁵ Briefing ThinkTank European Parliament, *'Foreign agents' and 'undesirables': Russian civil society in danger of extinction?*, 8 maart 2022; Raam op Rusland, *Laatste mensenrechtenclubs in Rusland opgeruimd*, 30 januari 2023.

¹³⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 30 november 2022.

¹³⁷ Bumaga, *You can't just sit it all out*, 31 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 30 november 2022.

¹³⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 30 november 2022; vertrouwelijke bron d.d. 18 oktober 2022.

naar het politiekantoor. Het argument van de advocaat dat het gesprek vertrouwelijk en niet publiekelijk gevoerd was, mocht niet baten.¹³⁹

De leider van een punkband, Aikhal Ammosov¹⁴⁰, werd meerdere malen gearresteerd en kreeg administratiefrechtelijke straffen wegens hooliganisme voor het aanbrengen van anti-oorlogs-graffiti en het ophangen van kritische posters. In december 2022 werd hij strafrechtelijk vervolgd voor het in diskrediet brengen van het leger; hij verdween in de dagen rond zijn rechtszitting.¹⁴¹

Vladimir Rumyantsev, een hobby radiomaker uit Vologda, werd in december 2022 veroordeeld tot drie jaar detentie voor verspreiding van onjuiste informatie over de oorlog (artikel 207.3). Hij had volgens media anti-oorlogsvideo's aan zijn bureaus laten zien, deelgenomen aan anti-oorlogsdemonstraties, zich kritisch uitgelaten op sociale media en op zijn eigen radiostation kritiek geuit op de oorlog. Hij werd milder gestraft gezien zijn 61-jarige leeftijd en slechte gezondheid.¹⁴²

Zie voor andere voorbeelden van ingeperkte vrijheid van meningsuiting ook hoofdstuk 6 (Wetgeving), en paragraaf 3.2.3.1 (Oppositiepolitici buiten het politieke systeem).

Milieuactivisten

Industriële vervuiling genereerde protest onder de bevolking in bijvoorbeeld de Kaukasus.¹⁴³ Ook milieuactivisten werden gearresteerd voor anti-oorlogsuitingen.¹⁴⁴ Volgens Arshak Makichyan, gevluchte milieuactivist uit Rusland, neemt de repressie tegen milieuactivisten, net als tegen elk ander soort activisten, in Rusland toe.¹⁴⁵ Hij had deelgenomen aan *Fridays for Future*¹⁴⁶ protesten, en zich twee jaar lang elke week uitgesproken tegen klimaatschade. Ook had hij zich uitgesproken tegen de oorlog in Oekraïne. De Russische overheid herriep in juni 2022 de verlenging van het Russisch staatsburgerschap aan hem, zijn twee broers en zijn vader. Het blijft onduidelijk of het zijn milieu activisme was dat hiertoe geleid heeft, of zijn anti-oorlogsuitingen.¹⁴⁷

3.2.5 LHBTIQ+

In deze paragraaf worden ontwikkelingen in de verslagperiode besproken. Zie voor meer informatie over LHBTIQ+ in Rusland het algemeen ambtsbericht Rusland van april 2021.

President Poetin voerde in december 2022 administratiefrechtelijke overtredingen en strafverhoging in voor elke LHBTIQ+-gerelateerde uiting die zichtbaar is voor wie dan ook in Rusland. Voorheen waren deze uitingen alleen aangemerkt als administratieve overtredingen indien zij zichtbaar waren voor minderjarigen en niet gemarkeerd als '18+'. Onder de nieuwe wetgeving is de facto het bezit van alle informatie en elke uiting met betrekking tot LHBTIQ+ als administratiefrechtelijke overtreding strafbaar. Ongewenste en ongeoorloofde informatie, waaronder informatie met betrekking tot LHBTIQ+-personen, wordt sinds februari 2023 door de

¹³⁹ Novaya Gazeta, *Couple detained for their anti-war comments in restaurant*, 31 januari 2023; RFERL, *Russia Declares Ex-Mayor, TV Journalist, And Trans Support Group Among 'Foreign Agents'*, 25 november 2022;

¹⁴⁰ Dit is zijn kunstenaarsnaam. Zijn echte naam is Igor Ivanov.

¹⁴¹ *Libcom.org*, *Siberian punk may be imprisoned for anti-militarist agitation*, 28 augustus 2022; RFERL, *'If I Disappear, It Means They Killed Me': Russian Activist Accused Of 'Discrediting' The Military Vanishes, Friends Say*, 18 december 2022.

¹⁴² OVD-Info, *The Anti-war Case*, geraadpleegd op 7 februari 2023; Novaya Gazeta, *Speak out at your own risk*, 4 januari 2023.

¹⁴³ Caucasisan Knot, *Chechnya, Dagestan and Krasnodar: how oil refineries generate protests*.

¹⁴⁴ The Moscow Times, *Russia's Environmental Activists Move Abroad Amid War, Persecution*, 25 oktober 2022.

¹⁴⁵ The Moscow Times, *The targeting of Russian Environmentalists must end*, 4 februari 2023.

¹⁴⁶ Fridays for Future ontstond in 2018 als een mondiale klimaatbeweging, begonnen door Greta Thunberg. Voornamelijk jeugd nam elke vrijdag deel aan deze protesten en spijbelde hiervoor van school. Zie ook de [websites](https://www.fridaysforfuture.org/).

¹⁴⁷ The Guardian, *'We need something real': the Russian climate activist taking on Putin's war*, 6 juni 2022.

Russische autoriteiten via het systeem 'Oculus' gevonden en geblokkeerd. Er zijn nog geen gevallen bekend waarin hierop een aanklacht volgde.¹⁴⁸ In hun propaganda presenteren de Russische autoriteiten LHBTIQ+-thematiek als een intrinsiek onderdeel van een vermeende Westerse hybride aanval op Rusland en haar kernwaarden. Zelfs als er met deze wetswijziging mogelijk weinig verandert aan de juridische status van LHBTIQ+-personen zelf, zendt deze wijziging een signaal naar de samenleving over de LHBTIQ+-gemeenschap dat door de bevolking geïnterpreteerd wordt als legitimatie voor discriminatie, intimidatie en geweld. Door deze verdere marginalisering van de LHBTIQ+-gemeenschap zijn jonge LHBTIQ+-personen bevreesd om uit de kast te komen.¹⁴⁹ Daarnaast wordt het volgens een bron door deze wetswijziging makkelijker voor homofobe Russen om bij de politie melding te maken van een LHBTIQ+-gerelateerde uiting.¹⁵⁰

Hulporganisaties en activisten

Hulporganisaties voor LHBTIQ+ in heel Rusland kregen te maken met repressie tegen ngo's. Daardoor moesten zij ofwel naar het buitenland uitwijken, met alle kosten en beperkingen van dien, of hielden zij op met bestaan. De beweging LGBT Network is in november 2021 als buitenlands agent bestempeld.¹⁵¹ De ngo Sphera is in april 2022 verboden nadat het Russische ministerie van Justitie had vastgesteld dat de activiteit van de organisatie de 'morele grondslagen van de Russische samenleving ondermijnden'. In september 2022 waren zes LHBTIQ+ activisten en zes LHBTIQ+ organisaties aangemerkt als 'buitenlands agent'.¹⁵² Er zijn nog wel LHBTIQ+ activisten in Moskou, maar zij leven in constante angst en ontvangen bedreigingen van onbekende zijde.¹⁵³

Zie ook paragraaf 5.2 (Vrijheid van vereniging en vergadering).

Gezinsleven

Het gezinsleven voor gezinnen met twee ouders van het gelijke geslacht kan bemoeilijkt worden doordat maar één van de ouders een kind kan adopteren. Voorheen was adoptie door één homoseksuele vader in de praktijk mogelijk, als hij zich als single en heteroseksueel voordeed. Volgens een bron worden sinds kort echter achtergrond checks gedaan voordat beginseltoestemming voor adoptie wordt afgegeven, waardoor deze mogelijkheid niet meer bestaat. Indien een ouder van geslacht verandert, is het volgens diezelfde bron niet mogelijk om zijn of haar vermelding op de geboorteakte om te zetten in het nieuwe geslacht, als er al een andere ouder van datzelfde geslacht op de akte staat.¹⁵⁴

In december 2022 tekende president Poetin een wet die het alle buitenlandse stellen én alle ongehuwde mannen, of ze nu buitenlander of Rus zijn, verbiedt om in Rusland van een draagmoeder gebruik te maken. Dat betekent dat enkel getrouwde Russische burgers of alleenstaande vrouwen die om medische redenen zelf geen kind kunnen baren, nog via een Russische draagmoeder hun kinderwens kunnen vervullen. De redenering van de Russische autoriteiten is dat buitenlandse homoseksuele mannen vaak een beroep doen op draagmoederschap in Rusland.

¹⁴⁸ Reuters, *Russian system to scan internet for undesired content and dissent*, 13 februari 2023; vertrouwelijke bron d.d. 1 maart 2023.

¹⁴⁹ The Independent, *Moscow's invasion of Ukraine is making life harder for LGBT+ people in Russia*, 9 januari 2023; Freedom House, *Dismantling LGBT+ rights as a means of control in Russia*, 30 april 2021; vertrouwelijke bron d.d. 10 november 2022.

¹⁵⁰ Vertrouwelijke d.d. 2 december 2022.

¹⁵¹ Vertrouwelijke bron d.d. 19 oktober 2022.

¹⁵² Website *Sphera*, geraadpleegd op 17 februari 2023.

¹⁵³ RedationsNetzwerkDeutschland RND, *„Armee oder Gefängnis“: Wie Russlands Krieg die Lage der LHBTIQ-Community verschärft*, 2 november 2022; Norwegian Helsinki Committee, *Investigate threats against Valentina Likhoshva*, 12 maart 2021.

¹⁵⁴ Vertrouwelijke bron d.d. 19 oktober 2022.

Volgens de FSB zijn de afgelopen jaren ongeveer 45.000 kinderen op die manier uit Rusland gehaald.¹⁵⁵

De Russisch-orthodoxe Kerk speelt een centrale rol in het uitdragen van de anti-LHBTIQ+-houding van het Kremlin. Aartspriester Andrej Tkachev, die de Russische bevolking toesprak tijdens de aankondiging van het wetgevingsinitiatief, legde een direct verband tussen de oorlog in Oekraïne en de noodzaak om op te treden tegen de Russische LGBT-gemeenschap: 'De strijd tegen Kiev en de strijd tegen LGBT-rechten zijn intrinsiek met elkaar verbonden. En zelfs wanneer de oorlog tegen Kiev ophoudt, dan zal deze morele oorlog worden voortgezet.'¹⁵⁶

3.2.5.1 LHBTIQ+ in de Noordelijke Kaukasus

De situatie van LHBTIQ+-personen in de Noordelijke Kaukasus is onverminderd slecht, en mogelijk zelfs verslechterd. Volgens de ngo SK SOS, die mensen in gevaar helpt te vluchten uit de Noordelijke Kaukasus, is het aantal hulpverzoeken het afgelopen jaar sterk toegenomen.¹⁵⁷ In Tsjetsjenië zou volgens één bron sprake zijn van nog meer detenties en arrestaties van LHBTIQ+, zelfs naar aanleiding van een aanvraag om een internationaal paspoort.¹⁵⁸

LHBTIQ+ in de Noordelijke Kaukasus leven in een onverminderd gesloten, patriarchale samenleving, met name in de oostelijke republieken als Ingoesjetië, Dagestan en Tsjetsjenië. Zowel de lokale als de federale overheid in andere delen van Rusland tolereren deze zware repressie of werken er zelfs aan mee door overdracht aan de lokale autoriteiten, onder het voorwendsel dat deze wordt gerechtvaardigd door 'traditionele waarden'. Dit komt vaak neer op gewelddadige en soms moorddadige discriminerende praktijken tegen LHBTIQ+-personen die proberen te ontsnappen aan gewelddadige familieleden.¹⁵⁹

Binnen de Noordelijke Kaukasus is de situatie van LHBTIQ+ in Tsjetsjenië het moeilijkst. Mannen die zich voordoen als heteroseksueel kunnen de regio verlaten en zich elders vestigen om te werken, indien zij niet uitkomen voor hun geaardheid of seksuele identiteit. Vrouwen moeten in Tsjetsjenië blijven wonen tenzij zij worden begeleid door een mannelijk familielid. Als de familie echter op de hoogte is dat er sprake is van LHBTIQ+-oriëntatie dan wel identiteit, zal hervestiging in andere delen van Rusland geen veiligheid brengen. Veiligheidsdiensten door heel Rusland werken actief mee aan het terugzenden van LHBTIQ+ naar de Noordelijke Kaukasus.¹⁶⁰

De stelselmatige vervolging van homoseksuele mannen en vrouwen in Tsjetsjenië duurde in de verslagperiode volgens ngo's voort.¹⁶¹ De ngo *Queer Women Northern Caucasus* voerde een indicatieve enquête uit onder non-hetero en trans-vrouwen in de Noordelijke Kaukasus. 57% van hen gaf aan met fysiek geweld te maken te hebben, 35% met seksueel geweld en 48% kreeg doodsb bedreigingen. De meeste hinder ondervonden vrouwen in Tsjetsjenië en Dagestan.¹⁶²

¹⁵⁵ Reuters, *Russia's Duma Passes bill banning surrogacy foreigners*, 8 december 2022; AP news, *Russian lawmakers pass bill banning surrogacy for foreigners*, 8 december 2022; Federale wet d.d. 19 december 2022 No 538-FZ "On Amendments to Certain Legislative Acts of the Russian Federation"; vertrouwelijke bron d.d. 22 december 2022.

¹⁵⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 10 november 2022; Novaya Gazeta, *Unorthodox transition*, 7 februari 2023.

¹⁵⁷ The Caucasian Knot, *Rights defenders from SK SOS Crisis Group report growth of appeals for help from Northern Caucasus*, 23 februari 2023.

¹⁵⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022.

¹⁵⁹ PACE, Report by Frank Schwabe, *The continuing need to restore human rights and the rule of law in the North Caucasus region*, 3 juni 2022, punt 8.

¹⁶⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 19 oktober 2022; OVSE, *Report On Russia's Legal And Administrative Practice In Light Of Its OSCE Human Dimension Commitments*, September 2022; ADC Memorial, *Persecution of LGBTI+ people in Russia: Increasing repressions 2021-2022*, 18 mei 2022.

¹⁶¹ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 19 oktober 2022.

¹⁶² QWNC, *Monitoring of human rights violations of lesbian, bisexual and transgender people in the North Caucasus region of the Russian Federation*, 2021, geraadpleegd op 17 februari 2023.

Hierna volgen enkele voorbeelden van LHBTIQ+ die in de verslagperiode te maken kregen met discriminatie en strafrechtelijke vervolging. Dit overzicht van voorbeelden is geenszins uitputtend. Cijfers over slachtoffers van de autoriteiten of gewelddadige familieleden zijn niet bekend.

In mei 2021 werd Ibragim Selimkhanov in Moskou ontvoerd door Tsjetsjeense mannen en in Tsjetsjenië onder druk gezet om namen van homoseksuele mannen in de regio te geven. Hij werd daarna onder huisarrest geplaatst bij zijn moeder, maar kon naar Moskou ontkomen.¹⁶³

Op 10 juni 2021 werd de 22-jarige Tsjetsjeense Khalimat Taramova, die ondergedoken zat op een onderduikadres in Dagestan bedoeld voor slachtoffers van huiselijk en seksueel geweld, met geweld door de Dagestaanse politie teruggebracht naar haar familie. Zij was gevlucht voor dreigende geweld van haar familie die een vermoeden van homoseksualiteit hadden, nadat zij te kennen gaf te willen scheiden. Zij werd met geweld uit het onderduikadres verwijderd en naar Tsjetsjenië teruggestuurd. Na enkele dagen verscheen zij op de staatstelevisie en maakte bekend zich niets te herinneren van haar vlucht en goed te worden behandeld door haar familie. Akhmed Dudayev, de Tsjetsjeense minister van nationale politiek, zei dat Khalimat psychische problemen had, die zogenaamd werden bevestigd door medische documenten. Hierdoor vreesden ngo's voor gedwongen psychiatrische behandeling of eerwraak verhuld als zelfmoord.¹⁶⁴

Terugkeer naar Tsjetsjenië blijft gevaarlijk voor asielzoekers die om hun seksuele oriëntatie of identiteit zijn gevlucht. Idris Arsamikov keerde in maart 2022 vanuit Nederland terug naar Tsjetsjenië om daar de begrafenis van zijn vader bij te wonen. Hij werd meerdere malen opgepakt en volgens media gemarteld. In februari 2023 werd hij bij een poging tot uitreis via de luchthaven in Moskou gearresteerd en overgedragen aan Tsjetsjeense autoriteiten. Volgens de Tsjetsjeense politie had zijn arrestatie te maken met een strafrechtelijk onderzoek naar fraude. Kort daarna publiceerde hij video's waarin hij stelde dat hij zijn gezondheid wil verbeteren en dan binnenkort naar Oekraïne gaan. Ngo's maakten zich grote zorgen om hem en stelden dat de video's onder druk tot stand gekomen moeten zijn.¹⁶⁵

'Conversietherapie'

Magomed Askhabov, een homoseksuele man uit Dagestan, werd door zijn familie opgegeven bij een afkickkliniek voor drugsverslaafden. Daar moest zijn seksuele geaardheid hetero worden. Nadat hij eerder slachtoffer was geworden van verkrachting en afpersing door een *fake date*, had hij zich in Sint-Petersburg gevestigd. Gedurende een kort bezoek aan zijn familie in Dagestan werd hij gedwongen in de afkickkliniek opgenomen voor een behandeling gedurende zeven maanden. Hij berichtte over ondervoeding, en psychische en fysieke mishandeling.¹⁶⁶

Elina Ukhmanova, een 20-jarige vrouw uit Dagestan, ontvluchtte haar familie nadat zij gedurende vier maanden was onderworpen aan gedwongen behandeling voor haar biseksuele oriëntatie, eveneens in een afkickkliniek voor verslaafden.¹⁶⁷

Conversietherapie in Tsjetsjenië bestaat meestal uit demonische djinn-uitdrijving door moellahs. Als er geen slechte geest wordt ontdekt, wordt aangenomen dat de betrokkene bewust voor de controversiële gedraging heeft gekozen en daarom de

¹⁶³ RFERL, *Russian LGBT Group Says Man Was Abducted, Taken To Chechnya, And Pressed For Info On Gays In Region*, 26 augustus 2021; HRW, *No End to Chechnya's Violent Anti-Gay Campaign*, 31 augustus 2021.

¹⁶⁴ France24, *Daughter of Chechen official who fled abuse forced to return home*, 21 juni 2021; ADC Memorial, *Persecution of LGBTIQ+ people in Russia: Increasing repressions 2021-2022*, 18 mei 2022.

¹⁶⁵ Mediazona, *LGBTQ+ refugee at risk of execution after returning to Russia to attend father's funeral*, 16 februari 2023; Novaya Gazeta Europe, *I will soon go to Ukraine*, 17 februari 2023.

¹⁶⁶ Caucasian Knot, *Dagestani gay complains about torture in rehab*, 14 juli 2022.

¹⁶⁷ RFERL, *The main mistake is trusting anyone*, 21 januari 2023; Novaya Gazeta, *Woman from Russia's Dagestan shares her 'homosexuality treatment' story*, 6 maart 2023.

dood verdient. De beslissing hierover wordt dan aan de familie overgelaten.¹⁶⁸ Het is niet bekend in hoeveel gevallen daadwerkelijke doding volgt.

Ook in andere delen van Rusland, dus buiten de Noordelijke Kaukasus, bestaat conversietherapie. De effectiviteit en morele aanvaardbaarheid van deze 'therapie' is in Rusland omstreden.¹⁶⁹ Homoseksualiteit was tot 1999 in Rusland gedefinieerd als een geestelijke ziekte.

Transgender personen

Voor transgender personen is hormoontherapie volgens een bron minder makkelijk toegankelijk geworden na februari 2022. De toegang tot hormonen wordt volgens deze bron bemoeilijkt door de gestegen kosten van hormoonmedicatie, door de verminderde beschikbaarheid in apotheken, en door de moeilijkheid om buitenlandse ongeregistreerde hormoonmedicatie te importeren.¹⁷⁰

LGBTIQ+ en het leger

Mannen met een andere seksuele geaardheid dan heteroseksueel of een andere seksuele identiteit dan cisgender, lopen een verhoogd risico op mishandeling in het leger. Zij willen dan ook mobilisatie vermijden en durfden derhalve tijdens de mobilisatie deels niet meer de straat op, uit vrees op straat of in het openbaar vervoer een oproep voor mobilisatie uitgereikt te krijgen.¹⁷¹

3.2.6

Vrouwen

In Rusland bleef huiselijk geweld ook in deze verslagperiode een wijdverbreid probleem. Officiële cijfers ontbreken, maar *Human Rights Watch* stelde in september 2021 dat waarschijnlijk één op de vijf vrouwen in Rusland te maken heeft gehad met gewelddadig gedrag van haar partner.¹⁷² In 2020 en 2021 zijn tussen de 66% en 70% van de vermoorde vrouwen in Rusland overleden aan de gevolgen van huiselijk geweld.¹⁷³ Corona-gerelateerde restricties van bewegingsvrijheid leidden tot gedwongen verblijf van slachtoffers van huiselijk geweld in hetzelfde huis als daders, en dus vermoedelijk tot een toename in huiselijk geweld. De omvang van deze toename is echter moeilijk te meten.¹⁷⁴ Over de uitwerkingen van de oorlog in Oekraïne op huiselijk geweld door terugkerende militairen waren in december 2022 nog geen cijfers bekend.¹⁷⁵

Huiselijk geweld is geen apart misdrijf in de Russische strafwet, en eerste overtredingen worden sinds 2017 onder het administratief recht gestraft met een

¹⁶⁸ UN Report of the Independent Expert on protection against violence and discrimination based on SOGI, *A/HRC/44/53*, p. 13, 1 mei 2020; Ekaterina Petrova, *Banishing devils: Chechen authorities against laws of life?*, 22 april 2019;

¹⁶⁹ Pro-LGBT, *How LGBT scientists falsify the conclusions of research on reparative therapy*, 7 februari 2022; Pro-LGBT, *Kocharyan G.S. - Bisexuality and conversion therapy: a case study*, 25 september 2020; NB: De organisatie Pro-LGBT lijkt voorstander van *conversion therapy*, en wijkt daarmee af van andere LHBTIQ+-organisaties. Fair Planet, *LGBTQ Conversion Therapy Is Still A Common Practice In Russia*, 27 oktober 2021; GQ.com, *My Harrowing Journey Through Gay Conversion Therapy in Russia*, 1 november 2022.

¹⁷⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 24 februari 2022.

¹⁷¹ Vertrouwelijke bron d.d. 21 oktober 2022; Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021, p. 70; RedaktionsNetzwerkDeutschland, *„Armee oder Gefängnis“: Wie Russlands Krieg die Lage der LGBTIQ-Community verschärft*, 2 november 2022; RFERL, *A Performance By Russian Cadets Shocks An Audience, And Adds To Fears About Rising Homophobia*, 1 september 2021;

¹⁷² Human Rights Watch, *Updated Submission to the Committee on the Elimination of Discrimination against Women on Russia*, 9 september 2021.

¹⁷³ HRW World Report 2022, *Russia*; Amnesty International, *Russian Federation 2021*; Kommersant, *Purely family murder*, 18 augustus 2022 (RU);

¹⁷⁴ Bradbury-Jones, C. and Isham, L. (2020), *The pandemic paradox: The consequences of COVID-19 on domestic violence*. *J Clin Nurs*, 29: 2047-2049; US Department of State, *Human Rights Report Russia 2021*, p. 72; Vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2022.

¹⁷⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2022.

boete van 5.000 tot 30.000 roebel¹⁷⁶, indien er geen ernstige fysiek letsel is ontstaan ten gevolge van het gepleegde geweld.¹⁷⁷

De formele mogelijkheden voor aangifte van huiselijk geweld zijn ongewijzigd sinds de laatste verslagperiode; de bewijslast en de onderzoeksplicht rusten op het slachtoffer, en niet bij de politie. Zie voor meer informatie paragraaf 5.7.1 van het vorige ambtsbericht. De daadwerkelijke mogelijkheid om aangifte te doen in het geval van verkrachting door een echtgenoot of kennis beperkt, aangezien de autoriteiten dit vaak als privé aangelegenheid afdeden.¹⁷⁸

Opvangmogelijkheden door familie zijn ongewijzigd gebleven sinds het vorige ambtsbericht en nog steeds afhankelijk van individuele omstandigheden. Initiatieven van overheidswege zoals sociale huurappartementen, speciale ziekenhuisafdelingen of andere opvangfaciliteiten zijn er maar werden eerder al door ngo's als ontoereikend in capaciteit en kwaliteit omschreven, zie paragraaf 5.7.1 van het vorige ambtsbericht. Daarbij wordt de toegang tot deze faciliteiten door formaliteiten sterk bemoeilijkt, en werden opvangmogelijkheden deels gesloten in verband met COVID-beperkingen.¹⁷⁹

Ngo's bieden soms hotelkamers of andere verblijfsmogelijkheden. De overheid heeft de fondsen voor vrouwenrechtenorganisaties in de afgelopen jaren echter teruggeschroefd, en minimaal één vrouwenrechtenorganisatie, *Nasiliu.net*, staat sinds december 2020 op de lijst van buitenlandse agenten. Deze ngo werd in april 2021 beboet voor overtreding van de Wet op 'buitenlandse agenten'.¹⁸⁰

Een schrijnend voorbeeld van huiselijk geweld tegen meisjes en de ontbrekende bescherming door de autoriteiten was het geval van de zusjes Khachaturyan, die in 2018 hun vader hadden omgebracht na jarenlang seksueel misbruik. Zij werden opgepakt en strafrechtelijk vervolgd voor moord. Pas na zware druk van de publieke opinie en tegenstrijdige rechtbankuitspraken stelden de autoriteiten in maart 2021 uiteindelijk postuum een strafrechtelijk onderzoek in tegen de vader. De dochters werden officieel erkend als slachtoffers van seksueel misbruik, marteling en het gedwongen maken van kinderpornografisch materiaal. De strafrechtelijke zaak tegen de zusjes loopt nog.¹⁸¹

3.2.6.1 Vrouwen in de Noordelijke Kaukasus

Vrouwen in de Noordelijke Kaukasus, en met name het oostelijke gedeelte daarvan, hebben een geheel andere, zwakkere positie in de samenleving dan in de overige delen van Rusland. De *sharia* en *adat*¹⁸² worden met name in de oostelijke regio's van de Noordelijke Kaukasus als Ingoesjetië, Tsjetsjenië en Dagestan door de bevolking gevolgd.¹⁸³ Het VN Comité voor de afschaffing van discriminatie tegen vrouwen (CEDAW) uitte in november 2021 ernstige zorgen over de wijdverspreide praktijken tegen vrouwen en meisjes in de Noordelijke Kaukasus, waaronder vrouwenmoord, moorden uit naam van de zogenaamde eer, kindhuwelijken, gedwongen huwelijken, ontvoering van vrouwen en meisjes voor gedwongen huwelijken en vrouwelijke genitale verminking. Het Comité stelt met bezorgdheid vast dat de federale wetgeving inzake onderzoek, vervolging en bestraffing van

¹⁷⁶ Circa 62 tot 372 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

¹⁷⁷ Ernstig fysiek letsel werkt als strafverzwarende omstandigheid. Zie ook Meduza, [Not talked about on tv](#), 7 februari 2022; HRW, *I could kill you and no-one would stop me*, 2018, p. 34 en 56 voor een definitie van ernstig fysiek letsel.

¹⁷⁸ US Department of State, Human Rights Report Russia 2021, p. 72.

¹⁷⁹ US Department of State, Human Rights Report Russia 2021, p. 72; TIME, [Russia's Leaders Won't Deal With a Domestic Violence Epidemic](#), 3 maart 2021.

¹⁸⁰ US Department of State, Human Rights Report Russia 2021, p. 72; HRW World Report 2022, [Russia](#).

¹⁸¹ Meduza, [Khachaturyan sisters recognized as victims in sexual abuse case against their late father](#), 23 maart 2021; BBC, [Khachaturyan sisters who killed father touch Russian hearts](#), 22 augustus 2019.

¹⁸² Adat bestaat uit (pre-islamitische) sociale leefregels, omgangsnormen en traditionele gebruiken.

¹⁸³ Ahmet Yarlykapov, Ph. D. (Hist) (Institute of Ethnology & Anthropology RAS) [Adat, Shariah and Russian law in the modern North Caucasus: results and prospects](#), 2015.

dergelijke misdaden tegen vrouwen in de regio niet doeltreffend ten uitvoer wordt gelegd.¹⁸⁴

Volgens een onderzoek uitgevoerd in opdracht van de Parlementaire Assemblée van de Raad van Europa (PACE) is de situatie van vrouwen en meisjes, LHBTIQ+'s en andere kwetsbare groepen de afgelopen jaren verslechterd. De mensen in de Noordelijke Kaukasus leven in een gesloten, patriarchale samenleving. Zowel de lokale als de federale overheid tolereren zware repressie onder het voorwendsel dat deze wordt gerechtvaardigd door 'traditionele waarden'. Deze repressie bestaat vaak uit gewelddadige, soms moorddadige discriminerende praktijken tegen vrouwen en meisjes die proberen te ontsnappen aan gewelddadige echtgenoten, vaders en broers.¹⁸⁵

Volgens een bron lopen met name vrouwen in Tsjetsjenië, Dagestan en Ingoesjetië risico op mishandeling door familieleden. Als zij proberen de familie te verlaten, gaan de familieleden naar hen op zoek, waarbij zij vaak hulp krijgen van de plaatselijke FSB, waaronder zowel de opsporingstak als de grenspolitie van de FSB. Bij een poging om Rusland te verlaten, worden de familieleden regelmatig door de FSB geïnformeerd en wachten zij vervolgens bij de grens hun gevluchte familielid op.¹⁸⁶

Female Genital Mutilation FGM / vrouwelijke genitale verminking

In de Russische strafwetgeving is er geen apart wetsartikel dat FGM¹⁸⁷ verbiedt of kwalificeert als zwaar misdrijf. Er zijn geen officiële cijfers hoe wijdverspreid deze praktijk is. Ngo's in Dagestan berichtten dat er in sommige dorpen in Dagestan sprake is van FGM. Volgens de krant *Le Monde* komt FGM voor in een aantal gemeenschappen in Ingoesjetië en Dagestan, en worden jaarlijks circa 1.300 meisjes hiervan slachtoffer. Volgens datzelfde artikel wordt FGM niet systematisch aangemoedigd door imams, maar stuiten de zeldzame pogingen om op te komen tegen FGM op gezamenlijk verzet van islamitische en orthodoxe geestelijke leiders die vasthouden aan wat volgens hen traditionele waarden zijn.¹⁸⁸

In Dagestan werd weliswaar een rechtszaak begonnen tegen daders van FGM, maar deze eindigde wegens procedurele vertraging in het sepot van de rechtszaak. In Magas in Ingoesjetië werd een arts vervolgd voor het toebrengen van licht lichamelijke letsels voor het besnijden van een negenjarig meisje in 2019.¹⁸⁹

Verlies van ouderlijk gezag

Naast de veelal socio-economische afhankelijkheid van een man hebben vrouwen in de Noordelijke Kaukasus vaak een andere reden om bij hun man te blijven, ondanks huiselijk geweld, namelijk de vrees om hun kinderen te verliezen. Volgens de regels van adat zoals die gevolgd worden in Tsjetsjenië en Ingoesjetië, wordt een kind in geval van een echtscheiding toegewezen aan de man en zijn familie. Niet in alle echtscheidingen, maar wel in traditionele echtscheidingen, wordt de moeder dan ook gescheiden van haar kinderen. Uit vrees voor het verlies van hun kinderen blijven veel vrouwen dan ook liever in een gewelddadig huwelijk dan dat zij hun man en kinderen verlaten. Volgens een bron zou het ook in Dagestan gebruikelijk zijn dat kinderen aan de man worden toegewezen, aangezien deze over het algemeen beter in het onderhoud van de kinderen zal kunnen voorzien dan de vrouw.¹⁹⁰

¹⁸⁴ CEDAW/C/RUS/CO/9, november 2021.

¹⁸⁵ PACE, Frank Schwabe, Committee on Legal Affairs and Human Rights, *The continuing need to restore human rights and the rule of law in the North Caucasus region*, 3 juni 2022.

¹⁸⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2022.

¹⁸⁷ FGM of vrouwelijke genitale verminking is het verwijderen van de schaamlippen en clitoris. Veelal wordt deze ingreep bij meisjes jonger dan 15 jaar gedaan.

¹⁸⁸ *Le Monde*, *A la frontière entre la Russie et la Géorgie, le sauvetage en direct de quatre sœurs menacées d'un « crime d'honneur »*, 8 november 2022.

¹⁸⁹ PACE, Frank Schwabe, Committee on Legal Affairs and Human Rights, *The continuing need to restore human rights and the rule of law in the North Caucasus region*, 3 juni 2022; US Department of State, Human Rights Report Russia 2021, p. 72; DW, *Russia's first FGM trial restarts after quarantine*, 23 juli 2020.

¹⁹⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2022.

'Rehabilitatiecentra' en gedwongen behandeling

Verschillende bronnen noemen voorbeelden van gedwongen behandeling en plaatsing in een medische faciliteit, een zogenaamd rehabilitatiecentrum in Dagestan voor mannen (zie paragraaf 3.2.5.1 LHBTIQ+ in de Noordelijke Kaukasus) of vrouwen die zich niet aan de traditionele leefwijze houden. Hierbij kan het ook gaan om vrouwen die in de perceptie van de familie niet heteroseksueel of traditioneel genoeg zijn.¹⁹¹ Twee centra bevinden zich in Khasavyurt en Makhachkala. Zo berichtte een jonge biseksuele vrouw over plaatsing door haar familie in een dergelijke faciliteit nadat zij een tweede vluchtpoging had ondernomen. In deze faciliteit werd zij beperkt in haar bewegingsvrijheid, mishandeld en dagenlang vastgeketend zonder eten of drinken.¹⁹² Vrouwen uit Dagestan en Ingoesjetië berichten ook van behandeling door moellahs of duivelbezweerders.¹⁹³

Voorbeelden vrouwelijke slachtoffers van gendergerelateerd geweld

Slachtoffers uit de Noordelijke Kaukasus zijn ook na hervestiging in andere delen van dat gebied niet veilig. In juni 2021 deed de politie een inval in een vrouwenopvangcentrum in Dagestan en bracht Khalimat Taramova met geweld terug naar Tsjetsjenië (zie ook paragraaf 3.2.5.1 LHBTIQ+ in de Noordelijke Kaukasus). Taramova identificeert zich als biseksueel en was het huis van haar ouders ontvlucht om aan mishandeling te ontsnappen. Enkele dagen na haar gedwongen terugkeer verscheen zij op de lokale tv en verklaarde voor de camera dat het goed met haar ging en dat ze werd verzorgd door haar familie. In oktober werden twee vrouwen uit Dagestan met geweld uit een opvangcentrum voor slachtoffers van huiselijk geweld in Tatarstan gehaald en onder dwang teruggebracht naar hun families - naar verluidt door de plaatselijke politie. De autoriteiten stelden een onderzoek in, maar ontkenden de betrokkenheid van de politie.¹⁹⁴

Eind oktober 2022 ontvluchtten vier jonge vrouwen uit Dagestan een gewelddadige gezinssituatie waarin het hen was verboden te studeren, zij slachtoffer van FGM waren geworden en zij gedwongen zouden worden uitgehuwelijkt. Nadat zij drie maanden in de crisisopvang van een ngo in de Noordelijke Kaukasus hadden verbleven, probeerden zij uit te reizen. De Russische grenspolitie in Noord-Ossetië weigerde hun echter aanvankelijk de uitreis naar Georgië en hield hen vast totdat familieleden bij de grens waren aangekomen om hen weer mee naar huis te nemen. Uiteindelijk werd de vrouwen alsnog toegestaan uit te reizen - vermoedelijk door de grote publieke aandacht voor de zaak - en werden zij toegelaten tot Georgië.¹⁹⁵

3.2.7 *Alleenstaande minderjarigen*

Voor alleenstaande minderjarigen is de situatie in Rusland niet substantieel gewijzigd.¹⁹⁶ Zie voor een beschrijving van hun situatie het algemeen ambtsbericht Russische Federatie 2021.

Rusland heeft volgens een rapport van de Wereldbank in de afgelopen vijftien jaar opmerkelijke verbeteringen geboekt als het gaat om de-institutionalisering van kinderen, dus het plaatsen van alleenstaande minderjarigen in een thuissituatie in

¹⁹¹ Vertrouwelijke bron d.d. 19 oktober 2022.

¹⁹² The Caucasian Knot, *Dagestani resident complains about torture in rehabilitation centre*, 9 januari 2023;

¹⁹³ RFERL, *Teenager Detained In St. Petersburg Says She Fled Home In Ingushetia Over Domestic Violence*, 23 november 2022; The Caucasian Knot, *Rights defenders treat life threat to Dagestani woman who left Russia as real*, 20 augustus 2022; The Caucasian Knot, *Dagestan woman tells about her escape from Russia due to domestic violence*, 18 augustus 2022.

¹⁹⁴ HRW World Report 2022, *Russia*; Meduza, *'We begged not to be handed over to Chechnya'*, 14 juni 2022.

¹⁹⁵ Caucasian Knot, *Flight to Georgia is not end to persecution threats for four Dagestani sisters*, 4 november 2022; Le Monde, *In Russia, the rescue of four sisters threatened with 'honor killing'*, 10 november 2022.

¹⁹⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 6 oktober 2022. Zie Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021.

plaats van een tehuis. Internationaal vergeleken¹⁹⁷ is het Russische percentage van kinderen in het publieke zorgstelsel met 1,6% nog relatief hoog, waarbij er grote regionale verschillen binnen Rusland zijn. Zo is dit percentage in Ingoesjetië bij 0,032% en in het Joodse Autonome Oblast 0,45%. Ook organisatie en derhalve kwaliteit van de zorg verschillen in grote mate. Ngo's spelen een grote rol in de opvang van minderjarigen, maar hebben moeite om aan financiële middelen te komen.¹⁹⁸

Ook in deze verslagperiode waren er meldingen van mishandeling en verwaarlozing van kinderen in statelijke tehuizen, met name als het ging om kinderen met een beperking.¹⁹⁹

De UNHCR stelde dat Rusland fundamentele kinderrechten schond door Oekraïense kinderen Russische paspoorten te geven, hen tegen hun wil te evacueren en te plaatsen in Russische gezinnen of opvangtehuizen.²⁰⁰ Zie paragraaf 8.2 (Oekraïners komend naar Rusland).

3.2.8 Journalisten

Die situatie voor onafhankelijke journalisten in Rusland is in de verslagperiode verder verslechterd. Onafhankelijke en kritische journalistiek is niet meer mogelijk zonder het risico op strafrechtelijke vervolging te lopen, en als 'buitenlands agent' aangemerkt te worden. In december 2022 zaten 19 journalisten in detentie op grond van hun werkzaamheden. Sinds 2000 waren 37 journalisten vermoord vanwege hun werk. Dit soort zaken blijven meestal onopgehelderd.²⁰¹ Volgens de ngo *Reporters Without Borders* zijn in de maanden januari – maart 2023 vijf journalisten gedood tijdens hun werk. In de periode tussen januari 2021 – maart 2023 werden 54 journalisten gedetineerd. In maart 2023 zaten volgens RSF nog minimaal 19 journalisten in detentie.²⁰² Het aantal naar het buitenland gevluchte journalisten is dezerzijds niet bekend.

Journalisten in Rusland die kritiek uiten op de regering of president Poetin krijgen te maken met repressie, veelal via juridische procedures aangespannen tegen hen door de overheid ('*judicial harassment*'). Deze procedures worden aangespannen op grond van administratieve of strafrechtelijke overtredingen van uiteenlopende wetten, zoals de Wet op de buitenlandse agenten, de Wet op ongewenste organisaties, extremismewetgeving, 'fake news' wetgeving, in diskrediet brengen van het Russische leger, of hoogverraad. Zie voor een beschrijving van deze wetten hoofdstuk 6 (Wetgeving). Met name na het begin van de oorlog in Oekraïne nam repressie tegen journalisten toe. Volgens bronnen is het niet mogelijk om vervolging helemaal uit te sluiten en tegelijk onafhankelijk te berichten. Vervolging van journalisten gebeurt op grote schaal maar niet altijd via een inzichtelijk systeem. Waar volgens een bron de repercussies van kritiek op de overheid nog redelijk voorspelbaar waren voor de oorlog, is de willekeur van de vervolging sinds de inval in Oekraïne op 24 februari 2022 een middel tot repressie op zich geworden, waardoor journalisten uit vrees voor vervolging hun werk anders uitvoeren, minder kritisch worden, het werk neerleggen of het land verlaten. Wel zijn er indicatoren voor verhoogd risico op strafvervolging: zo kan samenwerking met een buitenlandse organisatie of persoon, een ongewenst verklaarde organisatie of persoon in het buitenland, of een organisatie of individu die als buitenlands agent dan wel extremistisch is aangemerkt, leiden tot strafrechtelijk onderzoek. Ook het publiceren over gevoelige onderwerpen zoals bijvoorbeeld de situatie in Oekraïne, de

¹⁹⁷ In Duitsland is dit percentage 0,2%, Engeland 0,65% en de VS 0,59%.

¹⁹⁸ World Bank Group, *Organization and delivery of child protection services in Russia*, juni 2021.

¹⁹⁹ US Department of State, Human Rights Report Russia, 2021; US Department of State, Human Rights Report Russia, 2022.

²⁰⁰ BBC, Ukraine war: *UN accuses Russia of breaking child protection rules over refugees*, 29 januari 2022.

²⁰¹ RSF, *Putin celebrates his 70th birthday by crushing independent media in Russia*, 6 september 2022.

²⁰² Website RSF, geraadpleegd op 24 maart 2023.

mobilisatie of dienstplicht, militaire onderwerpen in het algemeen, LHBTIQ+-gerelateerde onderwerpen, kritiek op staatsbedrijven of kritiek op familieleden van vooraanstaande politici kunnen tot repressie op basis van diverse wetten leiden, zie hoofdstuk 6 (Wetgeving).²⁰³

Journalisten lopen in de Noordelijke Kaukasus het grootste risico.²⁰⁴

Wet op Buitenlandse Agenten

De verruiming van de Wet op buitenlandse agenten²⁰⁵ van 14 juli 2022 (zie paragraaf 6.3 Wet op 'buitenlandse agenten') had negatieve consequenties voor journalisten. Bij de wetwijziging werd het criterium van 'financiële buitenlandse steun' vervangen door 'buitenlandse invloed', en het criterium 'politieke activiteit' ingevuld als 'elke activiteit die de Russische belangen schaadt'.²⁰⁶ In september 2022 was meer dan de helft van de 'buitenlands agenten' journalisten of media. Voor individuele journalisten die freelance werken, kan het label 'buitenlands agent' het einde van hun carrière betekenen, aangezien al hun werk moet worden gelabeld als afkomstig van een 'buitenlands agent', ook als het verschijnt bij een medium dat zelf niet als 'buitenlands agent' is aangemerkt. Overtredingen worden bestraft met hoge boetes. Op die manier wordt onafhankelijke journalistiek, die sterk leunt op samenwerkingsverbanden met freelancers of onafhankelijke organisaties, danig ontmoedigd.²⁰⁷

Roman Badanin, een freelance journalist en oprichter van het platform voor onderzoeksjournalistiek Project²⁰⁸, werd in juli 2021 als buitenlands agent aangemerkt terwijl hij buiten Rusland verbleef. Ook moest hij kwartaalcijfers aanleveren vanuit het buitenland.²⁰⁹ Het platform zelf werd als buitenlandse ongewenste organisatie aangemerkt.²¹⁰ Zie paragraaf 6.4 voor meer informatie over de Wet op ongewenste organisaties.

De hoofdredacteur van Novaja Gazeta Europe, Kiril Martynov, werd door het Russische ministerie van Justitie op 2 september 2022 individueel aangemerkt als 'media-buitenlandse agent'. Het Russische Wetboek van Strafrecht voorziet in maximumstraffen van vijf jaar detentie voor mensen die niet voldoen aan de eisen die worden gesteld aan 'buitenlandse agenten'.²¹¹

Kritiek op de oorlog in Oekraïne

Na de invoering van de nieuwe wetten die kritiek op de invasie in Oekraïne strafbaar stelden (zie paragraaf 6.1 Kritiek op de oorlog) riskeerden journalisten die kritisch over de oorlog berichtten strafrechtelijke vervolging. Indien het staatsgeheime informatie betrof riskeerden zij vervolging voor hoogverraad (zie hieronder). Op 1 december 2022 gingen er strengere beperkingen in voor Russische en buitenlandse journalisten die verslag doen over Rusland en de oorlog in Oekraïne. Op een lijst²¹² zijn 61 punten vastgelegd waarover niet gesproken mag worden - zoals bijvoorbeeld de training van gemobiliseerde mannen en het moreel van het leger.²¹³

²⁰³ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022. IPI, *Over two dozen journalists detained while reporting on anti-mobilization protests*, 27 september 2022. Vertrouwelijke bron d.d. 18 oktober 2022.

²⁰⁴ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022.

²⁰⁵ In het Engels wordt aan deze wet gerefereerd als *Foreign Agent Law*

²⁰⁶ RFERL, *Putin Signs Off On Harsher 'Foreign Agent' Law*, 14 juli 2022;

²⁰⁷ RFERL, *Russia's 'Foreign Agent' Law: A Blunt Instrument To Silence Dissent*, 22 januari 2022.

²⁰⁸ <https://www.proekt.media/en/home/>

²⁰⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022.

²¹⁰ RSF, *Proekt is first Russian media outlet to be declared "undesirable"*, 19 juli 2021.

²¹¹ CPJ, *Russian authorities suspend Novaya Gazeta's print license*, 6 september 2022.

²¹² Nieuwswebsite RGRU, bekendmaking van het FSB besluit no. 547 d.d. 4 novembr 2022, *On approval of the List of information in the field of military, military-technical activities of the Russian Federation, which, if received by foreign sources, can be used against the security of the Russian Federation*, 18 november 2022.

²¹³ NOS, *Journalistiek al bijna onmogelijk, maar Rusland draait duimschroeven verder aan*, 24 november 2022.

Dmitry Muratov, oprichter van de in september 2022 verboden krant Novaya Gazeta en Nobelprijs winnaar, werd in april 2022 aangevallen door onbekenden met verf, vermoedelijk naar aanleiding van berichten over de oorlog in Oekraïne.²¹⁴

Marina Ovsyannikova, nieuwslezeres op de staatstelevisie, protesteerde in maart 2022 tijdens een live uitzending tegen de Russische inval in Oekraïne. Zij werd veroordeeld tot een boete van 30.000 roebel²¹⁵ wegens overtreding van de regelgeving omtrent demonstraties. Zij vertrok naar Duitsland, maar keerde begin juli weer terug naar Rusland. Na een eenmansprotest waarin zij president Poetin een moordenaar noemde en zijn soldaten fascisten, werd zij in augustus 2022 aangeklaagd voor de verspreiding van nepnieuws (zie paragraaf 6.1.1 [Kritiek op de oorlog - Verspreiding van 'onjuiste informatie'](#)) en kreeg een boete van 50.000 roebel²¹⁶ en huisarrest opgelegd. In oktober nam zij een video op waarin zij Poetin bekritiseerde, en vluchtte uit haar huisarrest naar het buitenland. Rusland plaatste een internationaal opsporingsverzoek.²¹⁷

De journalist Valery Badmayev werd in december 2022 gearresteerd en aangeklaagd voor het in diskrediet brengen van het Russische leger (zie paragraaf 6.1.2 [Kritiek op de oorlog - In diskrediet brengen van de strijdkrachten](#)). Hij had een interview met een strijder van het Oekraïense Azov-bataljon gedeeld op sociale media.²¹⁸

De Krim-Tataarse journalist Osman Arifmemetov werd op 27 maart 2019 samen met journalist Remzi Bekirov gearresteerd in Rostov aan de Don in Rusland; Rustem Sheikhaliev werd dezelfde dag gearresteerd in Simferopol, de hoofdstad van de Krim, en de drie werden in Rusland onder arrest geplaatst. Ze hadden politieinvallen en rechtbankzittingen live gestreamd en de video's op het YouTube-kanaal van mensenrechtenorganisatie Crimean Solidarity geplaatst. Bekirov werd in maart 2022 veroordeeld tot 19 jaar gevangenisstraf; Arifmemetov en Sheikhaliev werden tot 14 jaar detentie veroordeeld.²¹⁹

Een buitenlandcorrespondente in Frankrijk van de Russische staatstelevisie, Zhanna Agalakova, nam ontslag als protest tegen de oorlog in Oekraïne en gaf haar twee eerder gekregen presidentiële medailles terug.²²⁰

In februari 2022 berichtte Novaya Gazeta dat journaliste Elena Milashina wegens bedreigingen gedwongen was de Russische Federatie te verlaten. Haar laatste onderzoeksrapporten betroffen de represailles van de Tsjetsjeense president Kadyrov tegen de familie van Saidi Yangulbayev, een voormalige Tsjetsjeense rechter, waarvan de broers en de moeder waren opgepakt naar aanleiding van zijn berichtgeving over mensenrechtenschendingen. Eerder was Milashina samen met een collega fysiek mishandeld in Grozny. Adam Shahidov, een adviseur van president Kadyrov, en enkele moslim predikers hadden de krant beschuldigd van smaad en bedreigd met vergelding. Elena Milashina onderzocht de gewelddadige beëindiging van een gijzeling in een school in Beslan in 2004, de moord op Anna Politkovskaja in 2006, het conflict in Zuid-Ossetië in 2008, en de ontvoering en moord op Natalya Estemirova in 2009. Milashina bracht ook verslag uit van de zogenaamde 'anti-homo zuiveringen' in Tsjetsjenië in 2017, waarbij zij een lijst publiceerde van 27 personen die door de autoriteiten zouden zijn gedood en

²¹⁴ The Guardian, *Russian Nobel-winning editor says he was attacked with red paint*, 8 april 2022; The Guardian, *Russian intelligence behind poisoning of Nobel-laureate editor, says US*, 28 april 2022.

²¹⁵ Circa 375 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

²¹⁶ Circa 625 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

²¹⁷ The Guardian, *Russian woman behind on-air war protest reportedly escapes house arrest*, 3 oktober 2022; Politico, *Russian anti-war protest journalist Marina Ovsyannikova flees to Europe*, 17 oktober 2022; Novaya Gazeta Europe, *Speak out at your own risk*, 4 januari 2023;

²¹⁸ CPJ, *Russian journalist Valery Badmayev charged with 'discrediting' the army*, 13 december 2022;

²¹⁹ CPJ, *CPJ condemns 14-year jail sentences for Crimean journalists Osman Arifmemetov and Rustem Sheikhaliev*, 25 november 2022.

²²⁰ Reuters, *Ex-Russian state TV reporter: I quit over Ukraine war*, 22 maart 2022.

tientallen die zijn vastgehouden, geïntimideerd en gemarteld in geheime gevangenissen.²²¹

Journaliste Maria Ponomorenko werd in februari 2023 na tien maanden voorlopige hechtenis waarin zij niet de psychische zorg kreeg die zij nodig had, tot zes jaar detentie veroordeeld. Zij had op sociale media bericht over de Russische aanvallen op een theater in Marioepol. Volgens de rechtbank had zij zich schuldig gemaakt aan het verspreiden van onjuiste informatie over het optreden van het Russische leger in Oekraïne.²²²

Tv-commentator Alexander Nevzorov werd in februari 2023 bij verstek veroordeeld tot acht jaar detentie voor het verspreiden van onjuiste informatie over de oorlog. Hij had zich tegenover zijn 2 miljoen volgers via YouTube kritisch uitgesproken over de Russische aanval op een theater in Marioepol en aanvallen op burgers in Boetsja.²²³

Extremisme

Journalist Andrey Zayakin, werkzaam voor Novaja Gazeta, werd in augustus 2022 gearresteerd voor een donatie van 1.000 roebel²²⁴ aan FBK. Hij werd aangeklaagd voor het financieren van een extremistische organisatie (artikel 282.3 WvS) en lopende het onderzoek in huisarrest geplaatst zonder toegang tot internet of zijn telefoon. Zayakin deed met name onderzoek naar plagiaat in dissertaties van hooggeplaatste politici en ambtenaren.²²⁵

Insa Lander, een onafhankelijke journaliste woonachtig in Moskou en afkomstig uit Kabardino-Balkarië, werd tijdens een bezoek aan die regio door de autoriteiten in huisarrest geplaatst. Er werd een strafrechtelijk onderzoek geopend naar haar wegens het verondersteld rekruteren van terroristen. Zij vluchtte in juli 2022 via Georgië naar Litouwen, nadat Georgië haar twee weken lang de toegang had ontzegd om redenen van staatsveiligheid. De journaliste stelde dat de aanklacht een vergelding is voor haar onderzoek naar corruptie.²²⁶

De Bulgaarse onderzoeksjournalist Christo Grozev werd eind december 2022 door het Russische ministerie van Justitie op een opsporingslijst gezet met de mededeling dat hij in overtreding van het strafrecht was, zonder dat daarbij verdere specificaties werden gegeven. Grozev was voor het onderzoekscollectief Bellingcat verantwoordelijk voor de berichtgeving over onder andere de vergiftiging van Navalny, de MH17-ramp en gevallen van vergiftiging in het VK.²²⁷

Hoogverraad

Journalist Ivan Safronov werd in september 2022 veroordeeld tot 22 jaar detentie voor hoogverraad wegens het geven van militaire informatie aan de Tsjechische overheid. Volgens Safronov was het merendeel van de informatie openbaar beschikbaar. Hij werd volgens zijn advocaten onder grote druk gezet om te bekennen, en tegen zijn advocaat Ivan Pavlov werd een strafzaak geïnitieerd wegens overtreding van de procesregels.²²⁸ Volgens Safronovs advocaat diende de

²²¹ PACE, Report by Frank Schwabe, *The continuing need to restore human rights and the rule of law in the North Caucasus region*, 3 juni 2022, punten 14 en 16.

²²² Pol tico, *Russian journalist Maria Ponomarenko sentenced to 6 years in jail over post on Mariupol strike*, 15 februari 2023; Euractiv, *Russian journalist gets six years for accusing Moscow of Mariupol theatre bombing*, 15 februari 2023.

²²³ Pol tico, *Russian journalist gets 8 years in prison over Ukraine coverage*, 1 februari 2023;

²²⁴ Circa 12 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

²²⁵ *Jurist*, *Russia journalist arrested for donation to Navalny's Anti-Corruption Foundation*, 30 augustus 2022; Meduza, *Moscow police arrest journalist who founded project that finds plagiarism in senior state officials' academic work*, 29 augustus 2022.

²²⁶ RFERL, *Russian Blogger Finally Allowed To Enter Georgia, Immediately Flies From Tbilisi To Lithuania*, 29 juni 2022; CPJ, *Russian journalist Insa Lander stranded at Georgia border after fleeing house arrest*, 17 juni 2022.

²²⁷ RSF, *'Russia is trying to intimidate me'*, 2 januari 2023 ;

²²⁸ The Moscow Times, *Russia Jails Journalist Safronov for 22 Years on Treason Charges*, 5 september 2022; webs te Frontline Defenders, *Human Rights lawyer Ivan Pavlov disbarred*, geraadpleegd 26 oktober 2022.

veroordeling als waarschuwing aan alle Russische onderzoeksjournalisten.²²⁹ Twee van Safronovs advocaten – Ivan Pavlov en Dmitry Talantov – zagen zich voor strafrechtelijke aanklachten gesteld, volgens velen om zijn verdediging onmogelijk te maken.²³⁰

3.2.9 *Advocaten*

De onafhankelijkheid van advocaten werd al in 2021 in grote mate ingeperkt, doordat advocatenordes niet meer onafhankelijk van het ministerie van Justitie kunnen functioneren. Zie voor een nadere toelichting paragraaf 5.5.7 van het vorige ambtsbericht.

De situatie van advocaten die cliënten vertegenwoordigen wier belangen haaks staan op de belangen van de overheid, is in de verslagperiode aanzienlijk verslechterd. Deze paragraaf ziet dan ook op deze groep. Advocaten riskeren zelf strafvervolgning of tegenwerking als zij politiek gevoelige zaken voeren. Met name kregen in de verslagperiode te maken met zogenaamd *judicial harrasment*, waarbij de autoriteiten zaken tegen hen aanspanden of hen als buitenlands agent aanmerkten.²³¹ Advocaten kunnen ook als buitenlands agent worden aangemerkt, ook al doen zij uitsluitend hun werk en houden zij zich afzijdig van enige politieke activiteit.²³²

Voorbeelden van vervolgte advocaten

De strafrechtelijke vervolging van Dmitry Talantov, deken van de Orde van advocaten in Udmurtia, genereerde veel aandacht onder advocaten. Hij werd beschuldigd van het verspreiden van valse informatie over de acties van het Russische leger in Oekraïne en 'extremisme', waaronder 'het aanzetten tot haat en vijandelijkheden' met gebruik van zijn officiële functie valt. Het begaan hiervan in de uitoefening van een officiële functie vormt een strafverzwarende omstandigheid onder het Russische strafrecht. Talantov had online om aandacht gevraagd voor berichtgeving over de massamoord op burgers in Oekraïne door het Russische leger en had zich volgens de aanklacht op een 'negatieve en minachtende manier' over president Poetin en zijn beleid geuit. Talantov verdedigde journalist Ivan Safronov, nadat diens eerste advocaat, Ivan Pavlov, het land had moeten ontvluchten. Het VN-Mensenrechtencomité, de International Bar Association en Amnesty International riepen op tot de vrijlating van Talantov. Zijn zaak was in februari 2023 nog in behandeling. Hij zit sinds zijn arrestatie in voorlopige hechtenis.²³³

Advocaat Prometey Yefimov werd aangeklaagd voor ongehoorzaam tegen een politieagent; de politie beweerde dat hij 'de menselijke waardigheid had beledigd' door zijn uiterlijk. Advocaat Georgy Krasnov werd tijdens een anti-mobilisatiebijeenkomst in Jekaterinburg gearresteerd, hoewel hij op een afstand van de demonstranten stond; hij was naar de bijeenkomst gekomen om gedetineerde journalisten juridische hulp te bieden als ze die nodig hadden.²³⁴

Voorbeelden van aanmerking als 'buitenlands agent'

Advocaten werden zelf ook als 'buitenlands agent' aangemerkt, bijvoorbeeld als zij cliënten verdedigen die zich met politieke zaken bezighouden maar de advocaten zelf niet betrokken waren bij politieke activiteiten.²³⁵ Advocate Galina Arapova vertegenwoordigde mediaorganisaties, en is aangemerkt als 'buitenlands agent' kort

²²⁹ The Guardian, *Russian journalist Ivan Safronov sentenced to 22 years in prison*, 5 september 2022;

²³⁰ Website Frontline Defenders, *Aggravated Charges Against Human Rights Lawyer Dmitry Talantov*, geraadpleegd op 16 november 2022.

²³¹ Vertrouwelijke bron d.d. 29 november 2022.

²³² RFERL, *Noted Russian Lawyer, Associates Labeled 'Foreign Agents'*, 9 november 2021.

²³³ Website Frontline Defenders, *Aggravated Charges Against Human Rights Lawyer Dmitry Talantov*, geraadpleegd op 7 februari 2023; Novaya Gazeta, *Speak out at your own risk*, 4 januari 2023; The Insider, *Losing defense. How Putin's government named attorneys enemies of Russia*, 13 januari 2023.

²³⁴ The Insider, *Losing defense. How Putin's government named attorneys enemies of Russia*, 13 januari 2023.

²³⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 29 november 2022.

nadat bekend was gemaakt dat Novaja Gazeta de Nobelprijs voor de Vrede zou krijgen.²³⁶

Advocaat Ivan Pavlov, verdediger van journalist Ivan Safronov in een hoogverraadzaak, werd begin november 2022 als 'buitenlands agent' aangemerkt. Tegen advocaat Ivan Pavlov loopt sinds april 2021 een strafrechtelijk onderzoek, toen hij werd beschuldigd van 'openbaarmaking van de gegevens van een vooronderzoek' met betrekking tot een zaak betreffende gesteld hoogverraad. Hij bestreed deze overtreding, maar op 19 juli 2021 verwierp de rechtbank van Moskou zijn beroep en liet de beperkende maatregelen tegen hem in stand. Hij verliet Rusland uit vrees voor verdere vervolging, en omdat hij zijn beroep niet meer uit kon oefenen.²³⁷ Ook vier van Pavlovs directe collega's werden in november 2021 aangemerkt als buitenlands agenten. Deze advocaten zijn nooit politiek actief geweest maar focussen in hun werk uitsluitend op mensenrechtzaken en zaken van hoogverraad.²³⁸

Ook advocaat Mikhail Benyash werd in oktober 2022 aangemerkt als buitenlands agent, en werd derhalve geschorst als advocaat. Benyash moest daardoor de verdediging van militairen neerleggen die opkwamen tegen hun ontslag uit de Nationale Garde in verband met hun weigering te vechten in Oekraïne. In januari 2023 droeg een rechtbank het ministerie van Justitie op om de aanmerking als buitenlands agent uit te stellen. Het is niet bekend of hij de verdediging van voornoemde zaak weer op zich nam. Sinds 2018 spanden de autoriteiten meerdere administratieve zaken aan tegen Benyash voor zijn kritische uitingen, laatstelijk voor zijn kritiek op de oorlog in Oekraïne. In januari 2023 verzocht het ministerie van Justitie de advocatenorde om disciplinaire maatregelen op te leggen aan Benyash, omdat zijn kritische uitingen online over de Russische autoriteiten niet zouden passen bij zijn beroepseer.²³⁹

²³⁶ [Media Defence](#), *Galina Arapova: media lawyer, human rights defender, "foreign agent"*, 25 januari 2022;

²³⁷ [Webs te](#) Frontline Defenders, *Human Rights Lawyer Ivan Pavlov Disbarred*, geraadpleegd op 16 november 2022.

²³⁸ RFERL, *Noted Russian Lawyer, Associates Labeled 'Foreign Agents'*, 9 november 2021.

²³⁹ The Caucasian Knot, *Advocate Mikhail Benyash* succeeds in removing marking of a foreign agent*, 18 januari 2023; The Insider, *Losing defense. How Putin's government named attorneys enemies of Russia*, 13 januari 2023; The Caucasian Knot, *Advocate of Kuban blogger Alexander Nozdrinov claims being under pressure*, 7 februari 2023.

4 Dienstplichtigen, beroepsmilitairen en reservisten

Het Russische leger bestaat deels uit dienstplichtigen en deels uit beroepsmilitairen. Beroepsmilitairen dienen onder een tijdelijk dan wel vast contract. Daarnaast kunnen mensen die hun dienstplicht hebben vervuld, of mensen die eerder hebben gediend als beroepsmilitair, als reservisten worden opgeroepen tijdens een mobilisatie. In de oorlog in Oekraïne vochten ook leden van de Nationale Garde en de paramilitaire Wagner Group. In dit hoofdstuk komen achtereenvolgens dienstplichtigen, beroepsmilitairen en gemobiliseerde reservisten aan bod. Daarna volgen voor alle drie de categorieën gezamenlijk het onderwerp uitreisbeperkingen.

Sinds het vorige ambtsbericht zijn er ondanks de Russische invasie in Oekraïne in februari 2022 geen wetswijzigingen ten aanzien van de dienstplicht, beroepsmilitairen of reservisten ingevoerd, op het invoeren van hardere straffen op dienstplichtontduiking en -weigerings na. Zie hiervoor paragraaf 4.1.1.2 (Dienstplichtweigerings). Daarnaast staan er sinds maart 2022 strengere straffen op het in diskrediet brengen van het Russische leger en het verspreiden van wat volgens de autoriteiten desinformatie over de oorlog in Oekraïne is²⁴⁰, zie paragraaf 6.1 (Kritiek op de oorlog).

In september 2022 vond er een grootschalige mobilisatie van reservisten plaats (zie paragraaf 4.1.3 Mobilisatie). Deze leidde tot protesten (zie paragraaf 5.1.2 Demonstraties) en een vluchtbeweging (zie paragrafen 4.1.4 voor Bewegingsvrijheid militairen en 8.3 voor Russen vertrekkend uit Rusland).

Nationale Garde – Rosgvardia

De Nationale Garde²⁴¹ assisteert de federale veiligheidsdienst FSB²⁴² en heeft binnen Rusland mede tot taak de rechtshandhaving, grensbewaking, beheer van particulier wapenbezit, bestrijding van terrorisme en georganiseerde misdaad, bescherming van de openbare orden en bewaking van belangrijke staatsvoorzieningen.²⁴³ Daarnaast namen leden van de Nationale Garde ook deel aan de gewapende strijd in Oekraïne. De mannen die dit weigerden, werden onder zware druk gezet door hun werkgever en uiteindelijk ontslagen. Tussen de 115 en 250 leden kwamen tevergeefs bij de rechtbank op tegen hun ontslag. Een van hun advocaten werd gearresteerd voor het in diskrediet brengen van het Russische leger.²⁴⁴

Wagner

De Wagner PMC Groep is een privéleger van huurlingen onder leiding van zakenman Jevgenij Prigozjin. Sinds de oorlog in Oekraïne heeft de Wagner Group aan betekenis gewonnen.²⁴⁵ Volgens schattingen bestaan de Russische strijdkrachten in Oekraïne voor 10% uit Wagner-huurlingen.²⁴⁶ Gezien de omvang van de groep en de ontbrekende officiële status zou Poetin de manschappen kunnen inzetten in de gewapende strijd, zonder daar de verantwoordelijkheid voor te hoeven dragen.

²⁴⁰ Pol tico, *Russia expands laws criminalizing 'fake news'*, 22 maart 2022.

²⁴¹ De Nationale Garde is een gemilitariseerde organisatie die opgericht werd op basis van de zogenoemde interne troepen van de Russische politie (MVD). Rosgvardia biedt ondersteuning aan de politie (zo valt bijvoorbeeld de oproep politie nu onder Rosgvardia, niet meer onder de MVD) en biedt ondersteuning aan de FSB bij grensbewaking. Zie ook wet omtrent Nationale Garde (RU) en Dr. Lester Grau, *The Russian Way of War*, p. 26.

²⁴² FSB, *Federal'naya sluzhba bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii*.

²⁴³ Zie Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021, p. 29.

²⁴⁴ The Guardian, *115 Russian national guard soldiers sacked for refusing to fight in Ukraine*, 27 mei 2022; vertrouwelijke bron d.d. 3 november 2022.

²⁴⁵ Pol tico, *U.S. officials: Russia is increasingly relying on Wagner in Ukraine*, 22 december 2022; zie voor meer algemene informatie over de Wagner Group: BBC, *What is the Wagner Group doing in Ukraine?*, 14 januari 2023; CSIS, *Band of Brothers: The Wagner Group and the Russian State*, 21 september 2020.

²⁴⁶ BBC, *Andrey Medvedev: How Russian mercenary says he made an icy escape to Norway*, 17 januari 2023.

Tegelijkertijd zou het inzetten van de Wagner Group in Oekraïne het politiek gevoelige verdere mobiliseren van burgers enigszins kunnen temperen.²⁴⁷

Wagner-eigenaar Prigozhin wierf tienduizenden²⁴⁸ huurlingen in detentiecentra met de belofte van gratie, en een maandsalaris van circa € 9.250 met een minimale contractduur van zes maanden.²⁴⁹ Deze werving zette hij naar eigen zeggen in januari 2023 weer stop.²⁵⁰ Daarnaast maakte hij de intentie kenbaar zich in te zetten voor de toelating van zijn huurlingen tot de gerespecteerde Moskouse Staatsuniversiteit (MGU) en het Moskouse Staatsinstituut voor Internationale Betrekkingen (MGIMO). Prigozhin benadrukte hierbij dat de toelating van zijn vechters niet gepaard zou moeten gaan met een toelatingsexamen.²⁵¹ Er is niets bekend over daadwerkelijke toelating tot de universiteit. Een ex-huurling van de Wagner groep, Yevgeny Nuzhin, werd op brute wijze door de Wagner Groep geëxecuteerd nadat hij zich had overgegeven aan de Oekraïense strijdkrachten. Er zijn tegenstrijdige berichten in media hoe Nuzhin weer in Russische handen terecht kwam.²⁵²

In januari 2023 kwamen er berichten naar buiten over Andrey Medvedev, een gedeserteerde en gevluchte Wagner-huurling die in Noorwegen asiel aanvraagde. Hij had een contract voor vier maanden afgesloten, vermoedelijk in ruil voor gratie, en dit contract werd volgens eigen zeggen zonder zijn instemming verlengd. Nadat hij was gevlucht uit zijn eenheid in Oekraïne naar Rusland, had hij zich afgemeld bij een Wagner-kantoor. Uit vrees voor repressie vanuit de Wagner-groep vluchtte hij vervolgens naar Noorwegen. Een naar Noorwegen gevluchte ex-commandant van Wagner getuigde tegenover zijn advocaat van het ombrengen van Wagner-huurlingen die niet wilden vechten.²⁵³

4.1.1

Dienstplichtigen

Dienstplichtig zijn alle Russische mannen tussen 18 en 27 jaar oud, en 16- of 17-jarigen die aan een militaire school zijn opgeleid. Eind december 2022 stelde het ministerie van Defensie voor de leeftijd voor militaire dienstplicht van 18 – 27 jaar op te schuiven naar 21 – 30 jaar. Deze wetwijziging werd op 13 maart 2023 voorgelegd aan de Doema, maar was op 31 maart 2023 nog niet behandeld dus zal de oproepende in het voorjaar van 2023 niet betreffen.²⁵⁴ Vervulling van de militaire dienstplicht is vereist om in de publieke sector te kunnen werken.²⁵⁵

Dienstplichtigen worden twee keer per jaar opgeroepen, in het voorjaar tussen 1 april en 15 juli, en in het najaar tussen 1 oktober tot 31 december, voor vervulling van de militaire dienstplicht gedurende twaalf maanden.²⁵⁶ In het voorjaar 2022 begonnen 134.500 mannen aan hun dienstplicht. In het najaar 2022 werd de

²⁴⁷ The Guardian, *Russia's Wagner Group 'have as much power in Kremlin as ministers'*, 1 november 2022.

²⁴⁸ Exacte getallen zijn niet beschikbaar. Die Welt, *Laut Angaben von Bürgerrechtlern - Nur noch 10.000 russische Häftlinge an der Front*, 23 januari 2023.

²⁴⁹ BBC, *Andrey Medvedev: How Russian mercenary says he made an icy escape to Norway*, 17 januari 2023; Al Jazeera, *Wagner chief frees prisoners who fought in Ukraine for Russia*, 5 januari 2023; Politico, *U.S. officials: Russia is increasingly relying on Wagner in Ukraine*, 22 december 2022; The Guardian, *We thieves and killers are now fighting Russia's war: how Moscow recruits from its prisons*, 20 september 2022.

²⁵⁰ NRC, *Wagnergroep stopt met werven gevangenen*, 9 februari 2023.

²⁵¹ vertrouwelijke bron d.d. 13 januari 2023.

²⁵² BBC Monitoring, *Briefing: Ex-Wagner fighter allegedly killed as 'warning to defectors'*; BBC, *Ukraine war: Wagner chief Prigozhin defends brutal killing video*, 14 november 2022.

²⁵³ BBC, *Andrey Medvedev: How Russian mercenary says he made an icy escape to Norway*, 17 januari 2023.

²⁵⁴ Reuters, *Russia could expand draft age as soon as this spring, lawmaker says*, 12 januari 2023; Telegram channel Military Ombudsman, bericht 804, 19 januari 2023; Meduza, *Why the Kremlin wants to reform Russia's seasonal conscription*, 21 december 2022; Reuters, *Russian lawmaker introduces bill pushing back conscription age*, 13 maart 2023.

²⁵⁵ [Webs](#) te Russische Ministerie van Defensie, geraadpleegd op 18 januari 2023.

²⁵⁶ Voor drie groepen gelden andere periodes: inwoners van het hoge noorden (1 mei tot 15 juli en 1 november tot 31 december), dienstplichtigen die op het platteland wonen en betrokken zijn bij het zaaien of oogsten (geen lenteoproep maar wel van 15 oktober tot 31 december) en pedagogisch personeel (1 mei tot 15 juni en geen herfstoproep). Zie [Garant.ru](#), 31/03/2022; [Prizyvnet](#), 23/08/2022.

startdatum voor dienstplichtrekrutering op korte termijn verzet van 1 oktober naar 1 november.²⁵⁷ Vermoedelijk gebeurde dit om de regionale militaire rekruteringskantoren²⁵⁸ te ontlasten in verband met de op dat moment gaande mobilisatie. In de najaarsronde begonnen 120.000 dienstplichtigen aan hun dienstplicht. Deze aantallen zijn lager dan in voorgaande jaren.²⁵⁹ Voor de voorjaarsronde vanaf 1 april 2023 kondigde president Poetin op 30 maart 2023 aan 147.000 dienstplichtigen op te roepen.²⁶⁰

4.1.1.1 *Oproep en verloop van dienstplicht*

Lokale militaire rekruteringskantoren vaardigen de oproep van dienstplichtigen uit. Elke Russische mannelijke staatsburger kan vanaf 18 jaar opgeroepen worden voor het vervullen van zijn dienstplicht. De oproep moet persoonlijk in ontvangst worden genomen door de dienstplichtige, die voor ontvangst tekent. Over een wetsvoorstel om dit vereiste te schrappen had op het moment van schrijven de vereiste derde lezing nog niet plaatsgevonden. De behandeling van het voorstel werd uitgesteld naar juli 2023.²⁶¹

Na ontvangst van een oproep moet een dienstplichtige zich binnen twee dagen bij het militaire rekruteringskantoor melden.²⁶² Volgens een anonieme bron van de nieuwswebsite *Meduza* komt het echter regelmatig voor dat oproepen in plaats van overhandiging in de brievenbus worden achtergelaten, in tegenstelling tot wat de huidige wetgeving vereist.²⁶³ Ook komt het voor dat de oproep digitaal wordt verstuurd; dit zou volgens advocaten echter geen rechtsgevolg mogen hebben.²⁶⁴ Op 31 maart 2023 citeerden media het ministerie van Defensie dat dienstplichtigen voortaan elektronische oproepen zullen ontvangen. Waar dit niet mogelijk is, zouden papieren oproepen worden overhandigd.²⁶⁵

Na melding op het rekruteringskantoor volgt een medische keuring, die resulteert in indeling in één van de volgende vijf categorieën: gezond, gezond met kleine beperkingen, beperkt gezond, tijdelijk beperkt gezond, of langdurig beperkt gezond en daardoor ongeschikt.²⁶⁶ Critici merken op dat de uitkomst van de medische keuring afhankelijk is van de streefcijfers van het betreffende rekruteringskantoor, en dat derhalve niet altijd objectief naar de gezondheid van betrokkene gekeken werd.²⁶⁷

Na goedkeuring door de medische commissie beslist de oproepcommissie tot

- Indeling voor de militaire dienst;
- Uitstel van de militaire dienst;
- Vrijstelling van de militaire dienst;
- Opname in de reserve (*zapas*) (zie paragraaf [4.1.3](#)); of

²⁵⁷ Zie Presidentieel Besluit d.d. 30 september 2022, no. 691 "On the conscription in november – december 2022 of citizens of the Russian Federation for military service and on the dismissal from military service of citizens undergoing military service on conscription", zie [link](#).

²⁵⁸ In het Russisch *vojénnyj komissariát* (военный комиссариат) of verkort *vojenkomat* (военкомат). In het Nederlands ook regionaal militair commissariaat genoemd.

²⁵⁹ ISW, *Explainer on Russian Conscription, Reserve, and Mobilization*, Stepanenko, Kagan en Babcock-Lumish, 5 maart 2022; EUAA, *The Russian Federation – Military Service*, 16 december 2022.

²⁶⁰ Meduza, *Putin signs decree on a spring military conscription drive larger than last year's*, 30 maart 2023;

²⁶¹ Telegram channel Military Ombudsman, bericht 804, 19 januari 2023.

²⁶² The Danish Immigration Service, *Rusland, militærtjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022; The Danish Immigration Service, *An update on military service since July 2022*, December 2022; vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022.

²⁶³ Meduza, *The most unsafe thing is to think that if you have not been given a summons, then everything will pass by itself*, 13 juli 2022 (RU).

²⁶⁴ The Danish Immigration Service, *Rusland, militærtjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022; Riamo, *Military conscription in the spring of 2022: what you need to know*, 4 april 2022.

²⁶⁵ Meduza, *Russian authorities to use electronic military summonses for the first time in spring conscription drive*, 31 maart 2023; Telegraph, *Briefing by Rear Admiral Vladimir Tsimlyansky*, 30 maart 2023 (RU).

²⁶⁶ Decree of the Government of the Russian Federation of July 4, 2013 N 565 (as amended on June 29, 2022) "On approval of the Regulations on military medical expertise" en Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021, p. 51.

²⁶⁷ Al Jazeera, *Explainer: How does conscription work in Russia?*, 5 mei 2022; The Danish Immigration Service, *Rusland, militærtjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022.

- Indeling voor de alternatieve dienstplicht.

Indien de dienstplichtige inderdaad wordt ingedeeld voor de vervulling van zijn dienstplicht, krijgt hij een formulier uitgereikt met de locatie waarop hij zijn dienstplicht zal vervullen, en de datum waarop en het militaire verzamelpunt waar hij zich daarvoor dient te melden.²⁶⁸

Uitgezonderd van de verplichting om te verschijnen zijn de volgende dienstplichtigen: mannen die zelf ernstig ziek zijn, wier directe familieleden ernstig ziek zijn, of die op de begrafenis van directe familieleden aanwezig moeten zijn, dienstplichtigen die door overmacht niet op de keuring kunnen verschijnen of andere omstandigheden die de commissie als voldoende reden beschouwt om niet te kunnen verschijnen.²⁶⁹

In de praktijk gaat de oproep voor veel dienstplichtigen in twee fases: Russische jongeren ontvangen vaak al in het jaar waarin zij 17 worden de oproep om zich te melden en ondergaan dan al de medische keuring. Na een medische goedkeuring krijgen zij een militair certificaat uitgereikt waarin staat dat zij gaan dienen. In een tweede stap krijgen deze dienstplichtigen dan een oproep waarin staat waar en wanneer zij zich moeten melden.²⁷⁰

Nieuwe dienstplichtigen ondergaan een basisopleiding van één tot twee maanden, gevolgd door drie tot zes maanden vervolgentraining voordat ze bij hun toegewezen militaire eenheden aankomen.²⁷¹ De totale duur van de dienstplicht is twaalf maanden.²⁷² Na het vervullen van de dienstplicht worden dienstplichtigen automatisch reservisten, en zijn derhalve mobiliseerbaar. Zie ook paragraaf 4.3.3 (**Mobilisatie**). Sinds het begin van de oorlog in Oekraïne wordt dienstplichtigen vaker de mogelijkheid geboden om – al dan niet onder druk – een contract te tekenen. Zie hiervoor paragraaf 4.1.1.6 (**Inzetten dienstplichtigen in Oekraïne**).

4.1.1.2 Dienstplichtweigering

Dienstplichtige mannen tussen de 18 en 27 jaar moeten het verantwoordelijke rekruteringskantoor informeren over de plaats van hun daadwerkelijk verblijf. Het nalaten hiervan, net als het niet verschijnen voor de medische keuring is een administratieve overtreding in de zin van artikel 21.5 dan wel 21.6 van de CAO²⁷³ en wordt bestraft met een boete van 500 tot 3.000 roebel²⁷⁴. Voor vertrek naar en verblijf in het buitenland voor werk of studie gedurende de dienstplichtige leeftijd moet de dienstplichtige zijn vertrek van tevoren bij het rekruteringskantoor aankondigen en om toestemming vragen.²⁷⁵

Onder dienstplichtweigering wordt verstaan het geen of te laat gehoor geven aan de officieel ontvangen oproep, of het niet verschijnen bij het militair verzamelpunt waar

²⁶⁸ The Danish Immigration Service, *Rusland, militaertjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022; The Danish Immigration Service, Russia, *An update on military service since July 2022*, December 2022; vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022.

²⁶⁹ Zie *Algemeen ambtsbericht Russische Federatie* april 2021, p. 51.

²⁷⁰ Ministry of Defence of the Russian Federation, *Initial military registration*, geraadpleegd op 19 januari 2023; The Danish Immigration Service, *Rusland, militaertjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022; The Danish Immigration Service, Russia, *An update on military service since July 2022*, December 2022; vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022.

²⁷¹ ISW, Kateryna Stepanenko, Frederick W. Kagan, Brian Babcock-Lumish, *Explainer On Russian Conscription, Reserve, And Mobilization*, 5 maart 2022; ISW, Frederick W. Kagan, *Russian Offensive Campaign Assessment*, 30 oktober 2022.

²⁷² The Danish Immigration Service, *Rusland, militaertjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022.

²⁷³ Code of Administrative Offences of Wet op administratieve overtredingen

²⁷⁴ 6 tot 37 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

²⁷⁵ The Danish Immigration Service, *Rusland, militaertjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022; Artikel 21.5 Code of Administrative Offences of the Russian Federation, 30.12.2001 *No. 195 -FZ* (geamendeerd op 04.11.2022); EUAA, *The Russian Federation – Military Service*, 16 december 2022.

men is ingedeeld. Dit is een misdrijf onder het Russische strafrecht waartoe men door een rechtbank wordt veroordeeld. Op dienstplichtweigering staan boetes tot 200.000 roebel²⁷⁶, verbeurdverklaring van inkomsten gedurende 18 maanden, een taakstraf van twee jaar, hechtenis van maximaal zes maanden of gevangenisstraf van maximaal twee jaar.²⁷⁷ De verjaringstermijn voor dit misdrijf is twee jaar, dus men kan totdat men 29 jaar is strafrechtelijk worden vervolgd hiervoor.²⁷⁸

Een dienstplichtige die probeert de militaire dienstplicht te ontlopen door ziekte te veinzen, zichzelf schade te berokkenen, documenten te vervalsen of andere vormen van fraude te begaan, kan worden gestraft met restricties in militaire dienstplicht van maximaal een jaar, hechtenis van maximaal zes maanden of opsluiting in een disciplinaire militaire eenheid van maximaal een jaar. Indien een persoon bovengenoemde daden heeft gepleegd met als doel volledig ontheven te worden van militaire dienstplicht, kan hij worden gestraft met een vrijheidsstraf van maximaal zeven jaar.²⁷⁹

Detentie kan bij een eerste overtreding alleen worden opgelegd in geval van verzwarende omstandigheden. De autoriteiten legden in het verleden dan ook meestal boetes op. Sinds de invoering van artikel 63 Wetboek van Strafrecht op 21 september 2022, vormen mobilisatie, staat van beleg of oorlog wel een strafverzwarende omstandigheid, waardoor detentie opgelegd kan worden. Of dit ook gebeurde sinds deze wetswijziging, is niet bekend.²⁸⁰

Dienstplichtweigering voor alternatieve dienstplicht wordt iets minder hard gestraft, namelijk met een boete van maximaal 80.000 roebel²⁸¹, een taakstraf of detentie tot maximaal zes maanden.²⁸²

Anders dan gemobiliseerde reservisten zijn dienstplichtigen dus al strafrechtelijk vervolgbaar op het moment dat zij hun oproep hebben ontvangen en deze negeren. Gemobiliseerden zijn pas strafbaar onder het strafrecht zodra zij het rekruteringskantoor hebben bezocht en zijn ingedeeld bij een militaire eenheid (zie paragraaf 4.1.3 Mobilisatie).

Zie voor straffen voor desertie, overgave, ongeoorloofde afwezigheid en niet-opvolging van een bevel paragraaf 4.1.2.1 (Weigeren – strafbepalingen en ontslag).

In de maanden mei tot augustus 2022 bereikte het aantal gevoerde strafzaken voor dienstplichtontduiking onder artikel 328 WvS met 410 zaken een hoogste aantal sinds 2013. Gezien de gebruikelijke doorlooptijd van strafzaken is het echter waarschijnlijk dat dit gevallen betrof van vóór de inval in Oekraïne in februari 2022.²⁸³

Over druk op familieleden van dienstplichtontduikers is niets bekend.

4.1.1.3 Documenten

²⁷⁶ Circa 2.507 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

²⁷⁷ The Criminal Code of the Russian Federation no. 63-FZ of June 13, 1996, artikel 328; The Danish Immigration Service, *Rusland, militaertjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022.

²⁷⁸ The Danish Immigration Service, *Rusland, militaertjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022.

²⁷⁹ The Danish Immigration Service, *Rusland, militaertjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022; Telegram Pavel Chikov, bericht 4663, 3 maart 2023.

²⁸⁰ Pavel Chikov op Telegram d.d. 22 september, bericht 5077; Die Zeit, *Russland droht Kriegsverweigerern mit bis zu 15 Jahren Haft*, 25 september 2022. Zie ook art. deel 2.1 van artikel 332 van het WvS. The Guardian, *'They were furious': the Russian soldiers refusing to fight in Ukraine*, 12 mei 2022; ²⁸⁰ The Danish Immigrat on Serv ce, *Rusland, militaertjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022.

²⁸¹ Circa 1.005 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

²⁸² The Criminal Code of the Russian Federation no. 63-FZ of June 13, 1996, artikel 328.

²⁸³ In 2021 bedroeg het aantal strafzaken voor dienstplichtontduiking 385. In andere jaren bedroeg het aantal minder dan 350, en in 2020, 2016 en 2013 minder dan 300. De piek kan ook worden verklaard door een mogelijke inhaalslag in de strafzaken. Zie Pavel Chikov op Telegram d.d. 2 oktober, bericht 5143.

Elk persoon krijgt na melding bij het rekruteringskantoor een militair certificaat, dat bevestigt dat de persoon is geregistreerd bij een bepaald rekruteringskantoor. Hieruit blijkt bijvoorbeeld of er uitstel is verleend voor studie, met vermelding van de plaats van studie en de periode. Daarnaast wordt ook de gezondheidscategorie vermeld (zie paragraaf 4.1.1.1 Oproep en verloop van dienstplicht).²⁸⁴

Dienstplichtigen krijgen een militaire identiteitskaart bij het begin van hun militaire dienst. Na voltooiing van de dienstplicht krijgt men een zogenaamd militair boekje. Het militair boekje wordt veelal gevraagd door werkgevers bij het begin van een dienstverband. Het militair boekje verschijnt in de vorm van een papieren paspoortdocument, maar vanaf 2018 kwamen ook elektronische exemplaren in de vorm van een bankkaart voor. De autoriteiten geven echter nog steeds vooral de papieren versies van het militair boekje uit. Van de papieren militaire boekjes bestaan er twee soorten: een rood en een groen. Het rode telt 32 bladzijden en is bestemd voor dienstplichtigen en personen in de militaire reserve. Het groene telt 40 bladzijden en is enkel bestemd voor officieren bestemd die zijn opgenomen in de reserve of zijn gepensioneerd.²⁸⁵

Het militair boekje bevat informatie over de status van de militaire dienst van een dienstplichtige of beroepsmilitair. Het kan verkregen worden bij de legerafdeling waar men diende of bij het rekruteringskantoor en wordt afgegeven aan dienstplichtigen op de volgende momenten:

- Bij voltooiing van de dienstplicht.
- Aan personen die studeren aan een militaire instelling van hoger onderwijs.
- Op het moment dat iemand opgenomen wordt in de reserve.
- Wanneer iemand vrijgesteld wordt van zijn dienstplicht om medische redenen of wanneer hij de leeftijd van 27 jaar bereikt en tot dan vrijgesteld was van het vervullen van hun dienstplicht.
- Specifiek aan vrouwen die een opleiding voltooiden die als een 'militaire specialiteit' gezien wordt (bijvoorbeeld verpleegsters).²⁸⁶ Vrouwen zijn niet dienstplichtig in Rusland.

In geval van uitstel van de dienstplicht krijgen dienstplichtigen een apart militair certificaat met stempels en data met betrekking tot het uitstel. Dit document moet jaarlijks verlengd worden.²⁸⁷

Na voltooiing van de alternatieve dienstplicht krijgt betrokkene een document dat hij bij het rekruteringskantoor kan inwisselen voor een militair boekje.²⁸⁸

4.1.1.4 Uitstel-, vrijstelling- of afkoopregelingen

Hieronder volgt een beschrijving van de wettelijke bepalingen omtrent uitstel, vrijstelling en afkoop. In de daaropvolgende paragraaf wordt de daadwerkelijke toepassing van deze wetgeving behandeld, en verschillen tussen wetgeving en praktijk.

Uitstel

Uitstel van de militaire dienstplicht kan worden verleend in de volgende gevallen.²⁸⁹

²⁸⁴ The Danish Immigration Service, *Rusland, militaertjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022.

²⁸⁵ The Danish Immigration Service, *Rusland, militaertjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022; [Website Sluzhba Pomoshchi Prizyvnikam](#), 16 januari 2023, geraadpleegd op 19 januari 2023; [Website RIA Novosti, Kak poluchit' voyennyi bilet](#), 22 januari 2022; [webs te Armyhelp.ru](#), geraadpleegd op 25 maart 2023; vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022.

²⁸⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022.

²⁸⁷ The Danish Immigration Service, *Rusland, militaertjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022.

²⁸⁸ [webs te Alternativeservice without borders \(AGS\)](#), geraadpleegd op 20 januari 2023.

²⁸⁹ [webs te Ministry of Defence of the Russian federation, Draft exemption and deterrents](#), geraadpleegd op 20 januari 2023; article 24, 1998 *Military Service Act* (Federal Law No. 53-FZ of March 28, 1998 (as amended on May 28, 2022) "On Conscription and Military Service"); The Danish Immigration Service, *Rusland, militaertjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022.

- ernstige gezondheidsbeperkingen van betrokkene zelf of van nauwe familieleden²⁹⁰;
- ouderlijk gezag over een minderjarige broer / zus;
- alleenstaande vaders;
- vaders van twee of meer kinderen;
- vaders van één kind met een vrouw die 25 weken of langer zwanger is;
- vaders van een kind met een beperking van drie jaar of jonger;
- hogere voltijds opleiding;
- werknemers van publieke organen die uitstel van de dienstplicht voor hun werknemers krijgen; per 29 maart 2022 bestempelde een presidentieel besluit als gerechtigd tot uitstel bepaalde IT-personeelsleden bij staatsbedrijven²⁹¹;
- vertegenwoordigers in de Staatsdoema en lokale volksvertegenwoordigers, of kandidaten daarvoor;
- Andere individuele omstandigheden.

Bij uitstel vanwege een opleiding moet betrokkene voor aanvang van het nieuwe academisch jaar zijn vrijstellingsstempel laten verlengen. In geval van een studiewissel, afstuderen of beëindiging van de studie kan betrokkene verplicht worden om zijn militaire dienstplicht te vervullen. Studenten moeten een studentenkaart tonen in het rekruteringskantoor.²⁹²

Het rekruteringskantoor heeft discretionaire bevoegdheid en kan in individuele gevallen uitstel verlening. In uitzonderlijke gevallen kan de president dit ook doen.²⁹³

Vrijstelling

Vrijgesteld van de militaire dienstplicht is men in de volgende gevallen, waardoor dan ook geen oproep meer volgt:²⁹⁴

- Afkeuring wegens gezondheidsbeperkingen;
- Vervullen van de militaire dienstplicht of alternatieve dienstplicht in een ander land;
- Voor bepaalde hogere opleidingen of academisch onderzoek;
- Voor zonen of broers van mannen die gedurende hun militaire dienst of militaire dienstplicht letsel hebben opgelopen waaraan zij zijn overleden.

Verder is men uitgezonderd van de dienstplicht zolang de volgende omstandigheden zich voordoen:²⁹⁵

- Het uitdienen van een gerechtelijke straf in de vorm van vrijheidsbeperking of een taakstraf;
- Hangende een strafrechtelijk onderzoek of een strafrechtelijke procedure bij de rechtbank.

Er zijn geen exacte aantallen bekend waarin uitstel of vrijstelling werden verleend.

²⁹⁰ Ouders, echtgenoten, broers / zussen, grootouders en adoptieouders.

²⁹¹ Presidential Decree No. 83 dated March 2, 2022 (explained in Government Decree [No. 490](#) dated March 28). Het gaat om werkgevers die een universitair diploma hebben op exacte wetenschapsgebieden als wiskunde, informat ca, natuurkunde, voltijds tewerkgesteld zijn en ten minste 11 maanden in hun functie hebben gewerkt of zijn begonnen te werken binnen 1 jaar na afronding van de studie. De werkgever moet documenten overleggen over het dienstverband bij het Ministerie van Digitale Ontwikkeling, Communicatie en Massa Media, dat de aanvraag vervolgens doorstuurt naar het Ministerie van Defensie. Zie ook EUAA, *The Russian Federation – Military Service*, 16 december 2022.

²⁹² The Danish Immigration Service, *Rusland, militaertjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022.

²⁹³ The Danish Immigration Service, *Rusland, militaertjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022; [webs te](#) Ministry of Defence of the Russian federation, *Draft exemption and deterrents*, geraadpleegd op 20 januari 2023.

²⁹⁴ Article 23, 1998 *Military Service Act* (Federal Law No. 53-FZ of March 28, 1998 (as amended on May 28, 2022) "On Conscription and Military Service"); [website](#) bestuur Sint-Petersburg, *Prizyv grazhdan na voyennuyu sluzhbu*, geraadpleegd op 19 januari 2023; The Danish Immigration Service, *Rusland, militaertjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022; EUAA, *The Russian Federation – Military Service*, 16 december 2022.

²⁹⁵ [Webs te](#) van het Russische ministerie van Defensie, geraadpleegd op 25 februari 2023; The Danish Immigration Service, *Rusland, militaertjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022; EUAA, *The Russian Federation – Military Service*, 16 december 2022.

Er is in Rusland officieel geen afkoopregeling voor militaire dienstplicht. Informeel werd in het verleden tegen steekpenningen uitstel of vrijstelling verleend, bijvoorbeeld door artsen die een medische aandoening constateerden in ruil voor betaling.²⁹⁶ In hoeverre deze praktijk nog mogelijk is na de invasie van Rusland in Oekraïne is niet bekend.

4.1.1.5 Alternatieve dienstplicht bij gewetensbezwaren

Het recht op alternatieve dienstplicht is vastgelegd in artikel 59.3 van de Russische grondwet, in gevallen waarin militaire dienstplicht haaks zou staan op de overtuiging en religie van een dienstplichtige, of in andere gevallen voorzien bij federale wetgeving.²⁹⁷ Mensen die zijn geregistreerd als behorende tot een oorspronkelijke bevolkingsgroep hebben eveneens het recht op alternatieve dienstplicht.²⁹⁸ De mogelijkheden voor alternatieve dienstplicht zijn gedurende de verslagperiode op papier niet gewijzigd.²⁹⁹ Dienstplichtigen hebben alleen tijdens de oproepfase het recht om een aanvraag om alternatieve dienstplicht aan te vragen.³⁰⁰ De duur van alternatieve dienstplicht is 21 maanden bij een civiele organisatie, en 18 maanden bij een militaire organisatie op een positie waarbij geen sprake is van het dragen, houden en gebruiken van wapens.³⁰¹

Een verzoek om alternatieve dienstplicht wordt ingediend bij het militaire commissariaat en wordt vervolgens behandeld door de dienstplichtcommissie waar de dienstplichtige de redenen voor zijn keuze mondeling toelicht. De schriftelijke aanvraag moet zes maanden voorafgaand aan het ontstaan van de dienstplicht – de 18^e verjaardag dus – zijn ontvangen door de commissie, of binnen tien dagen na de datum waarop de reden voor verleend uitstel vervalt, bijvoorbeeld indien de studie stopt.³⁰² De aanvraag moet vergezeld gaan van een *curriculum vitae* en specificatie van de plaats van studie of werk, en onderliggend bewijs of getuigenverklaringen van de gewetensbezwaren.³⁰³

In de praktijk blijkt het niet altijd mogelijk om voor de alternatieve dienstplicht te kiezen. Onafhankelijke exacte cijfers omtrent het slagingspercentage zijn er niet. Voorafgaand aan de oorlog waren er volgens het Russische ministerie van Defensie jaarlijks slechts circa 2.000 aanvragen voor alternatieve dienstplicht.³⁰⁴ Jaarlijks vervullen ongeveer 140.000 dienstplichtigen hun dienstplicht. Niet in alle regio's bestaat überhaupt de mogelijkheid om alternatieve dienstplicht te vervullen, omdat er geen plekken of organisaties zijn voor de vervulling van de alternatieve dienstplicht.³⁰⁵

Op 15 november 2022 werd de wet op Mobilisatievoorbereiding geamendeerd, waardoor dienstplichtigen die een alternatieve dienstplicht vervullen, overgeplaatst

²⁹⁶ [webs te](#) Alternativeservice without borders (AGS), geraadpleegd op 20 januari 2023;

²⁹⁷ Civilian Service Act, Law No. 113-FZ, 25 juli 2002; zie ook Pavel Chikov op Telegram d.d. 20 maart 2022, bericht [4739](#);

²⁹⁸ Zie paragraaf 5.2 van het [Algemeen ambtsbericht Russische Federatie](#) april 2021 voor meer informatie over oorspronkelijke bevolkingsgroepen en de mogelijkheid om zich als zodanig te registreren.

²⁹⁹ Meduza, 'Our entire society is built on threats', 25 juli 2022; zie voor een beschrijving van de alternatieve dienstplicht ook het [Algemeen ambtsbericht Russische Federatie](#) april 2021.

³⁰⁰ The Danish Immigration Service, [Rusland, militærtjeneste, Danish COI report](#) (DK), juli 2022;

³⁰¹ [webs te](#) Alternative Service without borders (AGS), geraadpleegd op 20 januari 2023;

³⁰² Indien de aanvraag te laat wordt ingediend, is het aan het militaire bureau of de aanvraag nog in behandeling wordt genomen. Zie [website](#) Alternative Service without borders (AGS), geraadpleegd op 20 januari 2023; Kholod Media, [Interview Pavel Chikov: "How to refuse when you are in the field and they threaten to shoot you?"](#), 1 september 2022;

³⁰³ Pavel Chikov op Telegram d.d. 20 maart 2022, bericht [4739](#); EUSA, [The Russian Federation – Military Service](#), 16 december 2022.

³⁰⁴ Al Jazeera, [Explainer: How does conscription work in Russia?](#), 5 mei 2022;

³⁰⁵ Kholod, ["How to refuse when you are in the field and they threaten to shoot you?"](#), 1 september 2022.

kunnen worden naar militaire eenheden op een positie waarbij geen sprake is van het dragen, houden en gebruiken van wapens.³⁰⁶

In de jaren 2014 – 2017 werden volgens het Russische ministerie van Defensie 98% van de verzoeken om alternatieve dienstplicht toegewezen.³⁰⁷ Ngo's berichtten over afwijzingen in de helft van de gevallen in Sint-Petersburg in diezelfde periode.³⁰⁸ In een recent artikel werd het ministerie van Defensie geciteerd en berichtte het over een afwijzingspercentage van circa 50% van de jaarlijkse 2.000 aanvragen.³⁰⁹ Een bron merkte op dat het afwijzingspercentage voorafgaand aan de oorlog in Oekraïne zeer laag was, omdat rekruteringskantoren er de voorkeur aan gaven de aanvragers simpelweg te negeren en niet de dienstplicht te laten vervullen. Dat zou nu veranderd zijn volgens deze bron, maar de cijfers zouden nog ontbreken.³¹⁰ Deze informatie kon niet met andere bronnen worden geverifieerd. Ook de nieuwswebsite Meduza bericht van ontmoediging van aanvragers van de alternatieve dienstplicht door het rekruteringskantoor, door middel van dreiging en intimidatie.³¹¹

Moeilijk aan het inschatten van het aantal verzoeken en dus het percentage afwijzingen is dat niet iedereen wordt uitgenodigd om voor de commissie voor alternatieve dienstplicht te verschijnen op basis van administratieve gebreken van de aanvraag.³¹² De aanvraagprocedure wordt door een advocaat als bureaucratisch ingewikkeld omschreven, en als ontworpen ter ontmoediging van de alternatieve dienstplicht.³¹³ Ook zouden aanvragers van alternatieve dienstplicht worden vernederd en bedreigd door de militaire commissie om hen te ontmoedigen. Daarnaast zou er een grote mate van willekeur zijn in de toewijzing dan wel afwijzing van verzoeken om de alternatieve dienstplicht.³¹⁴

Indien de commissie besluit tot afwijzing van de aanvraag, kan de aanvrager in beroep gaan bij de rechtbank.³¹⁵ Officiële of betrouwbare slagingspercentages van dergelijke procedures ontbreken eveneens. Een ngo schatte in 2021 in dat het slagingspercentage rond de 25% lag, en dat de rechtbank in de overige gevallen militaire dienstplicht verplicht stelde.³¹⁶

4.1.1.6

Inzetten dienstplichtigen in Oekraïne

De huidige wetgeving³¹⁷ verbiedt het om dienstplichtigen bij gevechtshandelingen in het buitenland in te zetten als zij minder dan vier maanden training hebben gehad. Echter, tijdens een staat van beleg of algehele mobilisatie is de onmiddellijke inzet van nieuwe dienstplichtigen of gemobiliseerde reservisten echter mogelijk onder bepalingen van het oorlogsrecht. President Poetin heeft in de gehele Russische Federatie de staat van paraatheid³¹⁸ in verschillende gradaties afgekondigd; daarmee is de minimale trainingsperiode van vier maanden voor dienstplichtigen in sommige regio's niet verplicht. De annexatie van vier Oekraïense oblasten biedt een andere mogelijke basis voor inzet, omdat de Russische wet het gebruik van

³⁰⁶ Forum 18, *Russia: No legal provision for alternative civilian service during mobilisation*, 19 december 2022; artikel 17.1, Federale Wet op mobilisatievoorbereiding en mobilisatie in de Russische Federatie, nr. 31 FZ, 26 februari 1997.

³⁰⁷ Zie standpunt Russische Federatie in zaak Dyagilev / RF voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 49972/16 d.d. 10 maart 2020, punt 53. Hierbij haalde de RF cijfers over de jaren 2014-2017 aan.

³⁰⁸ Meduza, 'Our entire society is built on threats', 25 juli 2022; [Takiiedela](#), *Criminal cases and a sad military commissar*, 15 november 2021.

³⁰⁹ Al Jazeera, *Explainer: How does conscription work in Russia?*, 5 mei 2022;

³¹⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 30 november 2022.

³¹¹ Meduza, 'Our entire society is built on threats', 25 juli 2022;

³¹² Meduza, 'Our entire society is built on threats', 25 juli 2022; [Takiiedela](#), *Criminal cases and a sad military commissar*, 15 november 2021.

³¹³ Kholod, 'How to refuse when you are in the field and they threaten to shoot you?', 1 september 2022;

³¹⁴ Meduza, 'Our entire society is built on threats', 25 juli 2022; [Takiiedela](#), *Criminal cases and a sad military commissar*, 15 november 2021; vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022.

³¹⁵ [webs te](#) Alternative Service without borders (AGS), geraadpleegd op 20 januari 2023;

³¹⁶ [Takiiedela](#), *Criminal cases and a sad military commissar*, 15 november 2021.

³¹⁷ Decree of the President of the Russian Federation on 16 September 16, 1999 N 1237 (as amended on October 4, 2022) "Issues of military service" (together with the "Regulations on the procedure for military service").

³¹⁸ Zie voor meer informatie Raam op Rusland, [What does Russia's martial law entail?](#), 24 oktober 2022.

dienstplichtigen op Russisch grondgebied niet uitsluit, ongeacht hoeveel opleiding ze hebben genoten.³¹⁹

Aanvankelijk werden er wel dienstplichtigen in de oorlog in Oekraïne ingezet, en er kwam een onbekend aantal om. Dienstplichtigen sneuvelden bijvoorbeeld op het gezonken schip de Moskva, net als overigens in de Russische grensregio Belgorod.³²⁰ Na een aanvankelijke ontkenning door het Kremlin bevestigde het ministerie van Defensie begin maart 2022 dat dienstplichtigen aan het begin van de invasie in Oekraïne inderdaad ingezet waren op Oekraïens grondgebied, maar dit zou volgens het ministerie niet meer gebeuren en de verantwoordelijke leidinggevendenden zouden hiervoor vervolgd worden.³²¹ Russische media berichtten later dat er twaalf officieren aansprakelijk werden gesteld voor het sturen van ruim 600 dienstplichtigen naar de strijd in Oekraïne.³²² Terwijl er ook na maart incidenteel berichten bleven verschijnen van dienstplichtigen die in Oekraïne hadden gevochten of waren omgekomen, werden dienstplichtigen later alleen nog in andere regio's of in de grensregio's van Rusland ingezet zoals in Belgorod, Kursk, Bryansk, Rostov, Krasnodar, en op de door Rusland bezette Krim.³²³ Novaja Gazeta maakte in februari 2023 melding van aanvallen van Oekraïense zijde op doelen in de Russische grensregio Belgorod en dieper in Rusland, waar ook dienstplichtigen waren gelegerd.³²⁴

'Verborgene mobilisatie' – dienstplichtigen tekenen contracten

De geplande uitbreiding van het contingent beroepsmilitairen stelde ambitieuze doelen aan leidinggevendenden om nieuwe beroepsmilitairen te werven.³²⁵ Dienstplichtigen kunnen er gedurende de vervulling van hun dienstplicht voor kiezen om in plaats van de dienstplicht ook als beroepsmilitair te dienen met een contract voor bepaalde tijd. Zij tekenen een contract voor minimaal twee jaar³²⁶ en kunnen na enkele maanden training worden ingezet in de gewapende strijd (zie paragraaf 4.1.2 Militaire dienst op contractbasis). Anders dan een dienstplichtige is een beroepsmilitair ook inzetbaar in de gewapende strijd, en heeft hij niet de vrijheid om te vragen om overplaatsing.³²⁷

³¹⁹ ISW, *Explainer on Russian Conscript, Reserve, and Mobilization*, Stepanenko, Kagan en Babcock-Lumish, 5 maart 2022; ISW, Frederick W. Kagan, *Russian Offensive Campaign Assessment*, 30 oktober 2022; Article 2.3 of the Presidential Order no 1237 [informal translation] Regulations on Military Service, adopted on 16 September 1999 and revised on 4 October 2022, Russia; The Danish Immigrat on Serv ce, Russia, *An update on military service since July 2022*, December 2022.

³²⁰ Utv.ru, *18-year-old Denis Yaroslavtsev from Bashkiria died in Ukraine*, 11 april 2022; Sibreal, *A conscript soldier from Nizhnevartovsk died in the war in Ukraine*, 7 april 2022 (RU); Novaya Gazeta Europe, *Conscripts-survivors of sunken Moskva cruiser being sent back into war zone*, 21 juni 2022.

³²¹ Reuters, *Russia acknowledges conscripts were part of Ukraine operation, some are POWs*, 9 maart 2022; The Danish Immigration Service, *Rusland, militaertjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022.

³²² Vertrouwelijke bron d.d. 13 juni 2022.

³²³ Meduza, *Our entire society is built on threats*, 25 juli 2022; The New York Times, *Frustrating and Often Fruitless: The Search for Missing Russian Soldiers*, 4 november 2022; vertrouwelijke bron d.d. 3 november 2022; Meduza, *'I'm panicking — where is my child?'*, 25 februari 2022.

³²⁴ Novaya Gazeta Europe, *Licence to Shell*, 3 februari 2023.

³²⁵ Op 25 augustus 2022 ondertekende president Poetin een decreet om de omvang van de Russische strijdkrachten vanaf 1 januari 2023 te vergroten van 1,9 miljoen naar 2,04 miljoen. Het contingent aan manschappen inzetbaar in de gewapende strijd moest volgens het besluit van 1.013 naar 1.151 miljoen worden uitgebreid. Daaronder vallen ook beroepsmilitairen. In december 2022 volgde een voorstel door het Ministerie van Defensie tot nog verdere uitbreiding van het contingent aan beroepsmilitairen met 30%, hetgeen steun van president Poetin vond. Zie Reuters, *Putin signs decree to increase size of Russian armed forces*, 25 August 2022; CEPA, Luzin, P., *Russia's Military Manpower Crunch Will Worsen*, 21 september 2022; Reuters, *Russia proposes 30% increase of armed forces*, 21 december 2022.

³²⁶ Het contract wordt afgesloten voor minimaal twee jaar. Mannen met een hogere (beroeps-)opleiding mogen meteen een contract tekenen, anderen pas na het afronden van de militaire basistraining van drie maanden. In geval van voortijdige beëindiging van het contract krijgt de dienstplichtige vrijstelling voor één dag dienstplicht per twee onder contract gediende dagen. Zie Telegram Pavel Chikov, bericht 4661, 2 maart 2022; website *Soldiers' Mothers*, geraadpleegd op 27 maart 2023; Egmont Policy Brief 284, *Russian Spring 2022 Recruitment Cycle*, juli 2022; vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022.

³²⁷ BBC Russia, *The Russian army will take contract soldiers immediately after school*, 25 juni 2022; Article 11 Internal Service Statute bepaalt dat een dienstplichtige die de eed nog niet heeft afgelegd, niet ingezet mag worden voor de gewapende strijd, niet ingezet mag worden voor welke taken dan ook tijdens een noodtoestand of een gewapend conflict, niet gewapend mag vechten en niet in disciplinair arrest geplaatst mag worden.

Er zijn veel berichten over dienstplichtigen die tijdens het vervullen van hun dienstplicht onder zware fysieke en psychische druk werden gezet om een contract te tekenen en als beroepsmilitair in dienst van het leger te treden, bijvoorbeeld onder bedreiging van strafrechtelijke vervolging voor desertie.³²⁸ Het is niet duidelijk op welke schaal dit gebeurde.³²⁹ Terwijl Pavel Chikov in maart 2022 zei dat er geen bevestigde berichten van fysieke druk waren, sprak de ngo Soldier's Mothers in februari 2022 wel over fysieke mishandeling van dienstplichtigen die weigerden een contract te tekenen.³³⁰ Meer recente informatie hierover is dezerzijds niet bekend.

Het spreekt voor zich dat de druk op dienstplichtigen gedurende hun dienstplicht in kazernes groter is dan de druk op mannen die zich in de thuisomgeving bevinden en die zich bij een regulier militair kantoor moeten melden om gemobiliseerd te worden.³³¹

Veelal wordt bovenstaande praktijk verward met mobilisatie van reservisten. Zie voor paragraaf 4.3.3 over Mobilisatie.

Dienstplichtigen worden na voltooiing van de dienstplicht geregistreerd als reservisten. Zij moeten zich daartoe melden bij het militair rekruteringskantoor. Niet alle dienstplichtigen doen dit en zijn dan ook niet geregistreerd als reservist.³³²

4.1.2 *Beroepsmilitairen*

Het Russische leger bestaat sinds 2015 minimaal voor de helft uit beroepsmilitairen (*kontraktniki*). Beroepsmilitairen werken op basis van een contract voor bepaalde dan wel onbepaalde tijd bij het ministerie van Defensie. Zij kunnen tussen de 18 en 40 jaar een contract tekenen via een rekruteringskantoor. Vaak zijn het dienstplichtigen die tijdens of aan het einde van hun dienstplicht nog bijtekenen voor minimaal twee jaar. Eind mei 2022 is de maximale leeftijd van 40 jaar naar de pensioenleeftijd bijgesteld – 55 jaar voor vrouwen en 60 jaar voor mannen. Daarmee kunnen ook oudere en meer gespecialiseerde contractsoldaten geworven worden.³³³ Beroepsmilitairen krijgen financiële voordelen: zij mogen buiten de militaire basis verblijven, krijgen salaris, betaald verlof, gunstige hypotheekvoorwaarden, verzekering, een pensioenregeling en gratis opleidingsmogelijkheden.³³⁴

Beroepsmilitairen kunnen na enkele maanden basistraining worden ingezet in de gewapende strijd in Oekraïne. De duur van de training is afhankelijk van de eerder genoten opleiding. Na middelbaar, beroeps- of hoger onderwijs kan iemand meteen als contractsoldaat werken; indien dit niet het geval is dan moet hij eerst drie maanden basisopleiding volgen voordat hij als contractsoldaat kan tekenen. In het geval van dienstplichtigen die als beroepsmilitair willen tekenen, verloopt het eerste jaar gelijk met dat van andere dienstplichtigen, maar daarna gaan ze als contractsoldaat werken bij het Russische leger. Zodra ze tekenen als contractsoldaat

³²⁸ Politico, *What the use of Russian conscripts tells us about the war in Ukraine*, 17 maart 2022; The Danish Immigration Service, Russia, *An update on military service since July 2022*, December 2022; ISW, Frederick W. Kagan, *Russian Offensive Campaign Assessment*, 30 oktober 2022; Telegram Pavel Chikov, bericht 4661, 2 maart 2022.

³²⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 3 februari 2023.

³³⁰ SVTV, *Russian conscripts are transferred to a contract and sent to the border with Ukraine*, 24 februari 2022; Pavel Chikov op Telegram d.d. 2 maart 2022, bericht 4661.

³³¹ Egmont Policy Brief 284, *Russian Spring 2022 Recruitment Cycle*, juli 2022.

³³² Vertrouwelijke bron d.d. 21 maart 2023.

³³³ BBC, *Russia scraps age limit for new troops in Ukraine push*, 29 mei 2022; vertrouwelijke bron d.d. 28 februari 2023; Website Duma, geraadpleegd op 1 maart 2023 (RU).

³³⁴ The Danish Immigration Service, *Rusland, militærtjeneste, Danish COI report* (DK), juli 2022; BBC, *Russia scraps age limit for new troops in Ukraine push*, 29 mei 2022; Website Russisch ministerie van Defensie, geraadpleegd op 24 januari 2023; website ngo Soldiers' Mothers, geraadpleegd op 24 januari 2023.

krijgen ze een hogere soldij en hebben ze recht op bepaalde sociale voordelen.³³⁵ Dienstplichtigen die tijdens hun dienstplicht een contract tekenen, kunnen na enkele maanden basistraining worden ingezet in de gewapende strijd in Oekraïne. Afhankelijk van hun vooropleiding kan dit al na één maand training.³³⁶

4.1.2.1 Weigeren – strafbepalingen en ontslag

Onderstaand beschreven strafbepalingen zijn van toepassing op dienstplichtigen, gemobiliseerde reservisten die zijn ingeschreven bij een militaire eenheid, en beroepsmilitairen. Dienstplichtigen zijn daarnaast strafbaar indien zij geen gehoor geven aan een oproep, zie paragraaf 4.1.1 (Dienstplicht). Reservisten zijn onder administratief recht vervolgbaar indien zij een oproep negeren, zie paragraaf 4.1.3 (Mobilisatie).

Het Russische wetboek van Strafrecht bevatte reeds enkele strafbaarstellingen voor het weigeren van gevechtshandelingen. Op 24 september 2022, die dagen na de aankondiging van de mobilisatie op 22 september 2022 (zie hieronder), werden straffen voor onderstaande misdrijven verhoogd door de invoering van de strafverzwarende omstandigheid 'tijdens de mobilisatie of de staat van beleg, in oorlogstijd'.³³⁷ Ook werd dienstweigering (het niet opvolgen van een bevel) als nieuw misdrijf ingevoerd. Onderstaande strafbepalingen zijn van toepassing op zowel beroepsmilitairen³³⁸ als ook gemobiliseerde reservisten die weigeren naar Oekraïne te gaan, gevechtshandelingen uit te voeren dan wel gehoor te geven aan een bevel.³³⁹ Zie ook paragraaf 4.3.3.9 (Weigeren – strafbepalingen).

Niet opvolgen van een bevel – artikel 332, paragraaf 2.1 WvS

Dienstweigering in de vorm van het niet opvolgen van het bevel van een meerdere, uitgevaardigd in overeenstemming met de vastgestelde procedure, evenals weigering om deel te nemen aan militaire handelingen of vijandelijkheden, wordt sinds 24 september 2022 bestraft met detentie van maximaal twee tot drie jaar indien er sprake is van strafverzwarende omstandigheden.³⁴⁰ Sinds de wijziging van artikel 63 Wetboek van Strafrecht, vormen mobilisatie, staat van beleg of oorlog een dergelijke strafverzwarende omstandigheid. Andere strafverzwarende omstandigheden zijn bijvoorbeeld recidive, ernstige gevolgen van het misdrijf, en het plegen in groepsverband.³⁴¹ Het is niet duidelijk of dit artikel ook met terugwerkende kracht wordt toegepast op een weigering voorafgaand aan 24 september 2022.

Desertie – artikel 338 WvS

Artikel 338 WvS stelt desertie strafbaar onder de verzwarende omstandigheid met maximaal vijftien jaar.³⁴²

Overgave – artikel 352.1 WvS

Vrijwillige overgave aan de vijand wordt met drie tot tien jaar strafrechtelijke detentie gestraft (art. 352.1), tenzij er kenmerken van verraad zijn.³⁴³

³³⁵ webs te Riamo, *Military conscription in the spring of 2022: what you need to know*, 4 april 2022; Egmont Pol cy Brief 284, *Russian Spring 2022 Recruitment Cycle*, juli 2022; ISW, Frederick W. Kagan, *Russian Offensive Campaign Assessment*, 30 oktober 2022.

³³⁶ Meduza, *'I'm panicking — where is my child?'*, 25 februari 2022.

³³⁷ Artikel 63 Russische Wetboek van Strafrecht. Zie ook Pavel Chikov op Telegram d.d. 22 september, bericht [5077](#); Die Zeit, *Russland droht Kriegsverweigerern mit bis zu 15 Jahren Haft*, 25 september 2022.

³³⁸ In de volksmond en in de media worden deze weigeraars "refuseniks" genoemd (Отказники).

³³⁹ Novaya Gazeta Europe, *Putin calls Russia to arms*, 23 september 2022.

³⁴⁰ Art. 332, para. 2.1, Russisch Wetboek van Strafrecht; Telegram channel Pavel Chikov, [bericht 5043](#), 20 september 2022.

³⁴¹ Pavel Chikov op Telegram d.d. 22 september, bericht [5077](#); Die Zeit, *Russland droht Kriegsverweigerern mit bis zu 15 Jahren Haft*, 25 september 2022. Zie ook art. deel 2.1 van artikel 332 van het WvS. The Guardian, *'They were furious': the Russian soldiers refusing to fight in Ukraine*, 12 mei 2022.

³⁴² Federale wet d.d. 14 juli 2022 № 260-ФЗ (RU).

³⁴³ Artt. 352.1 en 356.1 Russisch Wetboek van Strafrecht; Telegram channel Pavel Chikov, [bericht 5043](#), 20 september 2022.

Veinzen van een ziekte of andere fraude - art. 339 WvS

Het veinzen van een ziekte of andere fraude om de militaire dienst te ontduiken kan worden gestraft met verplichte militaire dienstplicht van één jaar of detentie van maximaal zeven jaar. In geval van strafverzwarende omstandigheden – mobilisatie, staat van beleg of oorlog – is de maximale straf tien jaar detentie (art.339 lid 3).

Oneervol ontslag – vóór en na 24 september 2022

Tot de invoering van de nieuwe wetgeving op 24 september 2022 konden contractsoldaten zonder toestemming vanuit Oekraïne binnen tien dagen terugkeren naar hun militaire basis in Rusland en daar schriftelijk weigeren om in Oekraïne te vechten. Volgens een advocaat deden tientallen tot honderden contractsoldaten dit. De sanctie hierop was oneervol ontslag dan wel disciplinaire maatregelen, maar niet strafrechtelijke vervolging. Volgens een andere advocaat moesten ontslagen contractsoldaten een geheimhoudingsverklaring tekenen bij de FSB.³⁴⁴ De mate van psychische druk die zij van hun commandant ervaren verschilt per eenheid. Ontslag betekent ook verlies van salaris, pensioen en de gunstige hypotheekregeling, waardoor de financiële situatie van het gezin in grote mate wordt benadeeld.³⁴⁵

Zelf ontslag nemen

Voor 21 september 2022 was het alleen in uitzonderlijke gevallen mogelijk om ontslag aan te vragen, bijvoorbeeld in geval van gezondheidsaandoening, familieomstandigheden of schending van het contract door de commandant.³⁴⁶ In de praktijk werd ook wel ontslag verleend aan militairen die de dienst weigerden.³⁴⁷ Sinds de aankondiging van de mobilisatie is het niet meer mogelijk voor militairen om zelf hun ontslag in te dienen, tenzij zij de maximale leeftijd behorend bij hun rang bereikt hebben, op grond van gezondheidsproblemen of in geval van een strafrechtelijke veroordeling tot detentie. Deze bepaling geldt met terugwerkende kracht ook voor militairen die al vóór de mobilisatie een contract hebben afgesloten.³⁴⁸ Contracten van militairen die zich in Oekraïne bevinden op het moment dat hun contract afloopt, worden automatisch verlengd. Zij kunnen dan geen ontslag nemen.³⁴⁹ In september 2022 werd bij presidentieel besluit vastgesteld dat deze contracten automatisch worden verlengd tot aan het einde van de mobilisatie.³⁵⁰

Ongeoorloofde afwezigheid van de eenheid (artikel 337 WvS)

Een militair die op eigen initiatief en zonder toestemming zijn eenheid – in Rusland of in het buitenland – verlaat zonder dat er sprake was van een noodtoestand of overmacht,³⁵¹ kon hiervoor voorafgaand aan de wetwijziging van 21 september 2022 een disciplinaire maatregel opgelegd krijgen dan wel strafrechtelijk worden vervolgd. Door de introductie van mobilisatie als strafverzwarende omstandigheid (artikel 63 WvS) werden de straffen hiervoor als volgt verhoogd:

³⁴⁴ The Guardian, *'They were furious': the Russian soldiers refusing to fight in Ukraine*, 12 mei 2022; BBC, *We just drove in a column as if we were going to a parade*, 12 mei 2022 (RU).

³⁴⁵ Kholod Media, *Interview Pavel Chikov: "How to refuse when you are in the field and they threaten to shoot you?"*, 1 september 2022.

³⁴⁶ Artikel 51 Federal Law "On Military Obligations and Military Service"; zie ook Telegram Pavel Chikov, bericht [4661](#), 2 maart 2022.

³⁴⁷ The Guardian, *'They were furious': the Russian soldiers refusing to fight in Ukraine*, 12 mei 2022; BBC, *We just drove in a column as if we were going to a parade*, 12 mei 2022 (RU).

³⁴⁸ The Danish Immigration Service, Russia, *An update on military service since July 2022*, December 2022; Reuters, *Explainer: What does Vladimir Putin's 'partial' mobilisation mean for Russia's military machine?*, 21 september 2022; CSIS, *What Does Russia's 'Partial Mobilization' Mean?*, 26 september 2022.

³⁴⁹ Novaya Gazeta Europe, *Why is this body still lying here*, 18 december 2022.

³⁵⁰ The Guardian, *Putin announces partial mobilisation and threatens nuclear retaliation in escalation of Ukraine war*, 21 september 2022.

³⁵¹ Een advocaat merkt op dat sprake is van een noodtoestand of overmacht in omstandigheden waardoor hij zich onmiddellijk bij naaste familieleden moest voegen (bijvoorbeeld door een ernstige gezondheidstoestand van vader, moeder of andere naaste familieleden, begrafenis van deze personen, etc.) of waardoor zijn verblijf in de eenheid aanzienlijk bemoeilijkt werd (bijvoorbeeld vanwege illegale handelingen jegens de militair (mishandeling), of de noodzaak van passende medische zorg). Zie Pavel Chikov op Telegram d.d. 22 september, bericht [5077](#).

- Ongeoorloofde afwezigheid tussen de twee en tien dagen: tot vijf jaar vrijheidsbeperking of disciplinaire maatregelen (was voorheen maximaal één jaar);
- Ongeoorloofde afwezigheid tussen de tien dagen tot een maand: tot maximaal zeven jaar strafrechtelijke detentie (was voorheen tot drie jaar);
- Ongeoorloofde afwezigheid meer dan een maand: tussen de vijf en tien jaar strafkolonie (was voorheen tot vijf jaar).³⁵²

Naast bovenstaande strafbepalingen en ontslag zijn er ook dwang en mishandeling die dreigen, met name voor militairen die zich reeds in een militaire eenheid of al in Oekraïne bevinden. Zie de volgende paragraaf.

Over eventuele wettelijke bepalingen voor strengere bestraffing van militairen met hogere functies is niets bekend.

4.1.2.2

Weigeren – toepassing strafbepalingen

Over eventueel discriminatoire vervolging is niets bekend. Wel zijn er grote verschillen tussen regio's, afhankelijk van de regionale cultuur, de cultuur binnen de betreffende rechtbank en van de militaire unit. Verschillen per vervolging werden mogelijk ook ingegeven door de wens van de autoriteiten om publieke onrust te voorkomen, met name in de grote steden, maar ook in de regio's waar al protesten waren ontstaan zoals Boerjatië.³⁵³ Zie ook de disproportionele aantallen soldaten uit de armere en meer afgelegen regio's van Rusland bijvoorbeeld in Dagestan³⁵⁴, Kalmykië, Tuva of Boerjatië die werden ingezet aan het begin van de invasie, en later in grote getalen werden gemobiliseerd. Zie voor meer informatie paragraaf 3.2.1. (Etnische groepen).³⁵⁵ Ook over een verschil in de daadwerkelijk opgelegde strafmaat afhankelijk van de militaire rang is niets bekend. Een eventueel verschil zou volgens een bron meer te maken kunnen hebben met de cultuur binnen bepaalde militaire eenheden en niet zo zeer met de militaire rang van betrokkene.³⁵⁶

Strafrechtelijke vervolging van weigerende beroepsmilitairen en gemobiliseerden begon in de tweede helft van 2022, de eerste uitspraken volgden begin 2023. De Russischtalige website Mediazona bericht over rechtbankzaken van gestelde deserteurs³⁵⁷, van zowel contractsoldaten als reservisten die weigerden om te vechten of zonder toestemming hun militaire eenheid verlaten. De opgelegde straffen verschilden op 2 februari 2023 tussen vijf jaar voorwaardelijk opgelegde strafrechtelijke detentie, twee jaar strafrechtelijke detentie, negen maanden onbezoldigde arbeid voor het leger. De eerste aanklachten waren gebaseerd op artikel 337 WvS, zonder toestemming verlaten van de eenheid.³⁵⁸ Later kwamen daar vooral aanklachten voor het niet opvolgen van een bevel bij (art. 332). In februari 2023 werd een beroepsmilitair na zes weken ongeautoriseerde afwezigheid veroordeeld tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van drie jaar. Media berichtten dat verzachtende persoonlijke omstandigheden en de sterke wil van betrokkene om weer deel te nemen aan de gewapende strijd een rol speelden bij de strafmaat. De rechtbankuitspraak is echter niet gepubliceerd.³⁵⁹ In maart 2023 berichtte Mediazona over 536 aangespannen aanklachten bij militaire rechtbanken; in 249 zaken was op dat moment reeds uitspraak gedaan. Volgens Mediazona kwam het vaak voor dat voorwaardelijke straffen werden opgelegd, zodat beroepsmilitairen en gemobiliseerde weer terug naar het front gestuurd konden worden. Bij sommige

³⁵² Art. 337 Russisch Wetboek van Strafrecht; [website](#) Soldiers' Mothers, geraadpleegd op 24 januari 2023; Telegram channel Pavel Chikov, [bericht 5043](#), 20 september 2022.

³⁵³ Vertrouwelijke bron d.d. 16 februari 2023; France24, ["Danger to the regime"? Russia faces anti-mobilisation protests among ethnic minorities](#), 30 september 2022.

³⁵⁴ Die Zeit, [Einsatzkräfte feuern bei Protesten gegen Mobilmachung Warnschüsse ab](#), 26 september 2022;

³⁵⁵ Van de 85 Russische reg o's zijn er 22 die oorspronkelijk bedoeld waren als reg o's van niet-Russische etniciteit. Zie The Guardian, [Coffins in Buryatia: Ukraine invasion takes toll on Russia's remote regions](#), 30 maart 2022;

³⁵⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 16 februari 2023.

³⁵⁷ In de volksmond en in de media worden deze weigeraars "refuseniks" genoemd (Отказники).

³⁵⁸ Zie [website](#) Mediazona, geraadpleegd op 2 februari 2023.

³⁵⁹ Mediazona, [A serviceman who left the unit and went home to Sakhalin was given a three-year suspended sentence](#), 2 februari 2023.

uitspraken waren tientallen tot honderden militairen aanwezig, of de rechtbankzitting werd op een militair terrein gehouden.³⁶⁰

Naast de mogelijke strafrechtelijke vervolging en ontslag als hierboven beschreven dreigt voor militairen die weigeren te vechten of die ontslag willen indienen, dwang in de vorm van intimidatie, detentie, mishandeling, of openbare vernedering. Militairen die zich reeds in Oekraïne bevinden op het moment van weigeren, zijn in het bijzonder hiervoor kwetsbaar, omdat de oorzaak van opgelopen verwondingen of hun dood ook in gevechtshandelingen gelegen kan zijn; mishandeling kan moeilijk achteraf bewezen worden. Op welke schaal mishandeling of doding voorkomt, is echter niet bekend.³⁶¹ Wel zijn er tal van meldingen van dwang en mishandeling in lokale media. In juli en november 2022 berichtten media over detentiekampen voor Russische militairen in de door Rusland bezette gebieden in Oekraïne. In bijvoorbeeld Perevalsk, Rubezhny en Zavitne Bazhannia zouden enkele tientallen tot enkele honderden beroepsmilitairen en gemobiliseerden die de dienst weigerden, onder zeer slechte hygiënische omstandigheden en met zeer weinig eten vastgehouden worden, en door openbaar aanklagers voor de keuze gesteld worden om strafrechtelijk vervolgd te worden met een maximumstraf van tien jaar, of om weer te vechten. Anderen werden bedreigd met executie, en enkele gevallen daadwerkelijk geëxecuteerd. De schaal waarop dit gebeurde is onbekend.³⁶² Weer anderen kregen juist lichtere taken toegewezen als bijvoorbeeld koken. Uit weer andere berichten blijkt dat zij de keuze kregen om naar een andere militaire eenheid te gaan of te blijven bij hun eenheid en te vechten. En weer anderen zouden in 'voorlopige hechtenis' centra of 'centers for the recovery of combat readiness'³⁶³ worden geplaatst, hetgeen duidt op een meer georganiseerde aanpak van dienstweigeraars. Ook waren er berichten dat deze mannen werden bewaakt door huurlingen.³⁶⁴

Russische militairen die geklaagd hadden over de slechte omstandigheden in Oekraïne kregen geen verlof, en moesten aan het front blijven terwijl hun kameraden werden teruggetrokken van het front.³⁶⁵ De website Mediazona berichtte over stapels ingediende ontslagbrieven die de commandanten gewoonweg niet doorzonden naar het ministerie van Defensie. Deze ontslagbrieven dateerden van vóór de mobilisatie.³⁶⁶

Voorafgaand aan de mobilisatie konden in Boerjatië, 150 contractsoldaten terugkeren naar hun huizen nadat hun contracten een maand eerder waren afgelopen. In deze regio is geprotesteerd tegen het disproportioneel grote aantal gesneuvelde soldaten op de hele bevolking (zie paragraaf 3.2.1 Etnische groepen). Hoewel de bus hen eerst naar een gesloten militaire basis in Loehansk bracht, mochten zij uiteindelijk naar huis.³⁶⁷

In de militaire boekjes van weigerende beroepsmilitairen werd een aantekening omtrent weigering en verraad geplaatst, waardoor betrokkene waarschijnlijk niet meer kan werken in de militaire, overheids- of veiligheidssector, en nadeel

³⁶⁰ Mediazona, *500 "five hundredths"*, 22 maart 2023 (RU).

³⁶¹ Golod Media, *Interview Pavel Chikov: "How to refuse when you are in the field and they threaten to shoot you?"*, 1 september 2022; vertrouwelijke bron d.d. 28 juni 2022.

³⁶² EUAA, *The Russian Federation – Military Service*, 16 december 2022.

³⁶³ Meduza, *'Like Wagner's meat'*, 1 november 2022; The Danish Immigration Service, Russia, *An update on military service since July 2022*, December 2022; NOS, *'Rusland houdt dienstweigeraars vast in zeker tien kelders in Oekraïne'*, 29 november 2022.

³⁶⁴ Mediazona, *They'll send us back for slaughter*, 16 november 2022; Telegram channel Astra tv, *bericht 14563*, 22 oktober 2022; Meduza, *Lena, I might be executed by our own today*, 7 november 2022; The Danish Immigration Service, Russia, *An update on military service since July 2022*, December 2022; Current time, *They keep them in the garage, they feed them once a day*, 16 juli 2022; Meduza, *Dozens or hundreds of Russian soldiers who have decided to retire from service are being held in custody*, 22 juli 2022.

³⁶⁵ Novaya Gazeta Europe, *Mediazona: marines who filed complaints regarding huge Russia's losses at Pavlivka denied withdrawal from frontline*, 23 november 2022.

³⁶⁶ Mediazona, *The word of the year is five hundredths. How soldiers who do not want to fight in Ukraine are tried for AWOL*, 16 december 2023.

³⁶⁷ Fox News, *Putin uses minorities as 'cannon fodder,' Buryat soldiers return home from Ukraine*, 14 juli 2022; The Moscow Times, *150 Siberian Soldiers Refuse Ukraine Deployment, Activist Says*, 12 juli 2022.

ondervindt bij sollicitaties in de private sector.³⁶⁸ In Ryazan gaf de rechtbank een beroepsmilitair gelijk die opkwam tegen deze aantekening in zijn militaire boekje.³⁶⁹ De praktijk van stempels was volgens Pavel Chikov wijdverbreid maar stopte in de zomer van 2022.³⁷⁰ Op 17 september 2022 verschenen op sociale media nog voorbeelden van stempels in militaire boekjes in verschillende bewoordingen³⁷¹, en van een besluit door het Oostelijk Militair District van 11 september 2022 waarin de bewoording van de stempel werd vastgesteld.³⁷² Het is niet bekend of deze stempels ook in militaire boekjes van reservisten of – na voltooiing van de dienstplicht – dienstplichtigen werden geplaatst.

Volgens een bron kwam het voor dat affiches met namen en foto's van weigerende militairen werden opgehangen.³⁷³

4.1.3 *Reservisten en mobilisatie*

De Russische Wet op mobilisatie³⁷⁴ vereist dat de president bij presidentieel besluit een mobilisatie aankondigt, voordat inactieve reservisten (zie paragraaf [4.1.3.1](#)) kunnen worden opgeroepen.³⁷⁵ Op 22 september 2022 kondigde president Poetin een 'gedeeltelijke' mobilisatie aan. Alle mannen die geregistreerd stonden als reservist (zie paragraaf [4.1.3.1](#)), konden opgeroepen worden. Het verloop van de mobilisatie werd gekenmerkt door grote onduidelijkheid. Het presidentieel besluit werd slechts ten dele gepubliceerd, waardoor het aantal en de soorten reservisten die onder deze mobilisatie vielen eerst niet duidelijk waren. Ook de duur van de mobilisatie werd niet duidelijk. Terwijl de autoriteiten de mobilisatie voor afgerond verklaarden, werd deze niet juridisch afgesloten.³⁷⁶ Ook na de aangekondigde afronding van de eerste mobilisatiegolf eind oktober 2022 bleven mensen oproepen krijgen en werden zij gemobiliseerd, zie paragraaf [4.1.3.3 \(Verborgen mobilisatie\)](#).³⁷⁷ Het is niet duidelijk om welke schaal het hier ging, maar het bleef niet bij enkele gevallen.³⁷⁸

Door de gecensureerde delen van het presidentieel besluit kwamen met name vragen op over de omvang van de te mobiliseren reservisten. De mobilisatie voorzag op dat moment een inzet van volgens de Russische autoriteiten 300.000 extra militairen met relevante militaire ervaring. Een grove schatting van de krant Novaja Gazeta raamt het totale aantal reservisten in Rusland op 25 miljoen. Dit totale aantal is opgedeeld in verschillende categorieën, waarvan alleen de eerste categorie mobiliseerbaar was in september 2022. Reservisten die in september 2022 in deze eerste categorie mobiliseerbaar waren schatte de krant op circa 5,5 miljoen. Hieronder vielen bijvoorbeeld niet de vrouwelijke reservisten met een medische

³⁶⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 28 juni 2022; The Danish Immigration Service, Russia, *An update on military service since July 2022*, December 2022; Novaya Gazeta Europe, *Why is this body still lying here*, 18 december 2022; Mark Krutov post op [Twitter](#) d.d. 17 september 2022; RFERL, *'Inclined Toward Treason'*, 16 april 2022; Vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022.

³⁶⁹ Mediazona, *The court in Ryazan accepted the claim of an ordinary soldier who refused to fight in Ukraine to recognize the stamp "prone to betrayal, lies and deceit" as illegal*, 11 juli 2022 (RU); Mediazona, *A contract soldier who refused to fight in Ukraine was stamped "prone to betrayal, lies and deceit" in his dismissal document*, 13 april 2022 (RU).

³⁷⁰ Pavel Chikov, telegram bericht [5308](#) d.d. 7 december 2022 (RU).

³⁷¹ [Twitter](#) Mark Krutov d.d. 17 september 2022.

³⁷² [Twitter](#) Mark Krutov d.d. 17 september 2022.

³⁷³ Vertrouwelijke bron d.d. 28 juni 2022.

³⁷⁴ No. 31-FZ On Mobilisation Preparations and Mobilisation in the Russian Federation, dated February 26, 1997.

³⁷⁵ Open Democracy, *Is Russia forcing people to fight in Ukraine?*, 25 mei 2022.

³⁷⁶ Presidentieel besluit d.d. 21 september 2022 nr. [647](#), als gepubliceerd op de [website](#) van het Kremlin (RU). Zie ook [TASS](#), 21 september 2022. Vertaling door [Politico](#), 22 september 2022; vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022.

³⁷⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 3 februari 2023; vertrouwelijke bron d.d. 24 januari 2023; Die Ze t [podcast](#) Was jetzt?, *"Heldentot" soll zum Kämpfen motivieren*, vanaf minuut 3:56, 20 januari 2023.

³⁷⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 21 maart 2023.

militaire opleiding, en reservisten boven een bepaalde leeftijdsgrens.³⁷⁹ Zie voor een uitleg van de verschillende categorieën reservisten paragraaf 4.1.3.1 (Reservisten).

Op het eerste presidentieel besluit dat de mobilisatie aankondigde, volgden nog andere besluiten en officiële mededelingen omtrent uitzonderingen. Deze uitzonderingsgronden waren echter niet altijd bekend bij lokale rekruteringskantoren of de wetgeving voorzag hierin niet. Mede door deze verschillende wijzigingen pasten militaire rekruteringskantoren in het hele land verschillende voorwaarden voor mobilisatie toe.³⁸⁰ Zie ook paragraaf 4.1.3.4 (Vrijstelling en uitstel – regelgeving).

4.1.3.1 Categorieën reservisten

De grootste groep reservisten zijn:³⁸¹

- Dienstplichtigen na het vervullen van hun militaire dienstplicht;
- Dienstplichtigen na het vervullen van hun alternatieve dienstplicht;
- Mannen ouder dan 27 jaar die hun dienstplicht niet hebben vervuld door uitstelregelingen vanwege bijvoorbeeld studie;
- Beroepsmilitairen wier contract is afgelopen;
- Afgestudeerden van de militaire academie;
- Mannelijke en vrouwelijke artsen, verplegers en andere beroepsgroepen met een militaire registratie;
- Bepaalde beroepsgroepen zoals communicatie en IT-deskundigen;

Inactieve reserve

Reservisten in de inactieve reserve zijn mensen die weliswaar in het verleden zijn ingeschreven als reservist, maar een bestaan als burger leiden. Deze reservisten zijn in verschillende categorieën ingedeeld. Uit aankondigingen van de overheid en uitleg van deskundigen bleek dat de mobilisatie vooral de eerste van de drie categorieën reservisten betrof. De eerste categorie wordt gemobiliseerd indien er geen staat van oorlog is uitgeroepen. De tweede en derde categorie reservisten wordt opgeroepen als de mobilisatie wordt opgeschaald. In dit geval liggen de leeftijdsgrenzen per rang hoger. De maximale leeftijd voor mobilisatie per rang per legeronderdeel is vastgesteld als volgt:³⁸²

³⁷⁹ Novaya Gazeta Europe, *Putin calls Russia to arms*, 23 september 2022; News.am, *Russia to hold military training camp: what awaits those who have not served*, 24 januari 2023.

³⁸⁰ EUAA, *The Russian Federation – Military Service*, 16 december 2022.

³⁸¹ The Danish Immigration Service, Russia, *An update on military service since July 2022*, December 2022.

³⁸² EUAA, *The Russian Federation – Military service*, 16 december 2022; zie ook artikel 53, Federal Law On Military Duty and Military Service, 28 maart 1998 N 53-FZ; Pavel Chikov op Telegram d.d. 6 oktober 2022, bericht [5165](#).

	Age of Russian nationals in the RAF's reserve		
	First tier	Second tier	Third tier
Soldiers, sailors, sergeants, petty officers, warrant officers, and midshipmen	up to 35	up to 45	up to 50
Junior officers	up to 50	up to 55	up to 60
Majors, Captains of the 3rd rank, Lieutenant Colonels, Captains of the 2nd rank	up to 55	up to 60	up to 65
Colonels, Captains of the 1st rank	up to 60	up to 65	
Superior officers	up to 65	up to 70	

Uit EUAA, *The Russian Federation – Military service*, 16 december 2022

Onder de eerste categorie vallen: gewone soldaten³⁸³ tot 35 jaar oud, onderofficieren³⁸⁴ tot 50 jaar oud, hoofdofficieren³⁸⁵ tot 55 jaar oud, en kolonels en kapiteins in de marine tot 60 jaar. Het betreft in principe niet alleen mannen, maar ook vrouwen met een militair beroep zoals verpleegsters.³⁸⁶ Vrouwen zijn volgens de wet echter pas in de derde categorie oproepbaar. Voor vrouwelijke officieren geldt een leeftijdsgrens van 50 jaar respectievelijk 45 jaar voor vrouwen van lagere rang.³⁸⁷ Minister van Defensie Shoigu stelde dat vrouwen niet opgeroepen zouden worden.³⁸⁸ Over het algemeen geldt dat vrouwen in het Russische niet in gevechtsposities worden ingezet.³⁸⁹

Mogelijk bevinden zich onder de actieve reservisten (zie paragraaf hierboven) wel vrouwen die direct oproepbaar zijn.

Mensen die woonachtig zijn buiten Rusland en zich hebben uitgeschreven uit Rusland zijn vrijgesteld van de mobilisatie. Mensen die zich niet hebben uitgeschreven, kunnen een oproep op hun geregistreerde adres krijgen.³⁹⁰

³⁸³ Engels: *privates and sergeants* (Russisch: *ryadovyye i serzhanty*). Hieronder vallen soldaten en soldaten der eerste klasse.

³⁸⁴ Engels: *junior officers* (Russisch: *mladshiye ofitsery*). Hieronder vallen onderofficieren.

³⁸⁵ Engels: *senior officers* (Russisch: *starshiye ofitsery*). Hieronder vallen binnen de landmacht bijvoorbeeld majoors, luitenant-kolonels en kolonels; binnen de marine luitenants ter zee.

³⁸⁶ CSIS, *What does Russia's 'partial' mobilization mean?*, 26 september 2022; ISW, *Russian Offensive Campaign Assessment*, 21 september 2022.

³⁸⁷ artikel 53, Federal Law On Military Duty and Military Service, 28 maart 1998 N 53-FZ; EUAA, *The Russian Federation – Military service*, 16 december 2022.

³⁸⁸ TASS, *Defense chief says Russia not to call up women for partial mobilization*, 1 oktober 2022; Business Insider, *A female doctor fled Russia to avoid being drafted amid fears the 'partial mobilization' will include women medics*, 15 oktober 2022.

³⁸⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 21 maart 2023.

³⁹⁰ Meduza, *Prepare to stand up for your convictions*, 22 september 2022.

Naast deze zogenaamde inactieve reserve³⁹¹ is er ook een veel kleinere groep actieve reservisten³⁹², die vrijwillig een contract met een militaire eenheid hebben getekend en naast hun baan buiten het leger regelmatig militaire training ontvangen waarvoor zij financieel gecompenseerd worden. Rond de 10% reservisten tekenen een dergelijk contract. Net als beroepsmilitairen mogen ook zij hun contract niet opzeggen zolang de mobilisatie loopt.³⁹³ In aanmerking voor deze categorie reservisten komen personen die hun militaire dienstplicht hebben vervuld, een militaire rang hebben verworven of een militaire opleiding voor reserveofficieren hebben afgerond. Zij tekenen eerst een contract voor drie jaar, en kunnen dan steeds bijtekenen voor drie tot vijf jaar. Gedurende deze tijd werken deze reservisten dus niet voor het leger, maar zijn wel verplicht om aan de trainingen deel te nemen. In de praktijk hebben deze trainingen niet tot nauwelijks plaatsgevonden.³⁹⁴ Deze groep reservisten is reeds ingedeeld bij een militaire eenheid en moet zich direct bij de eenheid melden in geval van een mobilisatie.³⁹⁵ Deze groep actieve reservisten is deels al in het najaar van 2021 gemobiliseerd, opgenomen in de BARS-eenheden³⁹⁶ en na een korte training naar het front in Oekraïne gestuurd.³⁹⁷ De maximale leeftijd voor deze actieve reservisten ligt tussen de 42 jaar dan wel maximaal 57 jaar voor de hoogste rangen.³⁹⁸ Het grootste aantal BARS-reservisten was met 38.000 man aanwezig in het Zuidelijk Militair District.³⁹⁹

4.1.3.2 *Oproepen worden*

Oproepen⁴⁰⁰ voor reservisten moeten volgens de wet in persoon door een werknemer van het rekruteringskantoor overhandigd worden aan de reservist. Volgens advocaten is de oproep niet conform de wet uitgereikt als dit niet is gedaan door een werknemer van het rekruteringskantoor. Bij de uitreiking tekent de op te roepen reservist voor ontvangst op een lijst met namen, adressen en documentnummers van de oproep. De oproep zelf blijft in het bezit van de oproepen reservist.⁴⁰¹

In de praktijk werden oproepen echter ook via andere wegen bij reservisten gebracht, bijvoorbeeld door ze in de brievenbus te bezorgen. Oproepen werden ook uitgedeeld aan demonstranten die hun onvrede uitten tegen de mobilisatie.⁴⁰² Daarnaast werden oproepen via werkgevers, huisartsen, verkeerspolitie tijdens controles of door burgemeesters, via scholen of door conciërges uitgedeeld, soms ook midden in de nacht.⁴⁰³ Ook op straat of op metrostations werden mensen gecontroleerd op hun militaire status en kregen een oproep uitgereikt.⁴⁰⁴ In sommige steden deed de politie invallen in hostels om mannen die niet op hun

³⁹¹ RU: *mobilizatsionnaya ljudskoy reserve*; ENG: Mobilization Human Reserve

³⁹² RU: *mobilizatsionnaya chelovechesky resurs*; ENG: Mobilization Manpower Resource

³⁹³ Vertrouwelijke bron d.d. 21 maart 2023.

³⁹⁴ [Webs te Global Security](#), geraadpleegd op 1 februari 2023; ISW, *Explainer on Russian Conscripted, Reserve, and Mobilization*, 5 maart 2022; EUAA, *The Russian Federation – Military Service*, 16 december 2022;

³⁹⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 3 november 2022.

³⁹⁶ ENG: *Special Combat Army Reserve*, RU: *Boyevoy Armeyskiy Rezerv Strany BARS* (Боевой Армейский Резерв Страны – БАРС).

³⁹⁷ vertrouwelijke bron d.d. 16 februari 2023; RFERL, *'We Were Nothing To Them': Russian Volunteer Reservists Return From War Against Ukraine Feeling Deceived*, 12 augustus 2022;

³⁹⁸ RFERL, *'We Were Nothing To Them': Russian Volunteer Reservists Return From War Against Ukraine Feeling Deceived*, 12 augustus 2022.

³⁹⁹ Het Zuidelijke Militaire District ligt in het Zuidwesten van Rusland, in de Noordelijke Kaukasus, en is omringd door Oekraïne, de Zwarte Zee, Georgië, Azerbeidzjan, de Kaspische Zee en Kazachstan. Hieronder vallen de republieken Adygea, Dagestan, Ingoesjetië, Kabardië-Balkarië, Kalmukkië, Karatsjaj-Tsjerkessië, Noord-Ossetië (Alanië) en Tsjetsjenië, de krajs Krasnodar, Stavropol en de oblasten Astrachan, Volgograd en Rostov.

⁴⁰⁰ In het Russisch: *povestka*.

⁴⁰¹ Vertrouwelijke bron d.d. 3 februari 2023.

⁴⁰² OVD-Info, *Draft notices misdirected*, 4 oktober 2022.

⁴⁰³ Die Zeit, *Väter bitten ihre Söhne, zu fliehen*, 23 september 2022; The Guardian, *'It's a 100% mobilisation': day one of Russia's drive to build its army*, 22 september 2022.

⁴⁰⁴ The New York Times, *Eerie Quiet Settles on a Moscow Drained of Men*, 20 oktober 2022; Meduza, *Moscow men ambushed and drafted near subway stations. Draft office denies these reports*, 14 oktober 2022.

geregistreerde adres verbleven op te roepen, of de politie vervoerde hen direct naar het rekruteringskantoor.⁴⁰⁵

Volgens de inschatting van een advocaat schrijft de wet weliswaar voor dat men de oproep persoonlijk ontvangen moet hebben om de verplichting te laten ontstaan, maar zal een rechtbank doorgaans naar de materiële regelgeving kijken en zeggen dat het te dienen doel (mobilisatie) zwaarder weegt dan procedurele regels.⁴⁰⁶

Tijdens het bezoek aan een militair rekruteringskantoor toont de reservist zijn binnenlandse paspoort, militair boekje en eventuele medische documenten. De reservist wordt gescreend op eventuele gronden voor vrijstelling of uitstel. Indien hier volgens het rekruteringskantoor geen sprake van is, krijgt hij ter plekke een tweede oproep overhandigd om zich binnen enkele dagen te melden bij een militair verzamelpunt. Pas daar wordt men ingeschreven bij een eenheid in Oekraïne, Rusland of Belarus, en is men dus officieel in militaire dienst. Het kwam ook voor dat mensen direct vanuit het rekruteringskantoor werden vervoerd naar een militair verzamelpunt, waar zij werden ingeschreven bij een eenheid.⁴⁰⁷ Ook kwam het voor dat mensen de oproep kregen en zich binnen een uur moesten melden bij het militair kantoor, om dan direct door te reizen naar de militaire eenheid.⁴⁰⁸

Zie ook paragraaf 4.1.3.4 (Vrijstelling en uitstel – regelgeving) en 4.1.3.5 (Vrijstelling en uitstel – toepassing van de regelgeving).

4.1.3.3 'Verborgene mobilisatie' – mobilisatie voor 21 september en na 28 oktober 2022

Ook voorafgaand aan de mobilisatie in september 2022 berichtten diverse bronnen over gemobiliseerde reservisten, maar hierbij ging het uitsluitend om actieve reservisten, dus reservisten die een contract als reservist met het ministerie van Defensie hadden en periodieke training ontvingen. Volgens mediaberichten gebaseerd op bronnen binnen de Amerikaanse veiligheidsdiensten had Rusland voorafgaand aan de invasie reeds vanaf november 2021 tienduizenden actieve reservisten opgeroepen als onderdeel van een vooroorlogse mobilisatie. Volgens Oekraïense⁴⁰⁹ bronnen bevonden zich in juni 2022 onder de Russische manschappen naast beroepsmilitairen, leden van de Presidentiële Garde en huurlingen al 80.000 actieve reservisten. Lokale rekruteringskantoren kregen de opdracht om reservisten te werven voor de actieve reserve en als contractmilitair, en schreven daarbij ook onderwijsinstellingen en werkgevers aan om oproepen uit te delen aan reservisten om zich voor een gegevenscontrole of medische keuring te melden.⁴¹⁰ Studenten gaven aan onder druk gezet te worden om contracten te tekenen.⁴¹¹

Ook na de zogenaamde⁴¹² afronding van de eerste mobilisatiegolf op 28 oktober 2022⁴¹³ bleven mensen oproepen krijgen. Volgens het Doema-comité voor Defensie en de centrale autoriteiten werden reservisten na 28 oktober 2022 slechts opgeroepen om hun actuele gegevens bij het militair kantoor te laten bijwerken, zoals bijvoorbeeld hun gezondheidstoestand.⁴¹⁴ Een lokaal militair kantoor stelde volgens een Russisch mediaplatform dat dit voorbereidende werkzaamheden waren

⁴⁰⁵ The Moscow Times, *Russian Authorities Resort to Raiding Hotels to Catch Draft Dodgers*, 13 oktober 2022.

⁴⁰⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022.

⁴⁰⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 12 januari 2023.

⁴⁰⁸ The Guardian, *'It's a 100% mobilisation': day one of Russia's drive to build its army*, 22 september 2022;

⁴⁰⁹ De objectiviteit van berichtgeving door Oekraïense media is niet vast te stellen.

⁴¹⁰ Bloomberg, *U.S. Intel Shows Russia Plans for Potential Ukraine Invasion*, 21 november 2021; Forbes, *U.S. Intel Says Russia Is Preparing 175,000 Troops For Ukraine Offensive*, 3 december 2021; ISW, *Russian Offensive Campaign Assessment*, 16 juni 2022; ISW, *Explainer On Russian Conscription, Reserve, And Mobilization*, 5 maart 2022; vertrouwelijke bron d.d. 13 juni 2022.

⁴¹¹ Vertrouwelijke bron d.d. 13 juni 2022.

⁴¹² Voor officiële beëindiging van de mobilisatie is een presidentieel besluit nodig, maar een dergelijk besluit is er op moment van publicatie nog steeds niet. De mobilisatie is dus officieel nog niet afgerond.

⁴¹³ The Moscow Times, *Russian Defense Minister Announces End of Mobilization*, 28 oktober 2022.

⁴¹⁴ V1.RU, *Why subpoenas keep coming after partial mobilization is completed*, (RU) 7 november 2022.

voor 'de volgende [mobilisatie]piek'.⁴¹⁵ Een vertrouwelijke bron stelt dat de mobilisatie formeel niet is gestopt is, en dat breed geaccepteerd onder de politicologen dat de mobilisatie niet is gestopt, maar juist heimelijk wordt voortgezet.⁴¹⁶

Dat reservisten ook daadwerkelijk werden gemobiliseerd en ingezet in het frontgebied na 28 oktober 2022 wordt bevestigd door verschillende bronnen. Er is echter tegenstrijdige informatie over de schaal waarop dit gebeurde. Volgens informatie van de krant *Die Zeit* ontvingen mensen nog 'doorlopend' oproepen, en vond er daadwerkelijk een verborgen mobilisatie plaats.⁴¹⁷ Volgens een andere bron betrof het met name reservisten met technische beroepen of andere vaardigheden die ontbraken in het leger.⁴¹⁸ Anders dan voornoemde bronnen stelt een andere bron echter dat substantiële aantallen reservisten ook na 28 oktober 2022 werden gemobiliseerd, zij het in veel lagere aantallen dan in september en oktober 2022.⁴¹⁹ Ook Politico berichtte van voortdurende mobilisatie, zij het op een kleinere schaal.⁴²⁰ Een andere bron bevestigt in maart 2023 dat er geen massale mobilisatie plaatsvond na 28 oktober 2022, maar dat het leger wel reservisten nodig heeft en daarom zal doorgaan deze op te roepen.⁴²¹ Weer een andere bron bevestigt dat reservisten na de eerste mobilisatiegolf weliswaar nog werden opgeroepen en gemobiliseerd, maar dat zij voornamelijk onder druk werden gezet om als beroepsmilitair in dienst te treden, in plaats van gemobiliseerd te worden. Hoe deze reservisten precies onder druk gezet worden, en in welke aantallen mobilisatie dan wel gedwongen ondertekening van een contract voorkomt, is niet bekend bij deze bron.⁴²² Het is niet bekend of de gemobiliseerde reservisten uitsluitend bestonden uit reservisten die reeds in september en oktober 2022 de mobilisatieoproep hadden ontvangen.

Daarnaast spreekt het ISW van verplichte training van reservisten gedurende een maand als middel om hen tijdens die training te overtuigen contracten te tekenen.⁴²³

In Tsjetsjenië werden vrijwilligers al voor september 2022 opgeroepen en naar Oekraïne gestuurd. De Tsjetsjeense president Kadyrov beloofde wekelijks tweehonderd vrijwilligers naar Oekraïne te sturen na een week basistraining. Hieronder waren gedetineerden in ruil voor strafvermindering, overheidsmedewerkers die niet naar verwachting presteerden of van corruptie verdacht werden, en studenten die werden gedwongen om aan te melden. Dergelijke meldingen kwamen ook uit Dagestan, maar hier zou sprake zijn van minder dwang.⁴²⁴

Zie voor meer informatie over mobilisatie in Tsjetsjenië het EUAA rapport over militaire dienst in Rusland.⁴²⁵

4.1.3.4 Ontslag en uitstel – regelgeving

In deze paragraaf wordt de regelgeving van ontslag of uitstel beschreven. In de navolgende paragraaf 4.1.3.5 wordt de uitvoeringspraktijk beschreven.

⁴¹⁵ Arbat Media, *Work 'ahead of the curve'*, (RU) 26 januari 2023.

⁴¹⁶ vertrouwelijke bron d.d. 27 januari 2023.

⁴¹⁷ Die Zeit *podcast* Was jetzt?, "Heldentot" soll zum Kämpfen motivieren, vanaf minuut 3:56, 20 januari 2023. De tekst spreekt van "laufend", hier vertaald als "doorlopend".

⁴¹⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 3 februari 2023.

⁴¹⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 21 maart 2023; vertrouwelijke bron d.d. 30 maart 2023.

⁴²⁰ Politico, *As second mobilization looms, Russian men are staying put (for now)*, 4 februari 2023. Politico spreekt van "a steady trickle of reports shared on social media suggests some men are still being recruited, albeit at a less frenetic pace than before and away from the public eye".

⁴²¹ Vertrouwelijke bron d.d. 28 maart 2023.

⁴²² Vertrouwelijke bron d.d. 31 maart 2023.

⁴²³ ISW, *Russian Offensive Campaign Assessment*, 22 maart 2023.

⁴²⁴ Vertrouwelijke bron d.d. 28 juni 2022.

⁴²⁵ EUAA, *The Russian Federation – Military service*, 16 december 2022.

Leeftijd

Het eerste presidentiële besluit betreffende mobilisatie⁴²⁶ noemde het bereiken van een maximale leeftijd als ontslaggrond uit militaire dienst van beroepsmilitairen, evenals vrijstelling voor Russische burgers die onder de mobilisatie vallen. Deze maximale leeftijd verschilt per militaire rang en is afhankelijk van de fase van opschaling.⁴²⁷ Zo zijn er drie verschillende categorieën reservisten behorend bij elke fase van opschaling. De mobilisatie zag op de eerste categorie reservisten en was met name gericht op gewone soldaten tot 35 jaar oud, onderofficieren tot 50 jaar en hoofdofficieren tot 55 jaar.⁴²⁸ Zie voor andere categorieën paragraaf 4.1.3.1 (Reservisten).

Reservisten met een soldatenrang van boven de 50 jaar oud werden vrijgesteld middels een stempel in hun militaire boekje. Toch kwamen er ook berichten naar buiten over mannen boven die leeftijd. Los van de leeftijd werden ook mannen zonder enige militaire ervaring opgeroepen.⁴²⁹

Gezondheidsredenen

De tweede ontslaggrond betreft gezondheidsredenen. Ontslag volgt na keuring door de militaire medische commissie als ongeschikt voor militaire dienst, met uitzondering van militairen die de wens hebben uitgesproken om de militaire dienst voort te zetten in militaire posities die door hen kunnen worden vervuld.⁴³⁰ Medische keuring kan resulteren in tijdelijke ongeschiktheid voor maximaal zes maanden (categorie G), of blijvende ongeschiktheid (categorie D). In geval van tijdelijke ongeschiktheid wordt betrokkene na maximaal zes maanden weer gekeurd.⁴³¹

Strafrechtelijke veroordeling

De derde ontslaggrond genoemd in het eerste presidentiële besluit betreffende mobilisatie is het uitdienen van een opgelegde strafrechtelijke detentie.⁴³² Gedetineerden zijn wettelijk niet verplicht om gehoor te geven aan de oproep tot mobilisatie indien zij zijn veroordeeld voor een ernstig misdrijf gepleegd met opzet tot een gevangenisstraf van 5 tot 10 jaar, of een ernstig misdrijf met voorwaardelijke opzet tot een gevangenisstraf van 10 tot 15 jaar.⁴³³ Op 4 november 2022 werd de mobilisatiewet gewijzigd waardoor het mogelijk werd om personen met een strafblad te mobiliseren, op enkele uitzonderingen na.⁴³⁴

Familiaire omstandigheden

Naast bovengenoemde uitzonderingen uit het eerste presidentiële besluit stelt artikel 18 van de Wet op de mobilisatie de volgende reservisten vrij van mobilisatie:⁴³⁵

- Burgers die blijvend voor naaste familieleden zorgen, op voorwaarde dat er niemand anders is om voor hen te zorgen. Volgens de wet kan het een biologische- of adoptievader en moeder, echtgenote, echtgenoot, broer of zus, grootvader of grootmoeder zijn;

⁴²⁶ Presidentieel besluit d.d. 21 september 2022 nr. 647, als gepubliceerd op de website van het Kremlin (RU). Zie ook [TASS](#), 21 september 2022. Vertaling door [Politico](#), 22 september 2022.

⁴²⁷ Pavel Chikov op Telegram d.d. 24 september 2022, bericht [5109](#).

⁴²⁸ Meduza, *Russia's not-so-partial 'partial mobilization' More details emerge about the Kremlin's draft*, 22 september 2022.

⁴²⁹ Pavel Chikov op Telegram d.d. 23 september, berichten [5087](#), [5088](#) en [5091](#); Vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022.

⁴³⁰ Pavel Chikov op Telegram d.d. 24 september 2022, bericht [5109](#).

⁴³¹ Categorie G betreft bijvoorbeeld gevallen van visuele en auditieve stoornissen, ziekten van de luchtwegen en urogenitale systemen, schade aan het maag-darmkanaal, condities na operaties, endocriene ziekten, sommige besmettelijke en parasitaire ziekten, sommige psychische stoornissen. Zie ook The Danish Immigration Service, *Russia, An update on military service since July 2022*, December 2022.

⁴³² Zie ook [TASS](#), 21 september 2022. Vertaling door [Politico](#), 22 september 2022.

⁴³³ Artikel 17 Mobilisatiewet, Pavel Chikov op Telegram d.d. 22 september 2022, bericht [5083](#).

⁴³⁴ RFERL, *Putin Signs Law Allowing Those Who've Committed Serious Crimes To Join Military*, 4 november 2022.

⁴³⁵ Artikel 18 Federale Wet op mobilisatievoorbereiding en mobilisatie in de Russische Federatie, 26 februari 1997.

- Voogden of bewaarders van een minderjarige broer of zus bij afwezigheid van andere personen die wettelijk verplicht zijn om deze burgers te onderhouden;
- Moeders van een kind jonger dan 16 jaar;
- Zwangere vrouwen die minimaal 22 weken zwanger zijn;
- vaders of voogden van vier of meer kinderen jonger dan 16 jaar; in oktober 2022 verruimde het ministerie van Defensie deze vrijstellingsgrond naar vaders of voogden van drie of meer kinderen jonger dan 16 jaar; in januari 2023 gaf een Doema-lid aan dat de verruiming werd teruggedraaid naar vier kinderen; het Kremlin ontkende dit en het ministerie van Defensie gaf aan dat er nog naar het onderwerp wordt gekeken.⁴³⁶
- Vaders van drie kinderen jonger dan 16 jaar met een vrouw die meer dan 22 weken zwanger is;
- Alleenstaande vaders van een of meer kinderen jonger dan 16 jaar;
- Zonen en dochters van alleenstaande moeders die vier of meer kinderen onder de acht jaar oud grootbrengen;
- Leden van de Federatieraad en afgevaardigden van de Doema;
- Burgers opgenomen in een decreet ondertekend door de president zelf.

Verdere categorieën vrijstellingen en uitstel voor bijvoorbeeld werknemers en studenten werden aangekondigd in opeenvolgende presidentiële en ministeriële besluiten. Advocaten merkten op dat deze bijkomende vrijstellingen niet verankerd zijn in de wetgeving en verzoeken om vrijstelling dan ook niet door alle rekruteringskantoren gehonoreerd werden.⁴³⁷

Werknemers in vitale sectoren

Op 23 september 2022 stelde het ministerie van Defensie bepaalde werknemers in vitale infrastructuur zoals de IT, telecommunicatie, financiële sector en grote media, vrij. Ook specialisten in de defensie industrie, en de transportsector werden vrijgesteld. Geaccrediteerde werkgevers konden lijsten indienen van voor hun essentiële werknemers.⁴³⁸

Studenten

Op 24 september 2022 verleende president Poetin uitstel van mobilisatie aan voltijd- en deeltijdstudenten die voor een eerste opleiding zijn ingeschreven aan nationaal geaccrediteerde programma's voor beroepsopleiding en hoger onderwijs bij openbare onderwijsinstellingen, onderzoeksorganisaties en studenten aan onderwijsprogramma's van een overeenkomstig niveau, waaronder ook privé universiteiten. Op 6 oktober 2022 kwamen daar nog postdoctorale opleidingen en avond opleidingen bij.⁴³⁹

4.1.3.5 Ontslag en uitstel – toepassing van de regelgeving

Advocaten omschreven het verschil tussen de deels ondoorzichtige regelgeving en de praktijk in militaire rekruteringskantoren als wetteloosheid en chaos.⁴⁴⁰ Media noemen tal van gevallen waarin reservisten die aan een van de vrijstellingsgronden voldeden toch werden gemobiliseerd. Daaronder bevonden zich mannen boven de gestelde maximale leeftijd voor de desbetreffende militaire rang, mannen met gezondheidsklachten, en mannen die eerder waren vrijgesteld van militaire dienst

⁴³⁶ Telegram channel Russisch Ministerie van Defensie, bericht 3749 d.d. 14 oktober 2022; Novaya Gazeta Europe, *Drafted Russian father of three killed in Ukraine*, 21 oktober 2022; The Moscow Times, *Senior Russia Lawmaker Denies End to Mobilization Deferment For Fathers*, 13 januari 2023; Twitterbericht Nexta, d.d. 13 januari 2023

⁴³⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 3 november 2022.

⁴³⁸ The Danish Immigration Service, Russia, *An update on military service since July 2022*, December 2022; zie specifiek voor IT-werkers de website *TAdviser*, geraadpleegd op 30 januari 2023;

⁴³⁹ Zie website Kremlin, *Executive Order*: "On granting deferment from conscription for military service for mobilizat on" d.d. 24 september 2022 en Presidentieel Besluit Nr. en 664.

⁴⁴⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 3 november 2022.

op basis van gezondheidsklachten, mannen die nooit eerder militaire dienst hadden vervuld, voltijds studenten en vaders van drie, vier of meer kinderen.⁴⁴¹

President Poetin zelf zei op 20 december 2022 dat er fouten waren gemaakt bij de mobilisatie, en stelde bij presidentieel decreet een werkgroep in om de communicatie tussen overheid, organisaties en gezinsleden van militairen te verbeteren. Ook moet door deze commissie naleving van de wet beter geborgd worden.⁴⁴² Op 31 januari 2023 maakte het ministerie van Defensie bekend dat 9.000 ten onrechte gemobiliseerde reservisten zullen terugkeren naar Rusland.⁴⁴³

Hieronder volgen enkele voorbeelden en achtergrondinformatie. Precieze aantallen waarin vrijstelling of uitstel onterecht niet is verleend, zijn niet beschikbaar; over het algemeen kan gesteld worden dat militaire kantoren vooral rekening moesten houden met enerzijds de aan hun opgelegde streefgetallen van aan te leveren reservisten, en anderzijds de publieke opinie.⁴⁴⁴

Gezondheidsredenen

Zieke reservisten hadden veelal het rekruteringskantoor sinds de vervulling van hun militaire dienstplicht niet op de hoogte gesteld van hun huidige gezondheidstoestand.⁴⁴⁵ Daardoor waren de systemen niet bijgewerkt en kregen zij vaak wel een oproep. Op het moment dat zij hun medische gegevens wilden laten bijwerken en een beroep wilden doen op de vrijstellingsgrond, of gekeurd wilden worden, kwam het voor dat deze reservisten zonder verdere keuring meteen in de bus naar het militaire verzamelpunt gezet werden. Zij kregen te horen dat zij bij de militaire basis gekeurd zouden worden, hetgeen echter niet gebeurde.⁴⁴⁶ Het Russische dagblad Kommersant meldde dat mannen in de Siberische regio Irkoetsk die eerder om gezondheidsredenen waren vrijgesteld van militaire dienst, waren opgeroepen door de lokale commandant.⁴⁴⁷ In Volgograd werd een 63-jarige reservist met de rang van luitenant-kolonel met diabetes en een TIA ondanks zijn leeftijd en slechte gezondheid gemobiliseerd.⁴⁴⁸ Bij een eveneens in Volgograd gestationeerde chauffeur, werd een gezondheidsverklaring aan zijn dossier toegevoegd, terwijl hij niet door de medische keuring was gekomen, en hij werd gemobiliseerd.⁴⁴⁹

Strafrechtelijke veroordeling

Het uitzitten van strafrechtelijk opgelegde detentie is volgens het presidentieel besluit een ontslaggrond. Zie voor de werving van gedetineerden als huurling voor

⁴⁴¹ Novaya Gazeta Europe, *Drafted Russian father of three killed in Ukraine*, 21 oktober 2022; Novaya Gazeta Europe, *'It's important to be a man. But you can become a dead man very quickly'*, 9 december 2022; Novaya Gazeta Europe, *Your husbands belong to the Ministry of Defense*, 22 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 30 november 2022.

⁴⁴² BBC News, *Ukraine war: Russia admits mobilisation errors, amid growing public opposition*, 26 September 2022; Al Jazeera, *Putin says Russia's mobilisation mistakes must be 'corrected'*, 29 september 2022; Mediazona, *Putin created a working group on mobilization; it included the military commander Poddubny and the creator of the Rybar telegram channel*, 20 december 2022 (RU); Decree of the President of the Russian Federation on No. 420-rp dated December 20, 2022 "On the working group to ensure interaction between public authorities and organizations on issues of mobilization training and mobilization, social and legal protection of citizens of the Russian Federation participating in a special military operation, and members of their families", 20 december 2022.

⁴⁴³ Meduza, *Prosecutor General of the Russian Federation: more than nine thousand illegally mobilized returned home*, 31 januari 2023.

⁴⁴⁴ Pol tico, *As second mobilization looms, Russian men are staying put (for now)*, 4 februari 2023; Meduza, *Prosecutor General of the Russian Federation: more than nine thousand illegally mobilized returned home*, 31 januari 2023.

⁴⁴⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022.

⁴⁴⁶ Novaya Gazeta Europe, *"Your husbands belong to the Department of Defense"*, 22 oktober 2022; Bumaga, *Officers are shocked to see the kind of people sent their way*, 30 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 30 november 2022.

⁴⁴⁷ BBC, *Ukraine war: Russia reveals exemptions as men flee call-up*, 23 september 2022.

⁴⁴⁸ The Ins der, *63-year-old pensioner with diabetes and brain ischemia mobilized*, 23 september 2022.

⁴⁴⁹ Caucasian Knot, *Wife of a man mobilized from Volgograd Region demands to return him home*, 29 januari 2023.

het Wagner-huurlingenleger de vijfde alinea van hoofdstuk 4. Het Russische ministerie nam in februari 2023 de werving van gevangenen over.⁴⁵⁰

Familieomstandigheden

Terwijl Russische families met drie of meer kinderen onder de 18 jaar over het algemeen als 'kinderrijk' bestempeld worden, zaaide de vrijstellingsbepaling voor 'kinderrijke' vaders veel verwarring bij zowel vaders, rekruteringskantoren als media. Deze zag eerst op vaders van vier kinderen onder de 16 jaar, later drie kinderen en vervolgens zaaiden verschillende autoriteiten verwarring (zie hierboven). Terwijl sommige vaders met drie kinderen die reeds gemobiliseerd waren naar huis werden gehaald na de eerste verruiming, moesten anderen aan het front blijven. Andrey Kartapolov, voorzitter van de parlementaire commissie voor Defensie, stelde dat de verruiming niet was verankerend in de wet, maar dat het slechts een welwillend gebaar van de overheid was. Van een uniforme toepassing hiervan was geen sprake.⁴⁵¹ Volgens een schatting van Novaja Gazeta waren binnen twee maanden na aanvang van de mobilisatie vijftien 'kinderrijke' vaders in Oekraïne gestorven.⁴⁵²

Werknemers

Voor veel reservisten, werkgevers en rekruteringskantoren was onduidelijk wie onder de uitzonderingscategorie vielen en wat de procedures precies zijn.⁴⁵³ Deze vrijstelling werd dan ook arbitrair toegepast, mede gezien de druk op de rekruteringskantoren om streefgetallen van gemobiliseerde reservisten te behalen.⁴⁵⁴

Het kwam voor dat reservisten die reeds in het bezit waren van een vrijstellingsverklaring van hun werkgever, toch gemobiliseerd werden. Zij kwamen onder grote psychische en soms fysieke druk te staan en slaagden er zelden in om daadwerkelijk vrijgesteld te worden.⁴⁵⁵

4.1.3.6 Alternatieve dienst en gewetensbezwaren

Alternatieve dienst voor reservisten werd niet meer toegestaan sinds de mobilisatie, hoewel de grondwet volgens advocaten een recht op alternatieve dienstplicht aan elke militair toekent. Eind september maakte de overheid bekend dat reservisten geen recht hebben op alternatieve dienst tijdens de mobilisatie. Het is weliswaar mogelijk om een verzoek in te dienen, maar het is volgens mediaberichten zeer waarschijnlijk dat men direct wordt opgeroepen om zich bij een militaire eenheid te melden.⁴⁵⁶ Volgens een advocaat voorziet de grondwet en een uitspraak van het Russische constitutioneel Hof in het recht op alternatieve dienstplicht voor eenieder in een militaire positie, en staat het besluit van het ministerie van Defensie waarbij alternatieve dienst is uitgesloten haaks hierop.⁴⁵⁷ Het kwam voor dat reservisten de belofte kregen om te kunnen weigeren of niet-gevechtstaken in de militaire eenheid te vervullen, maar deze beloften bleken niet waar. Ook kan een plaatsing op een niet-gevechtstakenfunctie later worden veranderd in plaatsing op een gevechtstakenfunctie.⁴⁵⁸

⁴⁵⁰ The Guardian, *Wagner mercenary group will 'decrease' as prisoner recruitment ends, says boss*, 15 februari 2023.

⁴⁵¹ Novaya Gazeta Europe, *Drafted Russian father of three killed in Ukraine*, 21 oktober 2022; Caucasian Knot, *Dagestan women with many children treat mobilization of their husbands as unfair*, 23 december 2022; Caucasian Knot, *Stavropol Territory: father of many children tries to challenge his mobilization*, 28 december 2022; Bumaga, *Officers are shocked to see the kind of people sent their way*, 30 oktober 2022;

⁴⁵² Novaya Gazeta Europe, *Almost 160 Russian children lost their fathers as result of mobilisation*, 21 november 2022;

⁴⁵³ Pavel Chikov op Telegram d.d. 23 september, bericht 5094. zie specifiek voor IT-werkers de webs te [TAdviser](#), geraadpleegd op 30 januari 2023.

⁴⁵⁴ Vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022.

⁴⁵⁵ Meduza, *'If you croak, we'll say you killed yourself.'*, 27 oktober 2022.

⁴⁵⁶ Meduza, *Prepare to stand for your convictions*, 22 september 2022;

⁴⁵⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 3 november 2022.

⁴⁵⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 3 november 2022; vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022; The Bell, *The authorities said that mobilized citizens will not be able to perform alternative civilian service*, 25 september 2022; War

In december 2022 was één succesvol geval bekend waarin een gewetensbezwaarde zich beriep op zijn religieuze overtuiging en zijn mobilisatie aanvocht. De protestant Pavel Mushumansky lukte het om van de rechtbank vrijstelling van de mobilisatie te krijgen. Mogelijk speelde daarbij een rol dat Mushumansky de militaire commissie al gedurende zijn dienstplichtige leeftijd had overtuigd van zijn gewetensbezwaren en toestemming had gekregen om de alternatieve dienstplicht te vervullen. Omdat de zaak achter gesloten deuren plaatsvond, mocht de advocaat de exacte redenering van de rechtbank niet bekend maken.⁴⁵⁹

Media berichtten over Kirill Berezin, een 27-jarige man uit St. Petersburg, die na ontvangst van een mobilisatieoproep bij zijn plaatselijke militaire rekruteringskantoor een aanvraag voor vervangende overheidsdienst wilde indienen. Hij werd direct naar een militaire eenheid dicht bij de Oekraïense grens gestuurd, waar hij zijn verzoek herhaalde. Zijn commandant bejegende hem agressief en dreigde met geweld. Een rechtbank in St. Petersburg verwierp zijn beroep. De rechtbank oordeelde dat alternatieve dienst alleen bestemd is voor reguliere dienstplichtigen onder de 27 jaar. Hij werd bedreigd door zijn meerderen met geweld en dat hij mensen zou moeten doden. Daarna werd hij overgeplaatst en mocht hij een functie bekleden waarin geen sprake was van het dragen, houden en gebruiken van wapens. Ook het hoger beroep werd ongegrond verklaard. Eerder had hij zijn militaire dienstplicht vervuld.⁴⁶⁰

Amnesty International spreekt van meerdere gevallen van gedwongen mobilisatie van mensen die op basis van gewetensbezwaren niet wilden vechten, en over willekeurige en disproportionele strafrechtelijke vervolging.⁴⁶¹

4.1.3.7 Rechtsmiddelen tegen mobilisatie

Voor september 2022 konden reservisten bij een rekruteringskantoor een verzoek indienen om ingedeeld te worden voor alternatieve dienst. Tegen een afwijzing konden men procederen bij de rechtbank.⁴⁶² Sinds de mobilisatie in september 2022 staat alternatieve dienstplicht niet meer open voor reservisten, zie paragraaf 4.1.3.6 (Alternatieve dienstplicht en gewetensbezwaren).

Daarnaast is het volgens de wet mogelijk om in bezwaar te gaan tegen een mobilisatieoproep.⁴⁶³ In de praktijk zijn de mogelijkheden daartoe echter beperkt. Op het rekruteringskantoor zal het bezwaar worden afgewezen, en een advocaat zal beroep moeten aantekenen bij een rechtbank. Tegen de tijd dat de rechtbank beslist, is de reservist vaak al bij de legereenheid aangekomen. Daar is hij voor zijn communicatie met de buitenwereld en het opvolgen van rechterlijke uitspraken in grote mate afhankelijk van de commandant.⁴⁶⁴

Ook tegen de uitkomst van de medische keuring kan men in bezwaar gaan. Ook hier schat een advocaat de kans groot dat het bezwaar wordt afgewezen en dat men al gemobiliseerd is voordat de uitspraak van de rechtbank volgt.⁴⁶⁵

Resisters' International, *Russia: No legal provision for alternative civilian service during mobilisation*, 21 december 2022; Pavel Chikov op Telegram d.d. 22 september, bericht 5084; EUAA, *The Russian Federation – Military Service*, 16 december 2022, p. 30. vertrouwelijke bron d.d. 21 maart 2023.

⁴⁵⁹ Forum 18, *Russia: Refusing to "carry out orders aimed at destruction and utter defeat of living people"*, 20 december 2022; War Resisters' International, *Russia: No legal provision for alternative civilian service during mobilisation*, 21 december 2022.

⁴⁶⁰ Mediazona, *"I refuse to fulfill everything listed in the oath"*, 17 oktober 2022; Novaya Gazeta, *Russian court finds mobilisation of a person illegal for the first time*, 30 november 2022.

⁴⁶¹ Standpunt Amnesty International, ontvangen door het Ministerie van Buitenlandse Zaken op 26 januari 2023.

⁴⁶² EUAA, *The Russian Federation – Military Service*, 16 december 2022, p. 30.

⁴⁶³ Pavel Chikov op Telegram d.d. 3 oktober, bericht 5144.

⁴⁶⁴ Vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 3 november 2022.

⁴⁶⁵ Meduza, *Prepare to stand for your convictions*, 22 september 2022.

Een bezwaarprocedure heeft in geval van mobilisatie – anders dan in geval van de oproep tot dienstplicht – geen opschortende werking. Wel kan een voorlopige voorziening worden aangevraagd om de mobilisatieverplichting op te schorten. Er zijn geen gegevens bekend hoe effectief dit rechtsmiddel is.⁴⁶⁶

Na ontvangst van de oproep is het volgens de wet mogelijk om bezwaar aan te tekenen tegen de tweede mobilisatieoproep om zich te melden bij een militaire eenheid.

Zie voor rechtsmiddelen tegen weigering van toelating tot de alternatieve dienst paragraaf 4.1.1.5 voor dienstplichtigen (Alternatieve dienstplicht bij gewetensbezwaren).

4.1.3.8 Praktische mogelijkheden om mobilisatie te vermijden

In de praktijk is er een aantal illegale manieren om aan mobilisatie te ontsnappen.

Na de invoering van formele vrijstellingen verschenen er op de zwarte markt commerciële aanbieders die beloofden tegen betaling een vrijstelling te kunnen verschaffen. Zo zouden zij een contract kunnen regelen bij een IT-bedrijf, dat vervolgens vrijstelling zou aanvragen. Bovendien verschenen er vervalste medische documenten op de zwarte markt betreffende chronische ziekten zoals HIV of hepatitis. Anderen probeerden zelf om medische hulp te documenteren voor verzonnen gezondheidsproblemen zoals verslaving of problemen in verband met geestelijke gezondheid. Volgens Novaja Gazeta ligt de prijs voor vervalste medische certificaten tussen 12.000 en 55.000 roebel.⁴⁶⁷ Ook verschenen er instructievideo's op internet hoe men ledematen zou kunnen breken om vrijgesteld te worden.⁴⁶⁸

Over de mogelijkheid van omkoping is weinig bekend. Het rekruteringskantoor aan de Russische grens met Georgië liet in minimaal één geval een reservist door die de oproep nog niet had ontvangen. Het is onbekend of anderen werden tegengehouden aan de grens.⁴⁶⁹

Vanaf het begin van de invasie in Oekraïne tot november 2022 telde de nieuwswebsite Mediazona rond de zeventig⁴⁷⁰ gevallen van brandstichting in rekruteringskantoren, vermoedelijk in een poging om lijsten met namen van dienstplichtigen dan wel reservisten te vernietigen. Sommige rekruteringskantoren buiten de grotere steden zijn niet gedigitaliseerd en werken met papieren lijsten.⁴⁷¹ Op sabotage van militaire eigendom staat volgens de wet sinds 21 september 2022 vijf jaar detentie. Vanaf november 2022 volgden hiervoor strafzaken met daadwerkelijk opgelegde straffen tot maximaal vijf jaar detentie.⁴⁷² Het ministerie van Defensie kondigde echter een week na de mobilisatie aan dat brandstichters onder terrorismewetgeving vervolgd zouden worden, hetgeen in delen van Rusland inderdaad gebeurde. In december waren er 14 aanklachten voor terrorisme door brandstichting aanhangig. In januari 2023 werden twee mannen hiervoor veroordeeld tot twaalf jaar detentie.⁴⁷³

⁴⁶⁶ Pavel Chikov op Telegram d.d. 22 september, bericht 5082.

⁴⁶⁷ Circa 150 respectievelijk 689 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

⁴⁶⁸ The Danish Immigration Service, Russia, *An update on military service since July 2022*, December 2022; Newsweek, *Videos Show Russian Men Breaking Limbs to Avoid Conscription*, 4 oktober 2022; BBC, *I will break my arm, my leg... anything to avoid the draft*, 22 september 2022.

⁴⁶⁹ BBC, *Russian's exhausting ordeal to escape conscription*, 16 oktober 2022.

⁴⁷⁰ Mediazona, *Fire! As Russians set fire to draft offices, we map the arson attacks*, 17 december 2022;

⁴⁷¹ BBC Monitoring, *More arson attacks on military enlistment offices reported after Russian call-up*, (subscription) 25 september 2022; The Danish Immigration Service, Russia, *An update on military service since July 2022*, December 2022.

⁴⁷² The Moscow Times, *Russian Ex-Teacher Jailed for Military Enlistment Arson Attacks*, 11 november 2022.

⁴⁷³ The Moscow Times, *Russian Man Imprisoned for 'Terrorist' Military Enlistment Arson Attack*, 31 januari 2023; Meduza, *Russian man sentenced to 12 years on terrorism charges for setting fire to military enlistment office*, 31

Verblijf op een ander dan het geregistreerde adres biedt een tijdelijke oplossing om geen oproep te ontvangen. Er waren echter gevallen waarin burens van betrokkene een melding hiervan maakten aan het rekruteringskantoor. Reservisten die achterbleven, gingen op afstand werken om te voorkomen dat ze oproep op hun kantoor overhandigd kregen, en anderen vermeden het openbaar vervoer of drukke straten, omdat ze bang waren voor politiecontroles.⁴⁷⁴ Een groot aantal reservisten vluchtte naar het buitenland uit angst voor de mobilisatie, zie paragraaf 8.3. Weer anderen negeerden oproepen gewoonweg. Het is onduidelijk in hoeverre dit een effectief middel is om aan de mobilisatie te ontkomen, aangezien niet duidelijk is in hoeveel gevallen mensen werden gedwongen om gehoor te geven aan de oproep. Zie paragraaf 4.1.3.2 (Opgeroepen worden) en 4.1.3.10 (Weigeren – toepassing van de strafbepalingen).

4.1.3.9 Weigeren – strafbepalingen

In dit hoofdstuk worden de mogelijkheden tot algemene weigering om te vechten of om naar Oekraïne te gaan beschreven. Zie vervolgens paragraaf 4.1.3.10 voor de praktische toepassing van deze regelgeving. Er is geen mogelijkheid tot alternatieve dienstplicht voor reservisten op grond van gewetensbezwaren, zie paragraaf 4.1.3.6 (Alternatieve dienstplicht en gewetensbezwaren). Vooropgesteld dient te worden dat de meeste reservisten bereid zijn om te vechten uit ideologische of financiële overwegingen.⁴⁷⁵

Over eventueel discriminatoire vervolging bij weigering is niets bekend. Wel zijn er grote verschillen tussen regio's, afhankelijk van de regionale cultuur, de cultuur binnen de betreffende rechtbank en van de militaire eenheid.⁴⁷⁶ Verschillen per vervolging werden mogelijk ook ingegeven door de wens van de autoriteiten om publieke onrust te voorkomen, met name in de grote steden, maar ook in de regio's waar al protesten waren ontstaan zoals Boerjatië.⁴⁷⁷ Zie ook de disproportionele aantallen soldaten uit de armere en meer afgelegen regio's van Rusland bijvoorbeeld in Dagestan,⁴⁷⁸ Kalmykië, Tuva of Boerjatië die werden ingezet aan het begin van de invasie, en later in grote getalen werden gemobiliseerd.⁴⁷⁹ Zie voor meer informatie paragraaf 3.2.1. (Etnische groepen).

Overeenkomst en verschillen met dienstplichtigen en beroepsmilitairen
Dienstplichtigen die weigeren zijn reeds strafbaar onder artikel 328 van het Russische Wetboek van Strafrecht op het moment dat zij geen gehoor geven aan de oproep om zich voor de vervulling van hun dienstplicht te melden bij het rekruteringskantoor; artikel 328 is volgens een instructie van het Russische Hooggerechtshof alleen van toepassing op dienstplichtigen, en niet op gemobiliseerden.⁴⁸⁰ Reservisten zijn pas strafbaar als zij als militair aangemerkt kunnen worden, te weten na inschrijving bij een militaire eenheid. Zoals hieronder beschreven zijn na deze inschrijving bij een militaire eenheid dezelfde strafbepalingen van toepassing op reservisten als op contractsoldaten (zie hiervoor paragraaf 4.1.2, Militaire dienst op contractbasis). Het gewijzigde artikel 337 (ongeorloofde afwezigheid van de eenheid) bijvoorbeeld is dan ook van toepassing op reservisten én beroepsmilitairen.⁴⁸¹

januari 2023; Mediazona, *Fire! As Russians set fire to draft offices, we map the arson attacks*, 17 december 2022.

⁴⁷⁴ Moscow Times, *I don't trust what they say*, 2 november 2022; BBC, *Ukraine war: Hiding from Putin's call-up by living off-grid in a freezing forest*, 22 januari 2023; BBC, *Russian army officer admits: 'Our troops tortured Ukrainians'*, 2 februari 2023.

⁴⁷⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 12 januari 2023; vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2022.

⁴⁷⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 16 februari 2023.

⁴⁷⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 16 februari 2023; France24, *'Danger to the regime'? Russia faces anti-mobilisation protests among ethnic minorities*, 30 september 2022.

⁴⁷⁸ Die Zeit, *Einsatzkräfte feuern bei Protesten gegen Mobilmachung Warnschüsse ab*, 26 september 2022;

⁴⁷⁹ Van de 85 Russische reg o's zijn er 22 die oorspronkelijk bedoeld waren als reg o's van niet-Russische etniciteit. Zie The Guardian, *Coffins in Buryatia: Ukraine invasion takes toll on Russia's remote regions*, 30 maart 2022;

⁴⁸⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 6 oktober 2022.

⁴⁸¹ Art. 337 Russisch Wetboek van Strafrecht.

Moment van weigeren

De consequenties van weigering van mobilisatie door reservisten hangen af van het moment waarop men weigert:

- vóór ontvangst van de oproep;
- ná ontvangst van de oproep en vóór inschrijving bij een militaire eenheid;
- na inschrijving bij een militaire eenheid.

Vóór ontvangst van de oproep

De oproep voor mobilisatie wordt uitgereikt aan reservisten die de oproep volgens de wet persoonlijk in ontvangst moeten nemen en moeten tekenen voor ontvangst, vergelijkbaar met een dagvaarding. Indien men weigert de oproep in ontvangst te nemen, of niet aanwezig is op het geregistreerde adres, is de oproep niet conform de wet overhandigd en is men niet opgeroepen. Er is dan ook geen sprake van een overtreding.⁴⁸² Zie voor eventuele consequenties paragraaf 4.1.3.10 (Weigeren – toepassing van de strafbepalingen).

Ná ontvangst van de mobilisatieoproep

Een reservist die de oproep ontvangen heeft en niet verschijnt op het rekruteringskantoor voor een medische keuring en indeling bij een militaire eenheid, begaat een administratieve overtreding en kan een boete van 3.000 roebel.⁴⁸³ Herhaaldelijk geen gehoor geven aan de oproep kan onder administratief recht⁴⁸⁴ gezien worden als verzwarende omstandigheid waardoor de maximum boete wordt gegeven, maar niet hoger dan 3.000 roebel.⁴⁸⁵

In de Doema werd op 1 november 2022 wel gesproken over mogelijke nieuwe hogere strafbepalingen voor het negeren van een oproep. Voorgestelde straffen zijn een boete tussen 300.000 en 500.000 roebel⁴⁸⁶, of inhouding van het inkomen gedurende 1-3 jaar, gedwongen arbeid of tot vijf jaar detentie.⁴⁸⁷ Dit wetsvoorstel is tot op heden niet aangenomen.⁴⁸⁸

Nadat men zich gemeld heeft bij het rekruteringskantoor ontvangt men een tweede oproep om zich te melden bij een militair verzamelpunt. Soms volgt deze tweede formele stap meteen op het rekruteringskantoor.⁴⁸⁹

Na inschrijving bij een militaire eenheid

Pas na inschrijving bij een militaire eenheid wordt men beschouwd als militair. Indien betrokkene na dat moment nog weigert om te vechten, niet voldoet aan bevelen of de militaire eenheid verlaat zonder toestemming, wordt hij vervolgd onder dezelfde strafbepalingen als beroepsmilitairen.⁴⁹⁰ Zie voor de wettelijke strafbepalingen paragraaf 4.1.2.1 (Weigeren – strafbepalingen en ontslag).

4.1.3.10 Weigeren – toepassing van de strafbepalingen

Voor ontvangst van de oproep

Begin oktober werd de eerste strafzaak aangespannen voor een reservist die zijn oproep voor de mobilisatie niet in ontvangst wilde nemen. De betrokkene werd door de oproerpolitie OMON onder gebruik van geweld gearresteerd en werd voor de duur van twee dagen vastgehouden in een tijdelijke detentiefaciliteit. Hij werd vervolgd

⁴⁸² Vertrouwelijke bron d.d. 6 oktober 2022.

⁴⁸³ Circa 37 euro volgens xe.com op 2 maart 2023. Zie artikel 21.5 Wet op administratieve overtredingen.

⁴⁸⁴ Art. 4.3 Wet op administratieve overtredingen.

⁴⁸⁵ Moscow Times, *I don't trust what they say*, 2 november 2022; EUAA, *The Russian Federation – Military Service*, 16 december 2022; vertrouwelijke bron d.d. 28 maart 2023.

⁴⁸⁶ Circa 3.760 respectievelijk 6.266 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

⁴⁸⁷ Informat onsblatt BAME, 1 januari 2023, p.6; Meduza, *Russian State Duma deputies to submit bill that would criminalize draft evasion*, 1 november 2022.

⁴⁸⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 28 maart 2023.

⁴⁸⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 6 oktober 2022.

⁴⁹⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 6 oktober 2022.

voor het wetsartikel dat eigenlijk voor het ontduiken van de dienstplicht geldt (artikel 328 WvS).⁴⁹¹ Twee dagen later werd de zaak weer ingetrokken.⁴⁹²

Na ontvangst van de oproep

Op 29 september 2022 was er bij de ngo *Agora* slechts één rechtbankzaak bekend waarbij een reservist werd aangeklaagd voor het negeren van de mobilisatieoproep onder artikel 21.5 van de Wet op administratieve overtredingen. Het is niet duidelijk waarom, maar deze zaak werd weer ingetrokken.⁴⁹³ Verder is er geen informatie beschikbaar over straf- of bestuursrechtelijke vervolging voor het negeren van een ontvangen oproep.

Verschillende bronnen geven een verschillend beeld of het in de praktijk mogelijk is om de oproep te negeren. Juristen en ngo's wijzen op de regelgeving en benadrukken dat de enige sanctie op het negeren van een oproep een administratieve boete is. De in de praktijk maximaal opgelegde straf is volgens een advocaat niet hoger dan een boete van 3.000 roebel⁴⁹⁴, ook bij herhaald negeren van de oproep. Bij deze advocaat is geen geval bekend van reservisten die onder fysieke dwang zijn meegenomen naar het militaire rekruteringskantoor. Wel kan volgens deze advocaat op andere manieren druk worden uitgeoefend op de reservist, bijvoorbeeld via de werkgever of de universiteit. Dit zou met name het geval zijn als de werkgever of de universiteit op enige manier formeel of informeel is verbonden aan de overheid. In dat laatste geval gaat het dan bijvoorbeeld om een bedrijfsleider die in ruil voor privileges een aantal te mobiliseren werknemers toezegt.⁴⁹⁵

Een andere bron kan niet bevestigen dat het bij een administratieve boete blijft en er geen psychologische of fysieke druk wordt uitgeoefend. Daarnaast is er verschil tussen tijdstippen: Op het moment dat het militaire rekruteringskantoor het vereiste aantal reservisten heeft aangeleverd, is er minder druk te verwachten van het rekruteringskantoor dan als de aantallen niet behaald zijn.⁴⁹⁶ Een andere bron geeft aan dat het niet mogelijk is om een eenduidig antwoord voor heel Rusland te geven, aangezien er regionale verschillen zijn tussen de militaire districten, maar schat in dat de gevolgen van het negeren van een oproep niet bij een administratieve boete zullen blijven.⁴⁹⁷ Een bron uit Sint-Petersburg meent dat het daar wel mogelijk moet zijn om de oproep te negeren door bijvoorbeeld een appartement elders te huren.⁴⁹⁸ Ook een andere bron stelt dat de militaire politie kan aanbellen en druk uitoefenen op betrokkenen door fysieke of juridische dreiging.⁴⁹⁹ Van belang is ook hier de groeiende wetteloosheid in Rusland die advocaten beschreven.⁵⁰⁰

Na inschrijving bij een militaire eenheid

Strafrechtelijke vervolging begon vanaf januari 2023. Hieronder volgen een aantal voorbeelden. Het is echter nog onduidelijk op welke schaal gemobiliseerde reservisten vervolgd werden indien zij hun taken niet nakomen. De rechtbankzitting werd in dit soort zaken meestal achter gesloten deuren gehouden en advocaten moeten geheimhoudingsverklaringen tekenen op straffe van strafrechtelijke vervolging. De Russischtalige website *Mediazona* bericht over rechtbankzaken van zowel contractsoldaten als reservisten die weigerden om te vechten of zonder autorisatie hun militaire eenheid verlaten. Net als bij contractmilitairen verschilden de opgelegde straffen op 2 februari 2023 tussen voorwaardelijk of niet-voorwaardelijk opgelegde strafrechtelijke detentie, onbezoldigde arbeid voor het

⁴⁹¹ Vertrouwelijke bron d.d. 6 oktober 2022.

⁴⁹² Pavel Chikov (Agora op Telegram d.d. 7 oktober 2022, bericht [5157](#)).

⁴⁹³ Pavel Chikov op Telegram d.d. 29 september, bericht [5138](#);

⁴⁹⁴ Circa 37 euro volgens *xe.com* op 2 maart 2023.

⁴⁹⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 29 maart 2023.

⁴⁹⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 21 maart 2023.

⁴⁹⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 16 februari 2023.

⁴⁹⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 3 februari 2023.

⁴⁹⁹ vertrouwelijke bron d.d. 12 januari 2023.

⁵⁰⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 3 november 2022.

leger tot een verblijf in een strafkolonie. Alle aanklachten waren gebaseerd op artikel 337 WvS, zonder toestemming verlaten van de eenheid.⁵⁰¹

Hieronder volgen voorbeelden van strafzaken en opgelegde straffen.

De eerste dezerzijds bekende strafzaak tegen een reservist werd aangespannen in Ulan-Ude, voor ongeautoriseerde afwezigheid van zijn militaire eenheid. Nadat hem was bedreigd met een strafzaak was hij gevlucht en werd hij aangeklaagd onder artikel 337 WvS.⁵⁰²

In januari 2023 werd een 31-jarige reservist bij een mislukte arrestatie gedood. Hij had zonder toestemming zijn militaire eenheid in Oekraïne verlaten, wapens meegenomen en was onderweg op beveiligingscamera's geïdentificeerd. Hij had zich verscholen in een schuur. Lokale autoriteiten maakten bekend dat hij was geliquideerd. Lokale media publiceerden een opsporingsbevel voor de man.⁵⁰³

In Kaliningrad werden acht mannen vervolgd voor desertie tijdens gewapend conflict (artikel 338 paragraaf 3). Nadat zij te horen hadden gekregen dat zij naar het front gestuurd zouden worden, waren zij zonder toestemming met wapens vertrokken van hun militaire eenheid in oostelijk Oekraïne. Na hun terugkeer werden de matroos en soldaten onder disciplinair arrest geplaatst op een legerbasis in Rusland, en één van hen – volgens de aanklagers het brein achter de ontsnapping – werd in voorlopige hechtenis gezet.⁵⁰⁴

Volgens de ngo *Human Rights Watch* gebruikte de Russische overheid in Moskou gezichtsherkenningstechnologie in metrostations om reservisten op te sporen die mobilisatie wilden ontlopen. Een deel van hen werd door de politie naar het militair rekruteringskantoor gebracht.⁵⁰⁵

4.1.4 *Bewegingsvrijheid militairen*

Deze paragraaf ziet op bewegingsvrijheid van militairen. Zie ook paragraaf 5.4 ([Bewegingsvrijheid](#)) en paragraaf 8.3 ([Russen vertrekkend uit Rusland](#)).

Binnenlandse bewegingsvrijheid

Aanvankelijk was er in de dagen na de mobilisatie eind september 2022 veel onduidelijkheid over de mogelijkheden van legale uitreis uit de regio's. Zo moeten dienstplichtigen, reservisten en beroepsmilitairen een verhuizing binnen de Russische Federatie melden bij het militaire rekruteringskantoor en mogen zij zich niet buiten hun woonplaats begeven.⁵⁰⁶

Regionale militaire rekruteringskantoren vaardigden lagere regelgeving uit die het mensen verbod om zich buiten hun woonplaats, district of buiten de Russische Federatie te begeven, maar deze werd snel daarna weer afgezwakt of afgeschaft.⁵⁰⁷ Over actieve handhaving van deze beperkingen was gedurende de eerste mobilisatiegolf echter nog niets bekend. Volgens berichtgeving in de media legden

⁵⁰¹ Zie [website](#) Mediazona, geraadpleegd op 2 februari 2023.

⁵⁰² The Danish Immigration Service, Russia, [An update on military service since July 2022](#), December 2022;

⁵⁰³ RFERL, [Russian Soldier Killed During Arrest For Desertion](#), 18 januari 2023; The Moscow Times, [Russian Soldier Killed After Deserting Military Base](#), 18 januari 2023.

⁵⁰⁴ Meduza, [Eight Russian draftees face desertion charges after leaving Ukraine, returning to Russia by cab](#), 18 januari 2023; Mediazona, [Eight mobilized from the Kaliningrad region became defendants in the case of desertion](#), 18 januari 2023.

⁵⁰⁵ HRW, [Russia Uses Facial Recognition to Hunt Down Draft Evaders](#), 26 oktober 2022.

⁵⁰⁶ Telegram Pavel Chikov, bericht [5119](#), 22 september 22; artikel 2 Federal Law nr. 5242-1 of June 25, 1993 on the right of citizens of the Russian Federation to freedom of travel, the choice of the place of stay and residence within the Russian Federation; clause 52 of the Provisions on military registration during mobilization and in wartime; The Danish Immigration Service, Russia, [An update on military service since July 2022](#), December 2022.

⁵⁰⁷ Telegram Pavel Chikov, bericht [5131](#), 22 september 22.

autoriteiten geen reisbeperkingen op.⁵⁰⁸ Volgens een bron mochten mannen wel hun woonplaats verlaten indien zij nog geen oproep hadden gekregen.⁵⁰⁹ De gouverneur van Noord-Ossetië legde in september 2022 overigens wel een inreisbeperking op aan voertuigen die niet in zijn regio stonden geregistreerd, zie paragraaf 4.1.4 (Bewegingsvrijheid militairen).

In Moskou is militaire informatie elektronisch beschikbaar voor de politie en verbonden met gezichtsherkenning via camera's in de metro.⁵¹⁰ Zie voor meer informatie over verbonden elektronische systemen paragraaf 5.4.2 (Beschikbare informatie aan de grens).

Bewegingsvrijheid buiten Rusland

Hoewel er beperkingen zijn aan binnenlandse bewegingsvrijheid, stond het volgens de wetsuitleg van kritische advocaten burgers - geregistreerd als reservist, beroepsmilitair of dienstplichtige - vrij om uit Rusland uit te reizen zolang zij niet zijn opgeroepen.⁵¹¹

Het recht om uit Rusland te reizen kan volgens de federale wet alleen tijdelijk beperkt worden voor personen die zijn opgeroepen voor militaire dienst of vervangende sociale dienstplicht tot aan de vervulling daarvan, tenzij zij toestemming hebben gekregen van hun leidinggevende. Personen die hun dienstplicht bij de FSB hebben vervuld, kan sinds 16 december 2019 gedurende maximaal vijf jaar daarna uitreis uit Rusland worden ontzegd. Ook aan ambtenaren met toegang tot geheime informatie kan de uitreis uit Rusland worden ontzegd. Onder deze categorie vallen miljoenen ambtenaren van het ministerie van Defensie, de Openbaar Aanklager, de FSB, het ministerie van Binnenlandse Zaken, waaronder de federale drugsbestrijdingsdienst en de immigratieautoriteit, het gevangeniswezen, en het ministerie voor Calamiteiten.⁵¹²

Over het algemeen was de uitvoering van de regelgeving aan de buitengrenzen van Rusland in de dagen na de mobilisatie volgens een advocaat ondoorzichtig en arbitrair.⁵¹³ Uitreis was conform de wet mogelijk, indien reservisten nog geen oproep hadden gekregen. Het was niet altijd verplicht om het militaire boekje te laten zien.⁵¹⁴ Maar ook indien de oproep al ontvangen was, was deze informatie niet altijd bekend bij Russische grenswachters en konden mensen soms toch uitreizen.⁵¹⁵ Aan andere grensovergangen was deze informatie volgens een bericht in de media wel bekend en werd opgeroepen reservisten de uitreis ontzegd.⁵¹⁶ Weer een andere bron meldde dat een Russische grenswacht uitreizende Russen juist aanmoedigde om te vluchten.⁵¹⁷ En anderen kregen een stempel in hun paspoort met weigering van uitreis, maar slaagden er in een latere poging toch in om uit te reizen.⁵¹⁸

Volgens berichten in de media worden internationale paspoorten niet meer afgegeven aan gemobiliseerde Russen. Dit zou gelden voor Russen die de oproep

⁵⁰⁸ NRC, *Toespraak Poetin leidt tot paniek*, met correctie 22 september 2022; OVD News, *Harsh detentions and summonses to the military enlistment office: results of actions against mobilization on September 21*, 22 september 2022; Meduza, *'Prepare to stand up for your convictions'*, 22 september 2022.

⁵⁰⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 29 september 2022.

⁵¹⁰ BBC Russia, *From the metro to the front*, (RU) 24 oktober 2022

⁵¹¹ Telegram Pavel Chikov, bericht 5119, 22 september 22; artikel 2 Federal Law nr. 5242-1 of June 25, 1993 on the right of citizens of the Russian Federation to freedom of travel, the choice of the place of stay and residence within the Russian Federation; clause 52 of the Provisions on military registration during mobilization and in wartime; The Danish Immigration Service, Russia, *An update on military service since July 2022*, December 2022;

⁵¹² artikel 15 federale wet nr. 114-FZ of August 15, 1996 on the procedure for exiting and entering the Russian Federation; Meduza, *'Prepare to stand up for your convictions'*, 22 september 2022.

⁵¹³ Vertrouwelijke bron d.d. 3 november 2022.

⁵¹⁴ Vertrouwelijke bron d.d. 30 november 2022; vertrouwelijke bron d.d. 30 november 2022.

⁵¹⁵ Artikel 21, Federale wet nr. 31-FZ "Over mobilisatietraining en mobilisatie in de Russische Federatie". Zie ook Telegram Pavel Chikov, bericht 5064 21 september 22. Vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2022.

⁵¹⁶ BBC Russia, *From the metro to the front*, (RU) 24 oktober 2022.

⁵¹⁷ Vertrouwelijke bron 3 oktober 2022.

⁵¹⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 30 november 2022.

hebben ontvangen.⁵¹⁹ Volgens een bron geldt dit in de praktijk voor alle reservisten die in de eerste categorie vallen.⁵²⁰

4.1.4.1 Georgië

In de dagen na de aankondiging van de mobilisatie op 22 september 2022 vormde zich een lange file van auto's, voetgangers en fietsers bij de grens met Georgië.

Aan Russische zijde van de grens naar Georgië bij Verkhny Lars werd weliswaar sporadisch gevraagd naar de mobilisatiestatus, en uiteindelijk werd er ongeveer een week na de mobilisatie een militaire rekruteringskantoor opgericht. Toch konden de meeste reservisten uitreizen. Uitreizende Russen zelf schatten het percentage van weigering om uit te reizen op 10%.⁵²¹ Deze gevallen kunnen echter te maken hebben met diverse redenen, zoals bijvoorbeeld het feit dat zij een mobilisatieoproep hebben ontvangen, maar ook uitstaande schulden of strafrechtelijke vervolging. Sommigen kregen een mobilisatieoproep uitgereikt en mochten alsnog uitreizen.⁵²²

Er is één geval bekend van een 21-jarige man, Saveliy Frolov, die probeerde uit te reizen en die werd gearresteerd door de grenspolitie. Op zijn telefoon zouden abonnementen op anti-oorlogsvideo's en Telegram-kanalen zijn gevonden. Nadat hij meerdere malen in administratief arrest was geplaatst voor diverse administratieve overtredingen, werd Frolov aangeklaagd voor hoogverraad (artikel 275 CC). Volgens de aanklacht zou hij voornemens zijn om via Turkije en Polen naar Oekraïne te reizen en daar tegen Rusland te vechten. Zijn advocaat bestreed dit, en Frolov had geen Schengenvizum en geen ticket naar Turkije.⁵²³

Een week na het begin van de mobilisatie en dus na de grote uitstroom naar Georgië maakte de gouverneur van Noord-Ossetië, waar de grensovergang naar Georgië onder valt, bekend dat alleen nog voertuigen geregistreerd in Noord-Ossetië de regio mochten inreizen.⁵²⁴

4.1.4.2 Kazachstan

Ook aan de grens met Kazachstan vormden zich lange rijen. Volgens Kazachse overheidsgegevens reisden minimaal 200.000 Russen naar Kazachstan in de dagen na de mobilisatie.⁵²⁵ Volgens media werden Russen die de mobilisatie ontvluchten niet teruggestuurd naar Rusland, tenzij zij er een internationaal opsporingsbevel is.⁵²⁶

4.1.4.3 Baltische staten en Finland

Finland, Polen, Estland, Letland en Litouwen beperkten eind september de mogelijkheden tot inreis voor Russen met een Schengenvizum.⁵²⁷ Net als aan de grens met Georgië en Kazachstan stonden ook aan de Russisch-Finse grens lange rijen vluchtende mannen. Tickets voor reguliere busritten uit Sint-Petersburg naar Helsinki waren vrijwel niet te verkrijgen. Sommige Russen boden aan om, tegen

⁵¹⁹ The Moscow Times, *Russia Will Not Give Out Passports to Mobilized People – Government*, 28 september 2022.

⁵²⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 21 oktober 2022.

⁵²¹ Vertrouwelijke bron, d.d. 14 oktober 2022.

⁵²² Vertrouwelijke bron d.d. 14 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 30 november 2022.

⁵²³ OVD-Info, *The Anti-war Case*, geraadpleegd op 7 februari 2023.

⁵²⁴ DW, *Russia restricts access to Georgia amid call-up*, 28 september 2022.

⁵²⁵ Meduza, *Kazakh Interior Ministry says more than 200,000 Russians have entered Kazakhstan*, 4 oktober 2022; The New York Times, *Eerie Quiet Settles on a Moscow Drained of Men*, 20 oktober 2022.

⁵²⁶ Meduza, *Kazakh Interior Ministry says more than 200,000 Russians have entered Kazakhstan*, 4 oktober 2022.

⁵²⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 3 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 31 oktober 2022; webs te Finish Border Guard Raja, *Restrictions on the entry of Russian citizens*, geraadpleegd op 26 februari 2023; webs te Ministry of Interior of the Republic of Lithuania, *Russian citizens travelling to the European Union via Lithuania will be subject to stricter controls*, 19 september 2022; website of the Republic of Poland, *Poland, Estonia, Lithuania and Latvia want to limit the possibility of travel in Europe for Russian citizens - a joint statement by the prime ministers*, 8 september 2022.

hoge betaling vluchtende mannen in hun privéauto's naar Finland te rijden. Prijzen voor dergelijke ritten liepen op tot wel 1.000 euro.⁵²⁸

⁵²⁸ Carnegie Endowment for International Peace, *Russian Draft Dodgers Find a Mixed Reception in Central Asia*, 19 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 3 oktober 2022.

5 Naleving en schending van mensenrechten

5.1 Vrijheid van meningsuiting

Dit hoofdstuk beschrijft de gevolgen van verdere inperking van vrijheid van meningsuiting voor het maatschappelijk middenveld, de media, demonstranten en het online domein.

Zie voor voorbeelden van journalisten paragraaf 3.2.8, voor ngo's 5.2, en voor verdere inperking van uitingen ten aanzien van LHBTIQ+ paragraaf 3.2.5 (LHBTIQ+) en 6.6 (Wet op LHBTIQ+ gerelateerde uitingen).

In Rusland voltrok zich een verdere inperking ten aanzien van het maatschappelijk middenveld, journalistiek, demonstranten en sociale media. Die inperking kwam in een stroomversnelling in reactie op gebeurtenissen als de inval in Oekraïne of anti-mobilisatieprotesten door het hele land. Voorafgaand aan de inval in Oekraïne in februari 2022 werd vrijheid van meningsuiting vooral ingeperkt onder de Wet op buitenlandse agenten, de Wet op ongewenste organisaties, uiteenlopende anti-extremismewetten, en verschillende wetten ter bescherming van historische feiten, staatsgeheimen, traditionele waarden en bescherming van religieuze gevoelens. Daar kwam in maart 2022 nog wetgeving ten aanzien van de oorlog bij.⁵²⁹

Uitingen ten aanzien van de oorlog

Op 4 maart 2022 nam het Russische parlement versneld nieuwe wetten aan, gevolgd door ondertekening door president Poetin, die anti-oorlogsuitingen en -protesten met onmiddellijke ingang strafbaar stelden. Krachtens deze wetten is het verspreiden van informatie over het optreden van de Russische strijdkrachten die afwijkt van het officiële standpunt, en het 'in diskrediet brengen' van de Russische strijdkrachten strafbaar. Opgelegde straffen varieerden van administratieve boetes tot jarenlange strafrechtelijke detentie, onder andere voor herhaalde overtredingen. Twee weken later breidden amendementen deze bepalingen uit om het in diskrediet brengen van Russische overheidsinstanties in het buitenland te bestraffen.⁵³⁰ Zie voor de voornaamste wettelijke instrumenten voor inperking van vrijheid van meningsuiting, en voor de toepassing daarvan hoofdstuk 6 (Wetgeving).

Hoewel risico's op vervolging moeilijk voorspelbaar zijn, kunnen bepaalde factoren het risico op vervolging wel verhogen: bijvoorbeeld de beroepsmatige uitoefening van kritiek en daarmee herhaalde kritische uitingen, zoals het geval is bij bijvoorbeeld beroepsactivisten, journalisten of politici; het werkzaam zijn voor of samenwerken met ongewenste organisaties of individuen, of met als buitenlands agent aangemerkte organisaties of individuen (ook in het verleden); het zelf aangemerkt zijn als buitenlands agent; ook zijn sommige onderwerpen risicovoller dan anderen. Hiervoor bestaat een lijst van verboden onderwerpen⁵³¹, maar ook bijvoorbeeld de oorlog in Oekraïne, de president zelf of de gezinsleden van de president; ook het hebben van een groter bereik kan over het algemeen meer risico op vervolging betekenen, omdat er meer kans is dat de politie de betreffende sociale media accounts volgt, of dat een van de volgers van het account betrokkene aangeeft bij de politie.⁵³² Daarnaast is het zelf aangemerkt zijn als buitenlands agent of als ongewenst persoon een reden voor verhoogde aandacht van de autoriteiten, zie paragraaf 6.3 (Wet op 'buitenlandse agenten').

⁵²⁹ ODIHR *Report On Russia's Legal And Administrative Practice In Light Of Its OSCE Human Dimension Commitments*, 22 september 2022.

⁵³⁰ HRW, *World Report 2023* – Russia.

⁵³¹ NOS, *Journalistiek al bijna onmogelijk, maar Rusland draait duimschroeven verder aan*, 24 november 2022.

⁵³² Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022.

Volgens verschillende bronnen gaat aan de beslissing tot strafrechtelijke dan wel administratieve vervolging altijd eerst een principieel besluit vooraf dat iemand vervolgd moet worden, althans bij mensen met een zichtbaar profiel. De daaropvolgende keuze voor de wet die wordt toegepast op diegene wordt meer ingegeven door het gewenste effect dan de vraag of betrokkene al dan niet strafbare feiten gepleegd heeft. Een bijeffect is de afschrikkende werking op mensen met een vergelijkbaar profiel, bijvoorbeeld journalisten die zich vervolgens uit vrees eventueel onthouden van kritische publicaties, of van samenwerking met degene die wordt vervolgd.⁵³³

Vertrouwelijke bronnen berichten dat de Russische politie en andere handhavingsinstanties zogenaamde 'onbetrouwbare' mensen profileren en hen op een speciale lijst plaatst. De redenen voor plaatsing op deze lijst zijn niet officieel bekend. Plaatsing kan volgens één bron⁵³⁴ bijvoorbeeld gebeuren op basis van kritische uitingen op sociale media, op basis van verkregen videobeeld van deelname aan protesten of eerder opgelegde boetes. Registratie kan ook los staan van eerder gepleegde feiten maar voortvloeien uit het behoren tot een groep die als regeringskritisch wordt gezien.⁵³⁵

Eenmaal op de lijst geplaatst, staan mensen onder verhoogde aandacht van de autoriteiten. Deze verhoogde aandacht kan zich volgens deze bron⁵³⁶ uiten in bedreigingen, regelmatige ondervragingen of dringende verzoeken om voortaan volgens de wet te handelen, of zogenaamd preventief arrest voorafgaand aan protesten. De ondoorzichtigheid en willekeur omtrent deze lijst werkt angst onder de bevolking in de hand. Ook zouden er grote regionale verschillen zijn, in sommige regio's staan alleen bekende activisten op de lijst, in sommige regio's zijn dit ook particuliere kleinschalige bloggers of 'gewone' burgers.⁵³⁷ Mensen krijgen geen bericht als zij op de lijst zijn geplaatst. Zij kunnen ook niet in bezwaar gaan tegen plaatsing op de lijst.⁵³⁸

Daarnaast bleek uit gelekte lijsten van de media-autoriteit *Roskomnadzor* dat deze dossiers opmaakt van potentiële buitenlandse agenten. Soms gebeurt dit op verzoek van het ministerie van Justitie en leidt het dossier tot een versnelde aanmerking als buitenlands agent, maar soms blijft na opbouw van het dossier aanmerking als buitenlands agent uit. Dossiers werden opgemaakt voor bijvoorbeeld kritische journalisten, politici (vooral van de communistische partij) en wetenschappers.⁵³⁹ Zie paragraaf 6.3. over de Wet op 'buitenlandse agenten'.

5.1.1

Journalistiek / persvrijheid

De regulering van de informatie in Rusland is inmiddels zo ver, dat de Russische autoriteiten nagenoeg het monopolie op informatie hebben. Kritische stemmen zijn alleen toegestaan indien deze zich richten op de vraag hoe men nog beter de doelen van het Kremlin kan bereiken, bijvoorbeeld bij de oorlog in Oekraïne. Massamedia en internet zijn zodanig gereguleerd dat de toegang tot informatie radicaal wordt beperkt, bijvoorbeeld door het blokkeren van duizenden websites en het aanmerken van media als extremistische of ongewenste organisaties. Na de inval in Oekraïne eind februari 2022 veranderde de informatieruimte in Rusland drastisch. Sindsdien

⁵³³ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 29 november 2022.

⁵³⁴ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022.

⁵³⁵ Network Freedoms, zie [link](#) naar Russischtaalg rapport; vertrouwelijke bron d.d. 30 november 2022.

⁵³⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022.

⁵³⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022.

⁵³⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 18 oktober 2022.

⁵³⁹ Istories, *Eye of state censorship*, 8 februari 2023 (RU); Verstka, *Roskomnadzor proposes candidates for recognition as foreign agents*, 9 februari 2023 (RU); Istories, *Roskomnadzor compiled certificates for Yavlinsky, Kasyanov, Rashkin and other politicians*, 8 februari 2023 (RU); vertrouwelijke bron d.d. 1 maart 2023.

spannen overheidsinstanties voortdurend procedures tegen media aan om hun werk te bemoeilijken.⁵⁴⁰

Onafhankelijke journalistiek in Rusland is zo goed als uitgewist. Mensen worden op grote schaal blootgesteld aan propaganda en hebben nauwelijks nog toegang tot internationale of onafhankelijke media. Berichtgeving over de oorlog in Oekraïne bijvoorbeeld was niet objectief en volgde het narratief van het Kremlin. Zo behandelde slechts één van de drie grootste wekelijkse nieuwsuitzendingen van Rusland, de door staatszender Rossiya 1's Vesti Nedeli (News of the Week), de Russische terugtrekking uit de Oekraïense stad Cherson op 11 november uitvoerig. Andere uitzendingen behandelden deze actie als relatief onbelangrijk en benadrukten de militaire noodzaak. Alle drie programma's vermeden eigenlijk te zeggen dat Russische troepen Cherson hadden verlaten.⁵⁴¹

Russische wetgeving stelt samenwerkingsverbanden strafbaar met organisaties of individuen die als extremistisch zijn aangemerkt, als ongewenst of als buitenlands agent. Doordat samenwerking niet duidelijk omschreven is, voelen veel journalisten zich genoodzaakt om af te zien van samenwerking, of om anoniem te publiceren. Ook bronnen zijn minder snel geneigd om zich te laten interviewen door bovenstaande partijen, of willen dit alleen onder anonimiteit. Het onmogelijk maken van samenwerkingen heeft de journalistieke sector grote schade toegebracht.⁵⁴²

Met nieuwe wetgeving van 14 maart 2022 werd opnieuw een hoogtepunt van censuur bereikt. Media werden onder de totale controle van de procureur-generaal gesteld. Hij verkreeg de bevoegdheid om buitenlandse media uit Rusland te weren, in overleg met het ministerie van Buitenlandse Zaken. Alle content van geweerde media wordt daarmee automatisch verboden, hetgeen betekent dat verspreiding of zelfs bezit van dergelijk materiaal met het oogmerk op verspreiding strafbaar is. Ook de licentie van Russische media kan de procureur-generaal zonder rechtbankprocedure opschorten of bij herhaalde overtreding intrekken, indien zij onjuiste informatie over het gebruik van de Russische strijdkrachten verspreiden, deze in diskrediet brengen of zich in enige zin extremistisch uiten.⁵⁴³

Als resultaat van de repressie zagen vele media zich ofwel genoodzaakt te stoppen, of te verplaatsen naar het buitenland waar zij aan zogenaamd *off-shore journalism*, begonnen, dus verslaggeving over gebeurtenissen in Rusland vanuit het buitenland. Vestiging in het buitenland plaatste hen voor grote operationele en financiële uitdagingen.⁵⁴⁴

De website *Important Stories*⁵⁴⁵ werd in 2021 na een rechterlijke uitspraak over rectificatie van een kritisch artikel over Rosneft als buitenlands agent aangemerkt. Nadat de website haar kantoor verplaatste naar het buitenland, werd zij als ongewenste organisatie aangemerkt. Samenwerking met de website of zelfs het delen of liken van de website is daarmee strafbaar gesteld.⁵⁴⁶

⁵⁴⁰ ODIHR *Report On Russia's Legal And Administrative Practice In Light Of Its OSCE Human Dimension Commitments*, 22 september 2022; Website SOVA, *Brief Report on Inappropriate Use of Anti-Extremist Legislation in January–August 2022*, 26 oktober 2022.

⁵⁴¹ International Press Institute, *Dmitry Muratov: Russia faces total eradication of independent journalism*, 9 september 2022; vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022; BBC Monitoring, *Russian state TV plays down Kherson withdrawal*, 14 november 2022; BBC Monitoring, *Analysis: How the Russian media are spinning the Kherson pullout*, 10 november 2022.

⁵⁴² Vertrouwelijke bron d.d. 19 oktober 2022.

⁵⁴³ Website SOVA, *Brief Report on Inappropriate Use of Anti-Extremist Legislation in January–August 2022*, 26 oktober 2022.

⁵⁴⁴ Proekt, *A Guide to Russian Media in the Times of Total Censorship*, 15 augustus 2022.

⁵⁴⁵ Zie website *Important Stories*, geraadpleegd op 1 november 2022; De website, ook bekend als IStories, werd eind april 2020 gelanceerd door de Russische journalisten Roman Anin en Olesya Shmagun, beiden eerder werkzaam voor Novaya Gazeta. De website staat bekend om haar publicaties over bijvoorbeeld de Panama papers, Alexey Navalny, en de financiële situatie van familieleden van president Poetin.

⁵⁴⁶ ICIJ, *Russia brands IStories a 'foreign agent' in independent media crackdown*, 20 augustus 2021; Meduza, *Russia has declared 12 organizations 'undesirable' so far this year*, 4 augustus 2022.

De onafhankelijke krant *Novaja Gazeta* staakte eind maart 2022 haar publicatieactiviteiten, nadat zij opnieuw een waarschuwing had ontvangen van de Russische federale toezichthouder voor de media, Roskomnadzor, in verband met publicaties over de Russische agressie tegen Oekraïne. De krant was al als buitenlands agent aangemerkt en heeft sinds 1993 een geschiedenis van kritische onderzoeksjournalistiek en conflicten met de autoriteiten. Enkele van haar journalisten werden vermoord, vermoedelijk voor hun werk, onder andere na berichtgeving over de Tsjetsjeense oorlogen. Begin september 2022 trok Roskomnadzor de licentie van de krant in om binnen Rusland te publiceren, volgens de autoriteiten op basis van administratieve ongeregelheden. Deze intrekking werd in beroep door de rechtbank bevestigd.⁵⁴⁷ Ook de website van de krant verloor twee weken later de licentie op grond van overtreding van de Wet op de buitenlandse agenten. De krant had naar eigen zeggen 27 miljoen online lezers.⁵⁴⁸

Op 1 maart 2022 werd de website van *Echo van Moskou* op verzoek van de procureur-generaal door Roskomnadzor geblokkeerd. Tegelijkertijd werd het radiostation in de Europese Unie geblokkeerd wegens banden met het staatsbedrijf Gazprom. Op 5 maart heeft de raad van bestuur van Echo van Moskou het radiostation, dat sinds 1990 actief was, gesloten. Na de sluiting van het radiostation werd Alexei Venediktov, die er 24 jaar aan het hoofd stond, door het Russische ministerie van Justitie aangemerkt als buitenlands agent.⁵⁴⁹ Op 3 oktober 2022 werd het opnieuw gelanceerd onder de nieuwe naam *Echo*. De app van het radiostation was te downloaden, evenals het telegramkanaal. Het nieuwe medium is bedoeld als platform voor alle inhoud die wordt gecreëerd door voormalige werknemers van *Echo van Moskou*, nu over de hele wereld verspreid. *Echo* werd het derde grote oppositiemedium na het tv-kanaal *Dozhd (TV Rain)* en de krant *Novaja Gazeta*, die in Rusland werden geliquideerd maar hun activiteiten in het buitenland hervatten.⁵⁵⁰

In maart 2022 blokkeerden de Russische autoriteiten de toegang vanuit Rusland tot de websites van vijf mediaorganisaties buiten Rusland die nieuws in het Russisch publiceren, te weten BBC Russia, Voice of America, Radio Free Europe/Radio Liberty, Deutsche Welle en Meduza. Deze media zouden 'valse informatie' verspreiden over het aantal slachtoffers onder de Russische strijdkrachten, het aantal burgerslachtoffers en over methoden van de strijd, met inbegrip van aanvallen op burgers.⁵⁵¹

Geblokkeerde websites blijven vanuit Rusland wel toegankelijk via VPN's. Het werd wel steeds moeilijker om een werkende VPN te verkrijgen in Rusland. Zie daarvoor paragraaf 5.1.3 (Online vrijheid van meningsuiting).

Meduza was in maart 2021 al als 'buitenlandse agent' bestempeld, en werd in maart 2022, kort na de invasie in Oekraïne, geblokkeerd in Rusland. In januari 2023 werd *Meduza* aangemerkt als ongewenste organisatie. Er kunnen administratieve boetes en strafrechtelijke sancties tot zes jaar worden opgelegd aan degenen die de rapportages van *Meduza* verspreiden of opnieuw plaatsen op sociale media, en aan mensen in Rusland die geld proberen over te maken naar *Meduza* of mensen die interviews en commentaar geven aan *Meduza*.⁵⁵² Zie ook paragraaf 6.4 (Wet op ongewenste organisaties).

⁵⁴⁷ The Guardian, *Russian news outlet Novaya Gazeta to close until end of Ukraine war*, 28 maart 2022; The Guardian, *Moscow court revokes Novaya Gazeta's licence to publish inside Russia*, 5 september 2022; RFERL, *Moscow Court Upholds Decision To Withdraw Novaya Gazeta Newspaper's License*, 7 februari 2023.

⁵⁴⁸ DW, *Russia revokes independent media outlet Novaya Gazeta's online license*, 15 september 2022.

⁵⁴⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 7 oktober 2022; RFERL, *Russia Adds Ekho Moskvyy Editor, Navalny Ally, Others To 'Foreign Agents' List*, 23 april 2022.

⁵⁵⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 7 oktober 2022. *Novaya Gazeta Europe*, *Russian censorship agency blocks website of Echo, a project launched by Echo of Moscow's team*, 6 oktober 2022.

⁵⁵¹ Al Jazeera, *Russia's parliament approves jail for 'fake' war reports*, 4 maart 2022.

⁵⁵² The Washington Post, *Russia outlaws an independent news outlet*, 28 januari 2023; CPJ, *Russian authorities outlaw independent outlet Meduza*, 26 januari 2023.

Dozhd (TV Rain), een onafhankelijke tv-zender, besloot in maart 2022 om haar operaties te beëindigen gezien het feit dat vele van haar journalisten Rusland hadden verlaten uit vrees voor vervolging. De zender verplaatste haar activiteiten eerst naar Letland en daarna naar Nederland.⁵⁵³

Zie voor voorbeelden van strafrechtelijke vervolging van individuele journalisten paragraaf 3.2.8 (Journalisten).

5.1.2 *Demonstraties*

Na grootschalige protesten in 2011-2012 is het wettelijk kader voor de vrijheid van vergadering aanzienlijk gewijzigd. De federale wet op vergaderingen is meerdere malen gewijzigd, en de wijzigingen introduceerden verschillende beperkingen qua tijdvakken, plaatsen, doeleinden en initiatiefnemers van openbare evenementen. Volgens Amnesty International steeg het aantal wetsbepalingen die het recht om te demonstreren inperken tussen 2011 en 2021 van 3 naar 17, met tot 30 dagen administratieve detentie als gevolg. Ondertussen zijn de maximumboetes gestegen van 2.000 roebel in 2012 tot 300.000 roebel⁵⁵⁴ in 2021.⁵⁵⁵

Het organiseren van een demonstratie zonder voorafgaande toestemming kan bestraft worden met boetes of maximaal 15 dagen administratieve detentie. Een toestemming verkrijgen is vrijwel onmogelijk. Na twee herhaalde veroordelingen wordt de derde overtreding beschouwd als een strafbaar feit dat leidt tot mogelijke gevangenisstraffen van maximaal vijf jaar. Deelname aan een ongeoorloofd openbaar evenement wordt ook gezien als een administratieve overtreding, en kan worden bestraft met boetes, een taakstraf of administratiefrechtelijke detentie van maximaal 15 dagen. Voor eenmansprotesten is geen voorafgaande toestemming vereist; sinds maart 2020 gelden echter beperkingen onder het mom van COVID-maatregelen die alle 'openbare en andere grootschalige evenementen' verbieden, ook eenmansprotesten.⁵⁵⁶

Naast administratiefrechtelijke bepalingen zijn er ook in het strafrecht bepalingen die tegen demonstranten kunnen worden gebuikt. Artikel 212 WvS stelt strafbaar 'de organisatie van of deelname aan massale rellen met gebruik van geweld, klopjachten, brandstichting, de vernietiging van eigendommen, het gebruik van vuurwapens, explosieven of explosieven, en ook gewapend verzet tegen regeringsvertegenwoordigers'. De maximale straf is acht tot vijftien jaar detentie. Dit artikel werd gebruikt tegen deelnemers aan het 'Bolotnaya protesten' in 2012, pro-Navalny demonstraties in 2021 en tegen anti-oorlogsactivisten in 2022.⁵⁵⁷

Nieuw in deze verslagperiode waren de straffen op kritiek op de oorlog. Zie voor wetgeving paragraaf 6.1 (Kritiek op de oorlog).

Na de invasie in Oekraïne hielden demonstranten gedurende een maand in verschillende delen van Rusland massaprotesten tegen de oorlog. De autoriteiten reageerden met massale detenties, politiegeweld en strafrechtelijke vervolging van deelnemers aan anti-oorlogsprotesten. Blijkens cijfers van HRW arresteerden de autoriteiten in die eerste maand meer dan 15.000 demonstranten en openden duizenden administratieve en honderden strafzaken tegen hen.⁵⁵⁸ Op 21 september 2022 werden volgens de ngo OVD-Info gedurende protesten tegen de mobilisatie

⁵⁵³ RFERL, *Russia's Popular Dozhd TV Suspends Operations*, 3 maart 2022; Polit co, *Russian independent TV Rain gets license to broadcast from the Netherlands*, 10 januari 2023.

⁵⁵⁴ Circa 25 respectievelijk 3.761 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

⁵⁵⁵ Amnesty International, *Russia: End of the road for those seeking to exercise their right to protest*, 12 August 2021.

⁵⁵⁶ EUAA, *Russian Federation – Political Opposition*, p. 13, december 2022; ODIHR *Report On Russia's Legal And Administrative Practice In Light Of Its OSCE Human Dimension Commitments*, 22 september 2022; HRW World Report Russia 2023; HRW World Report Russia 2022.

⁵⁵⁷ EUAA, *Russian Federation – Political Opposition*, p. 13, december 2022.

⁵⁵⁸ Politico, *Russia expands laws criminalizing 'fake news'*, 22 maart 2022; HRW *World Report Russia* 2023.

alleen op die dag nog eens minstens 1.310 mensen gearresteerd, waarvan de meesten in Moskou en Sint-Petersburg.⁵⁵⁹ Het merendeel van de demonstranten gedroeg zich vreedzaam; in enkele gevallen werden militaire rekruteringskantoren aangevallen.⁵⁶⁰

Vaak waren bij demonstraties agenten in burger aanwezig die alle aanwezigen filmden.⁵⁶¹ Deze filmopnames worden mogelijk opgeslagen voor later gebruik.⁵⁶² Er zijn gevallen in Moskou bekend van mensen die werden ook op basis van gezichtsherkenning in metrostations aangehouden, voor deelname aan een eerder protest.⁵⁶³ Volgens berichten kregen gearresteerde demonstranten tegen de mobilisatie bij hun vrijlating een mobilisatieoproep overhandigd.⁵⁶⁴ Het is niet duidelijk op welke schaal dit gebeurde.

De mobilisatie in september 2022 leidde met name in regio's waar veel leden van etnische minderheden wonen tot een nieuwe golf van protesten. In Dagestan, waar dagenlang werd geprotesteerd, sloeg de politie deze protesten gewelddadig neer en opende minimaal twintig strafzaken tegen demonstranten.⁵⁶⁵

Opgelegde straffen

Daadwerkelijk opgelegde straffen voor anti-oorlogsprotesten varieerden van veelal administratieve boetes, strafrechtelijke detentie, tot incidenteel een taakstraf, tot incidenteel vrijspraak met juridische bijstand van de ngo OVD info.⁵⁶⁶ OVD-Info tekende gedurende het eerste jaar van de oorlog de volgende sancties op voor anti-oorlogsprotesten: 19.536 arrestaties⁵⁶⁷, 5.601 administratiefrechtelijke zaken en 420 strafrechtelijke vervolgingen (zie paragraaf 6.1 voor Wetgeving).⁵⁶⁸

Tegen de demonstrant Igor Maltsev, die een militair uniform had verbrand, eiste de Openbaar Aanklager vijf jaar detentie.⁵⁶⁹ Ook werden mensen aangeklaagd onder het zogenaamde Dadin-artikel, artikel 212.1 WvS, dat vervolging onder het strafrecht toestaat bij een derde administratieve overtreding binnen 180 dagen.⁵⁷⁰

Volgens media kwam het voor dat gearresteerde demonstranten hun administratiefrechtelijke straf in een andere stad ver van hun eigen stad moesten uitzitten.⁵⁷¹

5.1.3 *Online vrijheid van meningsuiting*

Naast alle wetgeving die perken stelt aan de vrijheid van meningsuiting in het kader van de Wet op buitenlandse agenten, Wet op ongewenste organisaties, anti-extremismewetgeving, bescherming van historische herinnering, staatsgeheimen, en bescherming van traditionele waarden en bescherming van religieuze gevoelens, en de oorlog, gelden nog de volgende specifieke bepalingen voor online vrijheid.

⁵⁵⁹ OVD-Info, *Harsh detentions and summonses to the military enlistment office: results of actions against mobilization on September 21*, (RU) 22 september 2022.

⁵⁶⁰ UN OHCHR, *Arrests in Russia at protests over troop mobilization*, 27 september 2022.

⁵⁶¹ Vertrouwelijke bron d.d. 5 september 2022.

⁵⁶² *NewTimes.ru*, "Network Freedoms": The Police Collect Information About The Political Interests Of People And Data From Their Social Networks, 25 augustus 2022; Network Freedoms, zie [link](#) naar Russischtaalg rapport;

⁵⁶³ OVD-Info, Telegram bericht [15976](#) d.d. 23 september 2022.

⁵⁶⁴ Al-Jazeera, *Anti-war protesters in Russia reportedly handed draft papers*, 22 september 2022. Die Zeit, *Väter bitten ihre Söhne, zu fliehen*, 23 september 2022; Meduza, *Our entire society is built on threats*, 25 juli 2022; Vertrouwelijke bron d.d. 5 september 2022.

⁵⁶⁵ HRW *World Report Russia* 2023.

⁵⁶⁶ OVD-Info, Telegram bericht [15982](#) d.d. 23 september 2022.

⁵⁶⁷ Arrestatie met administratiefrechtelijke detentie kan tot 15 of 30 dagen duren, afhankelijk van de gestelde overtreding.

⁵⁶⁸ Zie het actuele overzicht van sancties voor anti-oorlogsprotesten: OVD-Info, *Persecution for anti-war views*. (RU) geraadpleegd op 10 februari 2023.

⁵⁶⁹ OVD-Info, Telegram bericht [15988](#) d.d. 23 september 2022.

⁵⁷⁰ Wilson Center, *Protest in Peril? Russia's Constitutional Court Upholds Article 212.1*, april 2021; OVD-Info, Telegram bericht [15988](#) d.d. 23 september 2022.

⁵⁷¹ Telegram bericht OVD-Info, [15969](#) (RU), d.d. 22 september 2022.

Online inhoud die betrekking heeft op een van de volgende onderwerpen kan geblokkeerd worden onder de Wet op informatie, informatietechnologie en informatiebescherming⁵⁷² en bijbehorende wetgeving. Verboden inhoud omvat bijvoorbeeld beelden van seksueel misbruik van kinderen; inhoud met betrekking tot de illegale verkoop van alcohol; informatie over illegale drugs; informatie over illegaal gokken; oproepen tot zelfmoord; extremistische activiteiten, rellen of niet toegestane demonstraties; schending van het auteursrecht; schendingen van de wetgeving inzake gegevensbescherming; informatie over het ontduiken van online censuur; het in diskrediet brengen van de Russische strijdkrachten en onjuiste informatie over de oorlog (paragraaf 6.1, *Kritiek op de oorlog*); en **LHBTIQ+** gerelateerde uitingen (zie paragraaf 4.5.6).⁵⁷³ Verschillende overheidsorganen⁵⁷⁴ kunnen deze websites blokkeren. Publicatie daarover kan leiden tot registratie als buitenlands agent.⁵⁷⁵ De ngo Roskomsvoboda houdt een overzicht bij van geblokkeerde websites, nieuwsorganisaties en nieuwsplatformen.⁵⁷⁶

Sociale media

Vervolging voor kritische uitingen op sociale media lijkt willekeurig. Volgens één bron gebeurt dit vooral bij de invoering van nieuwe wetten, om in alle lagen van de bevolking bekendheid te geven aan de wet en daarmee de afschrikkende werking te vergroten. Een andere reden voor willekeurige toepassing van wetten kunnen cijfermatige targets zijn: politiekantoren worden volgens een bron afgerekend op het aantal gestarte strafzaken.⁵⁷⁷

Ongewenste en ongeoorloofde informatie, waaronder informatie met betrekking tot LHBTIQ+, wordt sinds februari 2023 door de Russische autoriteiten via het systeem 'Oculus' gevonden en geblokkeerd. Er zijn nog geen gevallen bekend waarin hierop strafvervolging volgde.⁵⁷⁸

Naast de inhoud van *posts* op sociale media kan ook het gebruik op zich van een als extremistisch aangemerkt sociaal medium worden gestraft. Modeblogger Veronika Loginova werd bedreigd met 6 jaar cel voor het hebben van een Instagram-account. Het bedrijf achter Facebook en Instagram, Meta, was in maart 2022 opgenomen op de lijst van extremistische organisaties. Volgens de autoriteiten wierf zij met haar vlogs mensen voor een extremistische organisatie. Uiteindelijk kreeg zij alleen een waarschuwing opgelegd van de *Openbaar Aanklager*. Loginova heeft zich nooit uitgelaten over politieke onderwerpen.⁵⁷⁹

Zie voor monitoring van online en sociale media en mobiele telefonie het vorige ambtsbericht.

Voor de vervolging van uitingen op sociale media is van belang dat een eenmaal gedane uiting telt als voortdurende overtreding. Deze blijft volgens een advocaat dus ook lang na het plaatsen vervolgbaar. Een uiting is daarom ook vervolgbaar indien hij pas strafbaar werd onder een later aangenomen wet.⁵⁸⁰

Voorbeelden van vervolging in de verslagperiode betroffen met name uitingen op Telegram, VKontakte of Youtube. Hoewel facebook en Instagram zijn verboden in

⁵⁷² Federal Law of July, 29, 2017 No. 276-FZ.

⁵⁷³ RFERL, *Russia's 'Foreign Agent' Law: A Blunt Instrument To Silence Dissent*, 22 januari 2022; Freedom House, *Freedom on the Net 2022, Russia*.

⁵⁷⁴ Verschillende overheidsinstanties zijn bevoegd om online publicaties met verboden inhoud te blokkeren, waaronder Roskomsnadzor; de Openbaar Aanklager; de Federale Dienst voor Toezicht op de bescherming van consumentenrechten en het menselijk welzijn (Rospotrebnadzor); het ministerie van Binnenlandse Zaken; het ministerie van Digitale Ontwikkeling, Communicatie en Massamedia; de Federale Dienst voor de Regulering van de Alcoholmarkt; de federale belastingdienst; en het Federaal Agentschap voor Jeugdzaken (Rosmolodezh).

⁵⁷⁵ RFERL, *Russia's 'Foreign Agent' Law: A Blunt Instrument To Silence Dissent*, 22 januari 2022.

⁵⁷⁶ Roskomsvoboda, *Monitoring of registry*, geraadpleegd op 10 februari 2023.

⁵⁷⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022.

⁵⁷⁸ Reuters, *Russian system to scan internet for undesired content and dissent*, 13 februari 2023; vertrouwelijke bron d.d. 1 maart 2023.

⁵⁷⁹ Roskomsvoboda, *In Russia, the first case of persecution for using Instagram*, (RU), 20 september 2022;

⁵⁸⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 29 november 2022.

Rusland, worden mensen wel soms vervolgd op basis van uitingen op deze platforms. Volgens een advocaat is het gebruikelijk dat de politie een screenshot maakt van een uiting die een overtreding vormt, en deze bewaart in een dossier. In het geval dat er een keer bewijs nodig is tegen een persoon kan deze screenshot dan gebruikt worden.⁵⁸¹

Een vrouw uit Sochi kreeg een boete opgelegd voor een kritische opmerking over de oorlog die zij als haar status op WhatsApp had gezet. Opvallend was dat zij de opmerking in het Koreaans had geplaatst, en de politie binnen een dag reageerde.⁵⁸²

Zie voor meer voorbeelden van vervolging voor anti-oorlogsuitingen paragraaf 6.1 (Kritiek op de oorlog).

Monitoring van diaspora

Er zijn indicaties voor actieve monitoring van de Russische diaspora door de Russische overheid. *The Hague Peace Projects* spreekt van Russische mensenrechtenverdedigers in Nederland die worden bedreigd.⁵⁸³ Meduza publiceerde een artikel over de werkwijze van rekrutering van een FSB-spion binnen een groep activisten die verplaatst waren naar Georgië.⁵⁸⁴ De AIVD, MIVD en NCTV spreken van uiteenlopende Russische inlichtingen- en beïnvloedingsactiviteiten onder meer gericht op de Russische diaspora in Nederland. Dit kan zich bijvoorbeeld uiten in zelfcensuur, het openlijk uitdragen van het Russische overheidsstandpunt tot actieve medewerking met inlichtingendiensten.⁵⁸⁵ Meer specifieke of recente informatie hierover is niet beschikbaar.

Of online kritische uitingen van de Russische diaspora tijdens verblijf in het buitenland of in Rusland geplaatst worden, maakt voor een eventuele vervolging volgens een bron niet uit, omdat de autoriteiten niet altijd op de hoogte zijn of iemand in het buitenland verblijft. Bij verblijf in het buitenland kan iemand ook bij verstek worden veroordeeld en zijn bezit in beslag worden genomen. Ook familie in Rusland kan lastig worden gevallen door autoriteiten, bijvoorbeeld in de vorm van huiszoekingen.⁵⁸⁶ Dit gebeurde bij één bron ook ondanks dat de betrokkene niet stond geregistreerd op het adres van het familielid.⁵⁸⁷

Internetregulering

Zie voor internetregulering en verplichtingen van bedrijven het algemeen ambtsbericht Russische Federatie 2021.⁵⁸⁸

Het gebruik van VPN's op zich is niet verboden in Rusland, maar het aanbieden van een VPN is onderhevig aan strikte regels. Aanbieders van VPN's mochten al sinds november 2017 geen toegang geven tot in Rusland geblokkeerde websites, op straffe van blokkering van de VPN dienst of hoge boetes.⁵⁸⁹ In 2021 begon de Russische overheid VPN's te blokkeren. In maart 2022 waren er een twintigtal populaire VPN's geblokkeerd. Toch nam het VPN-gebruik tijdens de oorlog aanzienlijk toe, van 15.000 dagelijkse gebruikers voorafgaand aan de oorlog tot een maximum van 475.000 dagelijkse gebruikers in maart 2022. In mei 2022 gebruikten naar schatting nog steeds 300.000 mensen dagelijks VPN's.⁵⁹⁰

⁵⁸¹ Vertrouwelijke bron d.d. 28 juni 2022.

⁵⁸² Caucasian Knot, *Fine imposed on Sochi woman for status in Korean on WhatsApp surprises social media users*, 3 februari 2023.

⁵⁸³ The Hague Peace Projects, *Threats to Human Rights Defenders in The Netherlands*, februari 2020.

⁵⁸⁴ Meduza, *When the FSB asked Vsevolod Osipov to become a spy, he saw little choice but to say yes*, 12 juli 2022.

⁵⁸⁵ AIVD, MIVD en NCTV, *Dreigingsbeeld Statelijke Actoren 2022*, 28 november 2022.

⁵⁸⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022.

⁵⁸⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2022.

⁵⁸⁸ Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021, paragraaf 7.4.

⁵⁸⁹ Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021, paragraaf 7.4.

⁵⁹⁰ Freedom House, *Freedom on the Net: Russia 2022*, paragrafen B1, B7 en C4.

Nieuw in deze verslagperiode was het volgende: Bedrijven konden strafrechtelijk vervolgd worden indien zij drie keer hun technische middelen om bedreigingen tegen te gaan (*tekhnicheskikh sredstv protivodeystviya ugrozam*, TSPU) niet op orde hebben. TSPU is apparatuur die verstrekt wordt door Roskomnadzor aan Russische internetproviders, die verplicht zijn deze te installeren in hun faciliteiten om controle van gebruikersverkeer mogelijk te maken.⁵⁹¹

Russische autoriteiten kunnen mobiel berichtenverkeer monitoren, en gebruikersgegevens opvragen bij providers, zie algemeen ambtsbericht Russische Federatie 2021.

5.2 Vrijheid van vereniging en vergadering

Ngo's in Rusland hadden allen te maken met danige inperking op basis van een keur van wetten. Net als in de journalistieke sector is daarom het overgrote deel van kritische ngo's verplaatst naar het buitenland. Ngo's en individuele activisten konden worden aangemerkt als buitenlands agent, als extremist dan wel terrorist, of als ongewenste organisatie. Dit had isolatie tot gevolg aangezien elke samenwerking of donatie met hen strafbaar werd gesteld.⁵⁹² Zie paragrafen 6.2 (Anti-extremismewetgeving), 6.3 (Wet op 'buitenlandse agenten') en 6.4 (Wet op ongewenste organisaties).

Veel ngo's die zich uitsluitend met apolitieke onderwerpen, zoals bijvoorbeeld zorg voor ouderen of kinderen bezighielden, zijn in Rusland gebleven. Onderwerpen als wetenschap, cultuur, gezondheidszorg, moeder- en kindzorg, milieubescherming, sport, of liefdadigheid zijn officieel niet aangemerkt als politieke onderwerpen, waardoor deze ngo's niet als buitenlandse agenten zouden kunnen worden aangemerkt. Toch zijn organisaties als de vakbond van artsen, milieuorganisaties, organisaties tegen huiselijk geweld en voor HIV-preventie op deze lijst geplaatst.⁵⁹³ Zij zijn niet uitgezonderd van de wetgeving op ongewenste of extremistische organisaties.

De organisaties die nog in Rusland over zijn, hebben door hun afhankelijkheid van donaties en giften door particulieren financiële problemen – veel donateurs hebben zich teruggetrokken, deels uit financiële overwegingen gezien de economische situatie. Voor zover organisaties zijn aangemerkt als ongewenst, terroristisch, extremistisch of buitenlands agent, zetten donateurs hun donaties stop omdat zij op basis van wetgeving vrezen zelf vervolgd te worden voor het steunen van deze organisaties, zie paragrafen 6.2 (Anti-extremismewetgeving), 6.3 (Wet op 'buitenlandse agenten') en 6.4 (Wet op ongewenste organisaties). Sommige organisaties merken bovendien dat hun doelgroep naar het buitenland is uitgeweken.⁵⁹⁴

In december 2021, werd de bekendste mensenrechtenorganisatie van Rusland en nobelprijdrager Memorial, door de Russische autoriteiten opgeheven. Beide takken⁵⁹⁵ van de grootste mensenrechten-ngo Memorial werden eind december 2021 op verzoek van de Openbaar Aanklager geliquideerd, wegens gestelde herhaalde overtredingen van de Wet op 'buitenlandse agenten' (zie paragraaf 6.3). Memorial werkte aan de herinnering van de terreur onder Stalin, en mensenrechten in het huidige Rusland. Daartoe publiceert Memorial bijvoorbeeld lijsten van politiek gevangenen.⁵⁹⁶

⁵⁹¹ SOVA, *Brief report on inappropriate Use of Anit-Extremist Legislation in January – August 2022*, 26 oktober 2022;

⁵⁹² Briefing ThinkTank European Parliament, *'Foreign agents' and 'undesirables': Russian civil society in danger of extinction?*, 8 maart 2022.

⁵⁹³ Briefing ThinkTank European Parliament, *'Foreign agents' and 'undesirables': Russian civil society in danger of extinction?*, 8 maart 2022, p. 3.

⁵⁹⁴ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022.

⁵⁹⁵ De twee takken houden zich met de historische educatie van Russen bezig respectievelijk met mensenrechten.

⁵⁹⁶ Website *Memorial*, *Russian Prosecutor General's Office files lawsuit to liquidate International Memorial*, 11 november 2022.

Het Russische ministerie van Justitie begon in december 2022 een rechtszaak om de oudste mensenrechten-NGO van het land, de Moscow Helsinki Group (MHG), te ontbinden. In januari 2023 werd deze inderdaad ontbonden op grond van elf formele overtredingen. De MHG had zich volgens het ministerie van Justitie niet gehouden aan territoriale beperkingen en buiten het gebied waarvoor zij een vergunning had, rechtszaken bijgewoond.⁵⁹⁷

In juni 2022 bevestigde het EHRM 61 gevoegde klachten van 73 ngo's, waaronder milieuorganisaties, die waren opgekomen tegen de beperkingen die zij ondervonden van hun registratie als 'buitenlands agent'.⁵⁹⁸

In juni 2022 zag de Russische ngo *Committee Against Torture* zich genoodzaakt om haar organisatie te sluiten, nadat zij voor de derde keer sinds 2014 was aangemerkt als 'buitenlands agent' en continue met tegenwerking van de autoriteiten te maken had gekregen. Een deel van haar werknemers zetten hun werk voort als collectief van individuele activisten.⁵⁹⁹

In december 2022 werd de mensenrechtenorganisatie *Vesna* als extremistisch aangemerkt door een rechtbank in Sint-Petersburg. Evenals FBK medewerkers riskeren *Vesna* medewerkers nu strafrechtelijke vervolging onder de anti-extremisme wetgeving.⁶⁰⁰

Ook milieuorganisaties als bijvoorbeeld de *Sakhalin Environmental Watch organization* en het *Center for the Preservation and Study of Salmon Species and Their Habitats* zijn opgenomen op de lijst met buitenlandse agenten.⁶⁰¹

Ook sociale liefdadigheidsorganisaties kregen het moeilijk, bijvoorbeeld doordat veel van hun donateurs en werknemers in het buitenland of gemobiliseerd waren.⁶⁰² Ook apolitieke ngo's die zich mengen in bedrijfsbelangen lopen risico op repressie, vooral als het om staatsbedrijven gaat of bedrijven met nauwe banden met de overheid.⁶⁰³

Ongewenste organisaties

Ngo's die zich naar het buitenland verplaatsen of een nieuwe entiteit in het buitenland opzetten, kunnen als ongewenste organisatie aangemerkt worden. Zo werden in april 2022 veertien ngo's in Europa ongewenst verklaard, waaronder ook de Britse denktank Chatham House.⁶⁰⁴ Zie paragraaf 6.4 (Wet op ongewenste organisaties) voor meer informatie over sancties voor deze organisaties, hun medewerkers en hun samenwerkingsverbanden.

5.3 Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging

In de verslagperiode bleef de wettelijke systematiek ten aanzien van de vrijheid van godsdienst grotendeels ongewijzigd.⁶⁰⁵ In oktober 2021 werd een wetswijziging van kracht die het leden van extremistische groeperingen verbodt om deel te nemen aan religieuze groepen of deze groepen te leiden. Daarnaast werden administratieve

⁵⁹⁷ Meduza, *Russian authorities seek dissolution of Moscow Helsinki Group*, 20 december 2022; Novaya Gazeta Europe, *No country for old men*, 27 januari 2023; vertrouwelijke bron d.d. 22 december 2022.

⁵⁹⁸ Website SOVA, *Brief Report on Inappropriate Use of Anti-Extremist Legislation in January–August 2022*, 26 oktober 2022.

⁵⁹⁹ The Moscow Times, *Russian Anti-Torture NGO Disbands After Foreign Label*, 14 juni 2022.

⁶⁰⁰ The Moscow Times, *Russian Court Deems Human Rights NGO Vesna 'Extremist Organization'*, 6 december 2022

⁶⁰¹ Meduza, *New additions to Russia's list of 'foreign agents' include LGBTQ and environmental defense groups*, 16 december 2022.

⁶⁰² Raam op Rusland, *Life is lonely in Russia*, 19 januari 2023.

⁶⁰³ Vertrouwelijke bron d.d. 6 oktober 2022.

⁶⁰⁴ RFERL, *Chatham House Think tank declared 'Undesirable' in Russia*, 8 april 2022.

⁶⁰⁵ US DoS, *Report on international religious freedom 2022*, 2 juni 2022.

lasten verzwaard om beter zicht te houden op de structuren van religieuze organisaties.⁶⁰⁶

Terrorisme- en extremismewetgeving werd verder gehanteerd ten opzichte van de Jehova's Getuigen, enkele moslimminderheden en Falun Gong, waarbij deels jarenlange detentie werd opgelegd. Zie voor meer informatie paragraaf 4.2.2 (Religieuze groepen).

De Russisch-orthodoxe kerk uitte zich over politieke kwesties. Zo maakte zij een tv-programma dat zich positief uitsprak over de invasie in Oekraïne en de lijn van Kremlin volgde.⁶⁰⁷ Daarnaast sprak de Russisch-orthodoxe kerk zich uit tegen opname van huiselijk geweld als een apart misdrijf in het WvS (zie paragraaf 3.2.6 over vrouwen), en voor de uitbreiding van de wet waardoor LHBTIQ+-gerelateerde uitingen worden aangewezen als verboden (zie paragraaf 6.6 Wet op LHBTIQ+ gerelateerde uitingen).⁶⁰⁸

In 2021 werd *Scientology* als ongewenste buitenlandse organisatie aangewezen, net als de protestante gemeenschappen *New Generation Church of Evangelical Christians (Pentecostals)* met haar verschillende vertakkingen. Feitelijk betekent dit dat deze geloofsgemeenschappen verboden zijn en op dienen te houden met hun bestaan in Rusland.⁶⁰⁹ Voor zover bekend zijn individuele leden van deze religieuze groeperingen nog niet vervolgd onder de wetgeving voor ongewenste organisaties.

Leden van ongewenst of extremistisch verklaarde geloofsgemeenschappen kunnen te maken krijgen met de indirecte gevolgen van aanmerking als ongewenst of extremistisch. Zo kunnen zij door de samenleving worden gediscrimineerd of extra controles krijgen. Jehova's getuigen hebben eerder geklaagd over moeilijkheden om hun recht op alternatieve dienstplicht uit te oefenen. Zie voor ongewenste organisaties paragraaf 6.4 (Wet op ongewenste organisaties). Zie voor voorbeelden van vervolging paragraaf 3.2.2 (Religieuze groepen).

⁶⁰⁶ Forum 18, *Widened ban on "extremists" exercising religious freedom*, 17 mei 2021; US CIRF, Annual report 2022, p. 30.

⁶⁰⁷ NOS, *Televisiezender van Russisch-Orthodoxe Kerk brengt oorlogspropaganda*, 24 december 2022.

⁶⁰⁸ Meduza, *We need a law*, 19 mei 2021.

⁶⁰⁹ RFERL, *Russia Declares Church Of Scientology 'Undesirable'*, 24 september 2021; SOVA, *Freedom of Conscience in Russia: Restrictions and Challenges in 2021*, 11 april 2022; US CIRF, Annual report 2022, p. 30.

5.4 Bewegingsvrijheid

5.4.1 *Uitreisverboden*

Zie voor een uitgebreide beschrijving van de wettelijke regelingen omtrent uitreisverboden het vorige algemeen ambtsbericht.⁶¹⁰

Bij grondwet is het recht voor eenieder om uit Rusland uit te reizen, en voor Russische staatsburgers om Rusland weer in te reizen, vastgelegd. In de federale wet is de procedure voor in- en uitreis in de Russische Federatie geregeld, alsmede de uitzonderingen op het recht op uitreis.⁶¹¹

Schulden

Een uitzondering op het recht om uit te reizen bestaat bijvoorbeeld voor mensen met schulden. Volgens een bericht van DW is het aantal mensen die om deze reden niet mogen uitreizen eind 2022 nagenoeg verdubbeld naar 8 miljoen mensen.⁶¹²

Uitreisbeperking voor militairen en ambtenaren met toegang tot geheime informatie
Het recht om uit te reizen kan volgens de federale wet tijdelijk beperkt worden voor personen die zijn opgeroepen voor de dienstplicht of alternatieve dienstplicht tot aan de vervulling daarvan, tenzij zij toestemming voor uitreis hebben gekregen van hun leidinggevende. Sinds 16 december 2019 kan ook aan mensen die hun militaire dienstplicht bij de FSB hebben vervuld, gedurende maximaal vijf jaar daarna uitreis uit Rusland worden ontzegd. Ook aan ambtenaren met toegang tot geheime informatie kan de uitreis uit Rusland worden ontzegd. Onder deze categorie vallen miljoenen ambtenaren van de Openbaar Aanklager, de FSB, het ministerie van Binnenlandse Zaken, het ministerie van Defensie, het gevangeniswezen, de federale drugsbestrijdingsdienst, de immigratieautoriteit en het ministerie voor Calamiteiten.⁶¹³ Dit uitreisverbod kan deel uitmaken van het arbeidscontract, maar kan ook worden opgelegd op grond van de wet door een interdepartementale commissie. Een uitreisverbod op basis van toegang tot vertrouwelijke informatie kan tot maximaal vijf jaar na einde van de toegang tot de informatie duren, en kan in uitzonderlijke gevallen tot maximaal tien jaar worden verlengd.

Zie meer specifiek voor uitreisbeperkingen op basis van dienstplicht of mobilisatie, paragraaf 4.1.4 ([Bewegingsvrijheid militairen](#)). Zie voor beschrijving van vluchtelingenstromen vanuit Rusland paragraaf 8.3 ([Russen vertrekkend uit Rusland](#)). Zie voor [adresregistratie](#) paragraaf 2.3.

5.4.2 *Beschikbare informatie aan de grens*

Reeds in de vorige verslagperiode was strafrechtelijke opsporingsinformatie wel beschikbaar voor grensposten zodra deze was geregistreerd in het systeem van de FSB, zij het soms met vertraging.⁶¹⁴

In december 2022 instrueerde president Poetin de FSB om de grensbewaking en bewaking van binnenlandse veiligheid te intensiveren in de strijd tegen buitenlandse dreigingen en verraders in Rusland. Hoe dit intensievere toezicht zich precies doorvertaalde aan de grens, is nog niet duidelijk.⁶¹⁵

Diverse bronnen suggereren dat het systeem dat bij uitreis wordt geraadpleegd door de grenspolitie niet of niet volledig is gesynchroniseerd met alle andere

⁶¹⁰ Russische Federatie april 2021, p. 86.

⁶¹¹ Artikel 27 Russische grondwet; artikel 15 federale wet nr. 114-FZ of August 15, 1996 on the procedure for exiting and entering the Russian Federation.

⁶¹² DW, *The number of Russian debtors restricted to travel abroad reached 8 million people*, 2 januari 2023 (RU); vertrouwelijke bron d.d. 28 februari 2023.

⁶¹³ Freedom House, *Freedom in the World 2022, Russia*, para. G1.

⁶¹⁴ Zie [Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021](#), p. 87.

⁶¹⁵ Reuters, *Putin orders FSB to step up surveillance of Russians and borders*, 20 december 2022.

overheidssystemen, zoals opsporingssystemen van de politie, of informatiesystemen van rekruteringskantoren.⁶¹⁶ De overheid werkt al enkele jaren aan een systeem waarin alle beschikbare informatie over burgers door synchronisatie van verschillende systemen verwerkt is.⁶¹⁷ Op dit moment is die informatie nog versnipperd. Zo worden bijvoorbeeld gegevens over reisbewegingen met openbaar vervoer opgeslagen in het systeem *Rozysk-Magistral*⁶¹⁸. Waarschijnlijk werd een aantal Oekraïners, waaronder de wiskundige Konstantin Olmezov⁶¹⁹, op 26 februari 2022 met behulp van dit systeem uitreis naar Oekraïne geweigerd. Ook de gelekte informatie over reisbewegingen van FSB-agenten in de nasleep van Navalnys vergiftiging kwam uit dit systeem.⁶²⁰ Een rapport van Network Freedoms noemt nog een aantal andere informatiesystemen, bijvoorbeeld een systeem⁶²¹ van het Ministerie van Binnenlandse Zaken (MVD), waar ook de politie onder valt, met de mogelijkheid om informatie uit andere systemen te ontsluiten en aan elkaar te koppelen, met onder meer hotelregistraties, opsporingsgegevens, autogegevens, en gezochte personen. Weer een ander systeem⁶²² biedt op regionaal niveau visuele informatie over passagiers van openbaar vervoer inclusief biometrische data. Vermoedelijk is dit systeem gebruikt om reservisten op metrostations in Moskou te identificeren en hen de mobilisatieoproep uit te reiken.⁶²³ Het systeem *Rubin* van de Federale Veiligheidsdienst lijkt te worden gebruikt om informatie over burgeractivisten te verzamelen en te systematiseren: zo werden deze gegevens in 2018 gebruikt als voorwendsel om Semyon Simonov, de directeur van het Sochi Human Rights Centre, te arresteren, bij zijn aankomst met de trein vanuit Krasnodar in Sotsji. Vermoedelijk worden activisten in dit systeem geplaatst voor verhoogde aandacht van de autoriteiten.⁶²⁴ Al deze informatie is voor zover bekend nog niet beschikbaar aan de grens.

In het geval van vier jonge vrouwen uit Dagestan die probeerden te vluchten, hield de Russische grenspolitie hen weliswaar tegen, maar vermoedelijk niet naar aanleiding van een signalering maar op verzoek van de familieleden.⁶²⁵ Zie ook paragraaf 3.2.6.1 (Vrouwen in de Noordelijke Kaukasus).

Volgens meerdere bronnen is er ook een lijst met 'onbetrouwbare' burgers, die door de politie en andere handhavingsinstanties extra in de gaten gehouden wordt. Op deze lijst zouden mensen staan die politiek actief zijn geweest. Deze lijst is echter nooit officieel bevestigd. Registratie op een dergelijke lijst is formeel onvoldoende reden om geweigerd te worden aan de grens.⁶²⁶

Voor uitreis moeten voertuigen van Russische staatsburgers en bedrijven mogelijk vanaf 1 maart 2023 elektronisch een tijdsvenster reserveren. Volgens de Russische autoriteiten zag deze wetswijziging vooral op het reguleren van het internationale goederenverkeer.⁶²⁷

Inhouding paspoort

In bijna alle bovenstaand beschreven gevallen van een uitreisverbod zal het

⁶¹⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2022.

⁶¹⁷ [NewTimes.ru](https://www.newtimes.ru), "Network Freedoms": The Police Collect Information About The Political Interests Of People And Data From Their Social Networks, 25 augustus 2022; Network Freedoms, zie [link](#) naar Russischtalig rapport; Vertrouwelijke bron d.d. 3 februari 2023.

⁶¹⁸ Russisch: *Розыск Магистраль*.

⁶¹⁹ Olmezov pleegde ongeveer een maand na zijn aanhouding zelfmoord. Zie [Meduza](#), 'I'd rather lose my life than my freedom', 23 maart 2022.

⁶²⁰ *The Moscow Times*, *Kremlin Turns on Russia's 'Subversive Transparency'*, 9 maart 2021.

⁶²¹ Uchetno-zagraditel'naya sistema – M (*Учетно-заградительная система – M*).

⁶²² Forpost (ФОРПОСТ).

⁶²³ HRW, *Russia Uses Facial Recognition to Hunt Down Draft Evaders*, 26 oktober 2022;

⁶²⁴ [Webste](#) OHCHR, *Free Semyon Simonov and stop criminalising human rights defenders for legitimate work – UN expert*, 31 augustus 2021.

⁶²⁵ Caucasian Knot, *Border guards prevent group of Dagestani girls from leaving Russia*, 30 oktober 2022; Vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2022.

⁶²⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 30 november 2022; vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2022.

⁶²⁷ Reuters, *Russian lawmakers to consider booking system to cross land borders*, 24 januari 2023; Vertrouwelijke bron d.d. 3 februari 2023.

internationale paspoort aan de houder worden onttrokken en voor de duur van het uitreisverbod bewaard worden door de autoriteit die het paspoort heeft uitgegeven, dan wel permanent in beslag worden genomen. Alleen bij een uitreisverbod op grond van een faillissement en op grond van het verstrekken van valse informatie in verband met uitreis wordt het buitenlandse paspoort niet ingehouden.⁶²⁸ Lidstaten van de Euraziatische Economische Unie – Armenië, Belarus, Kazachstan en Kirgizië laten Russen toe tot hun grondgebied zonder een internationaal paspoort te vereisen. Het binnenlandse paspoort is wel vereist.⁶²⁹

Volgens een bron komt het voor dat mensen een humanitair Schengenvisum in hun binnenlands paspoort verkrijgen en op basis van dit visum via Belarus kunnen uitreizen.⁶³⁰

Ook het binnenlandse paspoort kan worden ingenomen, zie het vorige ambtsbericht.⁶³¹

Uitreis via Belarus is mogelijk indien betrokkene over een internationaal reisdocument beschikt. Het is niet duidelijk of registratie van een opsporingsbevel of een uitstaande strafrechtelijke procedure uitreis in de weg staat. Zo werd de politiek activiste Maria Alyokhina tweemaal gehinderd aan uitreis via Belarus naar Litouwen, mogelijk op grond van een uitstaande gevangenisstraf of omdat zij alleen over een binnenlands paspoort beschikte. Bij een derde poging kon zij een Europees laissez-passer laten zien en mocht zij vanuit Belarus naar Litouwen uitreizen.⁶³²

⁶²⁸ Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021, p. 87.

⁶²⁹ Meduza, *Prepare to stand up for your convictions*, 22 september 2022; vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2022.

⁶³⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 21 oktober 2022.

⁶³¹ Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021, p. 88.

⁶³² New York Times, *Leader of Pussy Riot Band Escapes Russia, With Help From Friends*, 11 mei 2022.

6 Wetgeving

Nieuwe wetgeving en amendementen werden in Rusland in de verslagperiode in hoog tempo aangenomen. Wetsvoorstellen worden voorgelegd aan de Doema, en worden in maximaal drie rondes besproken en goedgekeurd. Daarna wordt het voorstel voorgelegd aan de Federatieraad en vervolgens aan de president ter ondertekening.⁶³³

Belangrijk bij het lezen van deze wetgeving is de notie dat niet de letter van de wet in Rusland geldt, maar het beleid dat is uitgestippeld door de overheid en dat achter de wet schuilt. Als beleid bepaalde gedragingen of personen onwenselijk acht, dient de handhaving van de wet ter ondersteuning van dit beleid – en worden dus personen vervolgd zelfs als hun gedraging niet in strikte zin onder deze wetgeving valt. En andersom wordt gedrag dat volgens de wet crimineel maar volgens beleid wenselijk is, niet vervolgd. In deze verslagperiode maakte de Russische wetgever wetten die deze twee principes ook vastleggen. Voorbeelden van het eerste (beleid vergt ruime interpretatie wet) is het amendement van de Wet op buitenlandse agenten, met de vage bewoording dat activiteiten die in strijd zijn met 'de nationale belangen, de basis van de openbare orde of andere waarden uit de grondwet' als politiek en derhalve ongewenst worden bestempeld.⁶³⁴ Zie voor deze wet paragraaf 6.3 (Wet op 'buitenlandse agenten'). Een voorbeeld van het tweede principe (beleid rechtvaardigt volgens de wet onrechtmatig handelen) is de rechtvaardiging van onwettelijk handelen in de geannexeerde Oekraïense gebieden, zolang dit 'de belangen van de Russische Federatie of de bevolking diende'.⁶³⁵ Daarnaast komt retroactieve toepassing van nieuwe wetten voor. Gedragingen die op het moment van plegen nog niet strafbaar waren, kunnen daardoor met terugwerkende kracht strafbaar verklaard worden. Zie bijvoorbeeld de strafvervolging van Navalny-medewerkers op basis van extremismewetgeving en uitingen op sociale media over Navalny die alsnog strafbaar kunnen zijn (paragraaf 3.2.3.1, Oppositiepolitici buiten het politieke systeem).⁶³⁶ Een derde factor die handhaving van wetten onvoorspelbaar maakt, zijn de streefgetallen waar politiekantoren mee werken. Meer arrestaties voor bijvoorbeeld extremistische misdrijven zijn voor politiekantoren gunstig omdat zij op hun statistieken worden beoordeeld. Zie voor de excessieve toepassing van extremismewetgeving ook het vorige ambtsbericht Russische Federatie, en paragraaf 6.2 (Anti-extremismewetgeving).

Zowel de handhaving en de rechtspraak op basis van de navolgende wetten is dan ook onvoorspelbaar en volgt grotendeels het beleid en de wensen van de autoriteiten. Verschillende bronnen stellen dat met deze arbitraire toepassing de afschrikkende werking vergroot dient te worden, met name in de maanden na invoering van nieuwe wetten.⁶³⁷ Zie ook paragraaf 7.2 (Rechtssysteem).

In dit hoofdstuk worden de voornaamste wetten genoemd die dienden voor repressie tegen media, burgers en ngo's.⁶³⁸ Er staan de overheid echter een veelheid aan wetten ter beschikking, die met enige regelmaat worden toegepast, zoals geweldpleging tegen een ambtenaar (art. 318 WvS), vandalisme (art. 214 WvS, bijvoorbeeld bij graffiti), belediging van een wetshandhaver (art. 319 WvS),

⁶³³ Euractiv, *Russia makes punishable maps in breach of 'new territorial realities'*, 9 januari 2023; Website The State Duma, *Overview of the Legislative Process in the Russian Federation*, geraadpleegd op 6 februari 2023.

⁶³⁴ Website SOVA, *Brief Report on Inappropriate Use of Anti-Extremist Legislation in January–August 2022*, 26 oktober 2022.

⁶³⁵ Verfassungsblog, *The Bill on Crimes Committed in the Interests of Russia and Its Proxies?*, 25 januari 2023;

⁶³⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 29 november 2022.

⁶³⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 12 januari 2023; vertrouwelijke bron d.d. 29 november 2022.

⁶³⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 2 november 2022.

oproep om tegen de staat te ageren (art. 280.4 WvS). Het gaat dit rapport te buiten om deze artikelen allemaal te beschrijven.

6.1 Kritiek op de oorlog

Kritiek op de oorlog kan door de autoriteiten worden opgevat als het verspreiden van volgens de autoriteiten onjuiste informatie, of het in diskrediet brengen van de Russische strijdmachten. Het eerste betreft dus een feitelijke opmerking, het tweede betreft een mening. Voor beide overtredingen zijn er zowel administratiefrechtelijke als strafrechtelijke artikelen. Voor het in diskrediet brengen geldt eerst een administratiefrechtelijke straf (tenzij er grote schade wordt aangericht bij de eerste overtreding), en bij een herhaalde overtreding binnen één jaar na de eerste administratiefrechtelijke veroordeling, volgt strafrechtelijke vervolging met veel hogere straffen. Voor het verspreiden van onjuiste informatie kan meteen een strafrechtelijke sanctie volgen.⁶³⁹

Administratieve boetes op grote schaal

Aangezien administratieve overtredingen veel makkelijker te berechten zijn en de rechter minder strenge eisen aan het bewijs stelt, is volgens een advocaat vooral artikel 20.3.3 CAO (in diskrediet brengen van de strijdmachten) het meest gebruikte artikel om anti-oorlogsuitingen te straffen.

De bestrafte gedragingen betroffen eenmansprotesten, het demonstreren van een product in de Oekraïense kleuren, uitingen of gedeelde uitingen op sociale media, foto's en video's op sociale media, folders, stickers, kledingstukken, vlaggen (de Oekraïense vlag en de wit-blauw-witte vlag⁶⁴⁰), of tatoeages. Er zijn volgens de ngo OVD-Info ook gevallen van administratieve bestraffing voor witte vellen papier, anti-oorlogsgesprekken op openbare plaatsen, beschadiging van patriottische symbolen, inscripties en graffiti op muren en ook andere vormen van meningsuiting die niet duidelijk een anti-oorlogsstandpunt van de persoon laten zien.⁶⁴¹

Cijfers administratiefrechtelijke vervolging art. 20.3.3

Volgens dezelfde advocaat waren er binnen drie maanden na invoering van dit artikel in maart 2022 reeds 2.000 administratiefrechtelijke veroordelingen. Volgens de ngo *Agora* lag het totale aantal zaken grond van artikel 20.3.3 rond 15 augustus 2022 bij 3.500, en eind december 2022 telde Mediazona 5.518 lopende of gesloten zaken. Mensen kregen administratieve boetes opgelegd voor het tonen van posters, voor slogans op hun kleding, offline en online uitingen, distributie van gedrukt materiaal, en graffiti op muren.⁶⁴²

Cijfers strafrechtelijke vervolging art. 207.3 en 280.3 – herhaalde overtredingen

Binnen drie dagen na de strafbaarstelling van 'onjuiste informatie' over de Russische strijdkrachten (art. 207.3 WvS) begin maart 2022 werden volgens Amnesty International meer dan 140 mensen gearresteerd op basis van dit artikel.⁶⁴³ Tot half september 2022 waren volgens OVD-Info reeds 100 mensen aangeklaagd voor dit artikel.⁶⁴⁴ In een interview maakte de Russische Procureur-Generaal bekend dat er in 2022 in totaal 187 strafrechtelijke onderzoeken waren opgestart op basis van

⁶³⁹ Website OVD-Info Legal, *Discredit or "fake": how to distinguish one from the other*, (RU), geraadpleegd op 8 februari 2023.

⁶⁴⁰ Deze vlag wordt naast de Oekraïense vlag gebruikt in anti-oorlogsprotesten. Het idee erachter is dat de rode kleur uit de Russische vlag (de kleur van bloed) is vervangen door de witte kleur (de kleur van vrede).

⁶⁴¹ Website OVD-Info, *Repressions in Russia in 2022*, geraadpleegd op 8 februari 2023.

⁶⁴² Vertrouwelijke bron d.d. 28 juni 2022; Website SOVA, *Brief Report on Inappropriate Use of Anti-Extremist Legislation in January–August 2022*, 26 oktober 2022; Mediazona, *It's gotten worse. Russian 2022 in numbers*, 31 december 2022.

⁶⁴³ Amnesty International, *Kremlin's ruthless crackdown stifles independent journalism and anti-war movement*, 10 maart 2022.

⁶⁴⁴ Website SOVA, *Brief Report on Inappropriate Use of Anti-Extremist Legislation in January–August 2022*, 26 oktober 2022.

artikel 207.3 WvS. Volgens hem werden uiteindelijk 67 mensen voor 78 strafrechtelijke overtredingen vervolgd.⁶⁴⁵

In augustus 2022 liepen er volgens Russische oppositiemedia 85 zaken tegen mensen op basis van herhaald in diskrediet brengen van de Russische strijdkrachten (280.3 WvS).⁶⁴⁶ Volgens de informatie van OVD-Info werden er vaker strafrechtelijke boetes opgelegd dan detentie, ook aan mensen met beperkte zichtbaarheid. Mensen werden strafrechtelijk vervolgd, ook indien de tweede overtreding slechts één uiting op sociale media betrof, graffiti of dat iemand zijn dochter een sticker met het symbool Z liet verwijderen. Vaak werd er daarnaast nog een tweede aanklacht ingediend, bijvoorbeeld wegens vandalisme of het niet opvolgen van politiebevelen.⁶⁴⁷

Opgelegde detentie

Bij Memorial waren op 8 februari 2023 minimaal 41 mensen bekend die tot strafrechtelijke detentie waren veroordeeld voor diverse vormen van kritiek op de oorlog. Daarvan was ongeveer driekwart veroordeeld voor het verspreiden van valse informatie (art. 207.3 WvS), en een kwart voor het herhaald in diskrediet brengen van de strijdkrachten (art. 280.3 WvS).

31 mensen waren veroordeeld voor artikel 207.3 WvS en tien mensen voor artikel 280.3 WvS. Deze getallen geven alleen de verhouding tussen de beide artikelen aan, aangezien de lijst niet uitputtend is; niet alle gevallen zijn bekend bij Memorial, of worden nog onderzocht.⁶⁴⁸

Niet alle kritiek op de oorlog is strafbaar. Er klonk kritiek door prominente oorlogsbloggers en zelfs door staatsmedia op het optreden van de Russische strijdkrachten, en sancties hiervoor bleven uit. Maar deze kritiek zag op de manier van oorlogsvoering en niet op het feit *dat* de strijdkrachten überhaupt werden ingezet. Daarnaast zag deze kritiek altijd op de legerleiding en nooit op president Poetin zelf.⁶⁴⁹

6.1.1 *Kritiek op de oorlog - Verspreiding van 'onjuiste informatie' (art. 13.15 CAO en 207.3 WvS)*

Op het verspreiden van 'onjuiste informatie'⁶⁵⁰ in het openbaar staan diverse sancties onder administratief recht en strafrecht. Verspreiding van 'valse' informatie over de oorlog in Oekraïne werd doorgaans vervolgd onder strafrecht. Voor individuen en voor media betekende deze wetgeving een verdere en grote inperking van hun recht op meningsvrijheid. Sommige media moesten door de hoge opgelegde boetes sluiten.⁶⁵¹

Administratiefrechtelijke sancties - Art. 13.15 CAO

Openbare verspreiding van bewust onjuiste informatie is strafbaar als administratieve overtreding op grond van 'misbruik van de vrijheid van massa-informatie'. Daarop stonden reeds voor de verslagperiode boetes tot vijf miljoen

⁶⁴⁵ Novaya Gazeta, *Russian official: 187 cases of 'fakes' about Russian army identified in 2022*, 23 januari 2023.

⁶⁴⁶ CCL, *85 criminal cases have been launched in Russia for "discreditation" of the Russian armed forces, human rights activists say*, 22 augustus 2022.

⁶⁴⁷ OVD-Info, *The anti-war Case*, geraadpleegd op 7 februari 2023; vertrouwelijke bron d.d. 28 juni 2022.

⁶⁴⁸ Website Memorial, *Imprisoned for anti-war stance*, Russischtaalg, geraadpleegd op 8 februari 2023.

⁶⁴⁹ Raam op Rusland, *Nationalistische militaire bloggers worden lastig voor het Kremlin*, 19 september 2022; The Bell, *Russia's pro-war bloggers become a serious threat to the Kremlin*, 14 september 2022; vertrouwelijke bron d.d. 18 oktober 2022; Raam op Rusland, *Kritiek op verloop van oorlog zwelt aan*, 5 oktober 2022

⁶⁵⁰ Wat juist en onjuist is bepalen de autoriteiten. In de praktijk komt het erop neer dat informatie die niet strookt met de lijn van het Kremlin, als onjuist wordt bestempeld. Zo wordt het omschrijven van de situatie in Oekraïne als oorlog als onjuist bestempeld, en gaat het om een 'speciale militaire operatie'. Zie ook Die Welt, *Warum Russen "Trockenfisch" kritisieren*, 19 Oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 28 juni 2022.

⁶⁵¹ Internationaal Press Institute, *War censorship laws continue to suffocate independent media*, 21 juni 2022.

roebel⁶⁵² voor media en andere informatiebronnen die „bewust onjuiste informatie publiceren”.⁶⁵³ Op 5 april 2021 werd het verspreiden van onjuiste informatie over de activiteiten van de Sovjet-Unie tijdens de Tweede Wereldoorlog, of over veteranen, op straffe van administratieve boetes⁶⁵⁴ geïntroduceerd als administratieve overtreding.⁶⁵⁵

Strafrechtelijke sancties – art. 207 Wetboek van Strafrecht

In april 2020, tijdens de COVID-19-pandemie, werden strafrechtelijke sancties ingevoerd op het verspreiden van bewust onjuiste informatie indien dit ‘het leven en de veiligheid van burgers in gevaar brengt’ en het verspreiden van bewust onjuiste informatie ‘van publieke betekenis, met ernstige gevolgen’.⁶⁵⁶

Op 4 maart 2022, kort na de invasie in Oekraïne, werd publieke verspreiding van „bewust onjuiste informatie’ over de Russische strijdkrachten en overheidsinstellingen strafbaar gesteld, om de verspreiding van „valse informatie’ over het inzetten van het Russische leger te voorkomen (art. 207.3 WvS). Straffen hiervoor kunnen oplopen tot drie jaar gevangenisstraf in reguliere gevallen, tot tien jaar gevangenisstraf indien er sprake is van een publieke status van de verdachte en het aanzetten tot haat, of vijftien jaar indien er „ernstige gevolgen’ zijn opgetreden.⁶⁵⁷ Kort daarop werd dit artikel verder uitgewerkt, als zijnde ook van toepassing op Russische autoriteiten en instellingen in Rusland en het buitenland, zoals de Presidentiële Garde, de Russische ambassades, het Openbaar Ministerie en andere statelijke instanties, militaire rechtshandavingsinstanties en civiele rechtbanken.⁶⁵⁸ Effectief werd het gebruik van het woord ‘oorlog’ daardoor verboden, aangezien het volgens de Russische autoriteiten om een ‘speciale militaire operatie’ in Oekraïne ging.

Voorbeelden

Politieagent Semiel Vedel werd op 9 maart 2022 gearresteerd op basis van gevoerde telefoongesprekken, waarin hij volgens de aanklacht gesteld had dat Rusland gevallen soldaten in Belarus cremeert om de vergoeding voor de familie niet te hoeven betalen. Vedel was de eerste die op basis van telefoongesprekken werd aangeklaagd. Het is onbekend waarom hij werd afgeluisterd. Vedel is in Oekraïne geboren.⁶⁵⁹

Advocaat Dmitry Talantov, verdediger van onder andere journalist Ivan Safronov, werd eind juni 2022 gearresteerd en aangeklaagd op grond van artikel 207.3 WvS op basis van kritische uitingen over de oorlog op sociale media. De aanvankelijke aanklacht werd uitgebreid met verzwarende omstandigheden, omdat hij zijn positie als deken van de plaatselijke advocatenorde in Udmurtia zou hebben misbruikt om tot haat aan te zetten. Afhankelijk van hoe ernstig de rechtbank de gevolgen van zijn uitingen inschat, kan hij tot 15 jaar detentie opgelegd krijgen. Zijn zaak was nog in behandeling in februari 2023. Hij zit sinds zijn arrestatie in voorlopige hechtenis.⁶⁶⁰

Alexey Gorinov, afgevaardigde in één van de Moskouse districtsraden, werd in juli 2022 op basis van artikel 207.3 WvS veroordeeld tot zeven jaar cel omdat hij de

⁶⁵² Circa 62.703 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

⁶⁵³ Art. 13.15 CAO

⁶⁵⁴ Art. 13.15 CAO

⁶⁵⁵ EUAA, *Political Dissent And Opposition*, december 2022, p. 20 e.v.

⁶⁵⁶ Art. 207.1 en 207.2 WvS.

⁶⁵⁷ Art. 207.3 WvS

⁶⁵⁸ RFERL, *Russian Lawmakers OK Bill On 'False News' About Military Operations*, 4 maart 2022; Politico, *Russia expands laws criminalizing 'fake news'*, 22 maart 2022; EUAA, *Political Dissent And Opposition*, december 2022, p. 20 e.v.

⁶⁵⁹ Novaya Gazeta, *Speak out at your own risk*, 4 januari 2023.

⁶⁶⁰ Website Frontline Defenders, *Aggravated Charges Against Human Rights Lawyer Dmitry Talantov*, geraadpleegd op 7 februari 2023; Novaya Gazeta, *Speak out at your own risk*, 4 januari 2023.

daden van het Russische leger in Oekraïne scherp had bekritiseerd.⁶⁶¹ Ilya Jasjin, prominent oppositiepoliticus, werd op 9 december 2022 tot achtenhalf jaar detentie veroordeeld voor een serie van kritische posts op sociale media over de daden van het Russische leger in Oekraïne onder de nieuwe wetgeving betreffende het in diskrediet brengen van het Russische leger.⁶⁶²

Volgens de ngo *Kharkiv Human Rights Protection Group*, de ngo *OVD-Info* en het Russische onderzoeksplatform *IStories* werd de Russische soldaat Daniil Frokin aangeklaagd voor het verspreiden van onjuiste informatie, nadat hij op een video had toegegeven zich schuldig gemaakt te hebben aan moord op een Oekraïense burger en plunderingen in Oekraïne.⁶⁶³

Nina Belyayeva, een protestants gemeenteraadslid van de Communistische Partij, was de eerste publieke persoon in Rusland die strafrechtelijk werd vervolgd wegens kritiek op de oorlog in Oekraïne op expliciet religieuze gronden. Tijdens de districtsraadvergadering van Semiluk in Voronezh had zij de invasie van Rusland een oorlogsmisdaad genoemd, naar eigen zeggen omdat zwijgen onverenigbaar is met haar geloof. De openbaar aanklager opende een onderzoek naar artikel 207.3 WvS. Ze vluchtte begin april 2022 uit Rusland.⁶⁶⁴

Naast deze mensen met een duidelijk zichtbaar profiel publiceerde OVD Info ook over tientallen mensen zonder zichtbaar profiel of activistische voorgeschiedenis, die op basis van één of meer uitingen op sociale media strafrechtelijk werden vervolgd. Opgelegde straffen varieerden van taakstraffen tot vrijheidsbeperkende maatregelen of boetes.⁶⁶⁵

Voor de toepassing van deze wetgeving op media, zie paragraaf 5.1 (Vrijheid van meningsuiting) en voor de toepassing op individuele journalisten, zie paragraaf 3.2.8 (Journalisten).

6.1.2 *Kritiek op de oorlog - In diskrediet brengen van de strijdkrachten* (art. 20.3.3 CAO en 280.3 WvS)

Net als de verspreiding van 'onjuiste' informatie wordt ook het in diskrediet brengen van de strijdkrachten eerst administratief gestraft en bij herhaling pas strafrechtelijk. Het gaat daarbij met name om het in diskrediet brengen van de inzet van de Russische strijdkrachten in Oekraïne.⁶⁶⁶

Het publiekelijk in diskrediet brengen van de Russische strijdkrachten is sinds 4 maart 2022 een administratieve overtreding en kan gestraft worden met administratiefrechtelijke boetes tussen de 30.000 en 50.000 roebel⁶⁶⁷ voor individuen, tussen de 100.000 en 200.000 roebel⁶⁶⁸ voor directeuren van organisaties en 300.000 tot 500.000 roebel⁶⁶⁹ voor organisaties zelf (art. 20.3.3 CAO). Als een tweede overtreding wordt gepleegd binnen één jaar na de administratieve veroordeling voor de eerste overtreding, wordt men onder strafrecht berecht, waarbij hoge boetes tussen de 30.0000 en 1 miljoen roebel⁶⁷⁰ of detentie

⁶⁶¹ The Guardian, *Moscow councillor jailed for seven years after criticising Ukraine war*, 8 juli 2022; Meduza, *'We hear daily that this war is for peace'*, 20 september 2022.

⁶⁶² The Guardian, *Russian opposition figure Ilya Jasjin jailed for denouncing Ukraine war*, 9 december 2022; NRC, *Oppositieleider Jasjin veroordeeld tot 8,5 jaar cel voor verspreiden 'nepnieuws'*, 9 december 2022.

⁶⁶³ Kharkiv Human Rights Protection Group (KHPRG), *Russia plans to imprison soldier who admitted to murder and plunder in Ukraine*, 28 december 2022; OVD-Info, *A Russian serviceman who confessed to killing civilians may have been charged with "fake news"*, 26 december 2022; OCCRP, *'I confess to all the Crimes'*, 18 augustus 2022;

⁶⁶⁴ Forum 18, *First known criminal investigation for opposing Ukraine war on explicitly religious grounds*, 5 mei 2022.

⁶⁶⁵ Zie hiervoor OVD-Info, *The Anti-war Case*, geraadpleegd op 7 februari 2023, bij "art cle 207.3 section 1".

⁶⁶⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 29 november 2022.

⁶⁶⁷ Circa 376 respectievelijk 626 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

⁶⁶⁸ Circa 1.252 respectievelijk 2.502 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

⁶⁶⁹ Circa 3.754 respectievelijk 6.295 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

⁶⁷⁰ Circa 375 respectievelijk 12.513 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

tot drie jaar opgelegd kan worden dan wel – in geval van veroorzaakte schade – vijf jaar opgelegd kunnen worden (art. 280.3 WvS). In geval van strafverzwarende omstandigheden kan deze straf nog hoger oplopen.⁶⁷¹

Voorbeelden

In Krasnodar kreeg een echtpaar een administratieve boete respectievelijk administratieve detentie (artikel 20.3.3 CAO) van vijftien dagen opgelegd voor hun conversatie in een restaurant, waar zij zich onderling kritisch uitten over de oorlog. Een restaurantgast had de politie gebeld, die hen in de boeien sloeg en meenam naar het politiekantoor. Het argument van de advocaat dat het gesprek vertrouwelijk en niet publiekelijk gevoerd was, mocht niet baten.⁶⁷²

De dochter van journaliste Irina Slavina, die zichzelf uit protest tegen de repressie door Poetin in brand stak en aan haar verwondingen overleed, protesteerde tegen president Poetin en de oorlog, op de plek waar haar moeder overleed. Zij werd veroordeeld tot een boete van 30.000 roebel⁶⁷³ op basis van artikel 20.3.3. Kort daarop werd zij ontslagen door haar werkgever.⁶⁷⁴

De website van OVD-Info gaf op 7 februari 2022 beschrijvingen van mensen die voor artikel 280.3 WvS werden vervolgd. In bijna alle gevallen waarin 208.3 ten laste werd gelegd, volgde er hangende de procedure vrijheidsbeperkingen variërend van huisarrest tot voorlopige hechtenis. Veel van de rechtszaken lopen nog, maar de straffen bestaan meestal uit hoge boetes en in sommige gevallen detentie. Dit is echter een momentopname, en de beschreven gevallen bestrijken niet alle gevallen in Rusland.⁶⁷⁵

Yevgeny Roizman, voormalig Doema-lid, voormalig burgemeester van Yekaterinburg en criticus van Poetin, werd aangeklaagd voor het in diskrediet brengen van het Russische leger. Hij werd in november 2022 als buitenlands agent aangemerkt.⁶⁷⁶

De 73-jarige popster Alla Poegatsjova, al sinds de Sovjettijd een legende in Rusland, plaatste op haar Instagramaccount (met ca 3,5 mln. volgers) een post waarin zij het Russische ministerie van Justitie verzocht om haar op de lijst van buitenlandse agenten te plaatsen. Dit uit protest tegen de oorlog en uit solidariteit met haar echtgenoot, de tv-presentator en komiek Maxim Galkin, die onlangs in de lijst van buitenlandse agenten werd opgenomen. Haar stellingname veroorzaakte massale reacties in de Russische maatschappij, van dank en respect tot felle kritiek.⁶⁷⁷

In Komi werd de kunstenaar Anton Ganyushkin schuldig bevonden aan het plegen van vandalisme gemotiveerd door politieke ideologische haat (deel 2 van art. 214 WvS) voor de graffiti 'nee tegen oorlog' en veroordeeld tot 8 maanden detentie.⁶⁷⁸

In april 2022 werden een alleenstaande vader en zijn 13-jarige dochter op school aangehouden nadat de dochter een anti-oorlogstekening op school had gemaakt, en de schooldirecteur de politie had geïnformeerd. Zowel vader als dochter hadden zich eerder verscheidene malen kritisch geuit op sociale media over de oorlog. Hij kreeg in eerste instantie een boete opgelegd van 32.000 roebel⁶⁷⁹ en mocht weer naar huis. Enkele maanden later kwam de politie terug voor een huiszoeking, arresteerde de vader en hij werd aangeklaagd voor artikel art. 280.3 WvS. Aanleiding voor

⁶⁷¹ Website [SOVA](#), *Brief Report on Inappropriate Use of Anti-Extremist Legislation in January–August 2022*, 26 oktober 2022;

⁶⁷² Novaya Gazeta, *Couple detained for their anti-war comments in restaurant*, 31 januari 2023; RFERL, *Russia Declares Ex-Mayor, TV Journalist, And Trans Support Group Among 'Foreign Agents'*, 25 november 2022.

⁶⁷³ Circa 375 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

⁶⁷⁴ Novaya Gazeta Europe, *Daughter of self-immolator Irina Slavina fined for 'discrediting army'*, 23 november 2022.

⁶⁷⁵ OVD-Info, *The anti-war Case*, geraadpleegd op 7 februari 2023.

⁶⁷⁶ Newsweek, *Face of Russia's Anti-Putin Movement, Yevgeny Roizman, Faces Jail*, 24 augustus 2022.

⁶⁷⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2022.

⁶⁷⁸ 7x7 Russia, *Two artists are detained in Vorkuta because of art object «No More Movies»*, 30 oktober 2022; OVD-Info, *The anti-war Case*, geraadpleegd op 7 februari 2023.

⁶⁷⁹ Circa 400 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

vervolgving van de vader zou een commentaar van de dochter op sociale media zijn.⁶⁸⁰ De dochter werd in een tehuis geplaatst, en in maart 2023 begon de rechtbank een procedure voor ontzetting uit het ouderlijk gezag.⁶⁸¹ Op 28 maart 2023 werd de vader veroordeeld tot twee jaar detentie voor het in diskrediet brengen van het Russische leger. De dochter is in een opvangtehuis geplaatst.⁶⁸²

6.2 Anti-extremismewetgeving

Naast de wetgeving om kritiek op de oorlog tegen te gaan, is de Russische extremisme- en terrorismewetgeving het meest gebruikte middel tot repressie via strafrechtelijke vervolging. Deze wet is gericht op het isoleren en financieel droogleggen van organisaties dan wel individuen wier activiteiten de overheid onwenselijk acht. Donaties en samenwerking in de wijdeste zin van het woord worden strafbaar gesteld, waardoor samenwerking voor andere individuen of organisaties ontmoedigd wordt.

Reeds in 2016 werd een pakket aan wettelijke maatregelen tegen extremisme en terrorisme van kracht met een veelheid aan wetwijzigingen, de zogenaamde 'Yarovaya' wetten. Een duidelijke definitie van extremisme en terrorisme ontbreekt tot op heden in de Russische regelgeving. De ruime bewoording van de anti-extremisme en -terrorismewetgeving werkt willekeurige toepassing in de hand, hetgeen de rechten op vrijheid van meningsuiting, privacy en vrijheid van godsdienst of overtuiging in het gedrang kan brengen. Anti-extremismewetgeving werd dan ook in deze verslagperiode op grote schaal gebruikt om de vrijheid van meningsuiting, vrijheid van religie en politiek activisme in te perken.⁶⁸³ De toepassing van de wetgeving per specifiek groep wordt in paragraaf 3 besproken (Positie van specifieke groepen), paragraaf 5.1 (Vrijheid van meningsuiting) en paragraaf 5.3 (Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging).

Voor wat betreft vrijheid van meningsuiting kent de Russische extremismewetgeving een tweetraps systeem: Op een eerste overtreding volgt een administratieve boete of arrest van maximaal dertig dagen, en voor een herhaalde overtreding wordt men onder het Wetboek van Strafrecht berecht, met mogelijk jarenlange detentie als straf. Zie voor de bestaande wetten op het gebied van terrorisme- en extremismebestrijding het vorige ambtsbericht. De lijsten van als extremistisch dan wel terroristisch aangemerkte organisaties en personen zijn ook in het vorige ambtsbericht vermeld, net als de lijst met als extremistisch aangemerkt materiaal.⁶⁸⁴

Nieuwe wetgeving

Op 4 juni 2021 ondertekende president Poetin een wetswijziging die het onmogelijk maakt voor personen die aangemerkt zijn als extremistisch of terroristisch, om zich gedurende drie tot vijf jaar verkiesbaar te stellen.⁶⁸⁵

Op 14 juli 2022 tekende president Poetin een wet die voorziet in strafrechtelijke vervolging voor herhaalde propaganda, weergave of productie van verboden symbolen (artikel 20.3 CAO) is van toepassing op eerste overtredingen). Hieronder vallen bijvoorbeeld het hakenkruis, maar ook logo's van als extremistisch aangemerkte organisaties. Door deze wetswijziging kan een herhaalde overtreding

⁶⁸⁰ Meduza, *The FSB said I'm raising my daughter wrong*, 28 februari 2023; Meduza, *Russian police arrest father charged with 'discrediting' army after daughter drew anti-war picture at school*, 1 maart 2023.

⁶⁸¹ Meduza, *Russian authorities seek to restrict the parental rights of Alexey Moskalev*, 12 maart 2023.

⁶⁸² Meduza, *Dad, you are my hero*, 28 maart 2023.

⁶⁸³ Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021, p. 24 e.v.

⁶⁸⁴ Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021, p. 24 e.v.

⁶⁸⁵ CNN, *Putin signs law banning 'extremists' from running in elections, on Navalny's birthday*, 4 juni 2023.

gestraft worden met straffen variërend van een boete van 600 duizend roebel⁶⁸⁶ tot vier jaar gevangenisstraf (art. 282.4 WvS).⁶⁸⁷

Toepassing

Bovenstaande wetgeving wordt gebruikt om de vrijheid van meningsuiting in te perken door uitingen – online en offline – te controleren. Daarnaast werd de wetgeving gebruikt om organisaties, groeperingen of individuen het zwijgen op te leggen en te isoleren, aangezien elke samenwerking met hen – mogelijk ook als deze plaatsvond voorafgaand aan de aanmerking als extremist of terrorist – strafbaar is.

Uitingen

SOVA Center, een onderzoeksplatform dat statistieken van strafrechtelijke vervolging bijhoudt, zag tussen 2018 en 2021 een toename in aantallen strafrechtelijke vervolging voor het aanzetten tot extremisme (art. 280 WvS, minimaal 255 veroordelingen) of het aanzetten of rechtvaardigen van terrorisme (art. 205.2 WvS, minimaal 199 veroordelingen). Ook voor het aanzetten tot haat of vijandelijkheid (artikel 282 WvS, maximaal acht jaar detentie) werden in 2021 minimaal vijftig mensen veroordeeld. SOVA schat in dat in een groot deel van de gevallen geen sprake was van daadwerkelijk strafbaar gedrag. Volgens gegevens van het Hooggerechtshof werd 20% van degenen die werden gestraft voor openbare 'extremistische uitingen' in 2021 veroordeeld tot detentie. Daarbij betrof het 11% van de vonnissen op grond van artikel 280 WvS, 14% op grond van artikel 282 WvS en 38% op grond van artikel 205.2 WvS. Volgens SOVA was het risico op veroordeling voor detentie het grootst als iemand reeds eerder tot detentie was veroordeeld.⁶⁸⁸ Gegevens over 2022 waren nog niet beschikbaar. Wel telde SOVA over de maanden januari tot augustus een toename van veroordelingen en van aanklachten voor extremisme in vergelijking met het jaar daarvoor.⁶⁸⁹

Zie voor voorbeelden paragraaf 4.4.1 (Vrijheid van meningsuiting). Zie voor voorbeelden van strafrechtelijke vervolging van individuele journalisten paragraaf 3.2.8 (Journalisten).

Organisaties of groeperingen

Organisaties die als extremistisch worden aangemerkt zijn bijvoorbeeld Meta⁶⁹⁰, de organisatie van Navalny (FBK) en de ngo Vesna. Deze organisaties werden op verzoek van verschillende autoriteiten, waaronder Rosfinmonitoring en regionale openbaar aanklagers, door de rechtbank als extremistisch aangemerkt.⁶⁹¹ Het tonen of weergeven van een naam of symbool van een als extremistisch aangemerkte organisatie, bijvoorbeeld de swastika of het logo van de FBK, kan gestraft worden als administratieve overtreding. Een tweede overtreding kan gestraft worden volgens het Wetboek van Strafrecht met maximaal vier jaar detentie. Het samenwerken (ook in het verleden) met of het positief berichten over deze organisaties is meteen strafbaar onder extremismewetgeving en wordt met celstraffen bestraft.⁶⁹² Veel voormalig medewerkers van deze organisaties ontvluchtten dan ook het land. Ook mensen die doneren aan extremistische

⁶⁸⁶ Circa 7.499 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

⁶⁸⁷ Website SOVA, *Brief Report on Inappropriate Use of Anti-Extremist Legislation in January–August 2022*, 26 oktober 2022.

⁶⁸⁸ SOVA, *Commentary on the Growing Number of Convictions under Articles on Incitement to Terrorism and Extremism by SOVA Center*, 28 november 2022.

⁶⁸⁹ Website SOVA, *Brief Report on Inappropriate Use of Anti-Extremist Legislation in January–August 2022*, 26 oktober 2022: SOVA telde 18 ontbrekende strafrechtelijke veroordelingen tegen 21 mensen onder extremismewetgeving voor publieke uitingen tegenover 13 veroordelingen tegen 16 mensen in dezelfde maanden van 2021.

⁶⁹⁰ Meta is het moederbedrijf achter Facebook, Instagram en Whatsapp. Ook het tonen van de logos van deze sociale media op websites kan worden aangemerkt als strafbaar onder de extremismewetgeving.

⁶⁹¹ Interfax, Rosfinmonitoring adds Meta Inc to list of terrorists, extremists, 11 oktober 2022; Euronews, *Russia adds Meta to list of terrorist and extremist organisations*, 13 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 30 november 2022.

⁶⁹² Vertrouwelijke bron d.d. 28 juni 2022.

organisaties als de FBK kunnen strafrechtelijk vervolgd worden onder de extremismewetgeving en tot jarenlange gevangenisstraffen worden veroordeeld.⁶⁹³ Zie voor meer informatie over risico's voor (voormalig) FBK-medewerkers paragraaf 3.2.3 (Oppositiepolitici buiten het politieke systeem).

Ook het Oekraïense Azov-bataljon werd begin augustus 2022 aangemerkt als terroristische groepering, waardoor berichtgeving hierover praktisch onmogelijk werd. Leden van het bataljon kunnen daardoor twintig jaar cel krijgen in Rusland, commandanten mogelijk zelfs levenslang. Hoeveel leden van het bataljon nu gevangen zitten in Rusland, is niet bekend.⁶⁹⁴

Daarnaast zijn religieuze groeperingen zoals Jehova's Getuigen en enkele Moslim minderheden aangemerkt als extremistisch dan wel terroristisch. Zie hiervoor paragraaf 3.2.2 (Religieuze groepen).

6.3 Wet op 'buitenlandse agenten'

Een van de kernstukken van de wetgeving die de activiteiten van het maatschappelijk middenveld onderdrukt, is de Wet op buitenlandse agenten. Deze wet, aangenomen in 2012 om organisaties en individuen onder buitenlandse invloed te beperken in hun activiteiten, is sindsdien voortdurend gewijzigd en de reikwijdte verbreed. Inmiddels kan vrijwel elke Russische én buitenlandse maatschappelijk actieve organisatie of individu worden aangemerkt als een 'buitenlandse agent' of 'verbonden met een buitenlandse agent'. Als gevolg daarvan is de deelname aan het sociale en politieke leven drastisch beperkt. Als buitenlands agent aangemerkte organisatie of personen kunnen hun werk in Rusland door de strikte beperkingen nauwelijks voortzetten maar proberen dit wel. Ongewenst verklaarde organisaties daarentegen kunnen daadwerkelijk niet meer werken in Rusland en moeten hun werk meteen staken (zie paragraaf 6.4 Wet op ongewenste organisaties).⁶⁹⁵

Per 1 december 2022 werd de Wet op buitenlandse agenten als volgt aangepast:⁶⁹⁶

- In plaats van vier registers van 'buitenlandse agenten' zullen er nu twee zijn — 'een verenigd register van buitenlandse agenten' en 'een verenigd register van personen die verbonden zijn met buitenlandse agenten';
- nieuwe en strengere financiële rapportagevereisten zijn geïntroduceerd, met zwaardere sancties voor het niet indienen van financiële verslagen bij het ministerie van Justitie;
- ook organisaties of individuen die samenwerken of hebben samengewerkt met een buitenlandse agent worden zelf als buitenlandse agent aangemerkt;
- het recht op geheimhouding van bankgegevens, familiegegevens en commerciële informatie wordt ingeperkt voor buitenlandse agenten. Dit betekent dat het ministerie van Justitie het recht heeft documentatie te ontvangen betreffende transacties, rekeningen en deposito's van natuurlijke personen en rechtspersonen als er tekenen zijn van een schending van de Wet op 'buitenlandse agenten', en om van andere instanties documenten te ontvangen, ook als deze informatie bevatten die door de wet wordt beschermd;⁶⁹⁷

⁶⁹³ BBC, *Alexei Navalny: Moscow court outlaws 'extremist' organisations*, 10 juni 2021; Interfax, *Court of Appeal dismisses appeals against ban on FBK, Navalny Headquarters as extremist*, 4 augustus 2021; Jurist, *Russia journalist arrested for donation to Navalny's Anti-Corruption Foundation*, 30 augustus 2022; Meduza, *Moscow police arrest journalist who founded project that finds plagiarism in senior state officials' academic work*, 29 augustus 2022.

⁶⁹⁴ NOS, *Russisch hooggerechtshof: Azov-bataljon is terroristische groep*, 2 augustus 2022; DW, *Russia labels Ukraine's Azov Regiment 'terrorists'*, 3 augustus 2022.

⁶⁹⁵ ODIHR *Report On Russia's Legal And Administrative Practice In Light Of Its OSCE Human Dimension Commitments*, 22 september 2022.

⁶⁹⁶ RFERL, *Putin Signs Off On Harsher 'Foreign Agent' Law*, 14 juli 2022.

⁶⁹⁷ <https://inoteka.io/ino/2022/12/01/novyy-zakon-ob-inoagentah-vstupil-v-silu>

- in plaats van alleen Russische organisatie en personen kunnen nu ook buitenlandse personen in Rusland worden aangemerkt als buitenlands agent.
- als buitenlands agent aangemerkte personen mogen geen subsidie meer ontvangen voor creatieve activiteiten, in het onderwijs werken, publieke bijeenkomsten organiseren of voor media werken.
- Buitenlandse agenten mogen zich niet verkiesbaar stellen.

De nieuwe lijst van buitenlandse agenten vermeldt nu ook geboortedata van individuen, links naar hun websites, sociale media accounts of andere online informatie over organisaties, en organisaties en individuen die voorheen op de lijst gestaan hebben, maar er weer van zijn afgehaald.⁶⁹⁸

Toepassing

Met name de verruiming van het vereiste van 'buitenlandse invloed', dat voorheen strikt financieel of materieel werd uitgelegd, naar het veel onduidelijkere ruimere vereiste van 'invloed door eigendom; organisatie; methodologie; wetenschappelijke, technische of andere hulp; of beïnvloeding door dwang, overtuiging of andere middelen' werkt arbitraire toepassing van de wet in de hand.⁶⁹⁹

Ook het vereiste van 'politieke activiteit' wordt in de nieuwe wet breed geïnterpreteerd. Zelfs advocaten die nooit politiek actief geweest zijn maar zich met mensenrechtzaken bezig hebben gehouden, werden aangemerkt als buitenlands agent.⁷⁰⁰ Niet onder de definitie van 'politieke activiteit' vallen activiteiten op het gebied van wetenschap, cultuur, kunst, gezondheidszorg, sociale diensten en sociale bescherming, bescherming van het menselijk leven, moederschap, vaderschap en kindertijd, familie en traditionele gezinswaarden, sociale steun voor gehandicapten, bevordering van een gezonde levensstijl, milieubescherming en liefdadigheid. Een dergelijke activiteit zal echter alleen dan niet als 'politiek' worden beschouwd, als deze 'niet in strijd is met de nationale belangen van de Russische Federatie, de fundamentele van de openbare orde van de Russische Federatie en andere waarden die worden beschermd door de grondwet van de Russische Federatie'.⁷⁰¹

De Wet op buitenlandse agenten wordt toegepast op het maatschappelijk middenveld, maar ook op media of politieke oppositie. Transacties van kleine bedragen naar of vanuit het buitenland, of zelfs interviews met buitenlandse media die als buitenlands agent zijn aangemerkt, kunnen voor een oppositiekandidaat al reden zijn om zelf als buitenlands agent aangemerkt te worden, en daarom uitgesloten te worden van verkiezingen.⁷⁰²

In april 2022 gebruikten de Russische autoriteiten voor het eerst het register van individuele buitenlandse agenten, waaraan tientallen activisten, journalisten en prominente figuren werden toegevoegd en waarvan de autoriteiten beweerden dat ze ongespecificeerde financiering uit Oekraïne ontvingen. Ook bekende tegenstanders van de oorlog zoals oppositiepolitici, musici, bloggers en sinds 2022 ook schrijvers⁷⁰³ werden als buitenlands agent en derhalve onder invloed van het Westen aangewezen.⁷⁰⁴ Ilija Shumanov, directeur van de Russische ngo

⁶⁹⁸ Website *Rights in Russia*, geraadpleegd op 7 februari 2023. Dit artikel vermeldt de link naar de lijst van buitenlandse agenten. Informatie op bladzijde *BAME*, 1 januari 2023.

⁶⁹⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 28 juni 2022.

⁷⁰⁰ *RFERL, Noted Russian Lawyer, Associates Labeled 'Foreign Agents'*, 9 november 2021.

⁷⁰¹ Website *SOVA, Brief Report on Inappropriate Use of Anti-Extremist Legislation in January–August 2022*, 26 oktober 2022.

⁷⁰² <https://www.rightsinrussia.org/ovd-info-282/>

⁷⁰³ Bijvoorbeeld Dmitry Bykov of Dmitry Glukhovskiy. Zie Meduza, *Moscow libraries pull LGBT-themed and 'foreign agent' authored books*, 3 december 2022.

⁷⁰⁴ HRW, *World report 2022*; Meduza, *Maksim Galkin declared a 'foreign agent'*, 17 september 2022; Raam op Rusland, *Popster tegen Poetins oorlog en illusies*, 19 september 2022; Novaya Gazeta Europe, *Russian singer Zemfira labelled 'foreign agent'*, 10 februari 2023.

Transparency International Russia, werd op 21 oktober 2022 op de lijst van buitenlandse agenten gezet, en ontving daags daarop een mobilisatieoproep.⁷⁰⁵

In februari 2023 werd voor het eerst een persoon die als 'buitenlands agent' was aangemerkt, op de opsporingslijst in Rusland en de CIS-landen gezet. Artjom Vazjenkov, coördinator van de Golos-beweging uit Tver, werd beschuldigd van het opzettelijk niet nakomen van de plichten van een buitenlandse agent (artikel 330.1 van het Wetboek van Strafrecht van de Russische Federatie). Daaraan voorafgaand was hij binnen één jaar twee keer administratiefrechtelijk gestraft wegens het ontbreken van een vermelding op publicaties op zijn sociale netwerken dat hij als een buitenlandse agent aangemerkt is.⁷⁰⁶

Elke vrijdag wordt de lijst geactualiseerd. Volgens een bron werden er in 2022 vooral journalisten op gezet, aangezien er geen ngo's of activisten over zijn in Rusland.⁷⁰⁷ Zie voor voorbeelden paragraaf 3.2.8 (*Journalisten*). Individuen die worden aangewezen als buitenlandse agent, of die mogelijk als zodanig moeten worden aangewezen, riskeren regelmatige controles van de belastingdienst en huiszoekingen bij hun eigen huis of dat van familieleden, met inbeslagneming van gegevensdragers. Uit deze huiszoekingen kunnen ook strafzaken voortkomen.⁷⁰⁸

In de verslagperiode werden onder meer de verkiezingswaarnemer *Golos* als 'buitenlandse agent' aangewezen. In een half jaar tijd werden twintig hoofden van regionale Golos kantoren individueel aangemerkt als buitenlandse agent. Deze registratie betekende voor velen verlies van inkomen, financiële problemen, stigmatisering en algemene stress.⁷⁰⁹

Met name de hoge boetes die staan op het overtreden van de strenge regels voor als buitenlandse agenten aangemerkte organisaties vormden een probleem. Zo kon de directeur van het Sochi Human Rights Centre, Semyon Simonov, de boete niet betalen en werd hij daarom strafrechtelijk vervolgd en veroordeeld tot 250 uur taakstraf.⁷¹⁰

6.4 Wet op ongewenste organisaties

Net als de aanmerking als extremistische organisatie bleek ook de aanmerking als ongewenste organisatie een effectief middel om organisaties, groeperingen of individuen het zwijgen op te leggen, financieel droog te leggen en te isoleren van anderen, aangezien elk soort samenwerking of donatie – mogelijk ook als deze plaatsvond voorafgaand aan de aanmerking als ongewenst – strafbaar is. Daarnaast diende deze wet om de vrijheid van meningsuiting in te perken door verwijzingen naar deze organisaties – online en offline – strafbaar te stellen. Deze bepalingen gelden voor Russen in en buiten Rusland.⁷¹¹

Waar Russische organisaties en individuen als terroristisch dan wel extremistisch aangemerkt kunnen worden, of als buitenlandse agenten, kunnen buitenlandse organisaties op een lijst van ongewenste organisaties geplaatst worden. De Wet op ongewenst verklaarde buitenlandse en internationale organisaties uit 2015 kan buitenlandse en internationale non-profit organisaties verbieden in Rusland activiteiten te ontplooiën, en hun banktegoeden bevriezen indien zij een gevaar vormen voor de veiligheid, verdediging of grondwet van Rusland. Terwijl een organisatie als buitenlandse agent nog onder strenge beperkingen haar werk voort

⁷⁰⁵ Transparency International Russia, *TI Russia Director General Ilya Shumanov declared "foreign agent": our statement*, 3 november 2022.

⁷⁰⁶ Pavel Chikov op Telegram d.d. 1 maart 2023, bericht [5427](#).

⁷⁰⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022.

⁷⁰⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022.

⁷⁰⁹ Russian Election Monitor, *From election observers to 'foreign agents': how voters' rights defenders of the 'Golos' Movement are persecuted*, maart 2022.

⁷¹⁰ HRW, *Submission by Human Rights Watch on Russia to the Human Rights Committee*, 10 februari 2022.

⁷¹¹ EUAA, *Russian Federation - Political opposition*, december 2022;

kan zetten, betekent het aangemerkt worden als extremistische dan wel ongewenste organisatie in de praktijk het einde van het voortbestaan voor een organisatie.⁷¹²

Samenwerking met ongewenst verklaarde organisaties buiten Rusland was al strafbaar onder administratief recht en werd in de verslagperiode nog verder ontmoedigd door strafrechtelijke vervolging sneller mogelijk te maken. Voorheen varieerden mogelijke sancties voor samenwerking met een ongewenste organisatie van administratieve detentie tot boetes olopend tot 15.000 roebel voor individuen, 50.000 roebel voor ambtenaren en 100.000 roebel voor organisaties.⁷¹³ Naast deze administratieve sancties was het mogelijk om mensen of organisaties bij twee overtredingen binnen één jaar voor de derde overtreding binnen dat jaar strafrechtelijk te vervolgen.⁷¹⁴ In mei 2021 nam de Doema wetgeving aan waardoor samenwerking met een ongewenst verklaarde organisatie voor de tweede keer binnen één jaar niet meer administratiefrechtelijk maar meteen strafrechtelijk kan worden vervolgd, met een mogelijke straf tot vier jaar detentie; dit was eerder alleen van toepassing op directeuren van Russische organisaties die samenwerkten met ongewenst verklaarde organisaties. Dezelfde wetwijziging introduceerde strafbaarheid van donaties of andere financiële diensten aan ongewenste organisaties met maximaal vijf jaar strafrechtelijke detentie. Buitenlandse organisaties die met ongewenste organisaties samenwerken, worden op hun beurt eveneens bestempeld als ongewenst.⁷¹⁵

In de verslagperiode werden Russische media die naar het buitenland waren uitgeweken, ongewenst verklaard. Daardoor konden zij alleen nog met anonieme bronnen werken en was het moeilijk om mensen bereid te vinden tot interviews. Het journalistieke platform *Proekt*, dat onderzoek deed naar academisch plagiaat van Russische ambtenaren, werd in juli 2021 als eerste Russische nieuwsorganisatie op de lijst geplaatst.⁷¹⁶ Ook het journalistieke platform *Istories* werd op de lijst geplaatst.⁷¹⁷ In mei 2021 kondigde de ngo Open Russia haar eigen opheffing aan om haar partners in Rusland niet in gevaar te brengen.⁷¹⁸

Andrei Pivovarov, voormalig directeur van de ongewenst verklaarde ngo *Open Russia*, werd na twee administratieve aanklachten in 2021 voor activiteiten en uitingen op sociale media voor een ongewenste organisatie (art. 20.33 CAO), in juli 2022 strafrechtelijk veroordeeld voor het leiden van een ongewenste organisatie tot vier jaar detentie. Hij was in mei 2021 van een vlucht gehaald toen hij naar Warschau wilde vliegen.⁷¹⁹

Team 29, het advocatencollectief van Ivan Pavlov, advocaat voor onder andere journalist Ivan Safronov en de organisatie FBK van Navalny, werd door de autoriteiten gezien als buitenlands en ook ongewenst verklaard. Pavlov ontvluchtte in september het land, en zowel hijzelf als zijn organisatie werden buitenlands agent verklaard.⁷²⁰

Op 17 september 2021 werd Igor Kalyapin, medeoprichter van de Russische ngo Committee against Torture, voor online uitingen met links naar een ongewenste organisatie veroordeeld tot boetes van 10.000 roebel. Het moment van plaatsing

⁷¹² BBC Russia, *The "project" is an undesirable organization, its journalists are "foreign agents". What threatens them now?*, 15 juli 2021.

⁷¹³ Circa 187, 624 respectievelijk 1.249 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

⁷¹⁴ Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021, p. 24 e.v.

⁷¹⁵ RFERL, *Russian Bill Approved Expanding 'Undesirable' Organizations Law*, 9 juni 2021; HRW, *New 'Undesirables' Law Expands Activists' Danger Zone*, 17 juni 2021; European Parliamentary Research Service EPRS, *'Foreign agents' and 'undesirables'*, maart 2022.

⁷¹⁶ The Moscow Times, *How Do Russia's 'Undesirable Organizations' and 'Foreign Agents' Laws Work?*, 16 juli 2021;

⁷¹⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022.

⁷¹⁸ The Moscow Times, *'Undesirable' Open Russia Opposition Group Disbands Ahead of Elections*, 27 mei 2021;

RFERL, *Khodorkovsky-Founded Opposition Group Says It's Ending Activities In Russia*, 28 mei 2021.

⁷¹⁹ Al Jazeera, *Russian opposition activist Andrei Pivovarov jailed for 4 years*, 15 juli 2022; Amnesty International, *Activist sentenced to four years in prison: Andrei Pivovarov*, 28 juli 2022.

⁷²⁰ HRW, *World report 2022, Russia*.

van de uitingen, namelijk toen de genoemde organisatie nog niet als ongewenst was aangemerkt, maakte volgens de rechtbank niet uit voor de veroordeling.⁷²¹

6.5 Hoogverraad

Artikel 275.1 van het Wetboek van Strafrecht stelt sinds juli 2022 elk vertrouwelijk contact met een buitenlandse mogendheid of organisatie strafbaar, indien er informatie wordt gedeeld die tegen de Russische Federatie of haar veiligheid gebruikt kan worden en de buitenlandse entiteit banden heeft met buitenlandse inlichtingendiensten. Straffen kunnen oplopen tot acht jaar detentie. De formulering is dusdanig breed dat de daadwerkelijke toepassing nog onduidelijk is, maar er wordt verwacht dat elke samenwerking met buitenlandse overheden, instituten, organisaties of media op elk gebied worden ontmoedigd.⁷²² Ook het overlopen tijdens gewapende strijd of mobilisatie is gelijkgesteld met hoogverraad.⁷²³

Hoogverraad wordt zeer zelden tenlastegelegd, en wordt volgens advocaten voornamelijk gebruikt om mensen af te schrikken van samenwerking met buitenlandse organisaties. De afgelopen jaren en tijdens deze verslagperiode werd dit artikel vooral wetenschappers tegengeworpen. Dmitriy Kolker, een terminaal zieke wetenschapper die voor staatsverraad werd opgepakt, stierf nadat hij door de FSB in het ziekenhuis was gearresteerd en op een vlucht naar Moskou was gezet.⁷²⁴

Door bovenstaande verruiming van de definitie schrikt het artikel in toenemende mate een groter aantal beroepen af van samenwerking met buitenlandse partijen. Zo worden journalisten bijvoorbeeld voorzichtiger.⁷²⁵

De journalist Ivan Safronov werd veroordeeld tot 22 jaar cel voor gestelde hoogverraad, volgens zijn advocaat als waarschuwing aan alle Russische onderzoeksjournalisten.⁷²⁶

De oppositieactivist Vladimir Kara-Murza werd in april 2022 in Moskou gearresteerd wegens herhaalde kritiek op het optreden van het Russische leger in Oekraïne. In oktober werd hij daarnaast aangeklaagd wegens hoogverraad omdat hij volgens de staatsmedia had samengewerkt met een NAVO-lidstaat. Volgens zijn advocaat is deze aanklacht gebaseerd op een aantal kritische publieke toespraken die Kara-Murza in West-Europa en de VS hield. Op hoogverraad staat maximaal 20 jaar detentie, tenzij er sprake is van strafverzwarende omstandigheden.⁷²⁷

Een 21-jarige man, Saveliy Frolov, die probeerde uit te reizen, werd gearresteerd door de grenspolitie. Op zijn telefoon waren abonnementen op anti-oorlogsvideo's en Telegram-kanalen gevonden. Nadat hij meerdere malen in administratief arrest was geplaatst voor diverse administratieve overtredingen, werd Frolov aangeklaagd voor hoogverraad (artikel 30.1). Volgens de aanklacht zou hij voornemens zijn om via Turkije en Polen naar Oekraïne te reizen en daar tegen Rusland te vechten. Zijn advocaat bestreed dit. Frolov had geen Schengen-visum en geen ticket naar Turkije.⁷²⁸

⁷²¹ Front Line Defenders, *Global Analysis 2021*, p. 45.

⁷²² The Warsaw Institute, *State Duma Adopts Harsher Treason Penalties*, 29 juli 2022.

⁷²³ Mediazona, *It's gotten worse. Russian 2022 in numbers*, 31 december 2022.

⁷²⁴ BBC, *Russian scientist Kolker held in spy probe dies of cancer*, 3 juli 2022; Novaya Gazeta Europe, *Novosibirsk professor arrested over high treason charges*, 2 juli 2022; Newsweek, *Russian Hypersonic Missile Scientist Arrested, Charged With Treason*, 5 augustus 2022; Staatspersbureau TASS overzicht zaken afgelopen jaren: *High-profile treason cases against Russian scientists*, 5 augustus 2022.

⁷²⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 29 november 2022; vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022.

⁷²⁶ The Guardian, *Russian journalist Ivan Safronov sentenced to 22 years in prison*, 5 september 2022.

⁷²⁷ The Guardian, *Kremlin critic Vladimir Kara-Murza accused of 'high treason'*, 6 oktober 2022.

⁷²⁸ OVD-Info, *The Anti-war Case*, geraadpleegd op 7 februari 2023.

Omtrent rechtszaken betreffende hoogverraad mag niet gecommuniceerd worden, en er is dan ook weinig bekend over de toepassing van dit artikel.

6.6 Wet op LHBTIQ+ gerelateerde uitingen

Op 29 juni 2013 ondertekende de Russische president Vladimir Poetin de zogenaamde 'Wet op de propaganda van niet-traditionele seksuele relaties tussen minderjarigen'. Deze bevatte een reeks wijzigingen van verschillende bestaande wetten in Rusland, waardoor het propageren van drugs, pedofilie en homoseksualiteit tegenover minderjarigen als administratieve overtreding werd aangemerkt. Een nieuwe wetswijziging van november 2022 verbiedt promotie van homoseksualiteit evenals pornografie, kinderloosheid, zelfmoord en crimineel of extremistisch gedrag tegenover elke leeftijdsgroep.⁷²⁹

President Poetin ondertekende in december 2022 twee wetswijzigingen die elke LHBTIQ+-gerelateerde uiting die zichtbaar is voor wie dan ook in Rusland (voorheen alleen minderjarigen) strafbaar stellen als administratieve overtreding (art. 6.21 CAO⁷³⁰ en diverse federale wetten op informatieverstrekking). Straffen werden sterk verhoogd en variëren nu van 400.000 roebel voor natuurlijke personen zonder publiek profiel, of 800.000 roebel voor natuurlijke personen met een publiek profiel, tot 5 miljoen roebel⁷³¹ dan wel een opschorting van de activiteiten gedurende een periode van 90 dagen voor rechtspersonen.⁷³²

Zie voor meer informatie paragraaf 3.2.5 (LHBTIQ+).

⁷²⁹ Zie Algemeen ambtsbericht Russische Federatie 2021

⁷³⁰ Wet op administratieve overtredingen

⁷³¹ Circa 4.997, 9.994 respectievelijk 62.456 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

⁷³² Open Democracy, *Explainer: What does new 'gay propaganda' law mean for LGBTIQ+ Russians?*, 24 november 2022; vertrouwelijke bron d.d. 10 november 2022.

7 Rechtsgang

7.1 Aangifte doen

In de verslagperiode deden zich geen wijzigingen voor in de regelgeving met betrekking tot het doen van aangifte. Zie voor een beschrijving van de procedure van aangifte het vorige ambtsbericht.⁷³³

7.2 Rechtssysteem

Willekeur, ongegronde aanklachten en disproportionele straffen namen in de verslagperiode sterk toe, met name in de nasleep van de invasie in Oekraïne. Advocaten waren volgens de kritische nieuwswebsite Meduza zeer verontrust over de ontwikkeling van handhaving en rechtspraak in 2022, met name op het gebied van inperking van vrijheid van meningsuiting ten aanzien van de oorlog in Oekraïne.⁷³⁴ Zie paragraaf 6.1 (Vrijheid van meningsuiting).

Ombudsman

De hoge commissaris voor de mensenrechten, Tatjana Moskalkova⁷³⁵, werd gezien als een figuur met een zeer beperkte autonomie. Het land had in alle regio's regionale ombudsmannen met vergelijkbare verantwoordelijkheden als die van Moskalkova. Hun effectiviteit liep sterk uiteen en lokale autoriteiten ondermijnden vaak hun onafhankelijkheid.⁷³⁶

Rechterlijke macht en het openbaar ministerie (Openbaar Aanklager)

Ten opzichte van de vorige verslagperiode is er formeel niets gewijzigd in de regelgeving ten aanzien van de rechterlijke macht. Artikel 10 van de Russische grondwet voorziet nog steeds in machtscheiding en onafhankelijke rechtspraak. Toch worden rechters binnen zowel het strafrecht als het administratieve recht bij politiek gevoelige zaken nog steeds door critici gezien als verlengde arm van de opsporingsinstanties. Op de vraag of het nog mogelijk is om in het Russische strafrecht succesvol te procederen, merkte een strafrechtadvocaat op dat de strategie van veel advocaten door de jaren heen is gewijzigd: waar voorheen een beroep op de wet bij de rechtbank werkte, werkten later publiciteit en de druk van de publieke opinie, daarna werkte cynische humor en nu staan advocaten met lege handen om hun cliënten te verdedigen.⁷³⁷ Een andere advocaat merkte op dat het al sinds lange tijd onmogelijk is om iemands onschuld te bewijzen; verdachten zouden worden geïsoleerd in voorlopige hechtenis van hun advocaten, familie en de media.⁷³⁸ Weer een andere advocaat beschrijft het rechtssysteem als een instrument van de rechtshandavingsinstanties, met als enige functie het uitdelen van straffen.⁷³⁹ Volgens een andere advocaat fungeren rechtbanken in alle zaken waar ook maar enige sprake is van een politieke lading, als tribunaal om een afschrikkend voorbeeld te stellen.⁷⁴⁰ Daarnaast spelen streefgetallen van veroordelingen door rechtbanken een rol. Als het tot een aanklacht komt, komt het vrijwel altijd tot een veroordeling. Het percentage vrijspraak is in Rusland lager dan

⁷³³ Zie Algemeen ambtsbericht Russische Federatie 2021, p. 29.

⁷³⁴ Meduza, *The fog of war spreads over daily life*, 24 januari 2023.

⁷³⁵ Moskalkova werd opgenomen in het tiende sanctiepakket van de EU voor haar rol in de ontvoering van Oekraïense kinderen naar Rusland. Reuters, *EU adopts fresh sanctions to raise pressure on Moscow*, 25 februari 2023; EU Observer, *New EU blacklist names Russians abducting Ukrainian children*, 20 februari 2023.

⁷³⁶ US Department of State, Human Rights Report Russia 2021; *Webste* Russische Federale ombudsman, geraadpleegd op 15 februari 2023; OVSE, *Report On Russia's Legal And Administrative Practice In Light Of Its OSCE Human Dimension Commitments*, September 2022.

⁷³⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 29 november 2022.

⁷³⁸ France 24, *'Even if no one cares': Russia's lone liberal lawyer*, 24 oktober 2022.

⁷³⁹ The Insider, *Losing defense. How Putin's government named attorneys enemies of Russia*, 13 januari 2023.

⁷⁴⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 29 november 2022.

1%, hetgeen duidt op nauwe samenwerking tussen *Openbaar Aanklager* en rechtbanken.⁷⁴¹

Op het gebied van corruptie binnen de rechterlijke macht zijn er geen wijzigingen ten opzichte van de vorige verslagperiode.

EHRM

De Doema stemde na de inval in Oekraïne vrijwel unaniem in met de beëindiging van erkenning van de jurisdictie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) per 15 maart 2022, hetgeen in strijd is met de regels van het EHRM. Eerder had het EHRM zelf de beëindiging van haar jurisdictie op 16 september 2022 gezet. Schadevergoedingen die door het EHRM waren toegekend zouden volgens het Russische besluit nog worden uitbetaald tot 2023. De weg tot verschillende VN-rapporteurs staat wel nog open.⁷⁴² Op 28 februari 2023 ondertekende president Poetin een wet die de terugtrekking van Rusland uit de Raad van Europa en de doorwerking van alle afspraken, ook degenen ten aanzien van terrorismebestrijding, in Russisch recht bevestigde.⁷⁴³

De beëindiging van erkenning van het EHRM past in de ontwikkeling richting het primaat van de Russische wet boven internationale rechtsregels, beschreven in het vorige ambtsbericht.⁷⁴⁴ Sinds de grondwetswijzigingen van 2020 heeft de president de bevoegdheid om rechters uit het Constitutioneel Hof en het Hooggerechtshof te benoemen en verwijderen, met de steun van de Federatieraad.⁷⁴⁵

Voor zover klagers voor het EHRM problemen ondervonden van zijde van de Russische autoriteiten, kan de oorzaak hiervan niet met zekerheid worden herleid tot hun klacht bij het EHRM, of tot eventuele andere conflicten met de overheid.

7.3 Strafrechtelijke procedure

Critici van het regime werd in Rusland geregeld het zwijgen opgelegd doordat strafzaken tegen hen werden aangespannen. Een recent voorbeeld hiervan is Ilja Jasjin, Voorzitter van de Raad van Afgevaardigden van Krasnoselsky en activist tegen de oorlog. Hij werd eerst veroordeeld tot 15 dagen administratiefrechtelijke detentie wegens ongehoorzaamheid aan een politiebevel. Gedurende deze detentie nam de Openbaar Aanklager de beslissing om hem aan te klagen voor het in diskrediet brengen van het Russische leger (art. 280.3 WvS, zie paragraaf 6.1 Kritiek op de oorlog). De rechtbank volgde de Openbaar Aanklager en veroordeelde hem tot 8,5 jaar detentie voor een serie van kritische uitingen op sociale media over het optreden van het Russische leger in Oekraïne.⁷⁴⁶ Deze werkwijze komt vaker voor: iemand wordt aangehouden voor een kleiner vergrijp, en afhankelijk van de wensen van de autoriteiten aansluitend nog voor een ander misdrijf vervolgd. De rechtbank ziet zichzelf als beschermer van orde en veiligheid en volgt de Openbaar Aanklager in bijna alle gevallen. Zo dienen vooral gevallen waarin publiciteit een rol speelt, meer een propagandadoel dan dat de letter van de wet gevolgd wordt.⁷⁴⁷

Volgens de wet mag een verdachte maximaal 48 uur worden aangehouden. Voor zover er sprake is van bewijs of van getuigen van een misdrijf, mag dit zonder gerechtelijk bevel daartoe; anders is een arrestatiebevel vereist. Ook voor

⁷⁴¹ The Guardian, *Brittney Griner trial date set in Russian system with 1% acquittal rate*, 27 juni 2022; vertrouwelijke bron d.d. 29 november 2022; vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022.

⁷⁴² Website SOVA, *Brief Report on Inappropriate Use of Anti-Extremist Legislation in January–August 2022*, 26 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 20 juli 2022.

⁷⁴³ RFERL, *Duma Lawmakers Back Russia's Exit From Council Of Europe Conventions*, 16 februari 2023.

⁷⁴⁴ Zie *Algemeen ambtsbericht Russische Federatie 2021*, p.33.

⁷⁴⁵ Freedom House, *Freedom in the World 2022*, Russia.

⁷⁴⁶ The Guardian, *Russian opposition figure Ilya Jasjin jailed for denouncing Ukraine war*, 9 december 2022; ODIHR *Report On Russia's Legal And Administrative Practice In Light Of Its OSCE Human Dimension Commitments*, 22 september 2022.

⁷⁴⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 29 november 2022.

huiszoekingen, inbeslagnemingen en detenties is een rechterlijk bevel vereist. Opsporingsambtenaren voldeden over het algemeen aan deze eis van voorafgaande goedkeuring door de rechter, maar omkoping of politieke druk spelen soms een rol bij het verkrijgen van gerechtelijke bevelen. Na een arrestatie brengt de politie de arrestant normaliter naar het dichtstbijzijnde politiebureau, waar hij wordt geïnformeerd over zijn rechten. De politie moet een proces-verbaal opstellen met vermelding van de redenen voor de aanhouding, en zowel de gedetineerde als de politieagent moeten dit binnen drie uur na detentie ondertekenen. De politie moet uiterlijk binnen 12 uur na de arrestatie de officier van justitie verwittigen, en moet arrestanten binnen 24 uur na de arrestatie ondervragen. Voorafgaand aan het verhoor heeft een arrestant het recht om gedurende twee uur met een advocaat te spreken, en mag hij zijn familie spreken voor zover het niet om geheime detentie gaat.⁷⁴⁸

Na 48 uur kan een rechter de verdachte in voorlopige hechtenis plaatsen, of wordt de verdachte in vrijheid gesteld, eventueel op borgtocht. Binnen twee maanden na de arrestatie van een verdachte moet de politie het onderzoek afronden en een zaak overdragen aan een officier van justitie voor voorgeleiding. Eventueel kan een opsporingsautoriteit die termijn verlengen met maximaal twaalf maanden, indien daartoe goedkeuring wordt gegeven door een rechtbank en het hoofd van de federale onderzoeksinstantie bij het ministerie van Binnenlandse Zaken, van de FSB of van het Onderzoekscomité. Volgens sommige advocaten werd de twee maanden termijn vaak verlengd, vooral in politiek gevoelige zaken.⁷⁴⁹

Toegang tot een advocaat is in Rusland wettelijk vastgelegd. Er zijn berichten, met name uit Tsjetsjenië, van verdachten wier arrestatie pas werd geregistreerd nadat zij hadden bekend. Zolang een arrestatie niet is geregistreerd gaat de termijn van 48 uur niet lopen en ontstaat er geen recht op een advocaat. Vaak kwamen deze bekentenissen onder druk tot stand, en kwam de advocaat pas na de ondervraging bij zijn cliënt. Bekentenissen zonder advocaat werden door rechters over het algemeen aanvaard als wettelijk tot stand gekomen.⁷⁵⁰ Er zijn geen gegevens over de schaal waarop dit gebeurt. Bij de grote anti-oorlogsdemonstraties kwam het voor dat advocaten zich lieten arresteren, om in het politiebusje juridisch advies te kunnen geven.⁷⁵¹

Indien verdachten geen eigen advocaat hebben, krijgen zij een advocaat toegewezen. Deze toegewezen advocaten zijn echter volgens critici niet onafhankelijk, maar werken samen met de opsporingsautoriteiten naar een veroordeling toe. Onafhankelijke, door de verdachte zelf gekozen advocaten, worden door de politie vaak gehinderd in hun werk. Zo worden zij verzocht om te wachten, terwijl de verdachte al ondervraagd en onder druk gezet wordt om te bekennen. Of de advocaat wordt verteld dat de verdachte toch gekozen heeft voor een toegewezen advocaat.⁷⁵²

7.4 Arrestaties, bewaring en detenties

Arrestaties worden ook ingezet als middel van preventie, bijvoorbeeld om grootschalige protesten in de nasleep van de arrestatie van Navalny te voorkomen.⁷⁵³

Volgens vertrouwelijke bronnen profileren de Russische politie en andere handhavingsinstanties zogenaamde 'onbetrouwbare' mensen en plaatst deze op een

⁷⁴⁸ US Department of State, *Country Report on Human rights practices – Russia, 2021*.

⁷⁴⁹ US Department of State, *Country Report on Human rights practices – Russia, 2021*.

⁷⁵⁰ US Department of State, *Country Report on Human rights practices – Russia, 2021*.

⁷⁵¹ The Ins der, *Losing defense. How Putin's government named attorneys enemies of Russia*, 13 januari 2023.

⁷⁵² US Department of State, *Country Report on Human rights practices – Russia, 2021*; vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022.

⁷⁵³ Financial Times, *Russia cracks down on Navalny supporters ahead of planned protests*, 21 januari 2021.

lijst. Reden voor plaatsing op deze lijst is niet inzichtelijk en kan volgens één bron⁷⁵⁴ bijvoorbeeld gebeuren op basis van kritische uitingen op sociale media, op basis van verkregen videobeeld van deelname aan protesten of eerder opgelegde boetes. Registratie kan ook los staan van eerder gepleegde feiten maar voortvloeien uit het toebehoren tot een groep die als regeringskritisch wordt gezien.⁷⁵⁵

Eenmaal op de lijst geplaatst, staan mensen onder verhoogde aandacht van de autoriteiten. Deze verhoogde aandacht kan zich volgens deze bron⁷⁵⁶ uiten in bedreigingen, regelmatige ondervragingen of dringende verzoeken om voortaan volgens de wet te handelen, of zogenaamd preventief arrest voorafgaand aan protesten. De ondoorzichtigheid en willekeur omtrent deze lijst werkt angst onder de bevolking in de hand. Ook zouden er grote regionale verschillen zijn, in sommige regio's staan alleen bekende activisten op de lijst, in sommige regio's zijn dit ook particuliere kleinschalige bloggers.⁷⁵⁷ Mensen krijgen geen bericht als zij op de lijst zijn geplaatst, en kunnen ook niet in bezwaar gaan tegen plaatsing op de lijst.⁷⁵⁸

Omstandigheden in detentie

De leefomstandigheden in gevangenissen en detentiecentra verschillen sterk per regio en per soort detentiefaciliteit. Gedetineerden in gevangenissen kregen te maken met mishandeling en vernedering door bewakers (zie paragraaf 7.5 over Mishandeling en foltering) en medegevangenen, voedseltekorten, ontoereikende sanitaire voorzieningen, slechte medische zorg ook bij ernstige gezondheidsproblemen, en overbezette cellen in met name detentiefaciliteiten voor voorlopige hechtenis.⁷⁵⁹

Zie voor detentieomstandigheden van Alexei Navalny paragraaf 3.2.3.1 (Oppositiepolitici buiten het politieke systeem).

7.5 Mishandeling en foltering

De Russische grondwet verbiedt foltering.⁷⁶⁰ Hoewel foltering wel als een verzwarende omstandigheid mee kan wegen in de strafmaat⁷⁶¹, stelt het Russische Wetboek van Strafrecht foltering niet als apart misdrijf strafbaar. Indien het tot een aanklacht komt, wordt de gestelde dader vaak machtsmisbruik tegengeworpen, met eventueel de verzwarende omstandigheid foltering.⁷⁶²

Mishandeling gedurende detentie blijft een hardnekkig en wijdverspreid probleem in Rusland. Met name in voorlopige hechtenis lopen gedetineerden risico's op mishandeling. Een rapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken noemt fysieke mishandeling van gedetineerde verdachten door opsporingsambtenaren systematisch; OVD-Info geeft aan dat veel mensen hiermee te maken krijgen gedurende rechtbankprocedures, in het bijzonder als zij voor hun politieke mening werden gearresteerd of zich uitspraken tegen de oorlog. Hierbij wordt gebruik gemaakt van elektrische schokken, verstikking en het uittrekken of uitoefenen van druk op gewrichten en ledematen, om sporen van mishandeling te vermijden. In strafrechtelijke detentie werden medegevangenen ingezet door

⁷⁵⁴ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022.

⁷⁵⁵ Network Freedoms, zie [link](#) naar Russischtaalig rapport.

⁷⁵⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022.

⁷⁵⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022.

⁷⁵⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 18 oktober 2022.

⁷⁵⁹ US Department of State, Country reports on Human Rights 2021, Russia; OVD-Info, *At times there are moments when silence is not acceptable». Interview with Alexei Gorinov*, 25 november 2022; RFERL, *Jailed Russian Journalist Ponomarenko Says She Attempted Suicide In Detention Center*, 16 september 2022.

⁷⁶⁰ Artikel 21 van de Russische grondwet

⁷⁶¹ Artikel 117, lid 2, onder d) van het Russische Wetboek van Strafrecht.

⁷⁶² Artikel 286 van het Russische Wetboek van Strafrecht.

gevangenisbewakers om de marteling uit te voeren. Vooral in de Noordelijke Kaukasus kwam mishandeling voor. Daders worden zelden vervolgd of bestraft.⁷⁶³

Sinds 27 januari 2020 is het mogelijk om een administratieve claim in te dienen voor compensatie voor slechte detentieomstandigheden. In een dergelijk geval hoeft de eiser niet de schuld van de verweerder – het bestuur van de detentiefaciliteit – te bewijzen voor de geleden psychische schade door detentieomstandigheden. Alleen het feit van slechte omstandigheden is voldoende om schadevergoeding toe te kennen. De ngo Citizens' Watch stelt grote vraagtekens bij de effectiviteit van het systeem van schadevergoeding bij slechte detentieomstandigheden.⁷⁶⁴

Public Oversight Committee

Om detentieomstandigheden te monitoren, heeft Rusland reeds in 2008 een systeem van plaatselijke Public Oversight Committees (POC) in het leven geroepen. De POC's bestaan uit vrijwilligers en hebben de wettelijke taak om publiek toezicht te houden op de detentieomstandigheden, om rapporten en aanbevelingen op basis daarvan te schrijven, en om te ondersteunen bij de samenwerking tussen ngo's enerzijds en detentiefaciliteiten en overheden anderzijds. POC's hebben het recht om detentiefaciliteiten te bezoeken, klachten van gedetineerden te behandelen in aanbevelingen, en over hun werk te communiceren in media en binnen statelijke instituties. Sinds februari 2020 hebben de POC's ook het recht om TBS-klinieken te bezoeken.⁷⁶⁵

Kritiek op de POC ziet vooral op de selectiecriteria en -procedure van leden van de POC's, de onafhankelijkheid van de leden en de niet-bindendheid van hun adviezen. Mensen die zijn aangemerkt als 'buitenlandse agent' kunnen bijvoorbeeld niet plaatsnemen in het POC.⁷⁶⁶ Een Russische ngo die zich bezighield met het tegengaan van mishandeling in detentie, *Committee for Prevention of Torture*, is in 2022 opnieuw als 'buitenlandse agent' aangemerkt. In 2015 is de ngo, toen nog actief onder een andere rechtsvorm, ook als 'buitenlandse agent' aangemerkt.⁷⁶⁷

Voorbeelden

In oktober 2021 lekte een klokkenluider, Sergei Saveljev, een grote hoeveelheid video's van marteling, waaronder verkrachting, van gevangenen in het gevangenisziekenhuis van Saratov en andere strafinrichtingen via de ngo *Gulagu.net*. Deze onthulling legde de grote schaal waarop marteling voorkomt bloot. Saveljev, zelf gedetineerd wegens een drugs misdrijf, werd ingezet door de gevangenisautoriteiten bij het opnemen van de martelpraktijken. Gedurende drie jaar had hij zijn positie gebruikt om de video-opnames van folteringen in deze instelling te downloaden, en van servers in andere gevangenissen via het interne net van het gevangeniswezen. Als reactie op de wijdverspreide berichtgeving in de media en de publieke verontwaardiging startten de autoriteiten strafrechtelijk onderzoek op en ontsloegen enkele gevangenisfunctionarissen. Het hoofd van de dienst penitentiaire inrichtingen werd vervangen. Mensenrechtenombudsman Moskalkova verklaarde dat Saveljev een moedig man was om het op te nemen tegen het 'lelijke fenomeen' van marteling, en dat hij onmisbaar was als getuige. Na bedreigingen van een aanklacht wegens onthulling van staatsgeheimen aan het adres van de klokkenluider besloot Saveljev echter Rusland te verlaten.⁷⁶⁸

⁷⁶³ US Department of State, Country reports on Human Rights 2021, Russia; OVD-Info, *Weekly Bulletin No. 289: Bruises after a trial*, 21 januari 2023; BBC, *Ex-inmates reveal details of Russia prison rape scandal*, 10 augustus 2022.

⁷⁶⁴ Citizens' Watch, *Compensation For Improper Conditions In The Places Of Confinement: Analysis Of The Court Of Cassation Case Law*, 16 augustus 2022.

⁷⁶⁵ Zie Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021.

⁷⁶⁶ OVSE, *Report On Russia's Legal And Administrative Practice In Light Of Its OVSE Human Dimension Commitments*, September 2022.

⁷⁶⁷ RFERL, *Russia Adds Committee Against Torture To 'Foreign Agents' List*, 11 juni 2022; Citizens' Watch and Human Rights Monitoring Institute, *An overview of torture prevention systems in Russia, Lithuania, Sweden and Norway*, 2019; website Frontline Defenders, *Committee Against Torture (CAT)*, geraadpleegd op 16 februari 2023.

⁷⁶⁸ Amnesty International, Russian Federation 2021; vertrouwelijke bron d.d. 4 november 2021.

Volgens het onafhankelijke Russische mediaproject Proekt werd tussen 2015 en 2019 marteling gemeld in 90% van de Russische regio's. De BBC stelde na onderzoek van rechtbankdocumenten vast dat 41 werknemers van penitentiaire inrichtingen zijn veroordeeld voor de zwaarste mishandeling van gevangenen, maar circa de helft van hen kreeg alleen voorwaardelijke straffen opgelegd kreeg.⁷⁶⁹

Nadat één van de bewakers op 5 augustus 2022 was gedood door gevangenen in strafkolonie no.2 in de zuid-Russische deelrepubliek Kalmukkië, werden volgens ngo's en media honderd gevangenen door minimaal veertig handhavers mishandeld en gemarteld. Vijf gevangenisbewakers werden ondervraagd wegens de mishandelingen maar weigerden te praten. De mishandelde gedetineerden kregen een minimum aan medische hulp. Twee mishandelde gedetineerden uit Dagestan, Magomed Atimagomedov en Daud Kuramagomedov, werden in september 2022 verdacht van het aanstichten van onrust.⁷⁷⁰

Dmitry Kamynin, een Siberische mensenrechtenactivist, werd in december 2022 in voorlopige hechtenis geslagen na een poging om een klacht in te dienen over zijn detentieomstandigheden. Ook de Ingoesjetische activist Bagaudin Myakiev werd geslagen in detentie.⁷⁷¹

Kurban Dalgatov, een inwoner van Mkhachkala in Dagestan, stierf in januari 2023 na zijn arrestatie, volgens zijn familieleden aan de gevolgen van marteling.⁷⁷²

Volgens rapporteur voor de PACE Frank Schwabe is de situatie in de Noordelijke Kaukasus de afgelopen jaren niet beter geworden en blijft marteling wijdverspreid.⁷⁷³

Zie voor marteling van LHBTIQ+ personen in de Noordelijke Kaukasus en Tsjetsjenië paragraaf 3.2.5 ([LHBTIQ+ in de Noordelijke Kaukasus](#)).

Gedwongen medische of psychiatrische behandeling

Gedwongen medische en veelal psychiatrische behandeling komt op vrij grote schaal voor in Rusland. Alleen in Moskou worden jaarlijks rond de 5.500 mensen gedwongen in psychiatrische behandeling geplaatst. Een rechtbank kan besluiten tot een psychiatrisch onderzoek door een commissie. De rechtbank neemt naar aanleiding van het advies van de commissie een besluit over gedwongen behandeling. In deze procedure hebben mensen weinig procedurele waarborgen, aangezien de aanleiding voor het psychiatrisch onderzoek al een simpele melding van een buurman of de politie kan zijn, waartegen men zich niet kan verweren. Rechtbanken nemen het advies van de commissie in de meeste gevallen over. De omstandigheden van het onderzoek in een dergelijke kliniek grenzen volgens OVD-Info aan mishandeling.⁷⁷⁴

Gedwongen psychiatrische behandeling vloeit soms voort uit strafzaken, en werd volgens RFE/RL ook gebruikt om activisten of andere kritische stemmen het zwijgen op te leggen.⁷⁷⁵ In die gevallen verliest de verdachte de mogelijkheid om zichzelf te

⁷⁶⁹ BBC, *Ex-inmates reveal details of Russia prison rape scandal*, 10 augustus 2022.

⁷⁷⁰ Caucasian Knot, *In Kalmykia, penal colony warders refuse to confess to participating in torturing prisoners from Dagestan*, 28 januari 2023; Caucasian Knot, *Advocates tell about the condition of Dagestanis beaten up in Kalmyk colony*, 19 augustus 2022.

⁷⁷¹ OVD-Info, *Weekly Bulletin No. 289: Bruises after a trial*, 21 januari 2023.

⁷⁷² Caucasian Knot, *Makhachkala resident dies after being detained by police*, 22 januari 2023; Caucasian Knot, *After man's death at police station, social network users remind Dagestani leader about Gasanguseinovs' case*, 24 januari 2023.

⁷⁷³ PACE, Report by Frank Schwabe, *The continuing need to restore human rights and the rule of law in the North Caucasus region*, 3 juni 2022, punt 7.

⁷⁷⁴ OVD-Info *Weekly Bulletin No. 289: Bruises after a trial - Rights in Russia*, 12 januari 2023.

⁷⁷⁵ RFERL, *Increasingly, Russian Activists Find Themselves Sentenced To Compulsory Medical Treatment*, 30 juli 2021.

verdedigen. Toegewezen advocaten zijn volgens de website van de ngo Lawyers' Street in dit soort zaken vaak passief.⁷⁷⁶

Zo werd een 65-jarige vrouw in Primorsky na twee kritische berichten over de oorlog in Oekraïne op haar sociale media accounts onder de aanklacht van oproep tot extremistische activiteit gedwongen onderzocht in een psychiatrische kliniek. OVD noemt deze onderzoeken grenzend aan marteling.⁷⁷⁷

Violetta Grudina, een voormalige lokale vertegenwoordiger van Aleksei Navalny in Moermansk, en kandidate voor de gemeenteraad, werd in juli 2021 in het ziekenhuis opgenomen en behandeld voor COVID-19 – ondanks het feit dat ze geen symptomen had, een negatieve test en een arts die getuigde dat ze geen behandeling nodig had.⁷⁷⁸

Dmitry Nadein, een blogger uit Irkoetsk en voormalig Navalny-stafid kreeg op 19 juli 2021 van een militaire rechtbank in Khabarovsk, zo'n 9.500 kilometer ten oosten van Moermansk in het Russische Verre Oosten, gedwongen psychologische behandeling opgelegd in verband met een strafrechtelijke aanklacht wegens rechtvaardiging van terrorisme. Zonder dat de familie was geïnformeerd en zonder uitleg van redenen, brachten de autoriteiten hem van Irkoetsk naar Khabarovsk over, meer dan 2.200 km daar vandaan. Volgens de autoriteiten lijdt hij aan schizofrenie.⁷⁷⁹

In een veelbesproken zaak oordeelde de rechtbank van Yakutsk op 26 juli 2021 dat de sjamaan Aleksandr Gabyshev voor onbepaalde tijd moest worden opgenomen in een psychiatrisch ziekenhuis voor verplichte 'intensieve' behandeling. Het hof verklaarde Gabyshev 'krankzinnig' en was schuldig bevonden aan het gebruik van geweld tegen politieagenten en het oproepen tot extremisme. Gabyshev werd bekend nadat hij twee maal honderden kilometers van Yakutsk naar Moskou liep en beloofde zijn zelfbenoemde magische krachten te gebruiken om president Vladimir Poetin uit het Kremlin te 'zuiveren'.⁷⁸⁰

7.6 Verdwijningen en ontvoeringen

Tussen 22 mei 2021 en 13 mei 2022 nam het aantal vermiste personen dat bekend was bij de VN Werkgroep voor gedwongen of onvrijwillige verdwijningen toe van 896 naar 916.⁷⁸¹ Vermissingen en verdwijningen blijven een diepgeworteld probleem in de Noordelijke Kaukasus. Volgens rapporteur Frank Schwabe aan de PACE ontkenden de Russische autoriteiten deze gevallen gedeeltelijk, weigerden informatie te verstrekken aan bevoegde instanties en bleven ondoelmatige methoden gebruiken om vermiste personen te zoeken.⁷⁸²

In september 2020 werd Salman Tepsurkayev, een 19-jarige Tsjetsjeense activist en blogger voor het kanaal 1ADAT, na zeer kritische uitingen over president Kadyrov, ontvoerd en onderworpen aan misbruik en vernedering. In twee video's werd zijn vernedering getoond en maakte hij gedwongen excuses. Nadat de Tsjetsjeense autoriteiten een onderzoek naar verdwijning weigerden, opende de

⁷⁷⁶ Website Lawyers' street, *Lawyer Olga Efimova - About The Indifference Of Lawyers In Cases Of Involuntary Hospitalization*, 13 januari 2023.

⁷⁷⁷ OVD-Info Weekly Bulletin No. 289: Bruises after a trial - Rights in Russia, 12 januari 2023.

⁷⁷⁸ RFERL, *Increasingly, Russian Activists Find Themselves Sentenced To Compulsory Medical Treatment*, 30 juli 2021.

⁷⁷⁹ RFERL, *Increasingly, Russian Activists Find Themselves Sentenced To Compulsory Medical Treatment*, 30 juli 2021.

⁷⁸⁰ Amnesty International, *Siberian shaman who marched against Putin is indefinitely confined to a psychiatric hospital*, 23 september 2021; RFERL, *Amnesty 'Expects' UN's Special Rapporteur To Act Regarding Anti-Putin Shaman Held In Psychiatric Clinic*, 30 november 2021.

⁷⁸¹ UN Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances, Rapport *A/HRC/51/31*.

⁷⁸² PACE, Report by Frank Schwabe, *The continuing need to restore human rights and the rule of law in the North Caucasus region*, 3 juni 2022, punt 5.

onderzoekscommissie in Krasnodar Kray in januari 2021 een onderzoek. Dit leverde echter geen informatie op. Op 19 oktober 2021 bevond het EHRM Russische autoriteiten verantwoordelijk voor de verdwijning en marteling van Tepsurkayev en beval het de Russische Federatie om 26.000 euro aan schadevergoeding te betalen. Ngo's maakten in augustus 2022 bekend dat Tepsurkayev waarschijnlijk is gestorven.⁷⁸³

In Tsjetsjenië werden eind 2021 in een week tijd tientallen familieleden van anti-Kadyrov activisten en bloggers ontvoerd en mishandeld. Enkele van hen waren wekenlang verdwenen.⁷⁸⁴

Zie voor vervolging van LHBTIQ+ mannen en vrouwen in de Noordelijke Kaukasus paragraaf 3.2.5 (LHBTIQ+ in de Noordelijke Kaukasus).

7.7 Buitengerechtelijke executies en moorden

Berichten over ontvoering, marteling, mishandeling, gedwongen verdwijningen en buitengerechtelijke executies en moorden bleven vanuit de Noordelijke Kaukasus komen.⁷⁸⁵

Voor de buitengerechtelijke doding van 27 LHBTIQ+-mannen in Tsjetsjenië eind 2016 en begin 2017 volgde er geen strafrechtelijk onderzoek. De Tsjetsjeense politieagent die in maart 2021 tegenover de krant *Novaja Gazeta* had getuigd over deze mishandeling en doding, trok zijn verklaringen in nadat er druk op zijn familieleden in Tsjetsjenië was uitgeoefend.⁷⁸⁶

Een reeks onopgehelderde sterfgevallen van invloedrijke zakenmannen in heel Rusland in 2022 en 2023 bleef onopgehelderd. Een deel van hen had zich kritisch uitgelaten over de oorlog in Oekraïne.⁷⁸⁷

In april 2022 werd Valdislav Avayev, voormalig vicevoorzitter van de Gazprombank, met zijn overleden vrouw en dochter gevonden in een appartement in Moskou. De doodsoorzaak was een schotwond, de toedracht is onduidelijk.⁷⁸⁸ Twee dagen later werd de voormalig hoofddaccountant van het oliebedrijf Novatek, Sergei Protasjenya, werd met zijn gezin tijdens een vakantie in Spanje dood gevonden. De politie onderzocht een gezinsdrama - moord op de familieleden gevolgd door zelfmoord - en tegelijk een in scene gezette gezinsdrama.⁷⁸⁹

In mei 2022 werd een voormalig top manager van Lukoil, Aleksandr Subbotin, dood gevonden in een kelder van een huis vlakbij Moskou. Ravil Maganov, CEO van Lukoil, viel op 1 september 2022 uit het raam van zijn ziekenhuiskamer. Lukoil was

⁷⁸³ US Department of State, Country reports on Human Rights 2021, Russia; RFERL, *Chechen Opposition Activist Missing Since 2020 Was Killed, Rights Defender Says*, 24 augustus 2022; Novaya Gazeta, *Human rights activists report death of Kadyrov critic*, 24 augustus 2022.

⁷⁸⁴ HRW, *Moscow Plays a Weak Hand on Lawlessness in Chechnya*, 9 februari 2022; Caucasian Knot, *Blogger Khasan Khalitov's sister humiliated in Chechnya*, 24 januari 2022; Caucasian Knot, *Pressure on Kadyrov's critics through kidnapping their relatives found failed*, 20 januari 2022.

⁷⁸⁵ PACE, Report by Frank Schwabe, *The continuing need to restore human rights and the rule of law in the North Caucasus region*, 3 juni 2022, punt 7.

⁷⁸⁶ US Department of State, Country reports on Human Rights 2021, Russia; Novaya Gazeta, *I served the Chechen police and did not want to kill people*, 23 maart 2021; RFERL, *Chechen Police Regiment Urges Putin To 'Protect' It From Newspaper's 'Defamation'*, 18 maart 2021.

⁷⁸⁷ NPR, *Russian businessmen keep mysteriously dying. Why?*, 29 december 2022.

⁷⁸⁸ Business insider, *2 Russian oligarchs were found dead one day apart alongside their wives and children, reports say*, 21 april 2022.

⁷⁸⁹ RFERL, *Former Senior Manager At Russian Energy Giant, Family Members Found Dead In Spain*, 21 april 2022; Business Insider, *Ex-company of Russian oligarch found dead with his wife and child throws doubt on murder-suicide theory, saying he was a 'wonderful family man'*, 22 april 2022.

een van de weinige grote Russische bedrijven dat zich kort na de Russische invasie in Oekraïne kritisch hierover uitliet.⁷⁹⁰

Begin december 2022 viel Grigory Kochenov dood uit zijn raam gedurende een huiszoeking door politie in verband met gestelde pedofilieverdenkingen. Kochenov was creatief directeur van een software bedrijf. Collega's en vrienden betwijfelen de verdenkingen sterk. Kochenov was uitgesproken tegen de oorlog in Oekraïne. Anderen vermoeden afpersing van het bedrijf door de FSB onder bedreiging van een aanklacht van pedofilie met vals bewijs.⁷⁹¹

Eind december 2022 werd het levenloze lichaam van de lokale politicus uit Vladimir en zakenman Pavel Antov, 65, in India gevonden waar hij mogelijk van het balkon van zijn hotel was gevallen. Antov stond kritisch tegenover de oorlog in Oekraïne. Tijdens diezelfde vakantie overleed ook een reisgenoot, Vladimir Bidenov, aan een vermoedelijke hartstilstand. De exacte omstandigheden rond beide sterfgevallen bleven onopgehelderd.⁷⁹²

Half december 2022 kwam grootvastgoedondernemer Dmitry Zelenov door een val van de trap om het leven.⁷⁹³

⁷⁹⁰ RFERL, *LUKoil Chairman Is Latest Russian Businessman To Die Under Mysterious Circumstances*, 1 september 2022.

⁷⁹¹ Meduza, *'What he's accused of simply can't be true'*, 9 december 2022.

⁷⁹² Al Jazeera, *India probing wealthy Russian politician's fall to death at hotel*, 27 december 2022.

⁷⁹³ NDTV, *Russian Businessman Dmitry Zelenov Dies Under Mysterious Circumstances*, 19 december 2022.

8 Vluchtelingen en ontheemden

Zie voor een beschrijving van de wettelijke regelingen omtrent asiel in Rusland en activiteiten van hulporganisaties het vorige ambtsbericht.⁷⁹⁴

In het jaar 2021 zette de trend van drastische vermindering van aantallen vluchtelingen en asielzoekers in Rusland, beschreven in het vorige ambtsbericht, zich voort. Gedurende het jaar 2021 daalde het aantal mensen dat in dat jaar met een vluchtelingenstatus in Rusland verbleef van 426 naar 331, respectievelijk van 14.637 naar 10.581 mensen die een tijdelijke asielvergunning hadden. De belangrijkste verklaring hiervoor is waarschijnlijk de verlening van het Russische staatsburgerschap aan asielzoekers uit voormalige Sovjet-Unie-landen. Ongeveer de helft van deze nieuwe Russen kwam uit Oekraïne, en stond tegenover een daling van 13.235 naar 8.867 Oekraïense asielzoekers).⁷⁹⁵

Voor het jaar 2022 zijn cijfers beschikbaar tot 1 oktober. In de eerste negen maanden van 2022 tekende zich een sterke stijging van verleende tijdelijke asielvergunningen af ten opzichte van het jaar daarvoor, vooral door de instroom van Oekraïense aanvragers. 88.658 tijdelijke asielvergunningen waren op 1 oktober 2022 verleend, waarvan 86.678 aan Oekraïense aanvragers.⁷⁹⁶

8.1 Syriërs in Rusland

In principe hadden Syrische vluchtelingen in 2021 recht op tijdelijk asiel in Rusland. Volgens lokale migratiedeskundigen werden echter minder tijdelijke asielvergunningen afgegeven aan Syriërs, doordat aflopende vergunningen niet werden verlengd of door terugkeer naar Syrië. In sommige gevallen moedigden de Russische autoriteiten terugkeer naar Syrië aan.⁷⁹⁷

In het jaar 2021 zakte het aantal tijdelijke asielvergunningen voor Syriërs van 359 naar 295. Het aantal vluchtelingenstatussen bleef op 2 liggen. Op 1 oktober 2022 was het aantal Syriërs met een tijdelijke asielvergunning teruggelopen naar 240.⁷⁹⁸

8.2 Oekraïners komend naar Rusland

De grootste instroom van gevluchte mensen kwam in de verslagperiode uit Oekraïne. Volgens UNHCR-cijfers lag het aantal vluchtelingen vanuit Oekraïne in heel Europa bij 7,8 miljoen. Exacte cijfers van het totale aantal Oekraïners in Rusland zijn niet bekend. Illustratief voor de toename van Oekraïners in Rusland zijn de UNHCR cijfers: In 2022 telde de UNHCR 1.456.250 Oekraïense vluchtelingen onder het UNHCR-mandaat in Rusland, tegenover 8.921 in het jaar daarvoor.⁷⁹⁹ Het totale aantal gevluchte Oekraïners ligt waarschijnlijk vele malen hoger. Op 10 maart 2022 lag het aantal gevluchte Oekraïners in Rusland volgens een schatting rond de 2,85 miljoen, gebaseerd op gegevens van de Russische overheid. Meer actuele gegevens zijn niet beschikbaar, waarschijnlijk in verband met achterstallige

⁷⁹⁴ Algemeen ambtsbericht Russische Federatie april 2021, p. 105 e.v.

⁷⁹⁵ Civic Assistance Committee, *2021 Committee Report*, p. 9.

⁷⁹⁶ Civic Assistance Committee, *Ministry Of Internal Affairs Of Russia Published Migration Statistics For 3rd Quarter Of 2022*, 12 december 2022.

⁷⁹⁷ US Department of State, Human Rights Report Russia 2021.

⁷⁹⁸ Zie Civic Assistance Committee, *2021 Committee Report*, p. 9; Civic Assistance Committee, *Ministry Of Internal Affairs Of Russia Published Migration Statistics For 3rd Quarter Of 2022*, 12 december 2022.

⁷⁹⁹ UNHCR *Data Portal*, geraadpleegd op 18 februari 2023.

registratie.⁸⁰⁰ Media citeerden Russische autoriteiten met aantallen als 4 miljoen Oekraïners in Rusland.⁸⁰¹

Er is veel onduidelijkheid over de manier waarop Oekraïners in Rusland belanden. Zo is niet bekend hoe veel mensen onvrijwillig en hoe veel mensen vrijwillig naar Rusland zijn gereisd. Veel mensen hadden feitelijk geen keuze, omdat zij anders in onveilig gebied hadden moeten blijven. Daarnaast is niet bekend hoeveel van deze mensen over een Russisch paspoort beschikten, hoeveel er meteen werden vervoerd naar Rusland dan wel hoeveel mensen voorafgaand aan hun doorreis naar Rusland eerst aan filtratie werden onderworpen. HRW beschrijft 'filtratie' als een gedwongen veiligheidsonderzoek door de Russische autoriteiten van Oekraïense burgers, waarbij hun biometrische data werden afgenomen, zij gefouilleerd en hun bezittingen doorzocht werden, en zij ondervraagd werden over hun politieke overtuigingen en connecties binnen de Oekraïense veiligheidsdiensten en het leger. In afwachting van deze procedure werden velen vastgehouden in ongeschikte faciliteiten. Afhankelijk van de bevindingen van de Russische strijdkrachten werden zij vrijgelaten of langer vastgehouden in filtratiekampen op Oekraïens grondgebied. Over deze filtratiekampen berichten ooggetuigen van zeer slechte omstandigheden, marteling en executies, en gedwongen mobilisatie om aan Russische zijde te vechten.⁸⁰²

Het valt buiten de scope van dit rapport om de filtratiekampen te beschrijven. Ook de behandeling van Oekraïense krijgsgevangenen valt buiten dit rapport. Deze paragraaf beschrijft de opvang van Oekraïense burgers vanaf de Russische grens.

Zowel *Human Rights Watch* als de Russische autoriteiten spreken van een grootschalige geplande operatie van hervestiging van Oekraïense burgers naar Rusland. Velen kregen niet de keuze om naar veilig Oekraïens grondgebied te reizen.⁸⁰³

Aangekomen aan de Russische grens werden de gegevens Oekraïense burgers nogmaals geregistreerd en biometrische gegevens afgenomen. Sommigen berichten dat de Russische grenspolitie foto's, berichten op sociale media en gewiste berichten op hun mobiele telefoons uitlas en de IMEI-nummers noteerde om 'terroristen' of 'extremisten' op te sporen. Anderen werden gedurende enkele uren op zeer intimiderende wijze ondervraagd. HRW bericht van één geval van een gepensioneerde militair die weliswaar door de filtratieprocedure op Oekraïens grondgebied was gekomen, maar aan de Russische grens alsnog werd gearresteerd en gedetineerd in door Rusland gecontroleerd gebied in Oekraïne.⁸⁰⁴

Na de grenscontrole werden Oekraïense burgers vervoerd naar opvanglocaties door het hele land, soms met een tussenstop in een verdeelcentrum. Velen hebben geen invloed op de eindbestemming, en vonden zichzelf soms terug duizenden kilometers van de Oekraïense grens verwijderd.⁸⁰⁵ In het uiteindelijke opvangcentrum werd hen opvang voor één tot drie maanden geboden, en zij kregen direct toegang tot de arbeidsmarkt.⁸⁰⁶ Ook ontvingen zij het aanbod van een eenmalige uitkering van 10.000 roebel⁸⁰⁷ van de Russische overheid, en hulp van vrijwilligers. Over omstandigheden in opvanglocaties is niet veel bekend; volgens twee bronnen⁸⁰⁸ zijn

⁸⁰⁰ Zie UNHCR Data Portal, *Situation Ukraine Refugee Situation* ([unhcr.org](https://data.unhcr.org/)), geraadpleegd op 18 februari 2023. Deze cijfers zijn verkregen van de autoriteiten en dienen ter indicatie van daadwerkelijke cijfers.

⁸⁰¹ The New Yorker, *Inside Russia's "Filtration Camps" in Eastern Ukraine*, 3 oktober 2022.

⁸⁰² The New Yorker, *Inside Russia's "Filtration Camps" in Eastern Ukraine*, 3 oktober 2022, The Washington Post, *New findings expose machinery of Russia's 'filtration' of Ukrainians*, 1 september 2022; Conflict Observatory, *Mapping The Filtration System In Donetsk Oblast*, 25 augustus 2022.

⁸⁰³ HRW, *"We had no choice"*, September 2022, p. 46 e.v.; BBC, *Russians start leaving Ukraine's Kherson city*, 19 oktober 2022.

⁸⁰⁴ HRW, *"We had no choice"*, September 2022, p. 46 e.v..

⁸⁰⁵ Conflict Observatory, *Mapping The Filtration System In Donetsk Oblast*, 25 augustus 2022, p. 25.

⁸⁰⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2022.

⁸⁰⁷ Circa 124 euro volgens xe.com op 2 maart 2023.

⁸⁰⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 19 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2022; vertrouwelijke bron d.d. 19 oktober 2022.

de opvanglocaties in de gebieden grenzend aan Oekraïne streng bewaakt en niet toegankelijk voor vrijwilligers. Over deze gesloten opvanglocaties en de omstandigheden is niets bekend. Andere opvanglocaties zijn verdeeld over heel Rusland en bieden redelijke opvang en vrije toegang voor Russische vrijwilligers, zolang deze vrijwilligers zich niet politiek uitspreken of hierover berichten in de media.⁸⁰⁹ Opgevangen Oekraïners mogen de opvanglocaties verlaten indien zij over de financiële en praktische middelen daarvoor beschikken, of bij eventuele kennissen of familie verblijven. Doorreis naar andere landen staat hen vrij. Een deel van de opgevangen Oekraïners werd volgens HRW in de opvanglocatie ondervraagd door Russische opsporingsambtenaren en aangezet tot het ondertekenen van valse verklaringen over oorlogsmisdaden die zouden zijn begaan door het Oekraïense leger.⁸¹⁰

Kinderen uit Oekraïne

In de loop van 2022 plaatste Rusland duizenden kinderen⁸¹¹ uit Oekraïne in minimaal 41 opvangfaciliteiten in Rusland, bijvoorbeeld in Taganrog, en op de door Rusland illegaal geannexeerde Krim. In die opvangfaciliteiten verbleven de kinderen tijdelijk dan wel voor onbepaalde tijd. Een deel van de kinderen werd vervolgens ondergebracht bij pleeggezinnen of in weeshuizen in Rusland, onder het mom van humanitaire hulp. Deels ging het hierbij om Oekraïense weeskinderen, maar deels ook om kinderen die wel nog *de jure* ouders of pleegouders hadden of waarbij het ouderlijk gezag niet duidelijk was. Volgens de Oekraïense regering, Human Rights Watch (HRW) en een onderzoek van het *Conflict Observatory* gaat het hier om gedwongen deportaties.⁸¹² Het onderzoek van het *Conflict Observatory* en een bron spreken van een georganiseerde operatie vanuit het Kremlin, om Oekraïense kinderen te heropvoeden in de geest van het Russische denken.⁸¹³ Na plaatsing in een pleeggezin volgt adoptie door pleegouders zonder instemming van het kind, waarbij doorgaans eerst het Russische staatsburgerschap wordt verkregen voor het kind om een eenvoudige adoptieprocedure te faciliteren. Indien de kinderen als wees zijn geregistreerd, vergemakkelijkt dit de adoptieprocedure eveneens.⁸¹⁴

8.3 Russen vertrekkend uit Rusland

Na de inval van Rusland in Oekraïne in februari 2022 verlieten Russen het land, met name na de mobilisatie in september 2022. Naast Europese landen waren de voornaamste bestemmingen Georgië, Kazachstan en Mongolië. Ook werden veel lastminutevluchten geboekt naar buitenlandse steden, zoals Istanboel, Dubai, Belgrado en Jerevan. De kosten daarvan liepen volgens Reuters hoog op, soms tot in de duizenden euro's voor een enkele reis, als het al lukte om Rusland te verlaten.⁸¹⁵

Hieronder wordt de uitstroom beschreven naar Georgië en Kazachstan.

⁸⁰⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2022; vertrouwelijke bron d.d. 19 oktober 2022.

⁸¹⁰ HRW, "*We had no choice*", September 2022, p. 46 e.v.; vertrouwelijke bron d.d. 19 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 28 juni 2022.

⁸¹¹ Het daadwerkelijke aantal is onbekend. Schattingen lopen sterk uiteen, van minimaal 6.000 tot volgens de Oekraïense autoriteiten meer dan 14.000 kinderen. Zie Al Jazeera, *Russia holding Ukrainian children in camp network: Study*, 15 februari 2023.

⁸¹² Trouw, *Russisch leger deporteert duizenden kinderen*, 19 oktober 2022; HRW, "*We had no choice*", September 2022; Raam op Rusland, *Rusland deporteert massaal Oekraïense kinderen naar Rusland*, 24 oktober 2022.

⁸¹³ Conflict Observatory, *Russia's Systematic Program for the Re-education and Adoption of Ukraine's Children*, 14 februari 2023; Al Jazeera, *Russia holding Ukrainian children in camp network: Study*, 15 februari 2023; Vertrouwelijke bron d.d. 28 juni 2022.

⁸¹⁴ Vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2022; Raam op Rusland, *Rusland deporteert massaal Oekraïense kinderen naar Rusland*, 24 oktober 2022; Conflict Observatory, *Mapping The Filtration System In Donetsk Oblast*, 25 augustus 2022; vertrouwelijke bron d.d. 3 februari 2023; vertrouwelijke bron d.d. 9 januari 2023.

⁸¹⁵ Financieel Dagblad, *Russische mobilisatie en omstreden referenda stuwten vluchtelingenstroom*, 23 september 2022.

In oktober 2022 bleek dat 400.000 tot 700.000 Russen het land waren ontvlucht sinds de aankondiging van de gedeeltelijke mobilisatie. De meesten hiervan waren mannen in de militaire leeftijd. Het Kremlin bestreed dit cijfer. Het is onduidelijk hoeveel Russen weer zijn teruggekeerd naar Rusland.⁸¹⁶

Zie voor uitreisbeperkingen paragraaf 5.4 (Bewegingsvrijheid) en paragraaf 4.1.4 (Bewegingsvrijheid militairen).

Georgië

Georgië zag een toestroom van migranten uit Oekraïne, Rusland en Wit-Rusland sinds het begin van de oorlog in Oekraïne. Veel migranten die banden hebben met Georgië op grond van vastgoed of via familie kwamen naar Georgië, op de vlucht voor de oorlog of in reactie op de sancties die aan Rusland waren opgelegd.⁸¹⁷ In de dagen na de mobilisatie op 22 september 2022 groeide de rij van wachtenden aan de Russische zijde van de grens met Georgië met het uur. Mannen in de militaire leeftijd, die vreesden dat de grenzen zouden sluiten, staken de grens over op fietsen, elektrische scooters en te voet.⁸¹⁸

Het aantal Russen dat de grens naar Georgië overstak verviervoudigde in sommige maanden ten opzichte van het jaar daarvoor, tot een totaal van circa 1.2 miljoen in 2022. Daarvan was een onbekend aantal toerisme en werkverkeer. Het is niet duidelijk hoeveel Russen permanent in Georgië zijn gebleven. Russen krijgen gedurende één jaar na binnenkomst vrij verblijf en hoeven zich in principe niet te registreren. Zij hebben gedurende dat jaar geen recht op sociale voorzieningen, verzekerde gezondheidszorg of scholing. Na een overschrijding van de Georgische grens ('visarun'⁸¹⁹ of *border run*) begint het jaar opnieuw te lopen. Grove schattingen zeiden dat van alle inkomende Russen tussen de 80.000 en 150.000 in het land gebleven zijn.⁸²⁰

In de nasleep van de grote instroom van Russen in Georgië werden steeds vaker Russen zonder opgave van redenen door de Georgische grenswacht geweigerd, ook Russen die lang woonachtig waren in Georgië en van een buitenlandse reis terug wilden keren. Volgens een bron heeft de Georgische grenspolitie lijsten van mensen die zij niet in Georgië willen hebben. Het zou dan met name gaan om kritische Russen.⁸²¹ Nadat Georgië enkele mensenrechtenverdedigers en journalisten de toegang had geweigerd, ontstond er onduidelijkheid over het grensbeleid. Activisten, journalisten en andere Russen voelden zich daardoor niet vrij om Georgië te verlaten, uit vrees niet meer in te kunnen reizen. Mogelijk hadden de toegangswegeringen te maken met overwegingen gerelateerd aan staatsveiligheid, maar officiële informatie over de redenen en de frequentie van weigering ontbreekt.⁸²²

Volgens verschillende bronnen worden etnische minderheden door Georgische grenswachters regelmatig geweigerd, met de reden 'staatsveiligheid'.⁸²³

Kazachstan

⁸¹⁶ The Danish Immigration Service, Russia, *An update on military service since July 2022*, December 2022;

⁸¹⁷ IOM *Sitrep Provision of assistance to vulnerable migrants in Armenia, Azerbaijan, and Georgia*, April – August 2022.

⁸¹⁸ The Danish Immigration Service, Russia, *An update on military service since July 2022*, December 2022;

⁸¹⁹ In het Russisch wordt dit omschreven als een 'visaran' (визаран).

⁸²⁰ Jam News, *Russians leading in foreign visitors to Georgia*, 8 december 2022; IDFI, *Finances of Russian Citizens in Georgian Commercial Banks*, 6 oktober 2022; vertrouwelijke bron d.d. 1 december 2022; vertrouwelijke bron d.d. 30 november 2022.

⁸²¹ Vertrouwelijke bron d.d. 17 oktober 2022.

⁸²² CPJ, *CPJ urges countries to give refuge to Russian journalists after Georgia refuses entry to Dozhd TV's Mikhail Fishman*, 7 maart 2022; RFERL, *Russian Blogger Finally Allowed To Enter Georgia, Immediately Flies From Tbilisi To Lithuania*, 29 juni 2022; CPJ, *Russian journalist Insa Lander stranded at Georgia border after fleeing house arrest*, 17 juni 2022; vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2022; vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2022; vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2022.

⁸²³ Vertrouwelijke bron d.d. 30 november 2022; vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2022.

Kazachstan paste de regels omtrent de vrije termijn – waarin Russen zonder visum gedurende negentig dagen in het land kunnen verblijven – aan. Met ingang van 27 januari 2023 kan de periode van 90 dagen niet meer verlengd worden door middel van een grensoverschrijding en onmiddellijke terugkeer, een 'visarun'. Als Russen voortaan langer dan dertig dagen in Kazachstan willen verblijven, moeten zij dit binnen dertig dagen kenbaar maken bij de immigratiedienst, hetgeen het recht geeft op in totaal negentig dagen verblijf. Daarna moeten zij een verblijfsvergunning aanvragen, of het land voor 90 dagen verlaten.⁸²⁴

8.4 Refoulement en mishandeling

Het begrip non-refoulement staat niet expliciet in de Russische wet. De regering bood enige bescherming tegen de uitzetting of terugkeer van personen naar landen waar hun leven of vrijheid zou worden bedreigd vanwege hun ras, religie, nationaliteit, lidmaatschap van een bepaalde sociale groep of politieke overtuiging, maar niet in alle gevallen. De bevoegde autoriteit is echter niet altijd aanwezig op de luchthavens. In de praktijk bleven zich dan ook gevallen voordoen van refoulement.⁸²⁵

In september 2021 werd Valentina Chupik, een gevluchte mensenrechtenactiviste uit Oezbekistan, bij haar terugkeer naar Rusland aangehouden op de luchthaven Sheremetyevo, haar verblijfsvergunning werd ingetrokken, ze kreeg een inreisverbod opgelegd en haar uitzetting naar Oezbekistan werd voorbereid. Na publiek protest mocht ze in oktober 2021 naar Armenië vertrekken.⁸²⁶

Mishandeling van migranten en vluchtelingen

Ngo's meldden dat de politie migranten en asielzoekers vasthield, beboette en bedreigde met deportatie. In sommige gevallen kregen tijdelijke asielhouders die de vluchtelingenstatus uit derde landen ontvingen geen uitreisvisum of mochten ze het land niet verlaten.⁸²⁷

⁸²⁴ Meduza, *Hundreds of thousands of Russians fled from mobilization to Kazakhstan*, (RU) 26 januari 2023;

Euronews, *Kazakhstan ends unlimited stay for Russians*, 18 januari 2023.

⁸²⁵ US Department of State, Human Rights Report Russia 2021.

⁸²⁶ Amnesty International, Annual report 2021 Russia; Frontline defenders, *Woman Human Rights Defender Valentina Chupik Barred From Entering Russia*, 28 september 2021.

⁸²⁷ USDoS, *Annual report on human rights in 2021 – Russia, april 2022*.

9 Terugkeer

Er is weinig informatie beschikbaar over eventuele problemen met de Russische autoriteiten van migranten na hun terugkeer naar Rusland. Evenmin is er informatie beschikbaar over problemen van migranten die op basis van de terug- en overnameovereenkomst terugkeren. Het is dan ook onbekend of er speciale groepen zijn die een verhoogd risico op problemen hebben bij terugkeer. Tegelijkertijd keerde zich de politieke retoriek in na de inval in Oekraïne en vooral na de mobilisatie steeds feller tegen Russen die het land ontvlucht zijn. Zij werden als landverraders bestempeld, en er werden wetsvoorstellen ingediend voor verhoogde belastingtarieven en over confiscatie van bezit.⁸²⁸

Of het indienen van een asielerzoek in Nederland bij terugkeer naar Rusland bekend is bij de Russische autoriteiten, en of dit asielerzoek op zich gevolgen heeft voor betrokkene, of dat andere omstandigheden meer gewicht hebben, is niet bekend.

Wel kan illegale grensoverschrijding of uitreis met valse documenten onder administratief recht dan wel strafrecht worden vervolgd. Zie voor meer informatie het vorige ambtsbericht.⁸²⁹ Daadwerkelijke cijfers van strafrechtelijke vervolging voor illegale uitreis zijn niet bekend.

Naar het buitenland uitgeweken activisten die betrouwbare informatie hadden dat er geen strafrechtelijk onderzoek naar hen liep, durfden het wel aan om voor korte bezoeken terug te keren naar Rusland.⁸³⁰

⁸²⁸ Meduza, *Duma speaker suggests confiscating property of 'scoundrels' who went abroad and criticize war*, 13 januari 2023; Reuters, *Duma prepares higher taxation for Russians who left country - speaker*, 25 december 2022.

⁸²⁹ *Algemeen ambtsbericht Russische Federatie* april 2021, p. 110.

⁸³⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 29 november 2022; vertrouwelijke bron d.d. 30 november 2022.

10 Literatuurlijst en lijst van afkortingen

10.1 Literatuurlijst

7x7 Russia

- *Two artists are detained in Vorkuta because of art object «No More Movies»*, 30 oktober 2022;

ADC Memorial

- *Persecution of LGBTI+ people in Russia: Increasing repressions 2021-2022*, 18 mei 2022.

Institute of Ethnology & Anthropology RAS

- Ahmet Yarlykapov, Ph. D. (Hist) *Adat, Shariah and Russian law in the modern North Caucasus: results and prospects*, 2015.

Al Jazeera

- Anti-war protesters in Russia reportedly handed draft papers, 22 september 2022.
- Explainer: How does conscription work in Russia?, 5 mei 2022;
- India probing wealthy Russian politician's fall to death at hotel, 27 december 2022;
- Lukashenko says Belarus and Russia to deploy joint military group, 10 oktober 2022;
- Putin says Russia's mobilisation mistakes must be 'corrected', 29 september 2022;
- Russia holding Ukrainian children in camp network: Study, 15 februari 2023;
- Russia: Alexey Navalny faces 'terrorism' charges; 30 years' jail, 20 oktober 2022;
- Russia's parliament approves jail for 'fake' war reports, 4 maart 2022;
- Russian court sentences Crimean Muslims to jail: Activist, 12 mei 2022.
- Russian opposition activist Andrei Pivovarov jailed for 4 years, 15 juli 2022;
- Wagner chief frees prisoners who fought in Ukraine for Russia, 5 januari 2023;

Amnesty International

- Activist sentenced to four years in prison: Andrei Pivovarov, 28 juli 2022.
- Kremlin's ruthless crackdown stifles independent journalism and anti-war movement, 10 maart 2022;
- Standpunt Amnesty International, ontvangen door het Ministerie van Buitenlandse Zaken op 26 januari 2023;
- Russia: End of the road for those seeking to exercise their right to protest, 12 August 2021.
- Russia: Prison administration imposes harsh conditions on Aleksei Navalny, 16 september 2022.
- Russian Federation 2021;
- Siberian shaman who marched against Putin is indefinitely confined to a psychiatric hospital, 23 september 2021;
- Two years after Navalny's arrest, 23 januari 2023.

AP news

- Russian lawmakers pass bill banning surrogacy for foreigners, 8 december 2022

Arbat Media

- 'Work 'ahead of the curve', (RU) 26 januari 2023;

BBC Monitoring

- Analysis: How the Russian media are spinning the Kherson pullout, 10 november 2022.
- Briefing: Ex-Wagner fighter allegedly killed as 'warning to defectors';
- More arson attacks on military enlistment offices reported after Russian call-up, (subscription) 25 september 2022;
- Russian state TV plays down Kherson withdrawal, 14 november 2022;

BBC Russia

- From the metro to the front, (RU) 24 oktober 2022
- The "project" is an undesirable organization, its journalists are "foreign agents". What threatens them now?, 15 juli 2021;

BBC

- 'Russian army officer admits: 'Our troops tortured Ukrainians', 2 februari 2023;
- Ukraine war: Russia admits mobilisation errors, amid growing public opposition, 26 September 2022;
- 115 Russian national guard soldiers sacked for refusing to fight in Ukraine, 27 mei 2022
- Alexei Navalny: Moscow court outlaws 'extremist' organisations, 10 juni 2021;
- Andrey Medvedev: How Russian mercenary says he made an icy escape to Norway, 17 januari 2023;
- Ex-inmates reveal details of Russia prison rape scandal, 10 augustus 2022.
- 'I will break my arm, my leg... anything to avoid the draft', 22 september 2022;
- Khachaturyan sisters who killed father touch Russian hearts, 22 augustus 2019;
- Russia scraps age limit for new troops in Ukraine push, 29 mei 2022;
- Russian's exhausting ordeal to escape conscription, 16 oktober 2022.
- Russians start leaving Ukraine's Kherson city, 19 oktober 2022;
- Hiding from Putin's call-up by living off-grid in a freezing forest, 22 januari 2023;
- Russia reveals exemptions as men flee call-up, 23 september 2022;
- UN accuses Russia of breaking child protection rules over refugees, 29 januari 2022;

Algemeen ambtsbericht Russische Federatie maart 2023

- Wagner chief Prigozhin defends brutal killing video, 14 november 2022.
 - We just drove in a column as if we were going to a parade, 12 mei 2022 (RU).
 - What is the Wagner Group doing in Ukraine?, 14 januari 2023;
 - Russia scraps age limit for new troops in Ukraine push, 29 mei 2022;
 - Russian scientist Kolker held in spy probe dies of cancer, 3 juli 2022;
- Bloomberg
- U.S. Intel Shows Russia Plans for Potential Ukraine Invasion, 21 november 2021;
- Bradbury-Jones, C. and Isham, L. (2020)
- The pandemic paradox: The consequences of COVID-19 on domestic violence. *J Clin Nurs*, 29: 2047-2049;
- Bumaga
- Officers are shocked to see the kind of people sent their way, 30 oktober 2022;
 - You can't just sit it all out, 31 oktober 2022;
- Business insider
- 2 Russian oligarchs were found dead one day apart alongside their wives and children, reports say, 21 april 2022.
 - Ex-company of Russian oligarch found dead with his wife and child throws doubt on murder-suicide theory, saying he was a 'wonderful family man', 22 april 2022.
 - A female doctor fled Russia to avoid being drafted amid fears the 'partial mobilization' will include women medics, 15 oktober 2022.
- Carnegie Endowment for International Peace
- Russian Draft Dodgers Find a Mixed Reception in Central Asia, 19 oktober 2022;
- Caucasian Knot
- Advocates tell about the condition of Dagestanis beaten up in Kalmyk colony, 19 augustus 2022;
 - After man's death at police station, social network users remind Dagestani leader about Gasanguseinovs' case, 24 januari 2023;
 - Blogger Khasan Khalitov's sister humiliated in Chechnya, 24 januari 2022;
 - Border guards prevent group of Dagestani girls from leaving Russia, 30 oktober 2022;
 - Chechnya, Dagestan and Krasnodar: how oil refineries generate protests,
 - Dagestan women with many children treat mobilization of their husbands as unfair, 23 december 2022;
 - Dagestani gay complains about torture in rehab, 14 juli 2022;
 - Defence reports deterioration of Zarema Musaeva's health condition, 14 februari 2023;
 - Fine imposed on Sochi woman for status in Korean on WhatsApp surprises social media users, 3 februari 2023;
 - Flight to Georgia is not end to persecution threats for four Dagestani sisters, 4 november 2022;
 - In Kalmykia, penal colony warders refuse to confess to participating in torturing prisoners from Dagestan, 28 januari 2023;
 - Makhachkala resident dies after being detained by police, 22 januari 2023;
 - Pressure on Kadyrov's critics through kidnapping their relatives found failed, 20 januari 2022;
 - Stavropol Territory: father of many children tries to challenge his mobilization, 28 december 2022;
 - Wife of a man mobilized from Volgograd Region demands to return him home, 29 januari 2023;
 - Rights defenders from SK SOS Crisis Group report growth of appeals for help from Northern Caucasus, 23 februari 2023.
- CCL
- 85 criminal cases have been launched in Russia for "discreditation" of the Russian armed forces, human rights activists say, 22 augustus 2022.
- CEDAW
- CEDAW/C/RUS/CO/9, november 2021
- CEPA
- Luzin, P., *Russia's Military Manpower Crunch Will Worsen*, 21 september 2022;
- Citizens' Watch,
- Coproduction with the Human Rights Monitoring Institute: *An overview of torture prevention systems in Russia, Lithuania, Sweden and Norway*, 2019;
 - Compensation For Improper Conditions In The Places Of Confinement: Analysis Of The Court Of Cassation Case Law, 16 augustus 2022;
- Civic Assistance Committee
- 2021 Committee Report, p. 9;
 - Ministry Of Internal Affairs Of Russia Published Migration Statistics For 3rd Quarter Of 2022, 12 december 2022.
- CNN
- Putin signs law banning 'extremists' from running in elections, on Navalny's birthday, 4 juni 2023;
 - The US and its allies want Ukraine to change its battlefield tactics in the spring, 24 januari 2023.
- Conflict Observatory
- Mapping The Filtration System In Donetsk Oblast, 25 augustus 2022.
 - Russia's Systematic Program for the Re-education and Adoption of Ukraine's Children, 14 februari 2023;
- CPJ
- CPJ condemns 14-year jail sentences for Crimean journalists Osman Arifmetov and Rustem Sheikhaliev, 25 november 2022.

Algemeen ambtsbericht Russische Federatie maart 2023

- CPJ urges countries to give refuge to Russian journalists after Georgia refuses entry to Dozhd TV's Mikhail Fishman, 7 maart 2022;
 - Russian authorities outlaw independent outlet Meduza, 26 januari 2023;
 - Russian authorities suspend Novaya Gazeta's print license, 6 september 2022.
 - Russian journalist Insa Lander stranded at Georgia border after fleeing house arrest, 17 juni 2022.
 - Russian journalist Valery Badmayev charged with 'discrediting' the army, 13 december 2022;
 - Band of Brothers: The Wagner Group and the Russian State, 21 september 2020;
 - What Does Russia's 'Partial Mobilization' Mean?, 26 september 2022;
- CSIS
- What does Russia's 'partial' mobilization mean?, 26 september 2022;
- Current time
- They keep them in the garage, they feed them once a day, 16 juli 2022;
- Die Welt
- Laut Angaben von Bürgerrechtlern - Nur noch 10.000 russische Häftlinge an der Front, 23 januari 2023;
 - Warum Russen "Trockenfisch" kritisieren, 19 Oktober 2022
- Die Zeit
- Podcast Was jetzt?, "Heldentot" soll zum Kämpfen motivieren, 20 januari 2023.
 - Einsatzkräfte feuern bei Protesten gegen Mobilisierung Warnschüsse ab, 26 september 2022
 - Russland droht Kriegsverweigerern mit bis zu 15 Jahren Haft, 25 september 2022
 - Väter bitten ihre Söhne, zu fliehen, 23 september 2022;
- DW
- Russia labels Ukraine's Azov Regiment 'terrorists', 3 augustus 2022;
 - Russia restricts access to Georgia amid call-up, 28 september 2022;
 - Russia revokes independent media outlet Novaya Gazeta's online license, 15 september 2022.
 - Russia's first FGM trial restarts after quarantine, 23 juli 2020;
- Egmont Policy Brief 284,
- Russian Spring 2022 Recruitment Cycle, juli 2022.
- EHRM
- standpunt Russische Federatie in zaak Dyagilev / RF voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 49972/16 d.d. 10 maart 2020, punt 53.
- Ekaterina Petrova
- Banishing devils: Chechen authorities against laws of life?, 22 april 2019;
- EUAA
- The Russian Federation - Political opposition, december 2022;
 - The Russian Federation - Military Service, 16 december 2022.
- Euractiv
- Russia makes punishable maps in breach of 'new territorial realities', 9 januari 2023;
 - Russian journalist gets six years for accusing Moscow of Mariupol theatre bombing, 15 februari 2023.
- Eurasianet
- *Central Asians targeted in Russia's desperate mobilization drive*, 3 oktober 2022.
- Euronews
- Belarusians fight for Ukraine with an eye on ousting Lukashenko, 17 oktober 2022;
 - Kazakhstan ends unlimited stay for Russians, 18 januari 2023;
 - Russia adds Meta to list of terrorist and extremist organisations, 13 oktober 2022;
 - Oleg Navalny issued suspended sentence by Moscow court over protests, 6 augustus 2021.
- European Parliamentary Research Service EPRS
- 'Foreign agents' and 'undesirables', maart 2022.
- EU Observer
- New EU blacklist names Russians abducting Ukrainian children, 20 februari 2023.
- Financial Times
- Russia cracks down on Navalny supporters ahead of planned protests, 21 januari 2021.
- Financieel Dagblad
- Russische mobilisatie en omstreden referenda stuwten vluchtelingenstroom, 23 september 2022.
- Forbes
- U.S. Intel Says Russia Is Preparing 175,000 Troops For Ukraine Offensive, 3 december 2021;
- Forum 18
- First known criminal investigation for opposing Ukraine war on explicitly religious grounds, 5 mei 2022.
 - No legal provision for alternative civilian service during mobilisation, 19 december 2022;
 - Refusing to "carry out orders aimed at destruction and utter defeat of living people", 20 december 2022;
 - Six who met to study their faith on trial in Moscow, 29 augustus 2022;
 - Widened ban on "extremists" exercising religious freedom, 17 mei 2021;
- Fox News
- Putin uses minorities as 'cannon fodder,' Buryat soldiers return home from Ukraine, 14 juli 2022;

Algemeen ambtsbericht Russische Federatie maart 2023

France 24

- 'Even if no one cares': Russia's lone liberal lawyer, 24 oktober 2022.
- 'Danger to the regime'? Russia faces anti-mobilisation protests among ethnic minorities, 30 september 2022;
- Daughter of Chechen official who fled abuse forced to return home, 21 juni 2021;

Free Russia Foundation

- Russia jails opposition on fabricated drug charges: the case of St. Petersburg politician Maxim Reznik, 5 april 2022;

Freedom House

- Dismantling LGBT+ rights as a means of control in Russia, 30 april 2021;
- Freedom in the World 2022, Russia, para. G1.
- Freedom on the Net 2022, Russia.

Frontline defenders

- Woman Human Rights Defender Valentina Chupik Barred From Entering Russia, 28 september 2021.

HRW

- World Report 2022, Russia;
- HRW World Report Russia 2023;
- "We had no choice", September 2022, p. 46 e.v.
- I could kill you and no-one would stop me, 2018.
- Moscow Plays a Weak Hand on Lawlessness in Chechnya, 9 februari 2022;
- New 'Undesirables' Law Expands Activists' Danger Zone, 17 juni 2021;
- No End to Chechnya's Violent Anti-Gay Campaign, 31 augustus 2021;
- Russia Uses Facial Recognition to Hunt Down Draft Evaders, 26 oktober 2022;
- Submission by Human Rights Watch on Russia to the Human Rights Committee, 10 februari 2022.
- Updated Submission to the Committee on the Elimination of Discrimination against Women on Russia, 9 september 2021.

HRWF

- Criminal trial of six Muslims following Turkish theologian Said Nursi, 9 september 2022.
- Crimea: Long sentences against three Ukrainian Jehovah's Witnesses, 3 maart 2023.

ICIJ

- Russia brands stories a 'foreign agent' in independent media crackdown, 20 augustus 2021;

IDFI

- Finances of Russian Citizens in Georgian Commercial Banks, 6 oktober 2022;

Interfax

- Court of Appeal dismisses appeals against ban on FBK, Navalny Headquarters as extremist, 4 augustus 2021.
- Rosfinmonitoring adds Meta Inc to list of terrorists, extremists, 11 oktober 2022;

International Press Institute

- Dmitry Muratov: Russia faces total eradication of independent journalism, 9 september 2022;
- War censorship laws continue to suffocate independent media, 21 juni 2022.

Istories

- Eye of state censorship, 8 februari 2023;
- Roskomnadzor compiled certificates, 8 februari 2023.

IOM

- Sitrep Provision of assistance to vulnerable migrants in Armenia, Azerbaijan, and Georgia, April – August 2022.

IPI

- Over two dozen journalists detained while reporting on anti-mobilization protests, 27 september 2022

ISW

- Explainer on Russian Conscription, Reserve, and Mobilization, Stepanenko, Kagan en Babcock-Lumish, 5 maart 2022;
- Russian Offensive Campaign Assessment, 21 september 2022.
- Frederick W. Kagan, Russian Offensive Campaign Assessment, 30 oktober 2022.
- Kateryna Stepanenko, Frederick W. Kagan, Brian Babcock-Lumish, Explainer On Russian Conscription, Reserve, And Mobilization, 5 maart 2022;
- Russian Offensive Campaign Assessment, 16 juni 2022;

Jam News

- Russians leading in foreign visitors to Georgia, 8 december 2022;

Jurist

- Russia journalist arrested for donation to Navalny's Anti-Corruption Foundation, 30 augustus 2022;

Kharkiv Human Rights Protection Group (KHPG)

- Russia plans to imprison soldier who admitted to murder and plunder in Ukraine, 28 december 2022;

Kholod Media

- Interview Pavel Chikov: "How to refuse when you are in the field and they threaten to shoot you?", 1 september 2022;

Le Monde

- In Russia, the rescue of four sisters threatened with 'honor killing', 10 november 2022.

Libcom.org

- Siberian punk may be imprisoned for anti-militarist agitator, 28 augustus 2022;

Media Defence

- Galina Arapova: media lawyer, human rights defender, "foreign agent", 25 januari 2022;

Mediazona

- "I refuse to fulfill everything listed in the oath", 17 oktober 2022;
- A serviceman who left the unit and went home to Sakhalin was given a three-year suspended sentence, 2 februari 2023;
- Eight mobilized from the Kaliningrad region became defendants in the case of desertion, 18 januari 2023;
- Fire! As Russians set fire to draft offices, we map the arson attacks, 17 december 2022;
- First days of the special mobilisation operation in the Republic of Buryatia, 1 oktober 2022;
- It's gotten worse. Russian 2022 in numbers, 31 december 2022.
- LGBTQ+ refugee at risk of execution after returning to Russia to attend father's funeral. 16 februari 2023;
- Putin created a working group on mobilization; it included the military commander Poddubny and the creator of the Rybar telegram channel, 20 december 2022 (RU);
- The court in Ryazan accepted the claim of an ordinary soldier who refused to fight in Ukraine to recognize the stamp "prone to betrayal, lies and deceit" as illegal, 11 juli 2022;
- The word of the year is five hundredths. How soldiers who do not want to fight in Ukraine are tried for AWOL, 16 december 2023;
- They'll send us back for slaughter, 16 november 2022;
- A contract soldier who refused to fight in Ukraine was stamped "prone to betrayal, lies and deceit" in his dismissal document, 13 april 2022.

Meduza

- 'I'm panicking — where is my child?', 25 februari 2022.
- 'If you croak, we'll say you killed yourself.', 27 oktober 2022.
- 'Like Wagner's meat', 1 november 2022;
- 'Our entire society is built on threats', 25 juli 2022;
- Moscow men ambushed and drafted near subway stations. Draft office denies these reports, 14 oktober 2022;
- 'Prepare to stand up for your convictions', 22 september 2022;
- 'Take me instead of her', 20 januari 2023;
- 'We begged not to be handed over to Chechnya', 14 juni 2022.
- 'We hear daily that this war is for peace', 20 september 2022;
- 'What he's accused of simply can't be true', 9 december 2022.
- Activist arrested in Ufa as first suspect in extremism case against Alexey Navalny, 9 november 2021;
- Dozens or hundreds of Russian soldiers who have decided to retire from service are being held in custody, 22 juli 2022;
- Eight Russian draftees face desertion charges after leaving Ukraine, returning to Russia by cab, 18 januari 2023;
- Hundreds of thousands of extremists, 10 juni 2021.
- Hundreds of thousands of Russians fled from mobilization to Kazakhstan, (RU) 26 januari 2023;
- Kazakh Interior Ministry says more than 200,000 Russians have entered Kazakhstan, 4 oktober 2022;
- Khachatryan sisters recognized as victims in sexual abuse case against their late father, 23 maart 2021;
- Lena, I might be executed by our own today, 7 november 2022;
- Maksim Galkin declared a 'foreign agent', 17 september 2022;
- Moscow police arrest journalist who founded project that finds plagiarism in senior state officials' academic work, 29 augustus 2022.
- Moscow police arrest journalist who founded project that finds plagiarism in senior state officials' academic work, 29 augustus 2022.
- New additions to Russia's list of 'foreign agents' include LGBTQ and environmental defense groups, 16 december 2022.
- Not talked about on tv, 7 februari 2022;
- Prosecutor General of the Russian Federation: more than nine thousand illegally mobilized returned home, 31 januari 2023.
- Retroactive repression - Five former team Navalny activists arrested in cities across Russia, 28 december 2021;
- Russia has declared 12 organizations 'undesirable' so far this year, 4 augustus 2022.
- Russia suspends applications for biometric passports, 2 februari 2023;
- Russian authorities seek dissolution of Moscow Helsinki Group, 20 december 2022;
- Russian man sentenced to 12 years on terrorism charges for setting fire to military enlistment office, 31 januari 2023;
- Russia's not-so-partial 'partial mobilization' More details emerge about the Kremlin's draft, 22 september 2022;
- The fog of war spreads over daily life, 24 januari 2023;
- The most unsafe thing is to think that if you have not been given a summons, then everything will pass by itself, 13 juli 2022 (RU);
- We need a law, 19 mei 2021;
- Why the Kremlin wants to reform Russia's seasonal conscription, 21 december 2022;
- Russian authorities seek to restrict the parental rights of Alexey Moskalev, 12 maart 2023;
- Duma speaker suggests confiscating property of 'scoundrels' who went abroad and criticize war, 13 januari 2023;
- Moscow libraries pull LGBT-themed and 'foreign agent' authored books, 3 december 2022;
- Putin signs decree on a spring military conscription drive larger than last year's, 30 maart 2023;
- Russian authorities to use electronic military summonses for the first time in spring conscription drive, 31 maart 2023;
- The FSB said I'm raising my daughter wrong, 28 februari 2023;
- When the FSB asked Vsevolod Osipov to become a spy, he saw little choice but to say yes, 12 juli 2022.

Algemeen ambtsbericht Russische Federatie maart 2023

NDTV

- Russian Businessman Dmitry Zelenov Dies Under Mysterious Circumstances, 19 december 2022.

News.am

- Russia to hold military training camp: what awaits those who have not served, 24 januari 2023.

Newsweek

- Face of Russia's Anti-Putin Movement, Yevgeny Roizman, Faces Jail, 24 augustus 2022;
- Videos Show Russian Men Breaking Limbs to Avoid Conscription, 4 oktober 2022;

NewTimes.ru

- "Network Freedoms": The Police Collect Information About The Political Interests Of People And Data From Their Social Networks, 25 augustus 2022;

Norwegian Helsinki Committee

- Investigate threats against Valentina Likhoshva, 12 maart 2021.

NOS

- Belarussen willen geen oorlog, maar hun leider doet wat Poetin wil, 12 oktober 2022;
- Journalistiek al bijna onmogelijk, maar Rusland draait duimschroeven verder aan, 24 november 2022.,
- Mobilisatie betekent nieuwe fase in de oorlog, 21 september 2022.
- 'Rusland houdt dienstweigeraars vast in zeker tien kelders in Oekraïne', 29 november 2022;
- Russisch hooggerechtshof: Azov-bataljon is terroristische groep, 2 augustus 2022;
- Televisiezender van Russisch-Orthodoxe Kerk brengt oorlogspropaganda, 24 december 2022;

Novaya Gazeta Europe

- "Your husbands belong to the Department of Defense", 22 oktober 2022;
- No country for old men, 27 januari 2023;
- 'It's important to be a man. But you can become a dead man very quickly', 9 december 2022;
- Almost 160 Russian children lost their fathers as result of mobilisation, 21 november 2022;
- Daughter of self-immolator Irina Slavina fined for 'discrediting army', 23 november 2022.
- Drafted Russian father of three killed in Ukraine, 21 oktober 2022;
- I will soon go to Ukraine, 17 februari 2023;
- Licence to Shell, 3 februari 2023.
- Mediazona: marines who filed complaints regarding huge Russia's losses at Pavlivka denied withdrawal from frontline, 23 november 2022;
- Putin calls Russia to arms, 23 september 2022.
- Russian censorship agency blocks website of Echo, a project launched by Echo of Moscow's team, 6 oktober 2022.
- Russian Consulates suspend issuing biometric passports 'for technical reasons', 26 augustus 2022.
- Russian singer Zemfira labelled 'foreign agent', 10 februari 2023.
- Speak out at your own risk, 4 januari 2023;
- Why is this body still lying here, 18 december 2022.
- Your husbands belong to the Ministry of Defense, 22 oktober 2022;
- Couple detained for their anti-war comments in restaurant, 31 januari 2023;
- Human rights activists report death of Kadyrov critic, 24 augustus 2022.
- I served the Chechen police and did not want to kill people, 23 maart 2021;
- Local politician in Russia sentenced to 4 years in prison for extortion, 12 december 2022.
- Russia Explained, 8 september 2021.
- Russian court finds mobilisation of a person illegal for the first time, 30 november 2022;
- Russian official: 187 cases of 'fakes' about Russian army identified in 2022, 23 januari 2023.
- Unorthodox transition, 7 februari 2023;
- Conscripts-survivors of sunken Moskva cruiser being sent back into war zone, 21 juni 2022;
- Novosibirsk professor arrested over high treason charges, 2 juli 2022;
- Woman from Russia's Dagestan shares her 'homosexuality treatment' story, 6 maart 2023;

NPR

- Russian businessmen keep mysteriously dying. Why?, 29 december 2022;
- These Belarusians join the fight against Russia, defying their Moscow-backed regime, 31 mei 2022;

NRC

- 'Wagnergroep stopt met werven gevangenen', 9 februari 2023;
- Oppositieleider Jasjin veroordeeld tot 8,5 jaar cel voor verspreiden 'nepnieuws', 9 december 2022.
- Toespraak Poetin leidt tot paniek, met correctie 22 september 2022;

OCCRP

- 'I confess to all the Crimes', 18 augustus 2022;

ODIHR

- Report On Russia's Legal And Administrative Practice In Light Of Its OSCE Human Dimension Commitments, 22 september 2022.
- OFPRA
- L'acquisition de la citoyenneté russe par naturalisation, 27 oktober 2020;

Open Democracy

- Explainer: What does new 'gay propaganda' law mean for LGBTIQ+ Russians?, 24 november 2022;
- In Russia, opinion polls are a political weapon, 9 maart 2022;
- Is Russia forcing people to fight in Ukraine?, 25 mei 2022.

OVSE

- Report On Russia's Legal And Administrative Practice In Light Of Its OSCE Human Dimension Commitments, September 2022;

Algemeen ambtsbericht Russische Federatie maart 2023

- No OSCE observers for Russian parliamentary elections following major limitations, 4 augustus 2021;

OVD Info

- A Russian serviceman who confessed to killing civilians may have been charged with "fake news", 26 december 2022;
- At times there are moments when silence is not acceptable». Interview with Alexei Gorinov, 25 november 2022;
- Draft notices misdirected, 4 oktober 2022;
- Harsh detentions and summonses to the military enlistment office: results of actions against mobilization on September 21, (RU) 22 september 2022;
- Recent challenges with regard to the right to privacy of people exercising their political and other rights: Russian experience, juni 2022.
- The Anti-war Case, geraadpleegd op 7 februari 2023
- Harsh detentions and summonses to the military enlistment office: results of actions against mobilization on September 21, 22 september 2022;
- Weekly Bulletin No. 289: Bruises after a trial - Rights in Russia, 12 januari 2023;

PACE

- Frank Schwabe, Committee on Legal Affairs and Human Rights, The continuing need to restore human rights and the rule of law in the North Caucasus region, 3 juni 2022;
- Memorandum AS/Bur (2021) 62, 15 november 2021;

Pol tico

- Russia expands laws criminalizing 'fake news', 22 maart 2022.
- Russian anti-war protest journalist Marina Ovsyannikova flees to Europe, 17 oktober 2022;
- Russian independent TV Rain gets license to broadcast from the Netherlands, 10 januari 2023.
- Russian journalist gets 8 years in prison over Ukraine coverage, 1 februari 2023;
- Russian journalist Maria Ponomarenko sentenced to 6 years in jail over post on Mariupol strike, 15 februari 2023;
- U.S. officials: Russia is increasingly relying on Wagner in Ukraine, 22 december 2022;
- What the use of Russian conscripts tells us about the war in Ukraine, 17 maart 2022;
- As second mobilization looms, Russian men are staying put (for now), 4 februari 2023.

Proekt

- A Guide to Russian Media in the Times of Total Censorship, 15 augustus 2022

QWNC

- Monitoring of human rights violations of lesbian, bisexual and transgender people in the North Caucasus region of the Russian Federation, 2021, geraadpleegd op 17 februari 2023.

Raam op Rusland

- After ban on Navalny's organisation as 'extremist' political life in Russia is dead, 26 april 2021.
- How representative is Duma after elections with 17 million stuffed ballots?, 15 augustus 2022;
- Kritiek op verloop van oorlog zwelt aan, 5 oktober 2022
- Laatste mensenrechtenclubs in Rusland opgeruimd, 30 januari 2023;
- Life is lonely in Russia, 19 januari 2023;
- Nationalistische militaire bloggers worden lastig voor het Kremlin, 19 september 2022;
- Popster tegen Poetins oorlog en illusies, 19 september 2022;
- Rusland deporteert massaal Oekraïense kinderen naar Rusland, 24 oktober 2022;
- What does Russia's martial law entail?, 24 oktober 2022;

RedationsNetzwerkDeutschland RND

- „Armee oder Gefängnis“: Wie Russlands Krieg die Lage der LGBTIQ-Community verschärft, 2 november 2022;

Reuters

- Explainer: What does Vladimir Putin's 'partial' mobilisation mean for Russia's military machine?, 21 september 2022;
- Ex-Russian state TV reporter: I quit over Ukraine war, 22 maart 2022.
- Navalny says he's lost attorney-client privilege in prison, 8 september 2022;
- Putin decree gives all Ukrainians path to Russian citizenship, 11 juli 2022;
- Putin orders FSB to step up surveillance of Russians and borders, 20 december 2022;
- Putin signs decree to increase size of Russian armed forces, 25 August 2022;
- Russia acknowledges conscripts were part of Ukraine operation, some are POWs, 9 maart 2022;
- Russia could expand draft age as soon as this spring, lawmaker says, 12 januari 2023;
- Russia jails four Jehovah's Witnesses adherents for up to seven years in prison, 20 december 2022.
- Russia proposes 30% increase of armed forces, 21 december 2022.
- Russia's Duma Passes bill banning surrogacy foreigners, 8 december 2022;
- Russian lawmakers to consider booking system to cross land borders, 24 januari 2023;
- Russia's mobilization hits hard in poor, rural Buryatia, 24 september 2022;
- Duma prepares higher taxation for Russians who left country - speaker, 25 december 2022;
- Russian lawmaker introduces bill pushing back conscription age, 13 maart 2023.

RFERL

- 'A Dress Rehearsal', 20 september 2021;
- A Performance By Russian Cadets Shocks An Audience, And Adds To Fears About Rising Homophobia, 1 september 2021;
- Amnesty 'Expects' UN's Special Rapporteur To Act Regarding Anti-Putin Shaman Held In Psychiatric Clinic, 30 november 2021.
- Chatham House Think tank declared 'Undesirable' in Russia, 8 april 2022.
- Chechen Opposition Activist Missing Since 2020 Was Killed, Rights Defender Says, 24 augustus 2022;
- Chechen Police Regiment Urges Putin To 'Protect' It From Newspaper's 'Defamation', 18 maart 2021;
- Father Of Navalny Associate Zhdanov Jailed For Parole Violation, 17 februari 2022;

- Former Senior Manager At Russian Energy Giant, Family Members Found Dead In Spain, 21 april 2022;
 - 'If I Disappear, It Means They Killed Me': Russian Activist Accused Of 'Discrediting' The Military Vanishes, Friends Say, 18 december 2022.
 - Increasingly, Russian Activists Find Themselves Sentenced To Compulsory Medical Treatment, 30 juli 2021;
 - Jailed Russian Journalist Ponomarenko Says She Attempted Suicide In Detention Center, 16 september 2022;
 - Khodorkovsky-Founded Opposition Group Says It's Ending Activities In Russia, 28 mei 2021.
 - LUKoil Chairman Is Latest Russian Businessman To Die Under Mysterious Circumstances, 1 september 2022
 - Moscow City Legislator Sentenced To Four Years In Prison, 12 december 2022;
 - Moscow Court Upholds Decision To Withdraw Novaya Gazeta Newspaper's License, 7 februari 2023.
 - Navalny Associate Lilia Chanysheva May Face Up To 18 Years In Prison, 20 september 2022
 - Navalny Court Hearing Postponed After Extra Evidence Added, 17 mei 2021;
 - Noted Russian Lawyer, Associates Labeled 'Foreign Agents', 9 november 2021.
 - Putin Signs Off On Harsher 'Foreign Agent' Law, 14 juli 2022;
 - Russia Adds Committee Against Torture To 'Foreign Agents' List, 11 juni 2022;
 - Russia Adds Ekho Moskvy Editor, Navalny Ally, Others To 'Foreign Agents' List, 23 april 2022.
 - Russia Declares Church Of Scientology 'Undesirable', 24 september 2021;
 - Russia Declares Ex-Mayor, TV Journalist, And Trans Support Group Among 'Foreign Agents', 25 november 2022;
 - Russia Suspends Issuance Of Biometric Passports For 'Technical' Reasons, 27 augustus 2022;
 - Russian Bill Approved Expanding 'Undesirable' Organizations Law, 9 juni 2021;
 - Russian Blogger Finally Allowed To Enter Georgia, Immediately Flies From Tbilisi To Lithuania, 29 juni 2022;
 - Russian Lawmakers OK Bill On 'False News' About Military Operations, 4 maart 2022;
 - Russian LGBT Group Says Man Was Abducted, Taken To Chechnya, And Pressed For Info On Gays In Region, 26 augustus 2021;
 - Russian Military Eyes Central Asian Recruits Amid Mobilization Drive, 23 september 2022;
 - Russian Soldier Killed During Arrest For Desertion, 18 januari 2023;
 - Russia's 2021 Census Results Raise Red Flags Among Experts And Ethnic-Minority Activists, 5 februari 2023;
 - Russia's 'Foreign Agent' Law: A Blunt Instrument To Silence Dissent, 22 januari 2022.
 - Russia's Popular Dozhd TV Suspends Operations, 3 maart 2022;
 - Teenager Detained In St. Petersburg Says She Flew Home In Ingushetia Over Domestic Violence, 23 november 2022;
 - The main mistake is trusting anyone, 21 januari 2023;
 - Two Russian Opposition Lawmakers Detained Ahead Of Elections, 18 juni 2021;
 - 'We Were Nothing To Them': Russian Volunteer Reservists Return From War Against Ukraine Feeling Deceived, 12 augustus 2022;
 - Navalny's Brother Gets Suspended Sentence In Latest 'Sanitary' Case, 6 augustus 2021;
 - Duma Lawmakers Back Russia's Exit From Council Of Europe Conventions, 16 februari 2023;
 - 'Inclined Toward Treason', 16 april 2022.
- Riamo
- Military conscript on in the spring of 2022: what you need to know, 4 april 2022;
- Roskomsvoboda
- In Russia, the first case of persecution for using Instagram, (RU), 20 september 2022;
- Rossiyskaya Gazeta
- Alexander Bastykin in an interview with "RG", (RU) 13 januari 2023;
- RSF
- 'Russia is trying to intimidate me', 2 januari 2023 ;
 - Putin celebrates his 70th birthday by crushing independent media in Russia, 6 september 2022.
- Russia in Global Affairs
- Igor A. Zevelev, Russia in the Post-Soviet Space: Dual Citizenship as a Foreign Policy Instrument, vol. 19 No.2 april – juni 2021.
- Russia Post
- Russia's changing ethnic landscape: Three takeaways from the 2021 census, 30 januari 2023.
- Russian Election Monitor
- From election observers to 'foreign agents': how voters' rights defenders of the 'Golos' Movement are persecuted, maart 2022.
- SOVA
- Brief report on inappropriate Use of Anti-Extremist Legislation in January – August 2022, 26 oktober 2022;
 - Commentary on the Growing Number of Convictions under Articles on Incitement to Terrorism and Extremism by SOVA Center, 28 november 2022;
 - Freedom of Conscience in Russia: Restrictions and Challenges in 2021, 11 april 2022;
 - Inappropriate Enforcement of Anti-Extremist Legislation in Russia in 2021, 27 april 2022.
 - Misuse of Anti-Extremism in March 2022, april 2022;
 - Misuse of Anti-Extremism in November 2022, 28 december 2022;
- Stiftung Wissenschaft und Politik
- Russland auf dem Weg in die Diktatur, 31 april 2022;
- Takiedela
- Criminal cases and a sad military commissar, 15 november 2021.
- TASS
- 21 september 2022. Vertaling door Politico, 22 september 2022;
 - Defense chief says Russia not to call up women for partial mobilization, 1 oktober 2022;

Algemeen ambtsbericht Russische Federatie maart 2023

- Russian foreign ministry suspends issuance of biometric passports due to technical reasons, 26 augustus 2022;
- Sociale media:
- Telegram channel OVD Info;
 - Telegram channel Astra tv;
 - Telegram channel Military Ombudsman;
 - Telegram channel Pavel Chikov;
 - Telegram channel Russisch Ministerie van Defensie;
 - Twitter Nexta;
- SVTV
- Russian conscripts are transferred to a contract and sent to the border with Ukraine, 24 februari 2022.
- Telegraph
- Briefing by Rear Admiral Vladimir Tsimlyansky, 30 maart 2023.
- The Bell
- Russia's pro-war bloggers become a serious threat to the Kremlin, 14 september 2022;
 - The author ties said that mobilized citizens will not be able to perform alternative civilian service, 25 september 2022;
- The Caucasian Knot
- Advocate Mikhail Benyash* succeeds in removing marking of a foreign agent, 18 januari 2023;
 - Advocate of Kuban blogger Alexander Nozdrinov claims being under pressure, 7 februari 2023.
 - Dagestan woman tells about her escape from Russia due to domestic violence, 18 augustus 2022.
 - Dagestani resident complains about torture in rehabilitation centre, 9 januari 2023;
 - Rights defenders treat life threat to Dagestani woman who left Russia as real, 20 augustus 2022;
- The Danish Immigration Service
- Rusland, militaertjeneste, Danish COI report (DK), juli 2022;
 - An update on military service since July 2022, December 2022;
- The Guardian
- 'It's a 100% mobilisation': day one of Russia's drive to build its army, 22 september 2022;
 - 'They were furious': the Russian soldiers refusing to fight in Ukraine, 12 mei 2022;
 - 'We need something real': the Russian climate activist taking on Putin's war, 6 juni 2022;
 - 115 Russian national guard soldiers sacked for refusing to fight in Ukraine, 27 mei 2022;
 - Alexei Navalny sentenced to 9 more years in prison after fraud conviction, 22 maart 2022;
 - Brittney Griner trial date set in Russian system with 1% acquittal rate, 27 juni 2022;
 - Coffins in Buryatia: Ukraine invasion takes toll on Russia's remote regions, 30 maart 2022;
 - Kremlin critic Vladimir Kara-Murza accused of 'high treason', 6 oktober 2022.
 - Moscow councillor jailed for seven years after criticising Ukraine war, 8 juli 2022;
 - Moscow court revokes Novaya Gazeta's licence to publish inside Russia, 5 september 2022;
 - Putin announces partial mobilisation and threatens nuclear retaliation in escalation of Ukraine war, 21 september 2022.
 - Russia's Wagner Group 'have as much power in Kremlin as ministers', 1 november 2022.
 - Russian journalist Ivan Safronov sentenced to 22 years in prison, 5 september 2022;
 - Russian news outlet Novaya Gazeta to close until end of Ukraine war, 28 maart 2022;
 - Russian Nobel-winning editor says he was attacked with red paint, 8 april 2022.
 - Russian opposition figure Ilya Jasjin jailed for denouncing Ukraine war, 9 december 2022.
 - Russian woman behind on-air war protest reportedly escapes house arrest, 3 oktober 2022;
 - We thieves and killers are now fighting Russia's war': how Moscow recruits from its prisons, 20 september 2022.
- The Independent
- Moscow's invasion of Ukraine is making life harder for LGBT+ people in Russia, 9 januari 2023;
 - Vladimir Putin imposes martial law on annexed regions of Ukraine, 20 oktober 2022;
- The Insider
- 63-year-old pensioner with diabetes and brain ischemia mobilized, 23 september 2022;
 - Losing defense. How Putin's government named attorneys enemies of Russia, 13 januari 2023.
- The Moscow Times
- 'Undesirable' Open Russia Opposition Group Disbands Ahead of Elections, 27 mei 2021;
 - 150 Siberian Soldiers Refuse Ukraine Deployment, Activist Says, 12 juli 2022;
 - Ailing Navalny Ordered to 6 Months in Punishment Cell, 1 februari 2023;
 - Exiled Navalny Aide's Father Sentenced to Prison, 17 februari 2022;
 - Explainer: What Does Russia's Imposition of Martial Law Mean?, 20 oktober 2022;
 - How Do Russia's 'Undesirable Organizations' and 'Foreign Agents' Laws Work?, 16 juli 2021;
 - I don't trust what they say, 2 november 2022.
 - Kremlin Turns on Russia's 'Subversive Transparency', 9 maart 2021.
 - Navalny Denounces Harsher Russian Detention Conditions, 18 november 2022;
 - Russia Expands Fast-Tracked Citizenship Scheme to All Ukrainians, 11 juli 2022;
 - Russia Jails Journalist Safronov for 22 Years on Treason Charges, 5 september 2022;
 - Russia Places Leading Buryat Activist On Wanted List, 10 februari 2023;
 - Russia Will Not Give Out Passports to Mobilized People – Government, 28 september 2022;
 - Russia's Environmental Activists Move Abroad Amid War, Persecution, 25 oktober 2022;
 - Russian Anti-Torture NGO Disbands After Foreign Label, 14 juni 2022.
 - Russian Authorities Resort to Raiding Hotels to Catch Draft Dodgers, 13 oktober 2022;
 - Russian Court Deems Human Rights NGO Vesna 'Extremist Organization', 6 december 2022
 - Russian Ex-Teacher Jailed for Military Enlistment Arson Attacks, 11 november 2022;
 - Russian Man Imprisoned for 'Terrorist' Military Enlistment Arson Attack, 31 januari 2023;

Algemeen ambtsbericht Russische Federatie maart 2023

- Russian Soldier Killed After Deserting Military Base, 18 januari 2023;
 - Senior Russia Lawmaker Denies End to Mobilization Deferment For Fathers, 13 januari 2023;
 - St. Petersburg Politician Charged Over Bucha Massacre Claims, 10 januari 2023;
 - The targeting of Russian Environmentalists must end, 4 februari 2023;
 - This war is a vampire, 27 april 2022;
 - Trial of Russian Artist for Anti-War Supermarket Protest Begins, 16 december 2022;
 - What Secret Russian State Polling Tells Us About Support for the War, 9 december 2022;
 - Russian Defense Minister Announces End of Mobilization, 28 oktober 2022.
- The New York Times
- Eerie Quiet Settles on a Moscow Drained of Men, 20 oktober 2022;
 - Frustrating and Often Fruitless: The Search for Missing Russian Soldiers, 4 november 2022;
 - Inside Russia's "Filtration Camps" in Eastern Ukraine, 3 oktober 2022.
- The Warsaw Institute
- State Duma Adopts Harsher Treason Penalties, 29 juli 2022.
- The Palgrave Handbook of Race and Ethnic Inequalities in Education, Palgrave Macmillan, Cham:
- Drobizheva L.M., Konstantinovsky D.L., Mukharyamova L.M., Mukharyamov N.M. (2019) Russia: Ethnic Differentiation in Education in a Context of Debates on Cultural Diversity, Autonomy, Cultural Homogeneity and Centralization.
- The Washington Post
- Most Russians support peace talks but reject return of Crimea, 13 december 2022;
 - New findings expose machinery of Russia's 'filtration' of Ukrainians, 1 september 2022;
 - Russia outlaws an independent news outlet, 28 januari 2023;
- ThinkTank European Parliament
- 'Foreign agents' and 'undesirables': Russian civil society in danger of extinction?, 8 maart 2022.
- TIME
- Russia's Leaders Won't Deal With a Domestic Violence Epidemic, 3 maart 2021;
- Transparency International Russia
- TI Russia Director General Ilia Shumanov declared "foreign agent": our statement, 3 november 2022.
- Trouw
- Russisch leger deporteert duizenden kinderen, 19 oktober 2022;
- UN
- OHCHR Arrests in Russia at protests over troop mobilization, 27 september 2022;
 - Report of the Independent Expert on protection against violence and discrimination based on SOGI, A/HRC/44/53, p. 13, 1 mei 2020;
 - Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances, Rapport A/HRC/51/31.
 - UNHCR Data Portal, geraadpleegd op 18 februari 2023.
 - UNHCR Data Portal, Situation Ukraine Refugee Situation (unhcr.org), geraadpleegd op 18 februari 2023.
- Utv.ru
- 18-year-old Denis Yaroslavtsev from Bashkiria died in Ukraine, 11 april 2022
- US CIRF
- Annual report 2022;
- US Department of State
- Country Report on Human rights practices – Russia, 2021
- US News
- Russian Regional Deputies Urge Putin to Issue Decree Ending Mobilisation, 6 december 2022;
- V1.RU
- Why subpoenas keep coming after partial mobilization is completed, (RU) 7 november 2022;
- Verfassungsblog
- The Bill on Crimes Committed in the Interests of Russia and Its Proxies?, 25 januari 2023;
- Verstka
- Roskomnadzor proposes cand dates for recognition as foreign agents, 9 februari 2023.
- VOA
- Putin Signs Decree Offering Russian Citizenship to All Ukrainians, 11 juli 2022.
- War Resisters' International
- Russia: No legal provision for alternative civilian service during mobilisation, 21 december 2022.
- Websites
- Alternative Service without borders (AGS), <https://alternativeservice.info/tvoe-pravo/rossiya/ags/>;
 - Onze Taal, <https://onzetaal.nl>.
 - stadsbestuur Sint-Petersburg, https://www.gov.spb.ru/gov/terr/reg_kalinin/prizyv-grazhdan-na-voennuyu-sluzhbu/;
 - Doema, <http://duma.gov.ru/en/news/55276/>;
 - Frontline Defenders, www.frontlinedefenders.org
 - Global Security, www.globalsecurity.org;
 - Proekt www.proekt.media/en/home/

- Important Stories, <https://istories.media/en/>;
- Inoteka <https://inoteka.io/>
- Institute for the Study of War <https://www.understandingwar.org/>
- Kremlin, <http://en.kremlin.ru>
- Lawyers' street, <https://advstreet.ru/columns/dve-minuty-na-zashchitu/>
- Mediazona, <https://zona.media/theme/otkaz>
- Memorial (RU), <https://memopzk.org/>
- Ministry of Defence of the Russian Federation, <https://eng.mil.ru/en/career/conscription/determent.htm>
- OHCHR, <https://www.ohchr.org>
- OVD Info, <https://www.rightsinrussia.org/>
- RIA Novosti, <https://ria.ru>
- Russisch ministerie van Defensie, <https://eng.mil.ru/en/career/soldiering.htm>;
- ngo Soldiers' Mothers, <https://soldiersmothers.ru/voennosluzhashemu/sluzhba-po-kontraktu>.
- Russische Federale ombudsman, <https://eng.ombudsmanrf.org/>;
- Sluzhba Pomoshchi Prizyvnikom, <https://armyhelp.ru/voennyiy-bilet/>;
- Sphera, <https://spherequeer.org/2022/09/08/report-osce/>.
- TAdviser, https://tadviser.com/index.php/Article:Deferral_from_the_army_for_IT_specialists_in_Russia;
- The State Duma, <http://duma.gov.ru/en/news/28319/>.
- Minority Rights, *Buryats*, <https://minorityrights.org/minorities/buryats>

Wilson Center

- Protest in Peril? Russia's Constitutional Court Upholds Article 212.1, april 2021;

World Bank Group

- Organization and delivery of child protection services in Russia, juni 2021.

10.2 Lijst van afkortingen en anderstalige begrippen

FBK	Anti-Corruption Fund (<i>Fond borby s korruptsiyey</i>)
CAO	Code of Administrative Offences of Wet op administratieve overtredingen
prokuratura	Openbaar ministerie
FBS	Federal Security Service (<i>Federal'naya sluzhba bezopasnosti</i>)
OVSE	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa